

Rendészettudományi gondolatok

Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság
megalapításának egy évtizedes jubileuma alkalmából

RENDESZETTUDOMÁNYI GONDOLATOK

RENDÉSZETTUDOMÁNYI GONDOLATOK

ÍRÁSOK A MAGYAR RENDÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSASÁG
MEGALAPÍTÁSÁNAK EGY ÉVTIZEDES JUBILEUMA ALKALMÁBÓL

Budapest, 2014

Szerkesztette: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán

A kötet a Nemzeti Közszerológati Egyetem támogatásával jelent meg.
A kötet gondozását az NKE Szerológátató Kft. végezte.
Kiadói szerkesztő: Balla Zsófia

© A szerzők, 2014

Kiadó: Magyar Rendészettudományi Társaság
Felelős kiadó: Korinek László elnök

Nyomdai munkák: Séd Nyomda Kft.
Felelős vezető: Katona Szilvia

ISBN 978-615-5305-51-1

Tartalom

Miniszeri köszöntő	7
Rectori köszöntő	9
Befogadói köszöntő	11
RENDÉSZET ÉS RENDÉSZETTUDOMÁNY	13
FINSZTER GÉZA: A társadalomtudományok és a rendészet	15
KORINEK LÁSZLÓ: Rendszerváltozás a belügyben	33
SALLAI JÁNOS: A rendészet fogalmának kialakulása és történetének áttekintése	55
VIRÁNYI GERGELY: A rendészettudományról – határrendészeti elfogultsággal	67
KOZÁRY ANDREA: A rendészettudomány helye, szerepe, jövője	79
CHRISTIÁN LÁSZLÓ: Két új ág a rendészettudomány fáján	85
A RENDÉSZET HATÁRTERÜLETEI	93
BUKOVICS ISTVÁN: Fenntartható környezetbiztonság	95
BODA JÓZSEF: A tudomány, az állambiztonság és a nemzetbiztonság szolgálatában	103
HAUTZINGER ZOLTÁN: Idegenjog kontra idegenrendészet	113
KONDOROSI FERENC: A tisztességes eljáráshoz való jog garanciái Az Emberi Jogok Európai Egyezményében	121
BÓCZ ENDRE: A kriminalisztika jövőjéről	135
KOVÁCS GÁBOR: A rendészeti törzsvezetés gyakorlata	145
A RENDÉSZETTUDOMÁNY SZERVEZÉSE ÉS ÉVTIZEDES TÖRTÉNETE	157
NYIRI SÁNDOR: A Magyar Rendészettudományi Társaság története, jelene és jövője	159
JANZA FRIGYES: Ahogyan a főtitkár látta és megélte	167
VERHÓCZKI JÁNOS: A Rendészettudományi Társaság „napszámosságai”	173
GÖRBE ATTILÁNÉ ZÁN KRISZTINA: A rendészettudomány akadémiai szervezése és művelése	175
SZABÓ ANDREA: Per aspera ad astra – avagy a tudományszervezés nehézségei	183

BLASKÓ BÉLA: A Magyar Rendészettudományi Társaság Bűnügyi Tagozatának elmúlt tíz évéről	189
VARGA JÁNOS: A Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozata első évtizedének mérlege.....	201
GAÁL GYULA: Tizenöt kötet a rendészettudomány szolgálatában.....	209
ZÁMBÓ PÉTER: Gondolatok a Magyar Rendészettudományi Társaság jubileumára ..	215
NÉMETH JÓZSEF: Zalai tudományszervezés a rendészettudomány szolgálatában....	219
KOVÁCS GYULA: A Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozatáról ..	223
A kötet szerzői	227

Miniszteri köszöntő

Tisztelt Tízéves Magyar Rendészettudományi Társaság!
Tisztelt Olvasó!

A rendvédelemben is fontos, hogy a felgyorsult világunkban folyamatosan megfeleljünk a kor elvárásainak. Elengedhetetlen, hogy választ adjunk a kihívásokra, kutatásokkal, fejlesztésekkel segítsük a rendészettudomány fejlődését.

A rendészeti tudományos munka olyan kutató-, alkotó-, tudományszervező tevékenység, amely a rendvédelem valamennyi területére kiterjed. A fennállásának tizedik évfordulóját ünneplő Magyar Rendészettudományi Társaság feladata és célja az egyes szakterületek tudományos ismereteinek fejlesztése, az egyes rendészeti feladatok tudományos vizsgálata. A társaság nagy hangsúlyt fektet a rendészettudományi élet hagyományainak felkutatására, ápolására, a szakmai egység és az együvé tartozás érzésének, gyakorlatának erősítésére is.

A Belügyminisztérium elkötelezetten támogatja a Magyar Rendészettudományi Társaságot, az egyéni tudományos előmenetelt. Az elmúlt négy év során a szakmai munka támogatására aktívabbá tettük a kutatói hálózat munkáját, 2011-ben pedig újraindítottuk a Belügyi Tudományos Tanács tevékenységét.

Kiemelt figyelmet fordítunk a Nemzeti Közszerológiai Egyetem tudományos tevékenységére, folyamatosan segítjük a tudományos fokozatszerzési eljárásban részt vevőket, valamint a tudományos fokozat megszerzését ambicionáló aspiránsok rendészettudományi oktatói és kutatói munkába történő beilleszkedését.

A közös gondolkodás, az összehangolt cselekvés az alapja annak, hogy sikeresek legyünk, és a társadalom is elfogadja tevékenységünket. Kívánom, hogy a tíz éve megkezdett munka a jövőben is gyümölcsöző legyen, és őszintén remélem, hogy a kor kihívásaira adandó válaszok megleléséhez a jubileumi kötetben megjelenő tanulmányok is alapot biztosítanak, segítséget nyújtanak.

Budapest, 2014. május 23.

Dr. Pintér Sándor
belügyminiszter

Rectori köszöntő

A Nemzeti Közszerolálati Egyetem minden polára nevében tisztelettel köszöntöm a tízéves Magyar Rendészettudományi Társaságot. Egyetemünk létrehozása óta letéteményese és hordozója a katonai, rendészeti, katasztrófavédelmi és a civil közszolgáltatási pályákra történő felsőoktatási felkészítő munkának. A hazai felsőoktatás egyedüli fegyveres és egyenruhás képzéseket nyújtó intézményeként az NKE egyúttal a civil közszolgáltat szakembereinek alap-, mester- és továbbképzését is biztosítja. Képzés és kiképzés elképzelhetetlen rendszerezett és folyamatosan bővülő, megújuló tudásanyag nélkül. Az ismeretek feltárása általában, a kutatási és képzési módszerek állandó tökéletesítése, valamint a rendészeti tevékenységet feltételező, determináló, annak színteréül szolgáló társadalmi valóság összefüggéseinek egyre mélyebb megismerése állandó feladatok és kihívások elé állítja a rendészeti szakma és a rendészettudomány művelőit. E kihívások mellé nyugodtan odaállíthatjuk még az emberi magatartás kiismerésének és tartós befolyásolásának szinte végtelen nehézségeit is.

A közszolgáltatás-tudományban elfogadott tétel szerint a közbiztonságot és a közrendet fenyegető veszélyek elhárításában megnyilvánuló rendészeti működés a közszolgáltatás legnégebbi tevékenysége, mondhatni: a közszolgáltatási működés archetípusa. A rendészeti tevékenységet az elsőként szembeötlő fegyveres jelleg mellett, vagy éppen azon túl, sokkal inkább az állandó készenléti és a – jogi szempontból – folyamatos mérlegelési kényszer teszi különlegessé. Ráadásul miközben a közszolgáltatás egyik ágazatának vagy ágának tartjuk, látnunk és tudnunk kell, hogy a rendészetben (mint a cseppben a tenger) az állami és társadalmi valóság teljessége és a jogrendszer minden szelete jelen van, tükröződik. A rendészettudomány (vagy rendészeti tudományok) e néven és ekként való művelése megítélésem szerint a *priori* kategóriaként feltétele a modern alkotmányos jogállam és az azt életre hívó, választások útján újra meg újra legitimáló mai társadalmunk megértésének.

Ebben a folyamatban egyetemünk megalapítása és a korábbi Rendőrtiszti Főiskola utódjaként a Rendészettudományi Kar megalapítása fontos, de inkább szervezeti vagy szervezési állomás volt. A kar alapítása és elnevezése feltételezte a rendészettudomány létét, művelését. Az e tudományra specializálódott egyetemi karral a felsőoktatás egy régi adósságot törleszt a több mint százéves múlttal rendelkező szeretett tudományterületünk felé is. Az önálló egyetemi szervezet keretet biztosít a rendészethez kapcsolódó tudományos kutatások folytatásához, de egyszerre jelenti azt is, hogy ezen karnak – a szakemberképzés mellett – a rendészettudomány művelésének legjobb hazai intézményévé kell válnia.

Tudósok vagy a tudomány hétköznapi művelői nem teremnek parancsszóra vagy *ex lege*. Figyelmes, fáradságos, küzdelmes munka és az elért vagy elérni kívánt eredmények értő és kritikus közönség és közösség előtti megmértetése, megvédése alapvető feltétele a tudományos elméleti munkának. E közeget és e közösséget szervezi és biztosítja immáron tíz esztendeje az MRTT.

Mivel a leendő rendészeti tiszteknek összetett jelenségek között kell helyt állniuk, a képzésnek és a képzés mögötti ismeret-előállításnak is komplex és átfogó (*comprehensive*) szemléletet kell tükröznie. Alkotmányos jogállamban minden egyes közhatalmi cselekmény jogilag szabályozott és az alapvető jogokkal összefüggő. Az RTK végzett hallgatói napi munkájuk során az alapvető jogokat védik, illetve mások védelme érdekében egyes alapjogokat korlátoznak. A tágabb értelemben vett rendészettudományok azonban nemcsak alkotmányjogi oldalról, hanem közigazgatási, büntetőjogi oldalról is vizsgálhatják ismerettárgyukat, valamint a jogtudományok mellett a szociológia, kriminológia, kriminalisztika stb. mind-mind egy-egy szegmensét jelentik egy komplex rendszernek. Ennek a komplex tudásnak és ismeretnek egyszerre kell egy szolgálatot teljesítő, szervező, elemző, vezető tevékenységét kifejtő rendészeti tiszt rendelkezésére állnia. Ezért – tehát megrendelői oldalról is – fontos, hogy ne külön tudományterületek rész kutatási elemeiként, hanem egy egységes tudományterület közös paradigmái mentén álljon össze az a tudáshalmaz, melyet a mai és a leendő gyakorló szakemberek rendelkezésére bocsátunk.

Ezzel összefüggésben hangsúlyozni kell, hogy a kutatások jelentőségét mutatja az is, hogy a friss tudományos eredmények nem csupán könyvtárakban lelhetők fel, hanem adott esetben átültethetők a gyakorlatba, megjelennek a tényleges tevékenység során. Így – a folyamatos kísérletezés természetszerű elkerülése mellett – egy tudományos tétel bizonyítására a mindennapi élet biztosít lehetőséget.

A hallgatók ilyen irányú, komplex felkészítése számos követelményt támaszt az egyetem elé. A rendészeti tisztjelöltek által elsajátított tananyag mögött tudományos kutatási eredményeknek kell állniuk, amelyeket nemzetközileg is elismert kutatók érnek el, valamint hiteles, felkészült szakemberek, oktatók adnak át. A rendészet tudományos vizsgálatának biztosítása, támogatása mindezek következtében elengedhetetlen, és nemcsak célként, hanem felelősségként jelentkezik a kar, az egyetem részéről. A Magyar Rendészettudományi Társaság eddigi, tízéves fennállása során jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a rendészettudományi kutatások eredményei hazánkban is megjelenjenek. Őszintén remélem, hogy a Nemzeti Közszerződési Egyetem és a Magyar Rendészettudományi Társaság között kialakult kapcsolat tovább mélyül, az eredményeket pedig oktatóink és hallgatóink is megismerhetik, gyarapíthatják, és ennek eredményeképpen végzett tisztjeink az egyetemi évek során elsajátított tudást a gyakorlatba átültetve végzik majd munkájukat „A Haza szolgálatában”.

Budapest, 2014. május 23.

Prof. dr. Patyi András
egyetemi tanár, az NKE rektora

Befogadói köszöntő

Tisztelet a rendészettudománynak és művelőinek!

A Magyar Rendészettudományi Társaság jubileumi kiadványának kézbevételekor sem feledhetjük, hogy a rendészettudomány művelésére már a 19. században Pichler Nándor is felhívta a figyelmet, mondván: a rendészet területén szolgálatot teljesítők felkészültségének tudományos igényűnek kell lennie. Többek között ez a gondolat is vezérelhette egy évtizeddel ezelőtt az NKE Rendészettudományi Kar jogelőd intézménye, a Rendőrtiszti Főiskola vezetését arra, hogy a magyar rendészettudomány intézményesített művelésének befogadó intézményévé váljon. Ennek ténye ugyanakkor magától értetődő is volt, hiszen a Magyar Rendészettudományi Társaság tíz évvel ezelőtt megfogalmazott céljai – különösen a rendészettudomány és a rendészettel kapcsolatos tudományos ismeretek fejlesztése, avagy az egyes rendészeti problémák tudományos vizsgálata – már akkor is egybecsengtek a rendészeti felsőoktatás és kutatás leglényegesebb követelményeivel.

Azóta eltelt egy évtized, és a társaság bebizonyította, hogy képes a rendészettudományért felelősséget érzők összefogására, színvonalas tudományos rendezvények megszervezésére, lebonyolítására, és főleg a rendészettudomány mint interdiszciplináris tudományág széles körű elfogadtatására. E nemes célok teljesítése érdekében a befogadó intézmény természetesen folyamatosan teret és lehetőséget biztosított a társaság tagjai és egyes tagozatai által szervezett tudományos konferenciák vagy egyéb fórumok számára. Maga az intézmény azonban nemcsak így járult hozzá a rendészettudomány fejlesztéséhez, hanem azáltal is, hogy eleget téve a Magyar Akkreditációs Bizottság kívánalmának, miszerint ki kell dolgozni a rendészettudomány tartalmi és formai követelményeit, egy új oktatási szervezeti egység, a Rendészetelméleti Tanszék felállítására is javaslatot tett. Ezt a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Szenátusa támogatta, így kijelenthetjük, hogy a Rendészettudományi Kar napjainkban nemcsak befogadó egységként, hanem a rendészet elméleti és tudományos centrumaként is hozzájárul e diszciplína dinamikus fejlődéséhez.

A munka azonban még mindig nem állhat meg! További közös feladatként jelentkezik még a Rendészettudományi Doktori Iskola létrehozása, amellyel az intézmény nemcsak az önálló szervezeti struktúrával, hanem a rendészettudomány egyes területein kutató tudósjelöltek összegyűjtésével is támogathatja a tudományfejlesztés mellett akár a társaság tagjait is. Így kerül előtérbe a gondolat, amely reményeink szerint már az egyetemi évek alatt megfogalmazódhat, és amelynek alapjait az oktató teremti meg. Így válik közös jellemzővé a tenni akarás, amely jelen esetben a rendészet tudományos igényű művelését jelenti, s amellyel mindenki jogot szerezhet arra, hogy a Magyar Rendészettudományi Társaság tagjaként a tanórák végeztével, később a diploma megszerzését követően is rendszeresen visszatérjen egyfelől magához a rendészet tudományához, másfelől – reményeink szerint – az új Ludovika Campusra költöző befogadó intézményhez.

Ehhez kívánok a társaságnak és tagságának további hasznos évtizedeket!

Budapest, 2014. május 23.

Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok,
tanszékvezető egyetemi tanár,
dékán

RENDÉSZET ÉS RENDÉSZETTUDOMÁNY

A társadalomtudományok és a rendészet

FINSZTER GÉZA

A rendészeti felsőoktatásban, amelynek feladata e terület szakembereinek elméleti képzése, már hosszabb idő óta a jogi szaktárgyak határozzák meg az elsajátítandó tananyag jelentős részét. A rendészeti szakmákra történő felkészítést tekinthetjük a jogi oktatás egy speciális területének, amelynek a helye ott van a jogi és közigazgatási karok sorában.

Az ismeretek struktúráját a modern polgári államnak a 19. század végére stabilizálódott jogági tagozódása határozza meg, amely a római jog mintáit követő civilizációkban többé-kevésbé azonos szerkezetet mutat. A kontinentális jog országaiban, ahová mi is tartozunk, ennek a szerkezetnek szembetűnő sajátossága a közjog-magánjog kettőssége. Az állam és a magánszemélyek (valamint utóbbiak különböző célú közösségeinek és jogi személyiséggel bíró intézményeinek) kapcsolatait a közjog rendezi, míg a magánjog a civil lét, a gazdasági működés és a piaci viszonyok normáit tartalmazza.

A joggal való ismerkedésnek megvan a maga régtől bevált módszertana. Tudásunk fundamentumát az alaptan nyújtja, ahol elsajátíthatók a későbbi építkezéshez nélkülözhetetlen fogalmak és szemléleti formák. Ezek az első lépések a normák világában, amelyeket a tantervekben a bevezetés címszó alatt találjuk.

A jogszabályok hatalmas tömegében való eligazodást csak egy gondosan kimunkált analízis teszi lehetővé. Ehhez ad segítséget a jogági tagozódás, amelyben a magánjogot a polgári anyagi és eljárási diszciplínák, a közjogot az alkotmányjogi, a közigazgatás-jogi és a büntető anyagi és eljárási ismeretek határozzák meg.

Az analízis nélkülözhetetlen ahhoz a differenciált gondolkodáshoz, amellyel képesek vagyunk különbséget tenni az egyes szabályozási tárgyak és az eltérő módszerek között. Megértjük, hogy a fejlett piacgazdaságban a szerződések teljeseledését ajánló normák biztosíthatják. Ellenben az állam és a polgárok közötti kapcsolatok jogi rendezettségét a kötelező előírások, a tiltó parancsok és a jogérvényesítés hatósági kényszerítő eszközei jellemzik, továbbá azok a jogi szolgáltatások, amelyekkel az állam tartozik polgárainak.

A jogalkalmazásról

Az analízisnek azonban hátrányai is vannak. A valóság részekre bontása segíti a tanulást, de a mindennapok soha nem mutatják azt a tagoltságot, amelyet a különböző elnevezésű és profilú egyetemi tanszékek sejteni engednek. Egy konkrét probléma megoldása szintetikus látásmódot kíván. A rendőrtisztviselőnek, *amikor egy feljelentést rögzít, amelyben a panaszos arra hivatkozik, hogy az adósa becsapta őt, és most nem fizeti vissza a tartozását, ezzel jelentős kárt okozva a hitelezőnek*, fel kell tennie a kérdést, vajon ebben a feljelentésben egy polgári jogi igényről van-e szó, amelyet polgári bíróság előtt lehet érvényesíteni, avagy csakugyan csalás történt, amely bűncselekmény miatt nyomozásnak van helye?

Azt mondhatjuk tehát, hogy a valóság feladványai *komplex megközelítést* igényelnek, annak érdekében, hogy eljussunk a helyes megoldáshoz.

A jogi norma a társadalmi létnek azokat a mozzanatait emeli ki, amelyek állami szabályozásra alkalmasak. Emellett nem szól a háttérben meghúzódó bonyolult társas kapcsolatokról, amelyek a jog eszközeivel nem kezelhetők. Pedig ha jobban belegondolunk civil létünk szövevényeibe, arról győződhetünk meg, a helyes magatartás megválasztásában direkt segítséget a jogtól, a jogi előírásoktól csak ritkán kapunk. Az élet messze bonyolultabb annál, hogy egy rátarti állam normái annak minden szegletét beszöjék. A bölcsességgel megáldott jog erre nem is törekszik. Messzemenően tisztában van ugyanis eszközeinek korlátaival.

Az előbbi példánkban emlegetett rendőrségi ügyeletes gyakran tapasztalja szolgálata során, hogy az eléje került ügyek semmiben nem hasonlítanak azokhoz a törvényi tényállásokhoz, amelyek a különböző jogágak kódexeiben leírva találhatók. Az élet konfliktusa, amely hivatali reagálást követel, mindig egyedi, a rá alkalmazandó jogszabály viszont mindig általános. Csak a konkrét élethelyzetekben való tájékozódás, a közvetlen környezet alapos ismerete, és a mindezeket a tapasztalatokat ötvözni képes *problémamegoldó gondolkodás* segítheti a helyes döntés kialakítását.

Az analízis nagy előnye, hogy jól követhető sémákat nyújt a jogi értékelés számára, legyen ez akár a múlt, akár a jövő. Az egyik változat a *múlt megismerése*, amely egy igen bonyolult bizonyítási műveletsort feltételez. Ha azonban ez sikerül, akkor pontosan tudjuk, hogy melyek voltak a múltbeli eseménynek azok a részletei, amelyekhez joghatás fűződik, megkérdezhető tehát a döntés. Általában ez a helyzet akkor, amikor a jogalkalmazó szerv *egyedi ügyben* jár el.

A másik változat a *jövő prognosztizálása*, amikor a múlt és a jelen ismeretére alapozott hipotézisekkel írjuk le a várható eseményeket. Amennyiben a hipotéziseink helyesek, képesek vagyunk jogi szabályok megalkotásával a jövő rendjét befolyásolni, remélhetőleg a közösség hasznára. Ez történik akkor, amikor a jogalkotó szerv *jogszabályt léptet hatályba*.

A sürgősségi ellátásról

Akár egyedi ügy kerül megoldásra, akár jövőnek szóló szabály készül, mindkét tevékenység időigényes, hosszabb töprengés nyomán születik meg az eredmény, és mindez nyugodt és kiegyensúlyozott viszonyokat feltételez. A jogalkalmazás azonban kivételesen váratlan helyzetek elé is kerülhet, amikor „gyors” beavatkozásra van szükség. A *sürgősségi ellátásnak* ezek az esetei a jog által nem prognosztizálhatóak és nem is írható elő a beavatkozás tartalma. Az ilyen igazgatási „szükségállapot” *spontán, amorf és autonóm* reagálást igényel. (Ennek a három fogalomnak a tartalmára rövidesen visszatérünk.) Az állam védekező mechanizmusai a különleges helyzetekre erős mandátum birtokában képesek helyesen válaszolni, anélkül hogy a hatósági intézkedés formái túlzottan kötöttek lennének.

A szabályozásra kerülő társadalmi kapcsolatok *heterogenitása* azt jelenti, hogy azok eltérő módon túrik a jogi rendezést. Egyes társadalmi jelentőségű emberi tevékenységek nagyon részletes szabályozást igényelnek, más helyzetek azonban a jog számára csak egy általános felhatalmazásra adnak lehetőséget, ahol a beavatkozó felkészültsége, hozzáértése és erkölcsisége együttesen fogja közelíteni azt a célt, hogy intézkedése a

közösség értékeit védelmezze, és eközben ne okozzon nagyobb kárt, mint amelynek az elhárításán fáradozik.

Az élethelyzetek azonban önmagukban is összetettek, szabályozásukat rendszerint nem lehetséges egyetlen jogára bízni. Ez viszonylag egyszerű akkor, amikor a különböző eljárási szakaszok között jól felismerhető az elválasztó vonal, már csak azért is, mert eltérő szervezeti kompetenciák érvényesülnek. A közrendvédelmi járőr elfogja a tolvajt, majd átadja a nyomozóknak, akik intézkednek az őrizetbe vételről. Az elfogás rendészeti kényszerintézkedés, amelynek szabályozása a közigazgatási jogban történik. Az őrizetbe vétel büntetőeljárási kényszerintézkedés, amelynek rendjét a büntetőeljárási kódex írja elő.

Jóval nehezebb a különbségtétel akkor, amikor egyetlen hatósági intézkedés tartalmaz több mozzanatot, amelynek véghezviteli rendjére különböző jogágak gyakorolnak hatást. Az Alkotmánybíróságnak a rendőrségi törvény fegyverhasználatra vonatkozó rendelkezései felett elvégzett normakontrollja jól mutatja, hogy a hivatkozott jogszabályi rendelkezések megalkotóinak alkotmányjogi, általános közigazgatási, speciális rendészeti és esetenként büntető anyagi és eljárásjogi szempontokat is figyelembe kellett venniük a szabályozás tartalmának meghatározásánál. Úgy azonban, hogy a fegyverhasználatra jogosult egy adott pillanatban képes is legyen követni – akár reflexszerű gyorsasággal – a számára megszabott normát. Ezzel a tétellel (ha igazi profi) nem csupán jogot alkalmaz, hanem veszélyt hárít el, megold egy, a közbiztonságot és a közrendet felettébb fenyegető helyzetet.

Az ellentmondásokról

Minden jogalkalmazói munka magában rejtje az előbbieken érintett ellentmondásokat. A jogszabály leegyszerűsíti a szabályozni kívánt életviszonyokat, mert a normával elérni kívánt célját csak így teljesítheti. Amikor ezt a jogszabályt egy konkrét jogesetre alkalmazzuk, akkor a történeti tényállás komplex megismerése révén juthatunk el a jogi következtetések levonásáig.

A norma leegyszerűsítő technikája és a konkrét élethelyzet bonyolultsága az első ellentmondás, amellyel minden jogalkalmazó naponta találkozhat. Ez az ellentmondás csak akkor oldható fel, ha a komplex megközelítés összekapcsolódik egy másik erővel, a jogi relevancia felismerésével, a történeti tényállás jogszempontú leegyszerűsítésével.

A jogszabály a rendezendő életviszonyok lényeges, tartós, általános elemeit ragadja meg, míg a konkrét jogeset a lényeges és lényegtelen, a tartós és az esetleges, az általános és az egyedi vonások bonyolult együttese. A most tárgyalt ellentmondás nem lehet akadálya a helyes döntésnek, ha az szakmai hozzáértéssel születik meg.

A társadalmi valóság jog általi befolyásolása kétféle módon valósulhat meg: jogalkotással és/vagy jogalkalmazással. A jogalkotás mindig időigényes, ezen a területen szükségálapot nem létezhet. (Ha mégis, az ilyen szabály hamarosan korrigálásra szorul.) A jogalkalmazásnak azonban vannak olyan területei, ahol azonnali beavatkozásra van szükség.

A jogalkalmazás időigényessége és a beavatkozás azonnali szüksége a rendészetre különösen jellemző, s ezt csak a közjog felhatalmazó szabályaival és a beavatkozással szemben támasztott arányossági és szükségességi követelmények teljesítésével lehetséges feloldani.

A hatósági intézkedések azonban soha nem egyneműek, hanem nagyfokú változatosságot (*heterogenitást*) mutatnak. Előfordul olyan, amikor az intézkedés szolgáltató jellege a meghatározó, máskor a korlátozó, kényszerítő elem lép előtérbe, végül nem ritkán a rekonstruáló, a múltbeli eseményt feltáró bizonyítás kap hangsúlyt.

Már egyetlen hatósági aktus is lehet olyan összetett, amelyben a szolgáltató, a korlátozó-kényszerítő és a bizonyítást igénylő részletek együttesen vannak jelen. Az első beavatkozó gyakran találja magát szemben azzal a helyzettel, amikor a beavatkozásra okot adó esemény előre nem kiszámítható módon, váratlanul, *spontán* fejleményként jelenik meg. A hatóság erre adott válaszlépése nem tűri a formakényszeret, *amorf* jelleget ölt magára, éppen aktuális alakját a pillanat diktálta követelmények dönthetik el.

A hatóság erre felhatalmazott tagja, annak érdekében, hogy azonnali intézkedési kötelezettségének eleget tehessen, gyakran csak saját döntésére támaszkodva, *autonóm* módon cselekedhet. Azt is mondhatjuk, hogy a hierarchia a legváratlanabb helyzetekben képes nagyon magára hagyni intézkedő munkatársát. (Ezért tartjuk veszélyesen leegyszerűsítőnek a „tudjon parancsot adni és tudjon parancsot végrehajtani” formulát, mert ez a bölcsesség a rendészeti feladatoknak csak egy igen szűk körében ad támogatást a végrehajtáshoz.)

Az előbbieken részletezett jellemzők arra intenek, hogy a rendészeti igazgatás sajátos természete nem a szabályozó normákból, hanem a szabályozás tárgyából ismerhető meg. Ne feledjük, a tételes jog csak azt mutatja meg, hogy milyennek kellene lennie a szabályozás tárgyának, és nem azt, hogy milyen valójában! Ebből adódóan a rendészeti igazgatás alapjait alkotó tárgyi jog elemzése csak ezen igazgatási ágazat társadalmi rendeltetésének megértése nyomán lehet sikeres.

A rendészet feladatáról

A rendészet társadalmi rendeltetése a közrend és a közbiztonság fenntartása. Ezt a küldetését, miként azt az Alkotmánybíróság több határozatában is kifejtette, széles hatósági felhatalmazás birtokában képes teljesíteni. Ezt tudva arra keressük a választ, hogy

- egyfelől hogyan őrizheti meg a rendészet *eredményességét* akkor, amikor egyes eljárásait részletes és szigorú szabályok fogják közre, amelyekben a garanciális elemek egyenesen korlátozzák a hatóságok intézkedési szabadságát,
- másfelől pedig hogyan maradhat *a törvényesség* sáncai között a rendészeti beavatkozás akkor, amikor a hatóság egy általános felhatalmazás alapján, különösebb formakényszer nélkül, széles diszkrecionális mérlegeléssel, a legitim erőszak monopóliumát gyakorolva léphet fel.

A törvényesség és az eredményesség harmóniájának megteremtése az alkotmányos demokráciák saját rendészetükkel szemben támasztott alapkövetelménye. Létrehozható-e ez a harmónia, avagy a rendészet a jogállamnak az a része, amelyen nem mindig lehet számon kérni a jogállami alapelveket? Törekszünk arra, hogy az iménti kérdésre világos választ adjon, annál inkább, mert az a meggyőződésünk, hogy a rendészeti hivatást sikerrel csak azok gyakorolhatják, akik tudják a választ, és egész szolgálatukat ez a tudásuk hatja át.

Tanítások a rendészetről

A rendészeti szakképzésben dolgozó pedagógusok és a rendőrséggel foglalkozó kutatók számára megválaszolásra várt a kérdés: a társadalomtudományok sorában helye lehet-e egy sajátos tárgykörrel és módszertannal rendelkező rendészeti (rendőri, rendőrségi) diszciplinának, és ha igen, akkor ennek az új tudománynak milyen elméleti és gyakorlati követelményeknek kell megfelelnie? Az eddigi kutatások fontosságát elismerve azok korlátai jól érzékelhetők. A jogtudományi módszerek nem nélkülözhetők a rendőri eljárások normatív alapjainak feltárásában, de semmit nem mondanak arról, ami a valóságban ezeket az intézkedéseket jellemzi. A szociológiai vizsgálatokat viszont bizonyos fokú érzéketlenség jellemzi a jogi meghatározottsággal szemben. A rendőrségi szervezéstánban túlsúlyban vannak a vállalkozói típusú tevékenységre érvényes kategóriák, anélkül hogy azokat szembesítették volna a közszolgálat követelményeivel.

A bűnözés kontrollmechanizmusait tanulmányozó *kriminológiát* annak művelői alkalmasnak tartják a rendészet tudományos feltárására. Valójában azonban ennek a bűnügyi tudománynak a kompetenciája nagyon is korlátozott. A latenciát keresők példának okáért helyesen ismerték fel a rendőrségi tevékenység minősége, a rendőr társadalmi elfogadottsága és a lakosság feljelentési készsége között mutatkozó összefüggéseket. A bűncselekmények statisztikai elemzése indokoltan vetette fel annak gyanúját, hogy ezek a számok nem a valóságos bűnözést, hanem a bűnüldözés felvevőkapacitását mérik. Az elkövetett bűncselekmény megismerése a maga egyediségében elsősorban *kriminalisztikai* feladvány, amely gyakran a legjobb tárgyi feltételek és szakértelem mellett sem vezet eredményre. Erről a komoly gondról a kriminológia hallgatni kényszerül. Nem tárgya a kriminológiai érdeklődésnek az sem, hogy miként alakulnak a rendészeti beavatkozások, továbbá hogyan mérhető azok jogszerűsége és hatékonysága. A közbiztonsági szolgálat teljesítményét elemezve a rendészeti jelenlét és a jogkövető helyi társadalommal való kooperációs hajlam a szituációs bűnmegelőzés kulcskérdése lett, ennyiben kriminológiai felismerések ösztönözték a közösségi rendőrségi modellek megalkotását. Ellenben a rendészet aktuális veszélykezelő manőverei, és főleg a legitim erőszak bevetésének technikái, kívül esnek a bűnözés kutatóinak módszertani lehetőségein.

A *kriminalisztika* sem válhatott a rendészet teljes színpéjét befogadó kutatási ágazattá, minthogy annak tárgya kizárólag a múlt büntetőjogilag releváns részének a megismerése az eljárási formák adta keretek között. Ebben pedig nem fér el a kockázatelemzés, a jelen és a jövő megismerése, noha a bűnügyi hírszerzésnek, a titkosrendőri munkának ezek is tárgyai. Főleg pedig a legitim fizikai erőszak alkalmazása maradt paragon, ahol máig a mindennapok diktálta rögtönzések a meghatározóak. Az itt mutatkozó hiányokra figyelt fel a védelemtudomány, a hadtudományi ágazatoknak egy magasabb szintű absztrakcióval kialakított kutatási iránya. A hadtudományi diszciplinának olyan módszerei kínálkoztak a rendvédelmi célú legitim erőszak tanulmányozásához különösen alkalmasnak, mint a terepre tervezett vizsgálódások. *„Nem kevésbé terephez kötődő és kísérleti igényű a felkészítési módszer kimunkálásához a rendvédelem, mint meghatározó tudománysszak összetevője: a határőrizet, a határforgalom ellenőrzése, a határvédelemben való részvétel, valamint a katasztrófához kirendelt erő kísérletes alkalmazása kutatási igénnyel a kimenekítésben, szakfelkészítésre alapozott feladat végrehajtásban, katonai, közrendvédelmi-*

*mentőszolgálati-, tűzoltó-, polgárőrségi- és katasztrófavédelmi erők összeműködésében.*²¹ E módszertan hívei azt vallották, hogy a rendészet tudományos igényű művelése is a hadtudományban található meg a számára legkedvezőbb elméleti közeget. A következőkre csak annyit szeretnénk előrebocsátani, hogy nem találta meg. *A rendészetnek maga a rendészet elmélete kínálhat eredményesen működő laboratóriumot.*

A terület önállósodásának vannak módszertani feltételei is. A rendészeti kutatások, tudomány-rendszerbeli elhelyezkedésüktől függetlenül, eddig is viaskodtak egy jelentős problémával. A rendőri empiria megismerése ugyanis sem a szociológia, sem a kriminológia hagyományos eszközeivel nem biztosítható. Az egyik akadály a rendészeti beavatkozások titkossága, a másik pedig a személyiségi jogok védelme, amely mellesleg az ügyészégi és a bírósági akták tanulmányozását is megnehezíti. De a legkomolyabb kételyt az intézkedési helyzetek egyszeri és megismételhetetlen jellege veti fel. A felületes szemlélő a rendészeti cselekvések többségében semmiféle törvényszerűséget nem képes felfedezni. Ez az adottság sugallja a vélekedést, miszerint a rendőrködés szintiszta praktikum, ahol az elméletképzésnek nincs helye. A rendészet tanától várhatóak olyan módszertani lelemények, amelyek ezeket a fenntartásokat eloszlatják. (A kriminológiai metodológiában találkozhattunk igen bizarr megoldásokkal, például amikor a kutató maga is rendőrként tevékenykedve figyeli meg annak a csapatnak a viselkedését, amelyben részt vesz, vagy ami még meglehetősen több: a bűnözői környezetbe való „alászállás” megfigyelési célzattal. E vitatható eljárások jogi és morális buktatóira Korinek László hívja fel a figyelmet.²²) Azokban az országokban, ahol a rendészet szakmává válása első számú fejlesztési célként került meghatározásra, az esetelemzés, a rendészeti módszerekkel elhárítható veszélyek diagnosztikája és a hatósági beavatkozásokat modellező kísérletek jelentették annak az eredeti módszertannak az alapjait, amelyet e kutatások a számára alakítottak ki.

A szakirodalomban nem kevés érv olvasható a rendészet tudomány önállóságának tagadásáról.³ *„Porada és társai sem ismerik el önállóságát, úgy tekintik, hogy a rendészet tudomány a védelem tudományok (securitysciences) része, mivel a rendőrség is olyan intézmény, ami a belső biztonság megteremtését és fenntartását szolgálja.”*²⁴ Ennek ellenére az új tudományterület alapításának igénye az 1990-et követő esztendőben először a rendszerváltó régióban merült fel. Hamarosan azonban több uniós ország is csatlakozott ehhez a kezdeményezéshez. Az első áttörést az új szuverenitásként létrejött Szlovákia és Szlovénia frissen létesült tudományos akadémiái tették meg, amikor önálló tudományágként fogadták be a rendészeti tant. Ennek alapján történt például a Pozsonyi Rendőrtisztviselői Akadémia akkreditálása, ahol egy időben doktori iskola is működött. Ausztriában, Németországban és Hollandiában ugyancsak a rendőri felsőoktatásnak a civil egyetemi rendszerhez történő csatlakozási terve sürgette a kérdés napirendre tűzését.⁵

Magyarországon hasonló törekvések a rendszerváltás után fogalmazódtak meg. Érdeemes összefoglalni azokat a szakmai tényezőket, amelyek hazánkban az új tudományág létrejöttét igényelhetik:

1 Vasvári (2001) 13.

2 Korinek (2002) 15–16.

3 Karsai (2013) 13.

4 Stummvoll (2006) 17–31.

5 Holcr et. al. (2000)

- A hadtudomány 1990 előtt a rendészeti kutatók számára titkosságot tudott biztosítani, s ez egyedüli indoka volt annak, hogy számos rendőrségi és nemzetbiztonsági (korábbi elnevezéssel állambiztonsági) tárgyú disszertáció hadtudományi minősítést kapott. Ez a lehetőség, a tudomány szerencséjére, megszűnt. Napjainkban a hadtudományi kutatások is a teljes nyilvánosság előtt folyhatnak. Természetesen a rendészeti tevékenység feltárása sem történhet bizalmasan. Ahol a titok az úr, ott a tudománynak nem lehet szerepe. Ahogyan Wittgenstein mondta: „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.”
- Nem változott viszont az a helyzet, amely szerint a rendészet tárgykörébe tartozó kutatások sokszor nem találják meg azt az értő közvéleményt, amelyben nézeteiket próbára tehetnék, teljesítményük értékét megmérhetnék, ahonnan módszertani tapasztalatokat gyűjthetnék, eredményeiknek fórumot teremthetnék. A hadtudományi műhelyek ezekre a funkciókra nem alkalmasak, minthogy a rendészet a hadtudomány irányában, a hadtudomány pedig a rendészet tekintetében kompetenciahiánnyal küszködik. Érdemes lenne a rendészeti tárgyú szakirodalmat abból a szempontból áttekinteni, vajon az mutat-e olyan sajátosságokat, amelyekben felfedezhetőek egy új tudomány körvonalai? A magunk részéről ezt a sorrendet látjuk helyesnek. Nem a megalapított stúdiumhoz keresünk anyagot, hanem az elért eredmények követelik ki maguknak a szakági önállóságot.
- A hadtudomány képviselői a rendszerváltást követően azt érzékelték, hogy a korábban tisztán katonai diszciplína kutatási tárgya bővülni látszott olyan határterületekkel, amelyek e tanítások struktúráját is átalakíthatják.⁶ Amerikai kutatók az ENSZ békefenntartó küldetéseinek tanulmányozása idején már a hetvenes években empirikus vizsgálatokat folytattak arra nézve, hogy milyen következményekkel jár az a korábban nem tapasztalt helyzet, amikor katonai egységeknek olyan közbiztonsági és bűnüldözési feladatokat kell megoldaniuk, amelyekre szakmai felkészültségük nem terjed ki. Később erről a Szomáliában kudarcot vallott kéksisasokk szereztek keserves tapasztalatokat. A sort az IFOR és az SFOR erők boszniai küldetése folytatta.
- Az elmúlt évtizedek legjelesebb rendőrségi kutatásai az állam- és jogtudományok területére összpontosultak, s ez azt erősítheti, hogy a rendészet itt található meg végleges helyét. Felmerül azonban számos olyan témakör, amely a jog számára zárva marad. Ilyennek tekinthetjük a rendőri csapaterők tevékenységét, a kommandós műveleteket, a bűnügyi hírszerzést, és a rendészeti veszélyelhárítás más területeit, amelyek nem viselik magukon a jogalkalmazás általános sajátosságait. Alkotmányos jogállamtól elvárható, hogy a hatósági erőszaknak ezeket a legsúlyosabb formáit is demokratikus kontrollokkal övezzék. Vannak, akik mindezek elméleti megalapozását a rendészet tanától várják.
- A demokratikus átalakulás megkövetelte a rendészet jogi szabályozását, valamint a szervezeti reformot. Az említett folyamatok egy jogi rendszerváltás részeivé váltak.⁷ Az új szükségletek távlatos gondolkodást és elméleti diagnózist igényeltek. Kiderült, hogy a közjogi tanítások, beleértve a közigazgatás elméletét, nem alkalmasak ennek

6 Simon (1997)

7 Szabó (1999)

a feladatnak a végrehajtására. Igaz, az utóbbi időben több értékes dolgozat született, amelyek mindegyike közigazgatási megközelítésben elemzi a rendészetet.⁸ Azonban éppen ezek a munkák hívták fel a figyelmet olyan speciális problémákra, amelyek a közigazgatási elmélet módszertanával nem oldhatók meg (közbiztonság, magánbiztonság, rendészeti jelenlét, a legitim erőszak szükségessége és arányossága, a rendészet társadalmasításának és piacosításának határai, a rendészeti menedzsment, teljesítménymérés és minőségfejlesztés stb.).

- A rendőrség munkáját vizsgáló kutatásokkal szemben nem csupán az a követelmény, hogy segítsék elő és igazolják „a különböző empirikus kutatásokkal a létező intézmények működésének hatékonyságát”, hanem az is, hogy tárják fel azok történeti gyökereit, és dolgozzanak ki alternatívákat, gazdaságosabb és célszerűbb változatokat. Ez utóbbi jelent igazi társadalomtudományi megközelítést, míg az elsőként említett módszer nem több „szociotechnikánál”.⁹
- Az alkalmazott tudományos módszertan hitelességének próbájára kerül sor akkor, amikor azt tapasztaljuk, hogy a vizsgálati eljárások a megrendelők szándékaitól függetlenül, mintegy „a realizmus diadalaként” kritikai mondanivalót indukálnak, egészen egyszerűen csak azzal, hogy a létező valóságot tükrözik vissza. Ismeretes, hogy a latenciakutatások eredetileg annak okait kívánták megismerni, hogy a bűnözés egy része miért marad rejtve, eközben rávilágítottak a bűnüldöző szervek „különböző szervezeti és működési problémáira, így például a szelekciós munkamódszerre.”¹⁰
- Nálunk a rendészeti tisztképzés hagyományosan a civil felsőoktatás egy ágazata, s ez felvetette, hogy az ilyen tanintézet mely tudományok kritériumai szerint akkreditálható. A korábbi Rendőrtisztai Főiskolát hadtudományi szakon hitelesítették, de ezt minden szakember kényszersmegoldásnak érezte. Kiderült, hogy éppen a leginkább specifikációt igénylő olyan ágazatok tudomány-rendszertani minősítése legbizonytalanabb, mint a közrendvédelem és a bűnügyi felderítés. Elméleti alapvetésre volt szükség a rendészeti felsőoktatás egyetemi rangra emeléséhez és a doktori iskola működtetéséhez. Ezek a fejlesztések a rendőri professzió fejlesztésének nélkülözhetetlen feltételei.
- A közelmúlt tapasztalata, hogy a rendészet az államigazgatásnak az a területe, amely a leginkább kiszolgáltatott a napi rögtönzéseknek, a politikai csatározásoknak és a legjobban nélkülözi a stratégiai szemléletet, a közszolgálat szakmaként való elismerését. Az okok sorában ott találjuk a tudományos kutatások hiányát. Ezt az űrt a lendületesen fejlődő állam- és jogtudományok, valamint a szervezélmélet eredményei sem tudták kitölteni. Egyesek a rendészet tanától várják a kedvező fordulatot.¹¹
- A rendőri munka természete módszertani kérdéseket is felvet. Vajon tanulmányozható-e egy olyan társadalmilag-történetileg meghatározott cselekvés, amelyre a folyamatos változékonyság, a cseppfolyós jelleg nyomja rá a bélyegét. Van-e szintetizált tudásunk az olyan veszélyelhárító tetről, amely előre nem kiszámítható, nem szorítható szabályok közé, és ahol nem hivatkozhatunk „egy korábbi hasonlóra”?¹²

8 Kántás (2001); Murányi (2000); Balla (2001)

9 Szigeti (2001) 153.

10 Korinek (1988) 44.

11 Szabó (2003) 10.

12 Mannheim (1996) 129.

A rendőri akciók egyedisége olyan módszertant kíván, amely ebben az állandó változékonyságban is képes felismerni lényeges, tartós ismétlődéseket. Mindezek elvezethetnek a rendészeti veszélyelhárítás törvényszerűségeinek meghatározásához.

- Ez idáig nem sikerült pontosan leírni a rendőri szakma tartalmát, kijelölni azokat a funkciókat, amelyeket valamely speciális tudás birtokában „mindenki másnál jobban végeznek” azok, akik ezeket az ismereteket elsajátították.¹³ A rendőrképzésnek természetesen megvannak a maga hagyományai, de olyan tanterv és oktatási program még nem született, amelyet a rendészet természetrajzát birtokba vevő kutatósokra alapoztak volna. *„Hogyan képezzük rendőreinket, ha nem mutatjuk ki reálisan elfoglaltságaikat, feladataik hatékonyságát, ha az információk pontatlanok és hiányosak... A rendőri szolgálati helyek megnyitása a kívülálló figyelő részére, a rendőrökkel folytatott konzultációk, valamint az elvégzett kutatás eredményeinek megvitatása és hozzáférhetővé tétele lenne a nemzeti rendőrség számára az első lépés, amit a jövőben meg kell tennie.”*¹⁴

A rendészeti tan művelése valószínűleg meg fogja változtatni a rendvédelem történetének feltárásában eddig követett módszereket. A leíró forráselemzések mellett, melyek jelentőségét egyáltalán nem kívánjuk lebecsülni, megjelenhet a kritikai értékelés, amely arra keresi a választ, hogy a múltban milyen tényezők befolyásolták a rendészeti struktúrák és funkciók alakulását, melyek voltak a legitimációs források, hogyan alakult a külföldi minták átvétele, és mivel magyarázhatóak a taktikában és a stratégiában mutatkozó állandó jegyek.

A felhasználó és a kutatás tárgya

A rendészeti tevékenység legalább két módon kapcsolódhat a tudományos kutatásokhoz. Egyfelől a rendészet funkcionálhat a társadalmi praxis egy sajátos területeként, a tudományos eredmények felhasználójaként, másfelől pedig a kutatások tárgya is lehet.¹⁵

A rendészet mint az elmélet eredményeinek hasznosítója kétségtelenül az európai kontinensen járt élen, mert itt a rendőrködés a közigazgatás alapító ágazata lett, és ezzel az elsajátítható szakma rangjára emelkedett. A rendészet mint kutatási tárgy viszont az angolszász világban vált először az elméleti kritika célpontjává. Ebben a műfajban különösen az Egyesült Államokban kifejlődött rendőrségi szociológia nyújtotta a példát, amikor társadalomkutatók a múlt század hatvanas éveitől kezdődően tudományos módszerekkel igyekeztek feltárni a testületek eredménytelen működésének gyökereit és a gyakori törvénysértések okait.¹⁶

A rendőri tevékenység megismeréséhez hozzájárultak a történeti munkák. Ezek sorában különösen a jogtörténeti megközelítések értékesek. A közbiztonság oltalmazása és a bűnüldözés a legtöbb segítséget a jogtudományoktól kapta, de a modern kriminalisztika a természettudományokat is csatasorba állította. A rendőrség mint kutatási tárgy ellenben, amint az előbbiekből kitűnt, először a szociológia és a vezetésemélet kíváncsiságát keltette fel. Később csatlakozott az említett társadalomtudományokhoz a kriminológia,

13 Durkheim (2000) 417.

14 Monjardet (1995) 173.

15 Finszter (1998) 34–40.

16 Monjardet (1992)

amely egészen a legutóbbi időkig a bűncselekményt mint emberi magatartást és a bűnözést mint társadalmi tömegjelenséget tekintette tanulmányozhatónak a maga sajátos módszereivel. Csak viszonylag lassan terjesztette ki hatáskörét a bűnözést kontrolláló szervezetekre, a bűnüldözésre és az igazságszolgáltatásra. (A börtönügy viszont már korábban, szinte megszületése pillanatában a kriminológiai érdeklődés homlokterében volt.) A most jelzett folyamatot plasztikusan írja le H. J. Albrecht, aki a bűnözés kontrollját teljesítő intézmények tanulmányozásának előzményeit a közgazdasági, pszichológiai és szociológiai tárgyú rendőrségi (igazságügyi) kutatásokban fedezi fel. Ezek nyomán alakult ki az a speciális szakterület, amelyet a szerző a „kontroll kriminológiájának” nevez, megkülönböztetve azt a hagyományos „oksági kriminológiától”. Megosztja velünk azt a németországi tapasztalatot, miszerint az intézményrendszer működésének kritikai elemzése elsősorban a független kutatóhelyektől és alapítványi támogatásoktól várható, noha szervezeti reformok idején az egyes főhivatalok mellett működő kutatóintézetek is jelentőséghez juthatnak. Albrecht arra is figyelmeztet – s erről más összefüggésben már magunk is szóltunk –, hogy a személyes adatok szigorúbb védelme a kutató elől elzárhat olyan rendőrségi és bírósági dokumentumokat, amelyek korábban az empirikus kutatások nélkülözhetetlen forrásai voltak. Ami Németországban a nyolcvanas években jelentkezett, az nálunk napjainkban és a közeljövőben okozhat alig leküzdhető akadályokat.¹⁷

A rendőrség, mint a tudományos teljesítmények felhasználója, harmonikus viszonyt alakított ki az elmélettel. Kapcsolatukat a kölcsönös tisztelet jellemezte.¹⁸ Különösen a kriminalisztikában volt ez így, ahol a kutatók szakértői minőségükben gyorsan átvették a rendőri gondolkodás számos elemét (gyakran maguk is a testület tagjaként tevékenykedtek), a rendőrök pedig tapasztalták az elmélet hasznosságát a gyakorlati célok elérésében. Ezzel szemben a rendészetet kritikával vizsgáló társadalomkutatók nem ismerték elég alaposan a rendőri munka belső sajátosságait, nem értették a szolgálatok előtt álló nehézségeket, ritkán kínáltak megoldásokat, ha mégis, akkor azok alig voltak alkalmazhatóak.

Érdekes áttekinteni a kétféle kutatási irány legjellemzőbb eltérő vonásait.

1. Azoknak a kutatásoknak a sajátosságai, amelyeknél a rendészet a tudományos eredmények felhasználója:

- a megrendelő rendszerint a rendészet,
- központi kutatási tárgya a jogellenes emberi magatartás,
- a kutatásokhoz a legtöbb adatot a rendészet szolgáltatja, az alkalmazott kutatások fő módszere az esettanulmányokra alapozott indukció,
- a kutatási eredmények elsődleges felhasználója maga a rendészet,
- a megrendelő válogathat a kutatási eredmények között, a szellemi teljesítmény értékét a gyakorlati használhatóság dönti el,
- a kutatási eredmények a rendészet egy-egy szűk részterületére korlátozódnak, de azon belül a gyakorlatban közvetlenül alkalmazhatóak,
- a kutatók azonosulnak a rendészet értékeivel, tiszteletben tartják a titkosság szabta határokat,
- az elmélet alapvető célja a működő rendvédelmi szervek szolgálata, és nem a rendészet reformja.

¹⁷ Albrecht (1993)

¹⁸ Molnár (1995)

2. Azoknak a kutatásoknak a sajátosságai, amelyekben a rendészet az elméleti feltárás tárgya:

- a megrendelő általában nem a rendészet, hanem valamely társadalmi szükséglet, sőt nagyon gyakran maga a kutatói elhatározás,
- a kutatás elsődleges tárgya a rendészeti működés,
- az empirikus adatokhoz nehéz a hozzáférés, a követhető fő módszer a dedukció,
- a kutatási eredmények elsődleges felhasználója nem a rendőrség, hanem a civil szféra,
- a rendészet nem válogathat a kutatási eredmények között, a szellemi teljesítmény értékét az elméleti megalapozottság és a nemzetközi tapasztalatoknak való megfelelés dönti el,
- az eredmények a rendészet egészére érvényesek, de a gyakorlatban közvetlenül nem alkalmazhatóak,
- a kutatók kritikusak a rendészet értékeivel szemben, és nem veszik tudomásul a titkosságot, azt a kutatás elé épített falnak tekintik, amelynek gyakran csupán egyetlen értelme van, a testület belső működési zavarainak elleplezése,
- a rendészeti tárgyú kutatások fő célja a változások kezdeményezése, a rendészet reformjának elméleti megalapozása.

A rendszerváltó országok számára az előbbieken túl az is nagyon fontos felismerés, hogy míg az alkalmazott kutatások a tekintélyuralmi berendezkedésekben is magas színvonalon folytathatók, addig a társadalomkritikai mondanivaló kifejtésének szabadsága csak demokráciákban adott.¹⁹

A rendőrségek válaszai a tudomány érdeklődésére

A jelek szerint a rendőröket sokáig nem nyugtalanította az, hogy tevékenységük jelentős része nélkülözi az elméleti alapokat. A társadalmat annál inkább. Különösen a második világháború utáni időszakban fogalmazódott meg sok kritika a rendészetekkel szemben. Az emberi jogok értéknövekedésének ezen korszakában a rendőri visszaélések és törvénysértések egyre elviselhetetlenebbeknek tűntek a szabad polgárok számára. Ráadásul a bűnözés drámai emelkedése a hatvanas évektől a rendőri munka hatékonyságát is megkérdőjelezte. És volt még egy körülmény, nevezetesen az erőszakos szervezetek dicstelen szerepe a 20. század nagy diktatórikus rendszereiben. A fasiszta és a kommunista példák felvetették a politikai hatalom és a rendőrség tisztázatlan kapcsolatát, különösen ott, ahol erősen centralizált államrendőrségi szisztéma működött. Már-már az is kétségessé vált, hogy elgondolható-e olyan megoldás, amelyben a rendőrség képes alkalmazkodni az alkotmányos demokrácia követelményeihez. A magyar Alkotmánybíróság álláspontja szerint ez a fegyveres szervektől (és benne a rendőrségtől) nem mindig várható el. Az Alkotmánybíróság egyik határozata megállapította, hogy *„...a fegyveres szervek feladatainak a jellege, valamint az ezek elérését elősegítő szigorú alá- és fölérendeltségi viszonyok folytán a törvény a szolgálati jogviszonyban állók tekintetében tartalmazhat speciális, csak a fegyveres szerveknél indokolt, az általánosnál kötöttebb előírásokat.”* A határozat erre tekintettel így folytatódik: *„Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy ez nem menti fel a törvényhozót az alól a követelmény alól, hogy csak a fegyveres szervek sajátos feladatai által indokolt*

¹⁹ Parádi (2001)

*mértékben térjen el a jogállamiságnak attól az alapvető követelményétől, hogy mindenki jogtisztelő, tehát jogszabályszerű magatartást köteles tanúsítani.*²⁰

A felmerült kérdésekre elsőként az amerikai szociológusok próbáltak válaszokat keresni. (James Q. Wilson, Egon Bittner, Herman Goldstein és mások munkásságának elemzése található Krémer Ferencnek a rendőri hatalom természetéről írt szociológiai tanulmányában.)²¹ Megszületett a társadalmi jelenségek természetével foglalkozó tudomány egy sajátos területe: a rendőr-szociológia. Ez az irányzat csakhamar Európában is táptalajra talált. Kiemeljük az angol Robert Reiner, a francia Loubet del Bayle és Dominique Mondjardet, valamint a német Thomas Feltes munkásságát.²² Számos tanulmány született a rendőrségi szervezetek sajátosságairól és a rendőri hivatás tartalmáról. A tematika politológiai kiszélesedését mutatják azok a munkák, amelyek a rendőrségnek a politikai intézményrendszerben elfoglalt helyét vizsgálták. Ismét figyelem fordult a társadalom büntetőjogi védelmét tárgyaló jogbölcseleti diszciplína, a kriminálpolitika művelése felé, amelynek egyik legizgalmasabb témája a rendőri tevékenység kritikai elemzése lett.²³

Az eredmények a nyolcvanas évek nagy rendőrségi reformjainak megalapozásában jelentkeztek. Ehhez járult a szervezéstudomány szemléletének kiterjesztése a rendőri szervezetek működésére. A menedzsermegközelítés a rendészetet közbiztonságot „termelő” vállalkozásnak tekintette, ahol sokoldalú együttműködés alakul ki a társadalommal. A közbiztonság ebben a felfogásban kollektív társadalmi termék, amelyben a rendőrséggel kooperál a civil társadalom, a magánbiztonságot áruként kínáló piac (magánrendőrségek) és a helyi biztonságért felelős önkormányzat. Szükségesnek mutatkozott az is, hogy feltárássra kerüljenek a rendőri szervezetek vezetésének sajátosságai, a humán erőforrások hasznosítása, a minőségbiztosítás és a teljesítmények gazdaságossági mérése.²⁴

Az európai integráció felvetette a rendőri együttműködés nemzetközi lehetőségeit, s ez az egyes államok szuverenitásához hagyományosan kötődő erőszak-monopólium feloldását is jelentheti. A rendészet olyan új dimenziói merültek fel, melyeknek elméleti megalapozása csak egy erre szakosodott tudományágtól várható.

A kétpólusú világ megszűnésével a bűnözés első számú globális problémává lépett elő. A nemzetközi szervezett bűnözés megerősödése a hagyományos rendőrségi eszközök hatékonyságát kérdőjelezte meg. A törvényesség igénye mellett mind sürgetőbbé vált az eredményesség, ami egyeseket a klasszikus garanciális szabályok felülvizsgálatára késztetett. Merőben új problémát jelentett a demokratikus alapokhoz visszatérő rendszerváltó országok rendőrségének átalakítása. Ez utóbbi vetette fel a rendőrségi modellek tanulmányozását, vagyis azt, hogy a centralizált és militarista módon megszervezett rendőrségek miként képesek beilleszkedni az alkotmányos jogállam politikai rendszerébe. Amennyiben a rendőrség követi a katonai működés elveit, akkor demokratikus közegben joggal merülhet fel az ilyen típusú rendészet civil kontrolljának igénye.²⁵

20 8/2004. (III. 25.) AB határozat

21 Krémer (2003)

22 *Les Polices en Europe*. (1992)

23 Szikinger (1998)

24 Salgó (1994)

25 Benke et. al. (1997)

A világ szegény és gazdag régiókra látszik szakadni, ahol a gazdag országok bűnbe fogadóvá, a szegény térségek pedig bűnkibocsátóvá válnak. A bűnözés exportjának egyik leghatásosabb közvetítője az illegális migráció, amelynek megakadályozása az elit országok rendészetének egyik fő feladata lett.

A válságkövetekben végrehajtott nemzetközi béketeremtő és békefenntartó vállalkozások új módon vetették fel a katonai és a rendőri erők együttműködését, s ez a hadtudományokat is a rendőrségi témák vizsgálata felé fordította. Tapasztalható volt, hogy a békemissziókban részt vevő katonai kontingensek egyre gyakrabban kerültek szembe közbiztonsági feladatokkal, amelyeket a hagyományos eszközeikkel képtelenek voltak megoldani. (Lásd az ENSZ-csapatok szereplése Szomáliában.)²⁶

Rendőrségi kutatások a rendszerváltó országokban

Magyarországon 1990 után a rendőrségi kutatások három irányba indultak el. Megkezdődött az addig alig ismert nyugati eredmények és kutatási módszerek átvétele. Tanulmányok születtek a hazai rendőrség helyzetéről, elképzelések láttak napvilágot a rendőrségi modernizációról. A leginkább sikeresnek a külföldi tapasztalatok átvétele bizonyult. Eredményesnek mondható a rendőrség állapotáról adott diagnózis is, de itt a kutatások hibája, hogy az erőteljes kritikai hang mellett szinte semmit nem tudtak mondani a gyakorlatban is hasznosítható új megoldásokról. Végül teljes kudarcnak érzékeltük azokat az erőfeszítéseket, amelyek a modernizációra irányultak.

Azt lehet mondani, hogy a rendszerváltás idején két irányzat jelent meg, a reformerek és a fontolva haladók koncepciója. A reformerek az elmélet képviselői voltak, akik gyökeres átalakítást akartak. Meghirdették a demilitarizálás, a depolitizálás és a decentralizálás programját. A fontolva haladók gyakorlati szakemberek és a politikusok voltak, akik az elbizonytalanodott rendőrség cselekvőképességének helyreállítását, a fegyelem megszilárdítását és a hatékonyság gyors növelését kívánták. Az utóbbi valósult meg. A kutatók tapasztalhatták, hogy ez a program nem kíván annyi elméleti megalapozást, mint a reform. A politika fogadókészsége igen szelektív lett. Azokat a kutatási eredményeket, amelyek gyakorlati elképzeléseiket erősítették, szívesen látták, amelyek azonban kritikai tartalmakat hordoztak, azokról tudomást sem vettek. A bürokrácia megpróbált önállóan lenni feladatai tudományos támogatásában. A hivatalnokoktól tudományos teljesítményeket vártak el, a kutatókat pedig megpróbálták hivatalnokokká fegyelmezni.²⁷

Ebben a helyzetben az elmélet munkásai azt tehetik, hogy önkritikusan felülvizsgálják teljesítményüket. Felismerték, hogy alaposabban kell tanulmányozni a rendészeti praxist, nagyobb megértést szükséges tanúsítani a gyakorlat igényeivel szemben, miközben meg kell őrizni autonómiájukat és tudományos igényességüket. Ehhez tudomány-rendszertani kérdések tisztázására is szükség van.

Arra kell válaszolni, hogy a rendőrséggel foglalkozó kutatásokat mely tudományágak kritériumai szerint kell folytatni. Egyes nézetek szerint kívánatos megtartani az *állam- és jogtudományok elsődlegességét*. Ezen megoldás előnye, hogy komoly nyomatékot kapnak az alkotmányos jogállam követelményei, viszont hátránya, hogy nem kerülnek tudomá-

26 Brodeur (1996)

27 Finszter (2001)

nyos művelésre azok a rendészeti területek, amelyek részben a jogi jelenségeken kívül esnek. (Ilyen téma egyebek mellett a titkos információgyűjtés vagy a tömegzavargások csapatrendőri erővel történő kezelése.)

Más elgondolás szerint elfogadható egy *multidiszciplináris* megoldás, amikor a kutatási tárgy és az alkalmazandó módszer együttesen dönti el a tudomány illetékességét. Ennek előnye, hogy minden elméleti probléma a rá jellemző speciális szakértelemmel közelíthető meg, viszont akadály a különböző területek között nehezen megteremthető együttműködés.

Törekvés mutatkozik arra is, hogy a *hadtudomány* kompetenciája kerüljön kiterjesztésre a rendészetre. Ennek előnye, hogy bizonyos korábbi együttműködési formákra építhet, hátránya viszont, hogy a rendőri tevékenységnek csak egy kis szeletét képes hozzáértéssel vizsgálni, miközben a katonai szervezetek jellemzőit konzerválja ott is, ahol a rendészetnek a civil közszolgálathoz kellene közelednie.

Az utolsóként említett elgondolás szerint helye van egy új tudománynak, amelyet nevezhetünk *a rendészet tanának* is. Ennek előnye, hogy a számtalan kutatási aspektust képes szintetizálni, hátránya viszont, hogy hagyományok hiányában alacsonyabb szakértelemre támaszkodhat, a tudományos közélettől elszigetelődhet, s ez nehezíti a rendészet visszaintegrálását a civil közigazgatásba. Az elméleti problémát pedig az okozza, hogy vajon egy ilyen tan kijelölhet-e a maga számára más tudományterületek által nem művelt speciális kutatási tárgyat, továbbá lehet-e esélye egy semmi mással nem helyettesíthető rendészeti metodológia megteremtésére?

A szakemberek közül mind többen állítják, hogy szükség van önálló rendészeti tudományágra, amely társadalomtudományként a bűnügyi tudományokkal és a közigazgatás tanával egyaránt szoros kapcsolatot mutat, de kialakíthatók kapcsolódási pontok a szociológiához, az etikához, a politológiához és a pszichológiához, valamint a szervezés tudományhoz is.²⁸ Ez utóbbiak úgynevezett kötőjeles tudományterületekként a megalkotásra kerülő rendészeti diszciplína alrendszeireiben működhetnek, de nem válnak el teljesen azoktól a tudományágaktól sem, ahonnan módszereiket, fogalmaikat kölcsönzik, és amelyek törvényszerűségeire a kutatásokban figyelemmel vannak. Ezek a rendőr-szociológia, a rendőretika, a rendőr-pszichológia és a rendőrségi szervezéselmélet.

A rendészeti tudomány része lehet a rendőrségi kriminalisztika, amely a hagyományos nyomozástani területeken kívül magában foglalja a kriminállogisztika, a kriminál-informatika és a kriminálstratégia ismeretanyagát is. Mindez ismételtelen felveti a kriminalisztika természettudományos megalapozású ágazatai rendszertani helyének kérdését. Az igazságügyi orvostan nem kétségesen az orvostudomány részeként kerül művelésre, minthogy ennek hagyományos egyetemi katedrája az orvosi univerzitásokon szerveződött meg. Ezzel szemben a kriminalisztikai fizika, kémia, biológia és az igazságügyi vegytan a természettudományos műhelyektől távolabb, a különböző azonosító laboratóriumokban kapott helyet, hasonlóan a klasszikus kriminalisztikai szakterületekhez, mint a nyomtan, a fegyverszakértés, a daktiloszkópia, valamint az okmány- és írásszakértői tevékenység. (Magyarországon történt egy kísérlet ezeknek a területeknek a természettudományos rendszerekbe történő visszaintegrálására, amikor rövid ideig kriminalisztikai kutatólaboratórium működött a Budapesti Műszaki Egyetemen.)

28 Szabó (2004) 21–27.

Egyes európai országok az új tudományág megalapozásának különböző fázisaiban vannak. Szlovákiában például a rendészeti kutatások önállósodása már nyolc éves múltra tekint vissza, Németországban viszont az első lépéseket teszik a kutatók. Az utóbbiak helyzetét nehezíti, hogy az NSZK-ban csaknem harminc évvel ezelőtt történt már egy alapítási kísérlet, amely azonban akkor teljes kudarccal végződött, maga a törekvés pedig hosszú időre feledésbe is merült. Ennek okát a hamburgi professzor, Fritz Sack abban látta, hogy a szövetségi köztársaság rendőrsége a legutóbbi időkig magán viselte a katonai mintákat követő, a civil társadalomtól izoláltan működő porosz hagyományokat, amelyek pedig kevésbé tűrik a független kutatóintézetek tudományos érdeklődését.²⁹

Mindazonáltal napjainkban éppen a rendészettel szemben támasztott uniós normák hangsúlyozzák a rendészeti tan önálló létének fontosságát, mondván, hogy az elengedhetetlen az alkotmányosság szempontjából is, mert a rendészet elmélete biztosíthatja a jog uralmát, a szervezetek átláthatóságát, de ez teheti valóságos szakmává a rendőrködést, továbbá jelentősen segítheti a hatóságok és a társadalom kooperációját. Mások ezt a törekvést azért tartották időszerűnek, mert napjainkra a rendészeti veszélyelhárító funkciók olyan jelentőségre tettek szert, amely korábban a közigazgatásnak nem volt jellemzője. Nyilvánvalóan a bűnözés első számú globális problémává válása idézte elő ezt a helyzetet.

Sajátos kutatási tárgy a rendőri jelenlét is, amelynek célszerű megszervezése stratégiai kérdés, és amelyre a szervezéstudomány általános felismerései kielégítő választ nem képesek adni. A titkos információgyűjtésről is kiderült, hogy az olyan bizonyítási műveletek sorát jelenti, amelynek elméleti feltárásához sem a hagyományos kriminalisztikai szemlélet, sem pedig a büntetőeljárás jog tudományán belül művelt bizonyításelmélet nem szolgál alkalmazható módszerekkel. A legitim fizikai erőszak tanulmányozása egy különleges kockázatelemzést igényel, amelynek esetében a korábban javasolt hadtudományi megközelítés mutatkozott hatástalannak.

A legújabb kutatások a közbiztonság értelmezése kapcsán számos kriminológiai metodikát használtak fel eredménnyel, de a rendészet számára nélkülözhetetlen krízismenedzseléshez merőben új módszerek szükségesek, amelyek kidolgozása minden bizonnyal a rendészeti diszciplínára vár. A rendőri munka eredményességének mérése nélkülözhetetlen lenne annak érdekében, hogy ezen a területen is meggyökeresedjenek a közigazgatás más ágazataiban elfogadott minőségbiztosítási módszerek. Úgy látszik, hogy ez a feladat is sajátos megközelítést igényel.³⁰

A módszertani kérdések egész sora megválaszolatlan. Egyetértés mutatkozik abban, miszerint a rendészeti tudománynak szoros kapcsolatot kell tartania a gyakorlattal, megállapításait empirikus elemzésekre célszerű alapozni, a kutatási eredményeknek pedig az a legfontosabb próbája, hogy azok a gyakorlatban miként alkalmazhatóak. Ennek ellenére a tudomány nem mondhat le kritikai természetéről, és arról sem, hogy a valóság feltárásának elsődleges célja a szükséges változtatások megalapozása lehet. Tudományos igényesség nélkül nem gondolható el messzire tekintő rendészeti reform, de elméleti alapok szükségesek a rendészeti jog megteremtéséhez is. Az analitikus és a szintetizáló megközelítésnek egyaránt helye van, de egyúttal két elkerülendő szélsőségre is felhívjuk

29 *Les Polices en Europe*. (1992) 102.

30 Dános (1992) 40.

a figyelmet. Az alkalmazott kutatások nem téveszthetők össze a rendészeti gyakorlattal, a rendőrködés nem laboratóriumban történik, a szolgálati jelentés nem töltheti be a tudományos dolgozat funkcióját, a hivatásos rendőr nem kutató. Ilyen „udvari” tudomány kialakításának vannak jelei a belügyi és a rendőrségi igazgatásban. Másfelől viszont a rendészet elmélete nem emelkedhet akadémikus magasságba, a kutatások fő forrása az esettanulmány, a teljesítményt a gyakorlati alkalmazhatóság is minősíti. Vannak tapasztalatok, miszerint a kutatók egy része nehezen kooperál a gyakorlattal, nem ismeri eléggé a rendészeti munka természetét, kritikai mondanivalóját időnként felesleges indulatokkal fogalmazza meg.

Az alkalmazott és a teoretikus tudományok mellett nem kevesen hangoztatják azt, hogy a rendőrségi munka számára a legértékesebb forrás a mindennapi praxis, amelyből „tudomány előtti” felismerések nyerhetők.³¹ Ezek sajátossága, hogy a rendőrségi végrehajtó-rendelkező tevékenység során keletkeznek, egyedi intézkedési helyzetekhez kapcsolódnak, megfogalmazói a szolgálat munkatársai, hasznosításuk a szolgálat racionalizálásában, parancsok és utasítások kiadásában történik, a tapasztalatok átvétele esetleges, sok bennük a pontatlanság, ezért általános elterjesztésük csak nagy megszorításokkal képzelhető el. A „tudomány előtti” felismerések korlátai igazolják, hogy a rendészeti gyakorlatnak tudományos támogatásra van szüksége. Az elméletileg is megalapozott tapasztalatok általánosíthatóak, megfigyeléssel, kísérletekkel, modellezéssel, teljesítménymérésekkel verifikálhatóak, általuk a munka tervezhetővé és gazdaságossá tehető, az eredmények tudományos fogalmakban, kategóriákban és definíciókban pontos nyelvi formát öltenek, végül pedig tanítható szakmai ismeretek alapjául szolgálhatnak. A rendészeti teória megszületéséhez azonban a szolgálatok fogadókészsége nem elegendő, ehhez a tudományos kutatás önálló objektumaira van szükség, kutatóintézetekre és szakiskolákra. (Jellemzőnek találjuk, hogy a rendőri hierarchia már ettől a viszonylagos önállóságtól is tartva azt szorgalmazta, hogy maguk a rendőrségi egységek kapjanak kutatóhelyi státuszt.)

A tudományos bázis létrehozása a rendészeti felsőoktatás feladata. Fontos az is, hogy a rendészeti tudomány művelése ne elszigetelten, hanem a legszélesebb tudományos közvélemény előtt, a nemzetközi megmértetést is vállalva történjék. Nélkülözhetetlen a nemzetközileg elfogadott, egységes kutatási terminológia kialakítása. Tiszta, világos és egyértelmű fogalmi rendre van szükség, olyan szaknyelvi apparátusra, amely idegen nyelvekre is lefordítható. A tudományos teljesítmények egyik mércéje az univerzális alkalmazhatóság, amelyhez viszont elengedhetetlen az internacionális kutatási programok elindítása.

A *rendészettudomány* az állam- és jogtudományoknak azon ágazata, amelynek kutatási tárgya a rendészet szervezete, működése és a rendészeti jog. A rendészettudomány sajátos *módszertana* azoknak a társadalomtudományi metodikáknak az összessége, amelyek alkalmasak a kutatási tárgy feltárására. A rendészettudomány *rendszere* visszatükrözi a rendészeti rendszerre jellemző struktúrát.

A rendészet tana azoknak a tudományos módszerekkel feltárt fogalmaknak és törvényszerűségeknek a rendszerbe foglalt összessége, amelyek alkalmasak a rendészet *működésének, szervezetének és jogi szabályozásának* leírására és fejlesztésére. A rendészet

31 Holcr et. al. uo.

tana a gyakorlati tapasztalatok, az empirikus tények szintetizálásával elméleti tudást és gyakorlati ajánlásokat kínál a rendészet

- társadalmi rendeltetésének és történelmi gyökereinek feltárásához,
- a tevékenység kritikai elemzéséhez,
- a szervezet célszerű kialakításához,
- a rendészeti jog megalkotásához,
- a működés hatékonyságának növeléséhez és törvényességének erősítéséhez,
- a rendőri teljesítmények méréséhez és a minőségbiztosításhoz,
- a szakmai követelmények és értékek megteremtéséhez,
- a rendészet anyagi-technikai és módszertani szükségleteinek felméréséhez,
- az állomány kiválasztásához, képzéséhez, valamint a továbbképzéshez és a karrier megtervezéséhez,
- a rendészeti menedzsment kialakításához,
- a rendészetnek a közigazgatás szervezetébe történő ellentmondásmentes illeszkedéséhez,
- a rendészet és a társadalom együttműködésének elősegítéséhez,
- egyes rendészeti tevékenységek társadalmasításához,
- a rendészeti hatóságok és a magánrendészetek együttműködéséhez,
- a rendészetnek a bűnözés kontrolljához való hatékony hozzájárulásához,
- a rendészeti feladatok kijelöléséhez a büntető igazságszolgáltatás előkészítő szakaszában,
- a rendészet nemzetközi integrációs együttműködésének támogatásához,
- a rendészeti stratégiák megalkotásához, a büntető politika alakításához, végül
- a rendészeti reformok sikeres tervezéséhez és végrehajtásához.

A bűnözés növekedésével együtt a rendészet a közigazgatás egyik legérzékenyebb ágazatává fejlődik, az alkotmányos demokráciák védelméhez nélkülözhetetlen a legitim fizikai erőszak professzionális alkalmazása. Amit Huntington a 20. század közepén a katonai erő és a biztonság összefüggéséről állított, az már megfogalmazásának időpontjában sem felelt meg a demokratikus jogállami elveknek, de még inkább megkérdőjelezhető napjainkban, amikor sokan ezt a formulát a rendészeti erőhatalom és a közbiztonság kapcsolatára kívánják kiterjeszteni. Nevezetesen, hogy korunkban nem az a kérdés, miként egyeztethető össze a fizikai kényszer alkalmazása a liberális demokrácia elveivel, hanem az, hogy melyik a leghatékonyabb rendészeti modell.³²

Megoldásra váró feladat annak megválaszolása, hogy a társadalomnak ez a védelmi szükséglete miként elégíthető ki úgy, hogy közben a rendészet ne váljon az önkény eszközévé, ne jelentsen fenyegetést az emberi méltóságra, ne legyen kiszolgálója a hatalom erőszakos megszerzésének és kizárólagos gyakorlásának. Ahol a rendészet megtűri a tudomány kritikáját, ott ez a veszély a minimumra csökken, ellenben ahol ilyen tudományt nem művelnek, ott a demokrácia törekennyé válhat.

32 „Korunk egyik legalapvetőbb és legnyilvánvalóbb ténye, hogy a technológiákban és a nemzetközi politikában végbement változások együttesen a politika végcéljává, nem pedig kiinduló feltételezésévé teszik a biztonságot... Korábban az volt az elsődleges kérdés: a civil és a katonai szféra mely mintája egyeztethető össze a liberális, demokratikus amerikai értékkel? Ennek helyébe ma egy sokkalta fontosabb kérdés lépett: a civil és a katonai szférák mely mintája a legalkalmasabb az amerikai nemzet biztonságának megőrzésére?”
– Huntington (1994) 10.

Irodalomjegyzék

8/2004. (III. 25.) AB határozat

- Albrecht, Hans Joachim (1993): Problèmes théoriques, données empiriques et orientations de la recherche en République Fédérale d'Allemagne. In Robert, Ph. – Van Outrive, L. (eds.): *Crime et Justice en Europe*. Paris, L'Harmattan, Logiques Sociales.
- Balla Zoltán (2001): *A rendészeti jog egyes kérdései, különös tekintettel a nemzetbiztonsági törvény problémáira*. PhD-értekezés. Budapest. Kézirat.
- Benke Miklós – Búzás Pál – Finszter Géza – Mawby, Rob C. – Szkinger István – Wright, Alan (1997): *A magyar rendőrség civil kontrollja. Jelentés és javaslatok*. United Kingdom, Staffordshire University.
- Brodeur, Jean-Paul (1996): *Maintien et imposition de la paix en Somalie 1992–1995*. Aix en Provence.
- Dános Valér (1992): Mérhető-e a rendőrségi munka hatékonysága? In: *Belügyi Szemle*, 30. évf. 4. sz. 40.
- Durkheim, Emile (2000): *Az öngyilkosság*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Finszter Géza (1998): A közigazgatási és a rendvédelmi kutatások helye és perspektívája. In: *Belügyi Szemle*, 46. évf. 1. sz. 34–39.
- Finszter Géza (2001): The Political Changeover and the Police. In Kádár András (szerk.): *Police in Transition: Essay on the Police Forces in Transition Countries*. Budapest – New York, Central European University Press.
- Holcr, K. – Doz, Sc. – Chalka, R. (2000): Rendőrtudományok és ambícióik. Nyersfordítás. In Finszter Géza: *A rendészet elmélete*. Budapest, KJK-KERSZÖV.
- Huntington, S. P. (1994): *A katona és az állam*. Budapest, Zrínyi Kiadó – Atlanti Kutató és Kiadó.
- Kántás Péter (2001): *A közrend elleni jogsértések természetéhez*. PhD-értekezés. Budapest. Kézirat.
- Karsai Krisztina (2013): *Rendészet és tudomány*. Szeged, NovumTech Kft.
- Korinek László (1988): *A rejtett bűnözés*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Korinek László (2002): A kriminológiai kutatási módszerek. In: *Tanulmányok Erdősy Emil professzor tiszteletére*. Pécs, PTE ÁJK.
- Krémer Ferenc (2003): *A rendőri hatalom természete*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Les Polices en Europe. Les Cahiers de la sécurité intérieure*. (1992) Paris, La documentation Française.
- Mannheim Károly (1996): *Ideológia és utópia*. Budapest, Atlantisz.
- Molnár József (1995): A kriminalisztika tudománya. In: *Kriminológiai és Kriminlisztikai Tanulmányok*, 32. sz. 189–207.
- Monjardet, Dominique (1992): *Les principaux résultats de la recherche anglo-saxonne sur la culture professionnelle. Séminaires sur l'enseignement de la déontologie policière*. Paris, IHESI.
- Monjardet, Dominique (1995): Rendőrségi kutatás és modernizáció. In: *Új Rendészeti Tanulmányok*, 6. évf. 1. sz. 173–182.
- Murányi Zoltán (2000): *Az erőszakszervek jogállásának és jogi szabályozásának alapelvei*. Budapest. Kézirat.
- Parádi József (2001): Rendvédelem vagy rendészet? In: *Belügyi Szemle*, 49. évf. 2. sz. 97–108.
- Salgó László (1994): *Az új típusú biztonság*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Simon Sándor (1997): A hadtudomány mai értelmezése Magyarországon. In: *Hadtudományi Tájékoztató*, 6. évf. 7. sz.
- Stummvoll, Günter – Hofinger, Veronika – Hanak, Gerhard – Fehérvári János (eds.) (2006): *Theory and Practice of Police Research in Europe*. Bramshill – Vienna, CEPOL (idézi Karsai Krisztina i. m.)
- Szabó András (1999): Jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása. In: *Belügyi Szemle*, 47. évf. 10. sz. 3–17.
- Szabó András (2003): A rendészettudomány meghatározása és értelmezése. In: *Magyar Rendészet*, 3. évf. 4. sz. 6–10.
- Szabó András (2004): Helyet kér a rendészettudomány. In: *Magyar Rendészet*, 4. évf. 1. sz. 21–26.
- Szigeti Péter (2001): Vázlat a közbiztonság három dimenziójáról: világrendszer, nemzetállami szint és lokalitás. In: *Jogtudományi Közlöny*, 56. évf. 4. sz. 153–161.
- Szkinger István (1998): *Rendőrség a demokratikus jogállamban*. Budapest, Sík Kiadó.
- Vasvári Nagy Vilmos (2001): *A hadtudományi kutatómunka folyamata*. Egyetemi jegyzet. Budapest, ZMNE.

Rendszerváltozás a belügyben

KORINEK LÁSZLÓ

Bevezető gondolatok

Tény, hogy a kommunizmus – más totális rendszereket megalapozó felfogásokhoz hasonlóan – nem kizárólag az erőszakra épített. Az állam, a társadalom és az egyének teljes átformálása volt a cél, ez nyilvánvalóan feltételezte a nevelés, a propaganda eszközeinek felhasználását, továbbá a gazdaságnak és az életfeltételeknek az ideológiához való igazítását. Paradox módon egyébként ez tökéletesen ellentmondott a „lét határozza meg a tudatot” marxi tételnek, hiszen éppen az alapnak tekintett életviszonyoknak a hatalom általi alakítása folyt. Mivel azonban a politikai szándékok és a természetes folyamatok lényegesen eltértek egymástól, szükségképpen bekövetkezett a rendészeti módszerek eluralkodása. Ez jellemezte egyébiránt az állami irányítást nehezen tűrő területeket, így a kultúrát és az egyházakat is. A rendőrség és a titkosszolgálatok akár egyetlen szervezetben – mint hazánkban a rendszerváltozás előtt –, akár külön, jogi kontroll nélkül gyűjtötték az adatokat az emberekről.

A 20. század nyolcvanas éveinek második felében már határozottan megfogalmazódott a szocialista államszervezet és jogrendszer elvei meghaladásának szükségessége. Abban eltértek a vélemények – még inkább a törekvések –, hogy mi az átalakítás valós célja (modellváltás vagy rendszerváltás, ez utóbbi természetesen az akkori ellenzékben vetődött fel). A változtatások iránya azonban egyértelműen megjelölhető volt: a polgári demokrácia intézményrendszere egyes elemeinek (illetve teljességének) átvétele vált szükségessé. Ilyen körülmények között logikusan vetődött fel a rendőrség újjászervezésének kérdése. Választ kellett találni arra, hogy vannak-e ebben a körben is olyan ismérvek, amelyeknek az alkotmányos berendezkedés egyes megoldásaihoz (például hatalommegosztás) hasonlóan meg kell jelenniük egy demokratizált, illetve demokratikus közbiztonság-védelmi apparátusban. Egyáltalán: vannak-e a környezetet és a védendő értékek együttesét meghatározó politikai rendszeren túlmenően a rendőrség szervezetére és működésére vonatkozó kritériumok, amelyek segítségével meg lehet különböztetni a kommunista, illetve polgári demokratikus rendőrségeket?

Ellentmondásos politikai helyzet volt Magyarországon a múlt század nyolcvanas éveiben. Ebben a tanulmányban mindenekelőtt azokról a kezdeményezésekről, elképzelésekről lesz szó, amelyek a polgári alkotmányosság irányába mutattak. Hangsúlyozni kell azonban, hogy voltak más megnyilvánulások, tendenciák is. A Magyar Szocialista Munkáspárt, majd 1989 októberétől a Magyar Szocialista Párt egészen az 1990-es választásokig uralta a közhatalmat, noha a társadalmi elfogadottsága határozottan csökkent. Ennek oka nyilvánvalóan abban keresendő, hogy nem tudott elfogadható választ adni azokra a nehézségekre, amelyek – ma már tudjuk – a rendszer válságát hozták felszínre.

Az Ellenzéki Kerekasztal megalakulása 1989 márciusában, majd a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásainak megkezdése ugyanazon év júniusától már nyilvánvalóvá tette, hogy a

szocializmust a polgári demokráciának kell felváltania Magyarországon. Mindamellett az is kiderült, hogy a hivatalos hatalom birtokosai még a titkosszolgálatokat is bevetették az amúgy törvényesnek elismert ellenzékkel szemben.¹ Hamis tehát minden olyan beállítás, amely a rendszerváltozást a korábbi állampárt, vagy akár csupán a „reformkommunisták” művének tekinti. Grósz Károly az MSZMP főtitkáráként 1988. november 29-én a nyitás, a többpártrendszer körülményei között is hangsúlyozta: a szocializmus rendszerét meg kell őrizni, ellenkező esetben a „fehérterror” fog hazánkban eluralkodni.² Nyilvánvaló, hogy akkor már a saját pártján belül sem mindenki osztotta a nézeteit, témánk szempontjából azonban a hatalomhoz, és így a szocializmus rendszeréhez való intézményes ragaszkodásnak van jelentősége.

Semmiképpen nem állítható tehát, hogy a rendszerváltozás valamiféle tervszerűen, tudatosan előkészített történelmi esemény volt. Az viszont innen visszatekintve már kijelenthető, hogy a válságjelenségekre adott válaszok, egyáltalán: a fejlemények egyértelműen a szocializmus bukását vetítették előre még akkor is, ha ezt akkor nem ismerték fel. Ebben a megközelítésben értékelni kell azokat az erőfeszítéseket, amelyek célja a polgári demokratikus, alkotmányos értékek megerősítésére irányult. Ilyenek kétségkívül léteztek, egyebek mellett a Magyar Népköztársaság által is vállalt, belső jogként kihirdetett nemzetközi egyezmények rendelkezéseiben, de még az alkotmányban is, hiszen annak 54. § (1) bekezdése 1972-től rögzítette: „A Magyar Népköztársaság tiszteletben tartja az emberi jogokat.” Az is igaz, hogy a (2) bekezdés hozzátette: „... az állampolgári jogokat a szocialista társadalom érdekeivel összhangban kell gyakorolni; a jogok gyakorlása elválaszthatatlan az állampolgári kötelességek teljesítésétől”.

Jelen tanulmány az alkotmányfejlődés általánosabb kérdéseinek vázolása mellett mindenekelőtt a rendőrségre vonatkozó kezdeményezésekkel foglalkozik. Érdemes felidézni ezért Magyar Elemér értékelését, aki az akkor még illegális Beszélő 27. számában, 1989-ben (tehát még a Dunagate-ügy 1990. januári kirobbanása előtt) a következőket írta: rendőrségünk a „diktatórikus, bürokratikus hatalom elidegenedett, öntelt erőszakszervezete. Amelyik egy túlszabályozott társadalomban alig szabályozottan, szinte ellenőrzés nélkül végzi – jórészt indokolatlanul titkos – tevékenységét. Túlzott hatalmi jogosítványaival felruházva az MSZMP elkötelezettje és kiszolgálója; bizalmatlan az állampolgárokkal, intoleráns, sőt agresszív a másként gondolkodókkal szemben”.³ Megjegyzendő, hogy ekkor az állambiztonsági szolgálat is formálisan a rendőrség keretei között működött. Egyetértve az idézett kritikával, le kell tehát szögezni, hogy az állam- és közbiztonság védelmét szolgáló apparátus a politikai rendszerben végbemenő változások közepette is megőrizte elnyomó jellegét, s ez azután az említett 1990-es megfigyelési botrányban nyilvánvalóvá vált. Ez a szervezet a totális rendszerekben kulcspozíciót foglal el.⁴

Finszter Géza megállapította, hogy a rendszerváltozás időszakára a rendőrség háromféle értelemben is válságba került. Funkcionális szempontból világossá vált, hogy a gyorsan romló közbiztonsági helyzetben nem tudta ellátni a hagyományos értelemben vett feladatait. A legitimációs válság abban jelentkezett, hogy a tevékenység gyakran ellentétbe került a jogi szabályozással. Ezen túlmenően erkölcsi és politikai válságot okozott

1 Révész (2006)

2 Forrás: http://indavideo.hu/video/Grosz_Karoly_beszede (2014. 02. 15.)

3 Magyar (1989) 49.

4 Arendt (1992) 512.

az, hogy az egész szervezet és a benne tevékenykedő személyek egyfajta folytonosságot képviseltek a leváltott rendszerrel.⁵

Ebből a szempontból különösen értékesnek kell tekinteni azokat a kezdeményezéseket, elképzeléseket, amelyek a rendszerváltozás előtt, illetve annak folyamatában a rendőrség demokratikus és alkotmányos átalakítására irányultak.

A reformtörekvések forrásai

Hazánkban a demokratikus rendőrség kialakításán, illetve a pártállami rendvédelem átalakításán gondolkodó kutatóknak nem állt rendelkezésére az ország rendészeti kérdéseivel foglalkozó források olyan gazdag kínálata, mint például Németországban. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc időszakától eltekintve a kiegyezésig osztrák kézben voltak az állam- és közbiztonság védelmének központi szervei. Csupán a 19. század utolsó harmadában jöttek létre a nemzeti intézmények (Fővárosi Államrendőrség, Csendőrség). A helyi – községi és városi – rendfenntartás kevésbé keltette fel a kutatók érdeklődését.

Karvasy Ágost először 1862-ben publikálta „A közrendészeti tudomány és a cultúrpolitika” című munkáját, ebben a külföldi tapasztalatokra is hivatkozva egyebek mellett kifejtette, hogy a rendészet központosítása egyrészt nagyobb hatékonyságot eredményezett bizonyos veszélyek elhárítása, kezelése terén, másrészt azonban csökkentette a polgárok közügyek iránti érdeklődését, miközben előtérbe került az emberek megfigyelése, sőt megfélemlítése a hatalom érdekeinek szolgálatában.⁶

Petrovics László az 1884-ben közreadott művében elfogadhatónak, sőt természetesnek tartotta, hogy a rendőri munka szerves része a megfigyelés, a megelőzés, valamint a „visszanyomás” (represszió). Ebben a tekintetben az alapvető célt illetően nem látott lényeges különbséget a rendészet és az igazságszolgáltatás között, szerinte csupán a lehetőségekben és az eszközökben van eltérés.⁷

Grünwald Béla kiemelte a törvények uralma érvényesítésének fontosságát az önkény lehetőségével szemben. Szerinte a jogi szabályozásnak át kell fognia a fellépést kiváltó magatartások megfelelő meghatározását, az eljárási rendelkezéseket, valamint a hatóságok felelősségére vonatkozó előírásokat. Ezek azonban a kiegyezés időszakában teljes mértékben hiányoztak a közigazgatásból, így a rendészetből is.⁸

Pichler Nándor a titkosrendőrséget egyfajta „kinövésnek” tekintette, amelyet a közbiztonsági rendőrség szervezetéből és működéséből ki kell rekeszteni. Mivel pedig a korabeli szabályozás nem tette lehetővé a fedett tevékenységet, Pichler szerint az „...*csupán holmi politikai cizmadiák rémképeiben és képzeletében foglal helyet*”. Mindemellett kifejtette, hogy a rendőrséget megilleti a szabad rendelkezés joga olyan intézkedések tekintetében, amelyek az egyéni szabadságot ténylegesen megszorítják.⁹

Concha Győző a rendészettel kapcsolatban azt emelte ki, hogy a társadalom rendjét nem a közhatalom tartja fenn, a szabad emberek tevékenysége mellett erkölcsi és más

5 Finszter (1990) 3.

6 Karvasy (1870) 7–8.

7 Petrovics (1884) 7–14.

8 Grünwald (1876) 96–99.

9 Pichler (1876) 5–9.

szabályok rendezik az együttélést. Hangsúlyozta: nem a rendőrség tartja fenn az állam és társadalom rendjét, hanem a nem rendőri alkotmányos és a társadalmi tényezők; a rendőrség ezeknek csak segéde, működésüknek részint pozitív feltételeiről gondoskodik, részint az akadályokat hárítja el az útból. Vége ott az állami és társadalmi rendnek, ahol azt csak a rendőri működésben rejlő különleges erőkre építik.¹⁰ Másrészt a rendőrségnek diszkrecionális hatalma van az egyéni szabadsággal szemben. „A rendőrség ekként önálló hatalommá válik, amely a közrendnek a jog által nem szabályozott tényezőit, erőit irányítja a közrendnek a jogrenden túl fekvő terére lép.”¹¹ Ilyen értelemben a rendőrség a törvények fölött áll.¹²

Tomcsányi Móric nem értett egyet azzal, hogy a rendészetet ki kell venni a joguralom követelménye alól. Éppen a szabadságjogokat megszorító intézkedéseknek kell törvényi felhatalmazáson alapulniuk,¹³ így természetesen a bírói kontroll alól sem vonhatók ki.¹⁴

Tóth József a rendészeti tevékenység formáinak rendszerezésével járult hozzá a tudomány és a gyakorlat fejlesztéséhez. Hangsúlyozta, hogy a közigazgatásra vonatkozó általános követelményeknek a rendészetben is érvényesülniük kell: „amiként ugyanis [...] súlyos tévedésen alapult az egykori rendőrállamnak az a felfogása, hogy a rendészet némi kivétellel az egész államigazgatást jelenti, éppen olyan tévedés lenne a jogállamban azt hirdetni, hogy a rendészet nem közigazgatás.”¹⁵

Magyary Zoltán is úgy vélekedett, hogy a közigazgatásra, így annak törvényességére vonatkozó követelményeket a rendészetben is érvényesíteni szükséges. Mindazonáltal szerinte a 19. századi liberalizmust egy olyan posztindusztériális rend váltotta fel, amelyben az emberek korábbi szabadsága megszűnt, az életviszonyokat számos területen tervszerűen irányítani kell. Erre viszont a rendészet alapvetően alkalmatlan, más eszközökre kell támaszkodni.¹⁶

A második világháború utáni korszakban Magyarországon a rendészet meglehetősen elhanyagolt terület volt. A megjelent publikációk többnyire a szocialista hatalom értékrendjéhez igazodva mindenekelőtt szovjet megoldásokat mutattak be és elemeztek.¹⁷

Figyelmet érdemel viszont a Szamel Lajos által a „Magyar államigazgatási jog – Különös rész” című, 1972-ben megjelent tankönyvben a rendészetről írt fejezet, amelyben a szerző leszögezte: „A rendészet jellegének és az államigazgatási szervezetben elfoglalt helyének megítélését illetően [...] nincs jelentős eltérés a szocialista nézet és a polgári jogállamiság híveinek nézetei között. A szocialista és a polgári állam rendszere közötti lényeges különbség abban van, hogy milyen társadalmi rend védelmét látják el.” Ezzel összefüggésben hangsúlyozta, hogy a szabad belátás koncepciója elutasítandó, az állampolgárok védelme érdekében a legszorosabb szabályozásra van szükség.¹⁸

Ami a tényleges struktúrát illeti, Magyarországon az alkotmányos és a kor követelményeinek megfelelően működő rendőrség kiépítésének igénye, valamint lehetősége az

10 Concha (1935) 75.

11 Uo. 81.

12 Uo. 83.

13 Tomcsányi (1929) 13.

14 Uo. 19.

15 Tóth (1939) 36–37.

16 Magyary (1942) 572–573.

17 Lásd pl. Bajáki (1966)

18 Szamel (1972) 255–256.

1848–49-es forradalom és szabadságharc idején vetődött fel, erre vonatkozóan Szemere Bertalan adott iránymutatást.¹⁹ A nemzeti őrseregről szóló 1848. évi XXII. törvénycikk már egy milícia jellegű közbiztonság-védelmi szervezet felállításáról rendelkezett. A Habsburg-uralom visszaállítása után azonban a nemzeti rendőrség megszervezésének kérdése lekerült a napirendről. A kiegyezés után a közrendvédelem és a bűnüldözés nem tartozott a közös ügyek sorába. A rendőri munka megszervezése és működtetése a helyi önkormányzatok hatásköre volt. Azok változó színvonalon tettek eleget e kötelezettségüknek.

A budapesti államrendőrség létrehozását az 1881. évi XXI. törvénycikk tette lehetővé, miután a fővárosról szóló törvény (1872. évi XXXVI. tc.) már elvileg eldöntötte a közbiztonság-védelemnek ezt a fajta megoldását. Megjegyzendő, hogy az új szervezet nem csupán végrehajtó-kikényszerítő funkciókat kapott, hanem érdemi döntési lehetőséget is a biztonságot érintő ügyekben. A továbbiakban folytatódott a centralizáció, újabb államrendőrségek (fiumei, határrendőrség) jöttek létre, majd 1919-ben rendeleti úton átalakították a városi közbiztonság-védelmet is. Az ilyen módon le nem fedett területeken a csendőrség látta el a közhatalmi erőszak alkalmazását is szükségessé vagy legalábbis lehetővé tévő feladatokat. A magyar királyi rendőrség átszervezéséről szóló 2300/1944. ME rendelet kimondta, hogy a rendőrség „*katonailag szervezett testületté alakíttatik*” és a csendőrséggel egységes vezetés alá helyeztetik.

Ez a katonai típusú szervezet maradt fenn a második világháború után, majd a szocialista hatalomgyakorlás időszakában is. A funkciók tekintetében annyi változás volt, hogy az államvédelmi tevékenység hol külön apparátus hatáskörébe tartozott (ÁVH), hol pedig a rendőri munka része volt, bár meg kell jegyezni, hogy ez utóbbi esetben (1956 végétől 1990-ig) azon belül igen jelentős önállóságot mutatott. E korszak jellemzője a rendőri munka tudatos és nyílt átpolitizálása (az államvédelem mindenkorli hovatartozásától függetlenül), valamint a törvényi, egyáltalán: a jogi szabályozás rendkívül hézagos volta.

A rendszerváltozás előtti időszakban mindenekelőtt az a kérdés vetődött fel, hogy van-e olyan ideáltípus, amelyhez közelíteni kell a demokrácia biztonságvédelmi szükségleteinek kielégítése céljából.

Louise Shelley a szovjet rendőrségről írt munkájában Rob Mawby tipizálását továbbfejlesztve a rendőrségek négy modelljét különböztette meg. A kommunista, az angolszász, a kontinentális, valamint a gyarmati (gyarmatosító) szervezetek és működésük ismérveiként a következőket jelölte meg:

- A *kommunista* rendőrségek legitimitása a tényleges hatalmat gyakorló párttól származik. Központosított irányítású és vezetésű, fegyveres, militarizált alakulatok. A bűnözés elleni fellépés csupán az egyik funkciójuk, hangsúlyos az igazgatási és politikai szerepük, az állam által is képviselt ideológia védelme.
- Az *angolszász* rendszerek sajátossága a helyhatóságok és a jog által nyújtott legitimitás, a decentralizált struktúra, a fegyveres jelleg az Egyesült Államokban, a fegyvertelenség Angliában. A bűnözés elleni fellépés mellett a rend fenntartása a feladatuk, emellett szolgáltató és adminisztratív teendőket is ellátnak.
- A *kontinentális* szisztémában a központi kormányzat adja a legitimitást, a 20. század előtt ez az uralkodót jelentette. Centralizált irányítású és vezetésű, felfegyverzett és

19 Fábriánné (1974) 189.

militarizált struktúrát alkotnak. A bűnözés elleni fellépés csak az egyik funkciójuk, hangsúlyos a politikai és igazgatási kontroll a szerepükben.

- A *gyarmati* rendőrségek létének igazolását a gyarmatosító hatalom adta. Részben centralizált fegyveres testületek voltak. A bűnözés elleni fellépés mellett voltak feladataik az igazgatási és politikai kontroll terén is.²⁰

E vázlatos összehasonlításból az tűnik ki, hogy a kommunista rendőrségek valójában csak a legitimitás forrása tekintetében mutatnak olyan különállást, amely szembeállítja őket a demokratikus közbiztonság-védelem szervezeteivel. Így elvileg olyan következtetésre is juthatnánk, hogy a pártirányítás megszűnése (megszüntetése) elegendő a demokratikus rendőrség megteremtéséhez. Valójában a helyzet ennél bonyolultabb, hiszen a hivatkozott csoportosítás fontos ismérveket rögzít ugyan, véleményünk szerint helyesen, de nem tartalmazza például az irányítás és a vezetés eszközeinek leírását. Márpedig a demokratikus és jogállami rendszerekben a jog uralmának a működést is át kell hatnia, a kontinentális rendőrségek is ennek megfelelően tevékenykednek. Mindazonáltal tény: nincs olyan szervezeti megoldás, amelyre elmondható volna, hogy a demokráciákra jellemző a totális szisztémákkal szemben. Annál kevésbé, mivel maga a szovjet rendőrség felépítése is a kontinentális, abszolutista hagyományokból merítette a forrásait.²¹

Otwin Marenin lényegében egyetért Louise Shelley csoportosításával, de hozzáteszi, hogy léteznek más típusok is. A szocialista rendőrségre a mondottakon túlmenően jellemző a titkos műveletek széles körben történő alkalmazása, a rendfenntartáshoz tartozik a katonai vagy félkatonai alakulatok működtetése, az informális csoportok részvétele a biztonság védelmében, valamint a rendőrségnek az emberek életébe való durva beavatkozása. A demokratikus rendszerek esetében ezek a jellemzők hiányoznak, ott azonban a rendőrség kevésbé képes az emberek és közösségeik megvédésére.²²

Egyet lehet érteni azokkal a szerzőkkel, akik szerint a rendőri működés a demokrácia és a törvények uralma szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hiszen az egyik legfontosabb közvetítő a hatalom és a társadalom között. A tevékenységre vonatkozó alapvető követelmény nem csupán az emberi jogok tiszteletben tartása, hanem azok érvényesülésének előmozdítása is.²³

Az ENSZ emberi jogi főbiztosa által kiadott képzési anyag A rendfenntartó erők magatartási kódexére hivatkozva a demokratikus rendőrség három kritériumát jelölte meg: a szervezetnek reprezentatívnak, a társadalom igényeit és elvárásait szolgálónak, valamint jogi, politikai és gazdasági értelemben felelősnek, számon kérhetőnek (accountable) kell lennie. A reprezentativitás azt jelenti, hogy a társadalom összetételének tükröződnie kell a rendőri állományon belül. Jelen kell lenniük a kisebbségeknek is a testületben. A társadalom igényeinek való megfelelés értelme, hogy az emberek és közösségek biztonsági problémáival kell foglalkozni, nem pedig valamiféle központi döntéseket érvényesíteni. A felelősség elvéből az következik, hogy a rendőrségnek be kell számolnia a tevékenységéről, a hibák, mulasztások miatt pedig viselnie kell a következményeket.²⁴

20 Shelley (1995) 4.

21 Uo. 6.

22 Marenin (2006a) 322–323.

23 Greene (2010) 1.

24 *High Commissioner for Human Rights* (1997) 44.

Jerome H. Skolnick szerint abban ragadható meg a demokratikus társadalmak rendszetének fő problémája, hogy a rendőrség eredményességre törekvése ellentmondásban áll – legalábbis maguknak a rendőröknek a felfogása szerint – a törvényesség követelményeivel.²⁵ Természetesen az utóbbiaknak érvényesülniük kell. Maga a probléma azonban kétségtelenül fennáll, s ez azt jelenti, hogy az alkotmányos demokráciákban is szükség van olyan sajátos intézményekre, amelyek a rendőrséget ellenőrizhetővé teszik. A bírósági és egyéb kontroll (például ombudsman) fórumain túlmenően mindenekelőtt a civil felügyelet, vagyis a közbiztonság-védelmi testületen kívüli szervek működése kívánatos. Ezek a múlt század utolsó harmadától kezdődően igen változatos formában, de rendkívül széles körben elterjedtek Amerikában és másutt is, bár a kontinentális rendszerek a jogi és közhatalmi meghatározottság miatt a külső szervek beavatkozási lehetőségeinek kialakításával szemben nagyobb ellenállást tanúsítottak és tanúsítanak a rendőrséghez képest.

Jelentős fejlemény volt az Amerikában meghonosodott, de Európában és másutt is sokak által követendő példaként megjelölt közösségi rendőrség létrejötte. Az Egyesült Államokban a 20. század hatvanas éveinek végén kezdődött meg, majd erősödött fel a közösségi bűnmegelőzés intézményes összekapcsolása a rendőrségi munkával. A közbiztonság védelmének javítására tett addigi intézkedések (technikai fejlesztés, a rendőrök szakmai felkészültségének magasabb szintre emelése stb.) dacára nyilvánvalóvá vált: a bűnözés terjedése, a társadalmi feszültségek helyenként szinte polgárháborús összecsapásokig való fokozódása nem állítható meg az akkor alkalmazott módszerek tökéletesítésével. Nem volt nehéz felismerni: a rendőrségi kudarcok fő oka a társadalomtól való egyre nagyobb elszigeteltség. Kézenfekvő volt tehát a következtetés: vissza kell vezetni a rendőrséget a társadalomba. Ki kell szállni az autókból, gyalogos járőrözés keretében kell kapcsolatot teremteni az emberekkel, megismerni a gondjaikat, a rendőrségre vonatkozóan támasztott igényeiket. Ilyen értelemben tehát a megújulás érdekében kifejlesztett új működési filozófia, a közösségi rendőrség (community policing) tulajdonképpen visszatérés a régi angolszász modellhez, amelyben a közbiztonság fenntartása a hivatalos felfogás szerint nem közhatalmi, hanem társadalmi funkció. Megjegyzendő, hogy a közösségi rendőrség modelljének átvételét Magyarországon a rendszerváltozás időszakában a szakemberek nem javasolták azért, mert a szilárd jogi keretek hiányában kontrollálhatatlan viszonyokat teremthetett volna.²⁶ A későbbiekben napirendre került az intézményesítése,²⁷ de végül nem tudott általános működési elvvé válni.

A magyar származású amerikai rendészetkutató, Robert R. Friedmann meghatározása szerint: „A közösségi rendőrség olyan irányvonal és stratégia, amely a bűnözés kontrolljának eredményesebbé és hatékonyabbá tételét, a bűnözéstől való félelem csökkentését, az életminőség javítását, a rendőri szolgáltatások és a rendőrség elfogadottságának magasabb szintre emelését célozza a közösségi forrásokra építő proaktív működéssel, a bűnözést keletkeztető körülmények megváltoztatása útján. Feltételezi a rendőrség megnövekedett felelősségét, a közösség nagyobb arányú részvételét a döntéshozatalban, továbbá fokozott figyelmet az alapjogok és a polgári szabadságok érvényesülése iránt.”²⁸

25 Skolnick (1975) 6.

26 Szikinger (1993)

27 Babus (1997)

28 Friedmann (1992) 4.

Megállapítható, hogy a fejlett demokráciák nem kínáltak olyan egységes modellt, amelynek átvétele megoldotta volna a rendszerváltozáson átmenő országok nehézségeit a rendőrség átalakítása terén. Az akkor létező – igen eltérő – struktúrák és működési módok már csak azért sem jelenthettek egy az egyben követendő mintát, mivel nem volt olyan ország, ahol ne jelentkeztek volna időszakonként rendkívül súlyos közbiztonsági problémák, nem beszélve arról, hogy a bűnözés hivatalosan mért szintje a magyarországi erőteljes növekedés ellenére a fejlett országok többségében még mindig jóval magasabb volt, mint nálunk. Nyilvánvaló volt tehát, hogy csak a helyzet elmélyült és sokoldalú elemzése révén lehetett konkrét szervezeti- és szabályozási javaslatokat kidolgozni.

Általánosságban elmondható, hogy a konkrét szervezetre és működésre vonatkozóan nem alakult ki egységes séma, miközben az alkotmányos demokráciák intézményrendszere és jogi kultúrája szavatolja, hogy a rendőrség ne tudjon a jogállami értékekkel ellentétes politikai akaratot érvényesíteni, a konkrét jogsértésekkel szemben pedig megfelelő garanciák állnak az emberek és közösségeik rendelkezésére.

Az átalakítás során azt kellett biztosítani, hogy a jelzett veszély elkerülhető legyen. Egyet lehet érteni azokkal a szerzőkkel, akik szerint a rendőrség átalakítása nem alárendelt jelentőségű az egész politikai változásban, hanem még annak a minőségére is jelentős mértékben kihat, lévén, hogy a hatalom és a lakosság közötti kiemelkedően fontos közvetítő.²⁹

A szocializmust a polgári demokratikus berendezkedéssel felváltó országokban meglehetősen eltérő megoldásokat alkalmaztak. Louise Shelley Lengyelországban a személyi állomány igen jelentős részének a kicserélését emelte ki, Németországban a nyugati struktúra és szabályozás lényegi elemeinek az új tartományokban történő meghonosítását, Magyarországot érintően az ügynökhálózat leépítését tartotta fontos lépésnek.³⁰

Alkotmányreform

A polgári alkotmányosság lényege az emberi jogok tiszteletben tartását és védelmét szolgáló demokratikus hatalomgyakorlás. Ehhez képest a szovjethatalom első alaptörvénye (az 1918-as orosz alkotmány) kezdetben a proletariátus és a szegényparasztság diktatúráját rögzítette azzal, hogy csupán átmeneti időszakról van szó az állam elhalásáig (9. cikk). A későbbiekben azonban mind a Szovjetunió, mind pedig más szocialista államok fokozatosan visszafordultak a polgári joguralom intézményeihez, bár azok teljes helyreállítása már csak a rendszer megszűnése után következett be. Az emberi jogok általános, intézményes védelme helyett az állampolgári jogok garanciáit rögzítették a szocialista alaptörvények, a népszuverenitás formális rögzítése mellett, illetve annak hangsúlyozása miatt a hatalommegosztás koncepcióját elvetették.

Magyarországon – amint arról szó volt – az 1949-es alkotmány 1972-es módosítása hozott némi elmozdulást. Megjegyzendő azonban, hogy a párt vezető szerepére vonatkozó tétel is ekkor került bele az alaptörvényünkbe, tehát a jelzett ellentmondásosság már itt tetten érhető. Fontos ugyanakkor, hogy az állampolgári (alap-) jogok törvényi szabályozásának követelményét is alkotmányos rendelkezésben rögzítették.

29 Marenin (2006b) 5.

30 Shelley (1996) 210–211.

Az alkotmány megújításának szükségességét már a nyolcvanas években felismerték politikai szinten is. A szocializmus válsága nyilvánvalóvá tette, hogy lényegi átalakításra van szükség. A Magyar Tudományos Akadémia Államtudományi Kutatások Programirodája Kilényi Géza vezetésével összefogta és ösztönözte a közhatalom gyakorlásának alapjait érintő tudományos munkát. Egy új alkotmány előkészítése folyt a téma legjobb szakembereinek bevonásával.

1986-ban adta ki az említett programiroda „Az állampolgári alapjogok és kötelezettségek alkotmányjogi szabályozása” című kötetet. Ebben Ádám Antal professzor a szabadságjogok alaptörvényi rendezéséről írt tanulmányt, amelyben a politikai realitások (vagyis a szocialista rend) elismerése mellett is alapvetően a polgári alkotmányosság követelményeinek kodifikálását szorgalmazta. Az egyén helyzetét meghatározó tételek áthelyezésével, vagyis ezeknek az alkotmány első fejezeteinek egyikébe való illesztésével együtt szükségesnek ítélte a magyar jogrendszerbe iktatott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya előírásainak érvényesítését.³¹ Egyebek mellett javasolta, hogy az alkotmány rögzítse: *„A levéltitok és más közlési eszközök titka sérthetetlen. Törvény határozza meg, hogy mely szervek döntései alapján lehet a levél vagy más közlési eszköz titkának követelményétől eltérni, ha ez büntetőeljárás lefolytatása vagy az ország biztonsága érdekében szükséges.”*³² Ugyancsak törvényességi igényként fogalmazta meg a hatósági kényszerintézkedések jogi alapjainak megteremtését. Ebből következően a rendőrhatalom szabadságkorlátozások belügyminiszteri rendeletben való szabályozása kizárt lett volna.³³

Ugyanebben a kötetben jelent meg Szikinger István írása az állampolgári kötelezettségek alkotmányos szabályozásáról.³⁴ A szerző kimutatta, hogy az erkölcsi jellegű elvárások rögzítése rontja az alaptörvény normativitását. Hangsúlyozta, hogy a jogok és kötelezettségek egységét már Marx is csupán frázisnak tekintette, ez az elv nem elfogadható. Szikinger István elutasította továbbá az állam- és közbiztonság védelmére irányuló kötelezettséget de lege lata és de lege ferenda. Úgy vélte, hogy még a jogszabályok tiszteletben tartásának elvárása is szükségtelen, hiszen kikényszeríthető normákról van szó.³⁵

Kulcsár Kálmán, Sárközy Tamás és Kilényi Géza 1987-ben javaslatot dolgozott ki az államszervezetnek a gazdasági reformmal összhangban álló átalakítására. Ez az anyag szintén a polgári alkotmányosság elveinek az érvényesítését szorgalmazta, egyebek mellett az alkotmánybíráskodás és a közigazgatási bíráskodás intézményesítése útján. A Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya 1988-ban tartott ülést, amelyen lényeges elemekkel gazdagították az új alkotmány alakuló koncepcióját.³⁶

Az 1988 májusában tartott pártértekezlet, valamint a 2022/1988. (HT. 7.) MT határozat az alkotmányreform politikai-közhatalmi háttérét is megadta. Ilyen előzmények után került sor az új alaptörvény koncepciójának elkészítésére 1988 novemberében, amelyet átdolgozás után az Országgyűlés 1989 márciusában elfogadott. Ekkorra már eldőlt a változtatás jellegének és terjedelmének kérdése is: egyértelművé vált, hogy új alkotmány létrehozására van szükség.

31 Ádám (1986)

32 Uo. 36.

33 Uo. 31.

34 Szikinger (1986a)

35 Uo. 29–31.

36 Somogyvári (2009) 11.

A „Magyarország alkotmányának szabályozási elvei” című, 1989. január 20-án publikált anyag a politikai realitásoknak megfelelően előírta, hogy az új alaptörvényben meg kell jelenniük a szocialista társadalmi berendezkedés modern, tudományosan megalapozott elveinek, de – tette hozzá – nem kérhető számon tőle egyfajta „naprakész” szocializmuskép.³⁷ Ez a kitétel azonban egyáltalában nem tükröződik a szövegben: semmiféle „tudományos szocialista” elveket nem tartalmazott a tervezet.

Valójában a jelzett előkészítés alapján egy polgári demokratikus berendezkedésű állam és jog képe rajzolódott ki az anyagban. A korábbi renddel való szakítást az a tétel tette egyértelművé, amely megtiltotta a társadalom bármely szervezetének vagy tagjának a hatalom kizárólagos, illetve erőszakos úton történő megszerzését vagy birtoklását. Ez a proletárdiktatúra határozott elvetését jelentette,³⁸ amellyel összhangban a hatalommegosztás követelményét állította a tervezet.³⁹

A koncepció egyértelműen elismerte, sőt hangsúlyozta az emberi (és állampolgári) jogok tiszteletben tartásának kötelezettségét, amelyet Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatához, valamint az annak alapján megszületett nemzetközi szerződések tartalmához kell szabni. A jogok katalógusa szintén a polgári alkotmányosság elvárásaihoz igazodott.⁴⁰ A rendőrség, illetve a rendészeti tevékenység szabályozását az Igazságügyi Minisztérium tervezete nem tekintette az alkotmányozás részének, azonban természetesen az alapjogok védelmének erősítése érintette az állam- és közbiztonság védelmének kereteit is. A kötelezettségeket illetően az anyag a már hivatkozott tanulmány tartalmával egyezően elvetette a jogok és köteleességek egységének rögzítését, valamint a jogilag nem kikényszeríthető kötelezettségek alkotmányba foglalását.

Rendszerváltozás a Belügyminisztériumban

Az új alkotmány előkészítésével párhuzamos műhelymunka a Belügyminisztériumban, illetve a hozzá kapcsolódó intézményekben is folyt. Annak ellenére, hogy a mondottak szerint éppen itt működtek azok a szervek, amelyek még 1990 elején is a régi módszerekkel szolgálták a pártállami rendszert.

Horváth István 1980-tól, majd az MSZMP KB-titkári tisztségének ellátása után 1987-től ismét betöltötte a belügyminiszteri posztot. Nevéhez fűződik a minisztérium civil közigazgatási, illetve a tanácsrendszerrel kapcsolatos hatásköreinek megszerzése, amelyvel nyilvánvalóan ellensúlyozni tudta a rendvédelmi vezetés befolyását. Ezen túlmenően lényegi átalakulás a biztonsági apparátusban nem történt, de az alkotmányos reform előkészítése a kutatások és tervezetek szintjén a vezetés jóváhagyásával, sőt a nyolcvanas évek végén annak támogatásával folyt.

1989. május 1-jén jórészt éppen kutatási eredményeire tekintettel belügyminiszter-helyettségé neveztek ki Verebélyi Imrét, akinek fontos szerepe volt az alkotmányos átalakítás előkészítésében. Tisztségét – közigazgatási államtitkárként – egyébiránt a rendszerváltás után is betöltötte.

37 *Szabályozási Elvek.* (1989) 3.

38 Uo. 8–9.

39 Uo. 6.

40 Uo. 16–23.

A belügyi munka alkotmányosságának előmozdításában fontos szerepet játszott a Belügyi Szemle, amelyben teret kaptak a hivatalos felfogással ellentétes nézetek is. Megemlíthető például Szikinger Istvánnak a rendőrhatalósági kényszerintézkedésekkel foglalkozó tanulmánya, amely a lap 1986. évi 7. számában jelent meg.⁴¹ A szerző elutasította az eredményesség és a törvényesség szembeállítását, gyakorlati érvekkel is alátámasztva a jogok kíméletét megkövetelő szükségességi és arányossági elv követésének indokoltságát. Álláspontja szerint a rendőri felügyelet, a kitiltás, illetve a kettő együttes alkalmazása államigazgatási hatáskörben az akkori alkotmányhoz viszonyítva is aggályos volt.

1988-ban Szikinger István már a jogállam kiépítésének jegyében adta közre a rendőrségről és politikáról vallott nézeteit. Az akkori realitásokat – és az alkotmányos szabályozást – nem megkérdőjelezve elismerte a párt vezető szerepét, annak politikai eszközrendszeréhez képest azonban a közbiztonság védelmének jogi meghatározottságát hangsúlyozta. Ugyanezt a tevékenység politikai jellegének elismerése mellett az állambiztonsági munkára vonatkozóan is szükségesnek tartotta megvalósítani. A közrendvédelem esetében a központosítás megszüntetését javasolta a tevékenységet végző szervezet tanácsai hatáskörbe utalásával. Egyidejűleg figyelmeztetett a decentralizáció veszélyeire is, ezekkel szemben a szigorú jogi szabályozást és a bírói kontrollt kívánta érvényesíteni a rendőrségről alkotandó törvény segítségével.⁴²

Szikinger István 1989-ben írta meg a kandidátusi értekezését „A rendőrség tevékenységének alkotmányos alapjai” címmel. Már ebben a munkájában megjelenik az az általa a későbbiekben is következetesen képviselt nézet, hogy a rendőrség és az állampolgári szabadság nem áll fordítottan arányos viszonyban egymással. Álláspontja szerint ugyanis a rendőri jogkorlátozásokat nem a jogok maradéktalan érvényesüléséhez, hanem azok sokszor egymással is konfliktusos viszonyához képest kell megítélni.⁴³ Szerinte a rendőri működést nem a célja, hanem csupán a joghoz való kötődése legitimálja.⁴⁴ Ennek a kötődésnek pedig erősnek kell lennie, ellenkező esetben a visszaélések nem gátolhatók meg. Szikinger István a rendőri szabad mérlegelés szükségességét hangsúlyozó nézetekkel szemben kifejtette, hogy a szabályozásnak nem a viszonyok objektív természetéből kell kiindulnia, mivel azokra a közhatalom csak rendkívül szűk körben tud hatni. Éppen ezért a beavatkozás lehetőségeit kell mérlegre tenni akkor, amikor a fellépés kereteinek a kialakításáról döntünk.⁴⁵ Ennek során az általános felhatalmazás, a generálklauzula mindenféleképpen elvetendő.⁴⁶ Az értekezés szerzője arra a következtetésre jutott, hogy a jogállamiság kiépítése nem szűkíthető le a rendészeti jog és a rendőrség szervezetének reformjára. Mindamellet a rendőrség jogállásának szabályozása alapvető elem és megbízható indikátor az alkotmányos hatalomgyakorlás megteremtésének folyamatában.⁴⁷

Az állambiztonsági munka alkotmányos keretek közé illesztésére Finszter Géza és Pajcsics József dolgozott ki javaslatot 1988-ban. A szakemberek a német Alkotmányvédelmi Hivatalhoz hasonló, nem közvetlenül (párt)politikai érdekek, hanem kifejezetten a

41 Szikinger (1986b)

42 Szikinger (1988)

43 Szikinger (1989) 197.

44 Uo. 198.

45 Uo. 179.

46 Uo. 181–196.

47 Uo. 181.

jog által szabályozott viszonyok védelmét jelölték meg a munka céljaként, ehhez igazítva a szervezeti és normatív feltételeket.⁴⁸

1989. március 1-jén a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsa ülést rendezett a főhatóság és a hozzá tartozó szervezetek lehetséges és kívánatos reformjáról. Ezen mások mellett Verebélyi Imre fejtette ki a jövőre vonatkozó elképzeléseit. Alapgondolata az volt, hogy a civil közigazgatáshoz hasonlóan a rendvédelmi szolgálatok irányításának is el kell válnia a közvetlen vezetéstől, parancsnoklástól. A minisztérium nem működhet operatív, napi feladatokat szolgáló és végző központként, mert így elsikkad voltaképpen rendeltetése: a szolgálatok működési feltételrendszerének meghatározása és biztosítása, a rendvédelmi politika alakítása és érvényesítése. Verebélyi Imre szorgalmazta a Belügyminisztériumhoz tartozó biztonságvédelmi szervezetek uniformizált és monolit tömbjének felszámolását, az egyes teendőkhöz igazított struktúra kialakítását. Ezen belül annak a véleményének adott hangot, miszerint számos rendőrségi feladat jól elviselné a tanácsi (önkormányzati) szervezési módot. Szorgalmazta az állam biztonságáért viselt felelősség egyetlen alrendszerhez telepítésének oldását is. Az előadásban nagy hangsúlyt kapott az az igény, hogy a pártirányítást az alkotmányos alapokon álló jogi szabályozásnak kell felváltania. Verebélyi Imre József Attila: „Levegőt!” című versét idézte a nyilvános jogi korlátok nélküli rendőri tevékenység veszélyeinek érzékeltetésére.⁴⁹

Noha ezek a tételek tudományos véleményként fogalmazódtak meg, a fő gondolatokat és kívánatos tendenciákat illetően nyilvánvalóan összhangban álltak a belügyi vezetés akkori felfogásával, amelyet alátámaszt Verebélyi Imre két hónappal későbbi belügyminiszter-helyettesi kinevezése, de az ugyanazon tanácskozáson Diczig István (rendőr ezredes) részéről elhangzott előadás is, amelyben szintén a jogállami követelmények érvényesítésének szükségességéről volt szó a rendőrség tevékenységére vonatkozóan.⁵⁰ Más kérdés, hogy a szervezeti, személyi, sőt az akkor még ható politikai érdekek miatt a vázolt átalakulás nem ment végbe, így jutottunk el egyebek mellett a Dunagate-botrányig 1990 elejére.

1990. május 22-én kelt Dietmar Schlee baden-württembergi belügyminiszter levele, amelyben leírta a német tartomány rendőrségének fejlődéséből megállapítható eredményeket, következtetéseket. A megkeresés nyilvánvalóan 1990. január 23. előtt ment el, hiszen ekkor mondott le Horváth István a belügyministerségről, a címzés mégis őt jelölte meg.

Részletes és igen alapos – nemzetközi összehasonlítást is tartalmazó – véleményt adott a törvényalkotás megalapozásához Kertész Imre. A Belügyi Szemlében négy részletben publikált tanulmányában hangsúlyozta, hogy a külföldi minták adaptálása csak alapos elemzések után indokolt. Nem csupán a magyar állam- és jogfejlődés sajátosságait kell figyelembe venni, hanem azokat a bírálatokat is, amelyek a tanulmányozott megoldásokat az adott országokban érik. A titkos eszközök szabályozása terén sokoldalú garanciákat igényelt, véleménye szerint a parlamenti kontroll intézményesítése nem elegendő.⁵¹

Az Államtudományi Kutatások Programirodája adta ki Szamel Lajos átfogó tanulmányát a rendészetre és a rendőrségre vonatkozó jogi szabályozás elvi követelményeiről.⁵²

48 Pajcsics–Finszter (1990)

49 Verebélyi (1989)

50 Diczig (1989)

51 Kertész (1989) 14–15.

52 Szamel (1990)

Ez azért lényeges, mert az említés szintjén túlmenően a korábbi munkák nem elemezték a közigazgatási és közigazgatási jogi összefüggéseket, a rendőrség (és a rendészet) ilyen meghatározottságát. Szamel professzor szerint a legfontosabb a törvényesség, amelyet semmi esetre sem szabad kizárólag formálisan értelmezni. Különösen lényeges az egyébként nehezen szabályozható intézkedések esetében az alapvető jogok tiszteletben tartásának elvárása. Elutasította a törvényesség és a célszerűség egymással való szembeállítását.⁵³ A nyilvánosság elvét is érvényesíteni kell álláspontja szerint, mert annak segítségével lehet a rendőrségnek a hatalommal való – vagy egyéb – visszaéléseit megakadályozni. Az adatoknak a társadalomtól való elzárása csak a feltétlenül szükséges mértékben (például bűnüldözési okokból) megengedhető. Ellenkező esetben nem tud érvényesülni a megfelelő ellenőrzés, amely pedig elengedhetetlen.⁵⁴ Fontos tétel, hogy a fegyveres jelleg nem azonos a militarizáltsággal, az utóbbinak nincs helye a rendészet és a rendőrség területén. A katonai alá- és fölérendeltség, a teljes centralizáltság, a különleges büntetőjogi és fegyelmi felelősség elválasztja a rendőrséget a közigazgatás egészétől, holott ennek az ellenkezőjére volna szükség.⁵⁵

Amint arról szó volt, nem létezett olyan külföldi modell, amelyet minden további nélkül honosítani lehetett volna. Éppen ezért nagy segítséget jelentett a Team Consult nevű nemzetközi tanácsadó cég közreműködése, amelynek keretében 1990 elejétől kezdődően a magyar rendőrséget átvilágították, majd ennek alapján az általuk hasonló projektekben szerzett tapasztalatokat is hasznosítva javaslatokat dolgoztak ki. Kétségtelen tény, hogy a vállalkozás a hatékonysági szempontokat helyezte előtérbe, de figyelemmel volt a demokratikus jogállamiság követelményeire is. Az ajánlások értelmében Magyarországnak többet kellett költenie a biztonság védelmére, meg kellett újítania a rendőrség személyi állományát, át kellett alakítania a szervezetet – az egységes struktúra megtartása mellett –, javítania kellett a testület és a lakosság viszonyát.⁵⁶ Az átalakítás, sőt már a tervezés előfeltételeként jelölték meg a tanácsadók a reformra irányuló, pártoktól független politikai akaratot. Ezen túlmenően szükség volt a későbbi érintettek, tehát a változtatások végrehajtóinak egyetértésére, a javaslatok elfogadására.⁵⁷

A szakemberek közül többen vallották, hogy a diktatórikus, bürokratikus hatalom elidegenedett, öntelt erőszakszervezetét csak radikális szervezeti és személyi átalakítással lehet egy más minőségű rendőrséggé átalakítani. Ezért, de a közbiztonsági problémák jelentős részének helyi jellege miatt is, fontos kérdéssé vált a decentralizáció, azzal összefüggésben pedig a közbiztonságért viselendő önkormányzati felelősség intézményesítése.

Nagykóta és térségének politikai pártjai, tanácsi és rendőri vezetői például 1990. május 3-án nyílt levelet intéztek az Országgyűléshez azért, hogy törvényi felhatalmazás alapján láthassanak hozzá – kísérleti jelleggel – az önkormányzati rendőrség létrehozásához.

A Hevesi Rendőrkapitányság az önkormányzattal együttműködve dolgozta ki az önkormányzati rendőrség kísérleti modelljét. Az anyag valójában nem kérdőjelezte meg a központi irányítás létjogosultságát, de a ténylegesen polgári típusú közbiztonság-védelem a szerzők (dr. Francsics Ottó kapitányságvezető és dr. Hegedűs György polgármester)

53 Uo. 39–77.

54 Uo. 77–88.

55 Uo. 91.

56 Team Consult (1991) 67–70.

57 Gottlieb et. al. (1998) 92.

szerint a helyi közösség és az azt elsődlegesen képviselő önkormányzat részéről nagyobb beleszólást tesz szükségessé a közbiztonság védelmének ügyébe. Az önkormányzatnak egyrészt hozzá kellene járulnia a rendőri működés feltételrendszerének biztosításához, másrészt azzal összhangban előírhatná például, hogy egyes területeken sűrűbben kell járőrözni, jogosítványokat kapna a rendőri vezetők kinevezésével kapcsolatban, előírhatná a helyi címer használatát az egyenruhán és gépkocsikon, ellenőrizhetné a fegyelmi vizsgálatok lefolytatását.⁵⁸

Általánosan elmondható, hogy a decentralizációnak nagy támogatottsága volt mind szakmai körökben, mind pedig a társadalmi környezet részéről. Kétségtelenül voltak ellenzői, valamint olyanok is, akik egyszerűen idegenkedtek az említett történeti okokból valóban szokatlan szerep elvállalásától.⁵⁹

Az önkormányzati rendőrség létrehozásával kapcsolatos bizonytalanság, majd kormányzati ellenállás mellett sokáig vitathatatlan volt az irányítás és a törvény-előkészítés szintjén a demilitarizálás szükségessége. Az 1990-ben megalakult kormány belügyminisztere, Horváth Balázs igen határozottan fogalmazott: „*Minthogy ez a szigorúan hierarchizált felépítés nagyon megfelelt a népi demokratikus rendőrség ideológiai funkciójának, a rendszert habozás nélkül általánossá tették olyan területeken is, ahol a munka természete ellentmondott a katonai rendtartásnak. Így kapott rendfokozatot a minisztériumi hivatalnok, a bűnügyi nyomozó, az igazságügyi szakértő, vagy éppenséggel az üdülőgondnok.*”⁶⁰

A rendszerváltozás előtt és annak folyamatában kimunkált rendőrségi reformtervek, koncepciók lényegében három kérdésre próbáltak választ adni. Az egyik a kommunista rendőrség lényegi vonásainak meghatározása, a másik a demokratikus és jogállami szervezet, valamint működés kritériumainak azonosítása, a harmadik pedig a kettő közötti átmenet követelményeinek megjelölése, feltéve a politikai rendszer megváltozását. Ez utóbbit illetően eltértek a kívánatos és lehetséges fejleményekre vonatkozó nézetek, de a változtatás igénye vitathatatlan volt a múlt század nyolcvanas éveinek végétől.

A szocialista állam egységes volt, amelyben hatalmi ágakat sem lehetett megkülönböztetni, legfeljebb különböző funkciókról beszélhetünk. Ebből következően semmi akadály nem állt az eltérő feladatokat ellátó szervek közvetlen együttműködése előtt. A titkosszolgálatok, a közbiztonság védelmét szolgáló rendőri egységek, de még a katonaság is beletartozott abba a rendszerbe, amely döntően a politikai akarat érvényesítését segítette. A szervezeti érdekek mindazonáltal nem estek teljesen egybe, rivalizálás is volt a különböző fegyveres alakulatok között. A szükséges összhangot a pártirányítás teremtette meg részben a kormány útján, részben közvetlenül.⁶¹

Mindazonáltal a rendőri működés legitimálása, valamint az e téren is megmutatkozó hiányok pótlása érdekében a szocialista országokban is széles körben vonták be a lakosságot a közbiztonság védelmébe. Sajnálatos módon ez az állambiztonsági munkában is jelentkezett. A nyílt rendőri tevékenység területén az önkéntes rendőrség fenntartása volt a jellemző,⁶² míg az állambiztonsági munkában és a bűnüldözésben is titkos együttműködés folyt a szolgálatok és a beszervezett hálózati személyek, valamint más segítők között.

58 Francsics–Hegedűs (1990)

59 Bólyai (1990)

60 Horváth (1990) 4.

61 Wolfe (1992) 24–26.

62 Bajáki (1966)

Mindezzel együtt nem lehet azt mondani, hogy a szocialista rendszerben teljesen hiányoztak volna a közbiztonság védelmének jogi alapjai és keretei. Különösen a büntető igazságszolgáltatás, és az azt segítő rendőri tevékenység, mindenekelőtt a nyomozás feltételrendszere kapott meglehetősen szigorú normatív háttérrel. Ugyanez nem mondható el az operatív felderítésről, még kevésbé az állambiztonság védelméről. Az is igaz viszont, hogy az értelmezés révén a látszólag semleges tényállások, előírások, sőt eljárások is politikai tartalmat kaptak.

Andrej Januarjevics Visinszkij például 1938-ban a szovjet állam- és jogtudomány kérdéseiről rendezett első szövetségi értekezleten kijelentette, hogy a büntetőjogban a részességről szóló tan helyes felfogását csak az adott korszak, az akkor folyó osztályharc jellegének és sajátosságainak megértéséből lehet kialakítani. Nem is rejtette véka alá, hogy az akkori eljárások politikai szükségleteinek megfelelően kell értelmezni a legáltalánosabb jogi fogalmakat is.⁶³

Összességében elmondható, hogy az állampárt által irányított rendőrség modellje kapcsán már a rendszerváltozás előtt felvetődött a lényegi átalakítás szükségessége. A törvények uralmának megteremtése mellett a kívülről (akár a Belügyminisztériumból) történő beavatkozások korlátozása (depolitizálás), a demilitarizálás, valamint a decentralizáció céljai fogalmazódtak meg szakmai körökben. Az nem cáfolja ezeknek az elképzeléseknek a helyességét, hogy a későbbiekben más szempontok kerültek előtérbe. Úgy is lehet fogalmazni, hogy egyik cél sem valósult meg teljesen, bár a legfontosabb: a jognak való alávetettség terén történtek említést érdemlő lépések, ilyen mindenekelőtt a rendőrségre vonatkozó 1994. évi XXXIV. törvény megalkotása. A rendészet és azon belül a rendőri tevékenység kutatása, a korszerűsítésre irányuló törekvések elméleti megalapozását szolgáló tudásanyag jelentősen gazdagodott a rendszerváltozás óta. Verebélyi Imrének és munkatársainak, valamint a jogállami rendészet kialakításán dolgozó többi szakembernek a munkássága azonban igen értékes, megkerülhetetlen forrás mind az elmélet, mind pedig a közigazgatási politika számára.

A mondottak szerint nincs olyan modell, amely az alkotmányos demokráciák mindegyikében, vagy akár csak azok döntő többségében uralkodónak volna mondható. Ez igaz a szervezetre, az irányításra és a szabályozásra is. A jelzett céloknak megfelelő átalakítás előkészítése során nyilvánvalóan figyelemmel kellett lenni azokra az egyidejű folyamatokra, amelyek a fejlett országokban mentek végbe. Annál inkább, mivel azok trendje alapvetően egybevágott a posztkommunista fejlődés szükségleteivel. Általánosságban el lehet mondani, hogy a közintézmények átalakítása az utóbbi évtizedekben a hierarchikus mechanizmusoktól egy olyan vegyes rendszer irányába haladt, amelyben a korábbi struktúra lényeges elemei megmaradnak, miközben piaci és koordinatív működési formák lépnek be,⁶⁴ amelyek a demokrácia előrehaladását szolgálják, amellet hogy a korábbinál nagyobb hatékonyságot nyújtanak. Az is nyilvánvaló volt, hogy a változtatások csak akkor érik el a céljukat, ha valóban megrázkódtatják a szervezetet, ellenkező esetben lehetséges, hogy a tehetetlenségi nyomoték, valamint a meglévő pozíciók és érdekek védelme megakadályozza a reformtörekvések érvényesülését. Célszerűnek mutatkozott tehát a strukturális, a személyi, valamint a normatív feltételrendszer egyidejű,

63 Visinszkij (1950) 73.

64 Jenei (2006) 91.

radikális megváltoztatása. Ez kétségtelenül veszélyeket is hordozott, hiszen a „megsértett szervezet” az információs monopóliuma birtokában könnyen teremthetett volna olyan helyzetet, amelyben az emberek a közbiztonság látványos romlását a korábbi intézmények „szétverésével” (ezt a kifejezést igen gyakran használták a megszüntetett szervek, szervezetek, illetve azok érdekeinek képviselői a rendszerváltozás után) kapcsolják össze.

A nyolcvanas évek végén a minisztériumban megkezdődött a rendőrségről, valamint az állambiztonságról szóló – külön – törvények előkészítése. 1989. október 20-ra elkészült a rendőrségre vonatkozó törvény koncepciója. A szabályozási elvek kifejezetten rögzítették, hogy a rendőrséget valójában az MSZMP irányította. A minisztériumi anyag felismerte a változtatás szükségességét, de azt részben olyan okokkal magyarázta, amelyek csökkenthetők volna az akkori – már korábban is hivatalban lévő – rendőri vezetés felelősségét. Utalás történt például a jogalkotás rendjét szabályozó 1987. évi XI. törvényre. Ellentétben az anyag bevezetőjének megállapításával azonban az alapjogok törvényi szabályozásának követelménye nem ebben vetődött fel, hanem az már az 1972-ben módosított alkotmányból következett. Ugyancsak „csúsztatás” az ENSZ-nek a rendfenntartó erők tagjait érintő iránymutatására mint új körülményre való hivatkozás, hiszen azt a világszervezet közgyűlése 1979. december 17-én fogadta el.

A koncepció olyan államigazgatási szervként határozta meg a rendőrséget, amely a közrend és a közbiztonság védelmét látja el. Az említett értékekre utaló határozatlan jogfogalmak a tervezet szerint együttesen a társadalmi együttélés jogilag meghatározott rendjét jelentik. A fegyveres testületi jelleg annyiban módosulhatott volna az anyag alapján, hogy az állomány egy része hivatalnokként dolgozhatott volna a fegyver viselésére való jogosultság rögzítése mellett. A kormány felügyeleti funkciót látott volna el általános irányítási eszközök (normatív szabályozás) használatával. Belső utasítást, és különösen egyedi ügyekre szóló parancsot azonban kizárólag az országos rendőrfőkapitány vezetése alatt működő szervezet keretében lehetett volna kiadni. A külső ellenőrzést az Országgyűlés, a kormány, valamint hatáskörén belül az ügyészség végezte volna. Az anyag nem zárta ki a helyi rendőrségek önkormányzati irányításának lehetőségét, de arra vonatkozóan – ellentétben a centrális irányítás alatt álló szervezet verziójával – nem tartalmazott részletes leírást.

A koncepció a pártokról szóló törvényre bízta volna a politikai szervezetek működésének lehetővé tételét, illetve tiltását a rendőrségnél. Egyértelműen indokoltnak tartotta volna viszont, hogy a rendőrök bármely törvényesen működő párt vagy szervezet tagjai lehessenek, de azokban a hivatásukkal összefüggő tevékenységet ne folytathassanak. Az anyag a rendőrség feladatai közé szükségesnek tartotta felvenni a személyiségi jogok és szabadságjogok védelmezését, azok gyakorlásának elősegítését, a szociális, személyi vagy más okból rászoruló személyek segítségét, az emberek és közösségek törvényes jogérvényesítésének támogatását.

A tervezet részletes, de azonnali döntést lehetővé tévő egyértelmű szabályozást irányzott elő az intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazására. Az állambiztonsági apparátusra vonatkozóan a szabályozási elvek azt tartalmazták, hogy a szolgálat a rendőrségtől elkülönült fegyveres testület legyen, amely nem folytatna büntetőeljárást, és nem alkalmazna kényszerítő eszközöket. A szervezetre külön törvény lett volna irányadó, amelyben szükséges lett volna rögzíteni a titkos eszközök alkalmazásának garanciális szabályait, feltételeit is.

Az 1989. november 7-én megtartott miniszteri értekezleten döntés született a kodifikációs munkálatok megkezdéséről. A következő hónapban elkészült a szabályozási elvekről szóló minisztertanácsi előterjesztés. Az anyag leszögezte, hogy a jogi és politikai szempontból egyaránt tarthatatlan helyzet miatt új alapokra kell helyezni a Belügyminisztériumnak más szervekhez, valamint az állampolgárokhoz való viszonyát. Megerősítette a koncepció a szolgálatok operatív önállóságának követelményét, valamint a magas szintű szabályozás szükségességét. Az állambiztonsági szervek, illetve azok tagjai a mondottaknak megfelelően hatósági jogkört nem gyakoroltak volna, emellett a fegyveres jelleg (egyenruha, rendfokozat) helyett csupán az önvédelmi fegyver viselésére vonatkozó jogosultság maradt volna meg. A rendőrséget érintően a jogi keretek meghatározásán túlmenően felmerült az önkormányzati irányítás eshetősége, amelyet lehetőségként nyitva hagyott az anyag.

A koncepció alapján folytatódott a törvények előkészítése. Tekintettel a demokratikus szabályozással kapcsolatos tapasztalatok hiányára, a kodifikátorok széles körben kívántak támaszkodni a fejlett országok jogára és gyakorlatára, valamint a tudomány művelőinek véleményére is.

1990 novemberében publikálta a Belügyminisztérium a rendőrségről szóló törvény államigazgatási koordinációra küldött és azon túlmenően is széles körű – tudományos és társadalmi – vitára bocsátott tervezetét. Az anyag alapvető szinten rögzítette az emberi jogok tiszteletben tartásának kötelezettségét, a szükségesség és arányosság elvének alkalmazását az alapjogokat korlátozó intézkedések végrehajtásakor. Megkövetelte volna a törvény a rendőrség őrizetében lévő személyek emberhez méltó elhelyezését, ellátását, valamint az egészségük védelméről történő gondoskodást. A tervezet szerint a rendőrségre vonatkozó jogszabályokat az ENSZ és az Európa Tanács keretében elfogadott normákkal és ajánlásokkal összhangban kell értelmezni. Az anyag az akkori politikai döntésnek megfelelően a központosított rendőrségi szervezet megtartását irányozta elő. A kormány a rendőrséget a belügyminiszter útján irányította volna, de államigazgatási hatósági vagy a büntetőeljárás körébe tartozó ügyben egyedi utasítás kiadása nem lett volna lehetséges. A helyi önkormányzatok véleményezési jogokat kaptak volna, amellyel rendeletben feladatokat határozhattak volna meg a helyi rendőrség számára. Közvetlenül, vagy az általuk létrehozott szervek útján ellenőrizhették volna az illetékességi területükön szolgálatot teljesítő rendőrök elleni panaszok kivizsgálását. Az alapjogokat sértő vagy korlátozó rendőri intézkedéssel szemben jogorvoslatnak, végső soron bírósági eljárás kezdeményezésének lett volna helye.

A rendőrségi törvény előkészítésével párhuzamosan folyt a Belügyminisztériumban a demokratikus önkormányzati rendszer követelményeinek és szabályozásának kidolgozása. A két folyamat értelemszerűen kapcsolódott egymáshoz, hiszen a mondottak szerint az önkormányzati rendőrség létrehozása az egyik lehetséges módja volt a korábbi struktúra felszámolásának. Ugyanakkor a közbiztonsággal kapcsolatos problémák természetesen az általános önkormányzati rendszer kiépítésével összefüggésben is felvetődtek. 1990 tavaszára a Belügyminisztérium szakemberei kidolgozták a rendőrség és az önkormányzatok kapcsolatára vonatkozó szabályozási koncepciót, amely megjelent a Magyar Közigazgatás 1990. évi 7. számában.⁶⁵ Az anyag két változatot tartalmazott:

65 A rendőrség és az önkormányzatok kapcsolatának szabályozási koncepciója. (1990) 657–663.

az egyik meghagyta volna a létező struktúrát az önkormányzatok nagyobb beleszólási jogával, a másik pedig felváltotta volna az egységes, központosított rendőrséget a helyi önkormányzatok által irányított intézményekkel, egyes feladatokat azonban továbbra is országos hatáskörrel látott volna el az állami rendőrség. 1990. április 23-án a Belügy-minisztérium önkormányzati törvényt előkészítő bizottsága megvitatta a koncepciót, és a radikálisabb átalakítást célzó változatot javasolta továbbfejleszteni. A továbbiakban azután az anyaggal nem foglalkozott sem az önkormányzati, sem pedig a rendőrségi törvényt előkészítő apparátus.

A rendszerváltozás utáni fejlemények

Meg kell állapítani, hogy a határozott reformelképzelések a politikai rendszerváltozás után nem valósultak meg. Magyarországon, de a volt szocialista tábor többi országában is felismerhető volt az átalakítás ellentmondásossága, lassúsága. Még a bizonyos téren radikálisabb lépéseket végrehajtó rendszerekben is maradtak, illetve keletkeztek a demokratikus átalakítást akadályozó problémák. Ennek egyik oka Arie Bloed szerint az átfogó stratégia hiánya.⁶⁶

A politikai környezet átalakulása természetesen új közegbe helyezte a szervezetet, a közbiztonság védelmének intézményi alrendszere azonban radikális változásokon nem ment keresztül. Amint arról szó volt, a központosított struktúra lebontásáról a Magyar Demokrata Fórum és koalíciós partnerei által vezetett kormány kezdettől letett. Megjegyzendő, hogy fontos vezetői pozíciókban a vezetők is megmaradtak, a végrehajtó állomány lecserélésének gondolata pedig fel sem merült.

Az 1990 novemberében közzétett, és a beérkezett észrevételek alapján átdolgozott szövegtervezetet miniszteri értekezlet tárgyalta 1991. február 23-án, majd az átkerült a BM törvény-előkészítő főosztályára. Időközben azonban elkészült egy alternatív tervezet is az ORFK részéről, amelyet az 1991. július 19-i miniszteri értekezleten vitattak meg. Olyan döntés született, hogy ez a rendőrség részéről készített anyag lesz a további előkészítő munka alapja.⁶⁷ A végül 1994-ben elfogadott törvény (1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről) kivette a rendőri munkát a közigazgatás rendszeréből. A Legfelsőbb Bíróság azonban az 1/1999. közigazgatási jogegységi határozatban kimondta, hogy a rendészeti feladatot ellátó rendőri szerv és az érintettek között létrejött jogviszony jellegét vizsgálva megállapítható: a rendőrség részéről a törvényben meghatározott rendészeti feladatok ellátása során kifejtett tevékenység közigazgatási jellegű tevékenység, mert az eljáró szerv közhatalmi jogosítvánnyal élve egyoldalú akaratnyilvánítással intézkedik, amelynek során az ügyfél terhére kötelezettséget állapít meg, és intézkedésének érvényt szerez.

Az alaptörvényi értékek, különösen az alapjogok tiszteletben tartása és védelme természetesen a rendőrség vonatkozásában is követelmény, hiszen az az állam elsőrendű kötelessége. A jogszabálysértő utasítást azonban a rendőrnek végre kell hajtania, ha azzal bűncselekményt nem valósít meg.

A centralizáció megőrzését a rendszerváltozás időszakában azzal indokolták, hogy így lehet a szervezet egységét fenntartani, ezzel szolgálva a jogegyenlőséget és a jogbiztonságot

66 Bloed (2005) 33–36.

67 Bacskó (1994) 2.

megvalósulását, egyben növelve a korrupció elleni fellépés esélyeit is. Azóta viszont igen sok olyan szervezet kapott létjogosultságot – központi és helyi szinten egyaránt –, amely ténylegesen megbontja a rendőrségre vonatkozó 1994-es törvény megalkotásakor nagy hangsúlyt kapó egységet. Már országos szinten is három rendőrség (az általános hatáskörű, a terrorelhárító, valamint a megbízhatósági vizsgálatokat végző) testület működik eltérő irányítással és nem lényegtelen kérdésekben különböző normatív alapokon.

Az átalakításra irányuló kezdeményezések lényeges eleme volt a rendőrség demilitarizálása. Ahogyan arra Szamel professzor is rámutatott: a fegyveres jelleg nem azonos a katonai szervezettséggel, a hadseregre jellemző szervezési és vezetési elvek érvényesülésével. Az 1996-ban elfogadott szolgálati törvény (1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról) azonban a korábbi elképzelésekkel ellentétben abból indult ki, hogy a katonaság és a rendőrség, valamint más rendvédelmi szervek belső irányítási és vezetési, valamint személyügyi viszonyai tekintetében alapvetően ugyanolyan normákat kell alkotni és érvényesíteni. Más kérdés, hogy a honvédség a későbbiekben kikerült a törvény hatálya alól, így ma a militáris struktúra és követelményrendszer úgy van jelen a közbiztonság védelmére hivatott intézményekben, hogy az indokul szolgáló egységes kezelés megszűnt.

A depolitizálás a rendszerváltozás időszakában azt a célt szolgálta, hogy a rendőrség ne legyen felhasználható pártok érdekeinek érvényesítésére. Mivel pedig a centralizált szervezet döntően a belügyminiszter révén állt kapcsolatban az államapparátus más intézményeivel, fontos kérdés volt az értelemszerűen párthoz vagy pártokhoz kötődő kormánytag és a rendőri operatív működés közötti viszony korlátok közé szorítása. Még az általános törvényi szabályozás bevezetése előtt az 1990. évi XXII. (deregulációs) törvény 22. §-a úgy rendelkezett, hogy a rendőrséget a belügyminiszter jogszabályok és az állami irányítás egyéb jogi eszközei útján irányítja és ellenőrzi. Másképpen fogalmazva: az egyedi ügyekben való közvetlen irányítási beavatkozás lehetősége ki volt zárva. A későbbiekben azonban ezt a megszorítást feloldotta a jogalkotó. Az 1994. évi XXXIV. törvény 5. §-ának (2) és (3) bekezdése már csupán annyi korlátot szabott, hogy a belügyminiszter az irányítói jogkörében adott utasítással a rendőrség hatáskörébe tartozó ügyet nem vonhatott el, hatáskörének gyakorlását nem akadályozhatta, az utasítást pedig az országos rendőrfőkapitány útján kellett közölnie. A jelenleg hatályos törvényszöveg – 5. § (j) pont – pedig azt tartalmazza, hogy a miniszter törvény eltérő rendelkezése hiányában egyedi utasítást adhat ki feladat elvégzésére vagy mulasztás pótlására. Természetesen mindezek mellett fontos garancia a rendőrök párttagságának tilalma, általában a politikai tevékenységre vonatkozó korlátozások, amelyek mindenekelőtt az átmenet időszakában voltak indokoltak (lásd például: az Emberi Jogok Európai Bíróságának határozatát a *Rekvényi kontra Magyarország* ügyben, 25390/94. sz. kérelem, 1999. május 20-i ítélet).

Kétségtelenül vannak olyan fejlemények is, amelyek az előbbi reformtörekvések szellemében erősítik a rendőrség alaptörvényi meghatározottságát, társadalmi kontrollját. Ilyen például a 2008-ban intézményesített Független Rendészeti Panasztestület, amely a külső ellenőrzés igen fontos fórumaként működik az intézkedésekkel vagy a kényszerítő eszközök alkalmazásával kapcsolatos panaszok kivizsgálásában. Az intézmény egyelőre érdemi döntési hatáskör nélkül, és korlátozott jogosítványokkal fejt ki tevékenységét, de ahogyan a mintául szolgáló angol példa mutatja: a továbbiakban van lehetőség a jo-

gosítványok kiterjesztésére. Megjegyzendő, hogy a testület azután, és egyebek mellett nyilvánvalóan annak hatására jött létre, hogy 2006 őszén a közbiztonságot súlyosan veszélyeztető, sőt sértő helyzet alakult ki Budapesten. A Magyar Televízió székházának a tüntetők általi elfoglalása, majd az október 23-i rendőri túlkapások ismét a testület helyzetének problémáira irányították a figyelmet. A Független Rendészeti Panasztestület az egyik legfontosabb garancia a visszaélések kivizsgálására és a jogorvoslat érvényesítésére.

Összefoglalóan azt lehet mondani, hogy a múlt század nyolcvanas éveinek második felétől kezdve a mai napig felhalmozódott az a tudásanyag, amely az alkotmányos szabályozáshoz és a rendészeti jognak, továbbá a rendőri tevékenységnek a jogállami keretekbe illesztéséhez szükséges. Nyilvánvalóan nem volt, és nincs is teljes egyetértés a kutatók között, de a rendszerváltozás időszakáig követett módszer, nevezetesen a kérdések széles körben történő alapos megvitatása, mindenképpen példaértékű. Sajnálatos módon a kilencvenes évek elejétől kezdődően nem csupán a magas szintű elméleti felkészültségű szakemberek távoztak a Belügyminisztériumból, hanem a jogalkotás előkészítésének a leírt módja is inkább a 20. század második felének magyar hagyományait viszi tovább, semmint a rendszerváltozás körüli rövid „kegyelmi időszak” radikálisabb reformelképzeléseit. Azt pedig, hogy az 1990–1991-es évek ugrásszerű bűnözésemelkedése mennyiben indokolta a reform visszafogását, a történészek dolga lesz felkutatni, mint ahogy azt is, hogy a bűnözés stabilizálódása után miért nem folytatódhatott a reform.

Irodalomjegyzék

- A rendőrség és az önkormányzatok kapcsolatának szabályozási koncepciója (1990) In: *Magyar Közigazgatás*, 40. évf. 7. sz. 657–664.
- Arendt, Hannah (1992): *A totalitarizmus gyökerei*. Budapest, Európa Kiadó.
- Ádám Antal (1986): A szabadságjogok alkotmányos szabályozása. In: *Az állampolgári alapjogok és kötelezettségek alkotmányjogi szabályozása*. Budapest, MTA Államtudományi Kutatások Programirodája.
- Babus László (szerk.) (1997): *A közösségi rendőrség – valóság vagy utópia?* Budapest, Budapesti Rendőr Szakközépiskola.
- Bacskó János (1994): *A rendőrségi törvény készítésének egyes kérdéseiről*. Budapest. Kézirat.
- Bajáki Veronika (1966): *Tanács és közrendvédelem*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Bloed, Arie (2005): The Slow Process of Police Reform in Central and Eastern Europe: Some Lessons Learned. In: Uildriks, Niels (ed.): *Police Reform and Human Rights: Opportunities and Impediments in Post-Communist Countries*. Antwerpen-Oxford, Intersentia.
- Bólyai János (1990): Az önkormányzatok kutatás elsődleges tapasztalatai. In: *Belügyi Szemle*, 28. évf. 5. sz. 13–17.
- Concha Győző (1935): A rendőrség természete és állása szabad államban. In: *Hatvan év tudományos mozgalmai között. Concha Győző igazgató és tiszteleti tagnak összegyűjtött értekezései és bírálatai. II. kötet*. Budapest, MTA.
- Diczig István (1989): A Belügyminisztérium a politikai intézményrendszer korszerűsítésének tükrében. In: *Belügyi Szemle*, 27. évf. 5. sz. 18–27.
- Fábiánné Kiss Erzsébet (1974): Az országos rendőrség ügye az 1848–49-i szabadságharc alatt. In: *Levéltári Közlemények*, 44–45. évf. 1–2. sz. 187–209.
- Finszter Géza (1990): A magyar rendőrség válsága. In: *Belügyi Szemle*, 28. évf. 6. sz. 3–13.
- Francsics Ottó – Hegedűs György (1990): *A Hevesi Rendőrkapitányság önkormányzati rendőrségi modellje*. Heves. Kézirat.

- Friedmann, Robert R. (1992): *Community Policing: Comparative Perspectives and Prospects*. New York, St. Martin's Press.
- Gottlieb, Gerhard – Kröszel Károly – Prestel, Bernhard (1998): *A magyar rendőrség reformja*. Holzkirchen, Felix Verlag.
- Greene, Jack R. (2010): *Policing Through Human Rights*. Ideas in American Policing, no. 13.
- Grünwald Béla (1876): *Közigazgatásunk és a szabadság*. Budapest, Ráth Mór.
- High Commissioner for Human Rights (1997): *Human Rights and Law Enforcement*. New York – Genf. United Nations.
- Horváth Balázs (1990): A civil Belügyminisztérium a jövő rendőrségéért. In: *Belügyi Szemle*, 28. évf. 10. sz. 3–9.
- Jenei György (2006): A közintézményi reformok szemléleti háttere és fejlődési pályái az ezredfordulón. In: *Köz-gazdaság: tudományos füzetek*, 1. évf. 1. sz. 81–95.
- Karvasy Ágost (1870): *A közrendészeti tudomány és a kulturpolitika*. 3., átdolgozott kiadás. Pest, Athenaeum.
- Kertész Imre (1989): Rendőrség, rendőrállam, jogállam. 2. rész. In: *Belügyi Szemle*, 27. évf. 11. sz. 3–16.
- Magyar Elemér (1989): Bűnüldözők, bűnüldözöttek. In: *Beszélő*, 27. szám
- Magyarország alkotmányának szabályozási elvei*. (1989) Budapest, Igazságügyi Minisztérium.
- Magyar Zoltán (1942): *Magyar közigazgatás*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- Marenin, Otwin (2006a): Changing Police, Policing Change: Towards More Questions. In Marenin, Otwin (ed.): *Policing Change, Changing Police*. New York – London, Garland Publishing.
- Marenin, Otwin (2006b): Policing Change, Changing Police: Some Thematic Questions. In Marenin, Otwin (ed.): *Policing Change, Changing Police*. New York – London, Garland Publishing.
- Pajcsics József – Finszter Géza (1990): Az állambiztonsági tevékenység alkotmányos szabályozása. In: *Magyar Jog*, 37. évf. 1. sz. 31–41.
- Petrovics László (1884): *Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat*. Budapest, Pannonia Könyvnyomda és Kiadó.
- Pichler Nándor (1876): *Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről*. Budapest, Stolp Károly Bizománya.
- Révész Béla (2006): A „Duna-gate” ügy jelentősége a rendszerváltás történelmében. Szeged, Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica.
- Shelley, Louise (1995): *Policing Soviet Society: The Evolution of State Control*. New York – London, Routledge.
- Shelley, Louise (1996): Post-Soviet Policing: An Historical Perspective. In Marenin, Otwin (ed.): *Policing Change, Changing Police*. New York – London, Garland Publishing.
- Skolnick, Jerome H. (1975): *Justice Without Trial: Law Enforcement in Democratic Society*. New York, Wiley and Sons.
- Somogyvári István (2009): Húsz éves a köztársasági alkotmány. In: *Közjogi Szemle*, 2. évf. 3. sz. 11–24.
- Szabályozási elvek (1989): *Magyarország alkotmányának szabályozási elvei*. Budapest, Igazságügyi Minisztérium.
- Szamel Lajos (1972): A rendészeti igazgatás. In Berényi Sándor – Martonyi János – Szamel Lajos – Sztalmári Lajos: *Magyar államigazgatási jog – Különös rész*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Szamel Lajos (1990): *A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai*. Budapest, MTA Államtudományi Kutatások Programirodája.
- Szikinger István (1993): Community Policing in Hungary – Perspectives and Realities. In Dölling, Dieter – Feltes, Thomas: *Community Policing*. Holzkirchen, Felix Verlag.
- Szikinger István (1986a): Az állampolgári kötelezettségek alkotmányos szabályozása. In Kilényi Géza: *Az állampolgári alapjogok és kötelezettségek alkotmányjogi szabályozása*. Budapest, MTA Államtudományi Kutatások Programirodája.
- Szikinger István (1986b): Az alkotmányjog és a rendőrhatalom kényszerintézkedések. In: *Belügyi Szemle*, 24. évf. 7. sz. 24–28.
- Szikinger István (1988): Rendőrség és politika. In: *Belügyi Szemle*, 26. évf. 7. sz. 4–12.

- Szikinger István (1989): *A rendőrség tevékenységének alkotmányos alapjai*. Kandidátusi értekezés. Budapest.
- Team Consult (1991): *Ist-Analyse – Reorganisation der ungarischen Polizei*. Wien, Team Consult.
- Tomcsányi Móric (1929): *Rendészet – közigazgatás – bírói jogvédelem*. Budapest, MTA.
- Tóth József (1939): *A rendészeti ténykedés alakjai különös tekintettel a közigazgatási aktusokra*. Eger, Egri Érseki Jogakadémia, Szent János Nyomda.
- Verebélyi Imre (1989): A belügyi igazgatás reformja. In: *Belügyi Szemle*, 27. évf. 5. sz. 3–17.
- Visinszkij, Andrej Januarjevics (1950): *A szovjet állam- és jogtudomány kérdései*. Budapest, Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó.
- Wolfe, Nancy Travis (1992): *Policing a Socialist Society: The German Democratic Republic*. New York – Westport Ct. – London, Greenwood Press.

A rendészet fogalmának kialakulása és történetének áttekintése

SALLAI JÁNOS

„Egy tudományt úgy ismerhetünk meg teljesen,
ha ismerjük történelmét”
(Auguste Comte)

Az elmúlt tíz évben a rendészet szakmai és civil szervezeteinek törekvései 2012-ben fontos határkövet léptek át, ugyanis a MAB 2012/8/III/2/2. (2012. 09. 28.) sz. határozatával a rendészettudományt tudományágként elismerte, de ugyanakkor határozatában szükségesnek tartotta a tartalmi és formai követelmények kidolgozását, s később a 2012/10/V/2. sz. határozatában ezt megerősítette. A létrejött új tudományág azonban arra kötelezi művelőit, hogy a tudományok szakmai kihívásoknak és követelményeknek feleljenek meg, és tárják fel a rendészettudomány múltját, jelenét, és kutassák a jövőben rejlő lehetőségeit. Mindezek motiváltak abban, hogy felkutassam és áttekintsem a magyar rendészettudomány történetét, amelynek gyökerei a 19. század második felébe nyúlnak vissza.

A 18–19. században lezajlott forradalmak – a nagy francia, valamint az első ipari forradalom is – fizikailag és szellemileg egyaránt döntő hatást gyakoroltak az emberek életére. Az ipari társadalom legjellegzetesebb településévé a nagyváros vált. Jól láthatóan növekedett az emberek élettartama. A vasutak nemzetgazdasági és stratégiai jelentőségűvé váltak, s nyomvonalaik mellett hosszú távon átalakult a településrendszer és az infrastruktúra (hozzá vezető utak, vezetékek, kapcsolódó szárnyvonalak, hidak, aluljárók stb.). Az ipari forradalom hatására nagy tömegek indultak el, hogy mindennapi megélhetésük érdekében az ipar adta lehetőségekkel élve új lakóhelyeken dolgozhassanak, élhessenek. Mindezek a változások a korábban elterjedt közrendi közbiztonsági állapotokra is meghatározóak voltak. Az új kihívások új megoldásokat igényeltek, amelyekre a válaszokat elsőként a nyugat-európai nagyvárosokban találták meg. Európában az elsők között Párizsban¹ született meg az állami rendőrség, amely később mintául szolgált más európai nagyvárosokban,² államokban is.

Magyarországon a modernizáció a Habsburg-elnyomás miatt csak később, a kiegyezés után indulhatott el és válthatott magasabb sebességre. A földrajzi helyzet miatt a 19. század második felében a magyar rendészettudomány művelői, kutatói többnyire a német szakirodalomra támaszkodtak, ezért elsősorban én is a német forrásokat említem meg. Így többek között Robert von Mohl: „Die deutsche Polizeiwissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaats” című, több kiadást megért munkája szolgált forrásul a

1 XIV. Lajos 1667-ben a közrendészeti ügyeket a város helyett az általa kinevezett személy hatáskörébe utalta.

2 Hasonlóan a francia példához, 1794-ig, a porosz Allgemeines Landrecht megszületéséig, a jogszabály kimondta, hogy a „rendőrség feladata kimondottan a köznyugalom, rend és biztonság fenntartása, valamint az ezeket fenyegető veszély elhárítása.”

téma magyar művelőinek, amelyben a közrendészet-tudományt és a közrendészet-in-tézetet szűkebb területen vezeti le, és megkülönbözteti azt a megelőző igazságügyi inté-zettől. Véleménye szerint: „A rendészet illetőleg rendőrzog mindazon állami intézménynek és szabályoknak a foglalatra, melyeknek célja megóvni a társadalmat azon akadályoktól és bajoktól, melyek az emberi erők sokoldalú fejlődését gátolnák ott, ahol az egyesek ereje azokat előmozdítani vagy éppen nem vagy csak tökéletlenül képes”.³

Időben később (1870-ben) egy másik német rendészettudománnyal foglalkozó jog-tudós, Lorenz von Stein⁴ így fogalmazott: „Rendészet mindaz a forma, amelyen keresztül a kormány az igazgatásba beavatkozik, illetve a rendészet a közigazgatásának egy része.”⁵ A magyar rendészettudomány művelői a kezdetekben főleg Lorenz von Stein (Stein Lőrinc) munkáit vették alapul, és többnyire rá hivatkoztak. Szintén német területen élt és dolgozott Otto Mayer, az ő kiemelkedő jogdogmatikai munkásságának⁶ napjainkig terjed a hatása nemcsak Németországban, de Ausztriában és Svájcban is. Ennek a követ-kezménye, hogy a német közigazgatási jog rendszere az ő dogmatikai rendszerén alap-szik. Otto Mayer ezt a hatást azzal érte el, hogy a tételes jogból általános fogalmakat és jogintézményrendszert dolgozott ki. Az ő megfogalmazása szerint a jogállam a jól ren-dezett közigazgatási jog állama. E szerint a jogállamiság összetevői:

1. a hatalmi ágak szétválasztása,
2. a törvény uralma,
3. a közigazgatási jog jól rendezettsége,
4. a közigazgatásnak igazságszolgáltatás-szerű működése.⁷

Azt a tényt, hogy az ebben az időszakban formálódó magyar állami rendőrségnek szüksége van a jól felkészült, tudományos ismeretekkel is rendelkező személyi állomány-ra, Pilcher Nándor 1876-ban a következő mondatokkal fogalmazta meg írásában: „Néze-tem szerint a rendőrség igazgató hivatalnokainak minden tekintetben tudományosabbnak kell lenniök, mint az ítélő bírának? Mert míg a bíró a törvényt és tényálladékat veszi ítélete alapjául és pedig tanácsülésben, a rendőr számtalan esetenél minden anyag hiányával tett-leg fellépni és egyedül működni kénytelen.”⁸ Az angol, francia, német rendészettudomány úttörői mellett nekünk magyaroknak nincs szégyenkezni valónk, hisz az első rendészettel foglalkozó tudósaink már Kolozsváron a 18. században a jezsuita egyetemen „államren-dészetet” és „rendőrzogot”⁹ oktattak.

3 Pichler (1876) 5.

4 Kautz (1871) 518.

5 Szamel (1992) 4.

6 Például: Das Staatsrecht des Königreiches Württemberg című, 1829-ben kiadott műve

7 Szamel (1992) 5.

8 Pichler (1876) 10.

9 Bíró (1945) 8.

A rendészettudomány első kiemelkedő magyar művelője Karvasy Ágoston¹⁰ jogtudós volt a 19. században. „A közrendészeti tudomány” című, rendészettudományhoz kapcsolódó művében¹¹ az alábbi fő témákat fejtegette ki:

- „közrendészeti tudománynak fő elvei,¹²
- cultúrpolitika oktatás, tudós társaságok, vallási műveltség,
- szegényi rendőrség,
- az államnak közbátorléte,¹³
- a személyek bátorléte,¹⁴
- orvosi rendőrség, vagyis közegészségügy,
- vagyonbátorság¹⁵”.¹⁶

Ma már megmosolyogtató a „közbátorlét” vagy a „vagyonbátorság” kifejezés, de úgy gondolom, jól beazonosíthatók a köz- és magán- (vagyon-) biztonsággal. A fentiekben túl Karvasy művében részletesen rögzítette a közrendészet-tudomány fogalmát, eszerint: „A közrendészeti tudomány (Polizeywissenschaft) azon elveknek foglalatja, mely szerint alkalmazása által az államban a fenyegetődő veszélyek és háborítások közvetlenül elháríthatnak, azoknak káros következtetései megszüntetnek vagy enyhíttetnek, és az emberek finomabb szükségletei, melyeket a magasabb műveltség kíván kielégíttetnek. A veszélyek és a háborítások, melyeknek elhárítása a közrendészeti tudomány tárgyát képezi, származhatnak vagy az emberek gonosz akaratából, vagy azoknak vigyázatlanságából, vagy a természeti elemektől, azaz az emberi akaratától független eseményektől”.¹⁷

Véleményem szerint ez az első magyar nyelven megalkotott rendészeti fogalom, amelynek főbb gondolatai ma is időtállóak. Ezek közül is kiemelem az államra leselkedő

10 Karvasy Ágoston 1809. május 1-jén született Győrben (1896. január 21-én, Bécsben hunyt el). A magyar reformkor jeles, haladó szellemű alakja, az ő nevéhez kötődnek az állam- és közigazgatás tudományában megjelent első magyar nyelvű összefoglalások. Tanulmányait szülővárosában, majd Pesten végezte, ahol 1832-ben jogi doktorátust szerzett. Rövid pesti ügyvédi gyakorlat után 1835-től a nagyváradi királyi akadémián a politikai tudományok és a magyar váltójog tanszékén tanított. Tevékenységét 1838-tól a győri jogakadémián folytatta egészen 1848-ig. A Magyar Tudományos Akadémia 1846. december 18-án levelező tagjává választotta.

11 Karvasy (1862)

12 Karvasy a közrendészet elvei alatt a következőket sorolta fel:

- A rendőrségnek csak ott kell közbenjárni, ahol a polgárok saját tevékenysége sikertelen.
- A közrendészeti intézkedések megegyezzenek az erkölcsösséggel.
- A rendőrség által használt eszközeinek nem szabad a polgárok jogaival ellentétesnek lennie.
- Rendőrségi intézkedés nemcsak jogos, hanem célszerű is legyen.
- Több eszköz közül azt kell választani, amely a jog határain belül a legbiztosabban vezet a cél elérése felé.
- A rendőri hatalom ne váljon rendőri hivatalnokok önkényévé.

13 „Áll pedig a közbátorlét az államban a köz csend és rend, az államhatalom és hatóságok tekintélye, a törvények uralma fenntartásában, és az állami kötelék és szervezés biztosításában.

A közbátorlét megháboríthatik:

- nép csoportozása,
- zenebona,
- zendülés,
- forradalom.”

14 „A rendőrségnek az egyes polgárok személyes bátorléte iránti gondoskodás magába foglalja a veszélyek eltávolítását, melyek polgárok életét, testépségét, szabadságát és becsületét fenyegetik.”

15 „Minden veszély elhárítása, amely a polgárok vagyoni bátorságát fenyegeti.”

16 Karvasy (1862) 153.

17 Uo. 1.

veszélyek elhárítását, felszámolását. Munkájában általánosan a rendőri tevékenységekről a következőket írta: „A rendnek és bátorságnak fenntartása, és minden veszélynek megelőzésére, (a)mi célja a rendőri intézkedéseknek, a rendőrségnek többféle tevékenységet ki kell fejtetni, ezen tevékenységek pedig a következők: az észlelő megelőző, visszanyomó és felfedező tevékenység.”¹⁸

Időben később, 1865-ben jelent meg Pauler Tivadar: „Jog és államtudományok encyclopaediája” című írása, melyben a szerző többek között a közrendészet témakörét is tárgyalta. Német szerzők, valamint Karvasy Ágoston munkáira hivatkozva a következőképp vélekedik a rendészet fogalmáról: „Az államadalom végcéljai létesítésére, a jogsértések lehetőleg megelőzésére, a társadalmi rendet fenyegető veszélyek elhárítására, azok káros következményeinek megszüntetése szükséges; az e cél közvetlen elérésére alakított intézetek a rendészet köréhez számítanak; a rendészeti politika, vagy rendészettan annál fogva azon elvek rendszeres foglalata, melyek szerint a belbátorságot és a polgári rendet fenyegető veszélyek közvetlenül elhárítandók, azoknak káros következményeik megszüntetendők.”¹⁹ Pauler már nem általános veszélyek felszámolásáról, hanem konkrétan a jogsértések megelőzéséről, és a társadalmi rendet fenyegető veszélyek elhárításáról beszél. Pauler szerint a rendészet fő feladata a polgári rend fenntartása. A fogalomból jól kiolvasható a köz- (állami) és magánbiztonság védelme.

Ebben az időben a rendészet elterjedését, elfogadását jellemezte, hogy a korszakban megjelent lexikonok szerzői már szükségesnek ítélték a lexikonok szócikkei között a rendészet végrehajtója, a rendőrség szerepeltetését. Így például az Egyetemes magyar encyclopaedia²⁰ 1873-ban a következőket írta a rendészetről: „A rendőrség, azon intézkedések összessége, melyek az államban a rend és közbiztonság fenntartására és védelmére hivatnók, s melyeknek végrehajtása az államkormány felügyelete alatt álló közegek által teljesítetik... A megkülönböztetés közbiztonsági és jóléti rendőrség között sokat veszített előbbi fontosságából, miután a jóléti rendőrségnek nagy részét, mint nem rendőrségi ténykedést a közigazgatás többi ágaiba osztották be.”²¹ Ugyanerről 1884-ben a Magyar lexikon²² a következőket rögzítette: „A rendőrség (lat. politia; gör. politeia; m. államigazgatás.) valamely államban a közbiztonság, jólét, a társadalom és az állam szabad fejlődése fölött való gondoskodással megbízott hatósági intézmény, mely azonban az igazságszolgáltatástól el van különítve. A rendőrség a gyors segély nyújtására rendkívüli hatalommal van felruházva és a rend érdekében parancsokat és rendeleteket büntetés kiszabása mellett is hozhat, s a közbiztonság fenntartására rendőri vétségeknél büntetést is alkalmazhat, továbbá tisztel valamely titokban elkövetett bűn felfedezésére minden lehető elkövetni.”²³

Ebben az időszakban a formálódó rendészet, és ezzel párhuzamosan a megszervezésre kerülő fővárosi, állami rendőrség és a születendő rendőrségi törvény Kedvessy Györgyöt arra készítette, hogy a szabályrendeletek gyűjteményében megalkossa a rendőrség²⁴

18 Uo. 10.

19 Pauler (1865) 231.

20 Török (1873)

21 Uo. 276.

22 Somogyi (1884)

23 Uo 112.

24 Kedvessy kétféle rendőrséget ismertetett: közigazgatási (amely őrökdiak a szabályok megtartásán, és a veszélyek elhárításával foglalkozik) és törvényszéki (elkövetett vétségek kinyomozásával, bűnjelek megszerzésével foglalkozik).

fogalmát, behatárolja annak feladatait. Véleménye szerint a „rendőrség alatt érteni a törvényhatóságok azon kebelbeli hivatalát, melynek feladata a jólét előmozdítására, rend és biztonság fenntartására, nemkülönben az ezeket fenyegető veszélyek elhárítása céljából, akár emberi cselekvés vagy mulasztásból, akár pedig a természet elemiből származnak – megállapított országos és helyi rendszabályokat végrehajtani illetőleg azok megtartása fölött őrködni, és a vétségek büntények elkövetőit nyomozni, elfogni és törvényszék elé állítani.”²⁵ S bár a megfogalmazás a „kebelbeli hivatal” megemlítésével kissé romantikusra sikeredett, továbbá a „jólét állam előmozdítására” kifejezés a korábbi porosz rendőrállam jegyeit hordozza, mégis – úgy vélem – az 1881-es rendőrségi törvényt megelőzve világos megfogalmazásokat rögzített, melyek útmutatók lehettek az adott időszakban. Különösen azért, mert ebben az időben Pest (hazánk legnagyobb városának) főkapitánya az a Thaisz Elek volt, aki a szabályozatlanságot kihasználva esetenként átlépte hatáskörét.

A modern rendészet kialakulása a polgári Magyarországon formálódó rendőrségre is hatást gyakorolt. Így az 1881-es XXI. törvénycikk (a Budapest-fővárosi rendőrségről) 2. szakaszában, amely rögzítette a fővárosi (állami) rendőrség feladatait, már jól nyomon követhető, hogy megalkotásánál az akkori rendészetfogalmat vették alapul. Így a tv. 2. §-a szerint a fővárosi rendőrség feladata volt: „Működési területén a személy- és vagyoni-biztonságot megóvni, a békét és közrendet fentartani, a büntetőtörvények, a rendeletek és szabályrendeletek megszegését, a véletlenségből vagy bármily természetű mulasztásból eredhető veszélyeket és károkat lehetőleg megakadályozni, a megzavart rendet és békét helyreállítani, az ezek ellen vétőket kipuhatolni és megfenyítés végett az illetékes bíróságnak vagy hatóságnak feljelenteni, illetőleg átadni, s általában a figyelő, megelőző és felfedező rendőrség feladatait a jelen törvény keretén belül teljesíteni.”

A rendészet és a közigazgatás közötti viszony, kapcsolat a kezdetektől fogva vita tárgyát képezte. Ezt igazolják a Grünwald Béla közigazgatási, jogi szakember által megfogalmazottak is. Grünwald Béla 1884-ben a következőket írta: „A közigazgatás harmadik nagy funkciója az egyesekkel szemközt a rendészet. A rendészet az állam azon tevékenységét jelenti, mellyel a külső lét biztonságát, mely az emberi fejlődés fő feltételeinek egyike, megadja az állam polgárainak. A rendészet tárgya tehát valamely közveszélyes tényező s feladata a védelem a tényező hatása ellen... nem lehet saját rendszere, hanem a beligazgatás rendszeréhez alkalmazkodik, s a rendészetnek ugyanazon rendszere van mint a beligazgatásnak... a rendészet tevékenysége (negatív) fenntartó és oltalmazó.”²⁶

Hasonlóan Grünwaldhoz, Csiky Kálmán is a közigazgatás részeként határozta meg a rendészetet. Csiky 1889-ben kifejtett álláspontja szerint a rendőri igazgatás – mint közigazgatási tevékenység – súlypontja az egyén létfeltételeinek biztosításában áll, vagyis a „személynek úgy a természet, mint, az emberek fékezhetetlen ereje részéről fenyegetett biztonsága megóva és védelmezve legyen. Az államhatalomnak e célra irányított tevékenysége, intézkedései és intézményeinek összessége képezi a rendészetet és az erre vonatkozó közigazgatási jogszabályok alkotják a rendészet jogát.”²⁷

A korszak sokszínűségét jelzi, hogy a rendészet témakörében többen, főleg a közigazgatásban dolgozók ragadtak tollat, hogy kifejtsék véleményüket. Így ezt a sort színesítette

25 Kedvessy (1872) 1. §

26 Grünwald (1884) 222.

27 Csiky (1889) 63.

Kovács Pál is, aki 1887-ben kecskeméti jogakadémiai tanárként működött, és a rendészet fogalmát a következőképpen fogalmazta meg: „A rendészet alatt értem tehát az állam lakosok külső életfejlődését fenyegető veszélyek elhárítását, a közigazgatási tevékenységeket.”²⁸ Megjegyezte továbbá, hogy a rendészet magában foglalja a végrehajtói hatalom tevékenységét meghatározó és irányító jogszabályokat és az állami intézmények összeségét is. Ezt követően a rendészetet a következő három fő ágazatra osztotta:

1. államrendészet, helyesebben állambiztonsági rendészet (az állam biztonságát fenyegető veszélyek megelőzése, elhárítása);
2. közrendészet, helyesebben társadalombiztonsági rendészet (a társadalmi közrend, csend fenntartása);
3. közbiztonsági, helyesebben személy- és vagyonbiztonsági rendészet (egyes személyek vagyonbátorlétének megóvására vonatkozó végrehajtó hatalmi tevékenység).

A titkos rendészettel nem (vagy csak érintőlegesen) foglalkoztak a rendészet művelői. Ezek közül kiemelkedik Fekete Gyula, aki a Jogtudományi Közlöny 1877. október 19-i számában „A titkos rendészet jelentősége és szervezetéről” címmel írt publikációt. A szerző a titkos rendészetet a „közönséges rendészetigazgatás” egyik kivételes orgánumának definiálta, amelynek a következő két alapvető formája van:

- Polgári titkos rendészet (amelynek feladata a rablók, tolvajok, gonosztevők ellenőrzése – ezt a szerző egyszerűen csak polgári rendészetnek nevezte).
- Politikai rendészet (amely az állam biztonsága ellen irányuló bűntettek, vétségek, népmozgalmak titkos ellenőrzésével foglalkozik).²⁹

Mint minden új, így a rendészet is kereste helyét. A 19. század második felében több alkalommal vitáztak a jog és közigazgatás jeles művelői. Így a rendészet kontra közigazgatás vita többek között a Magyar Közigazgatás folyóirat lapjain, az 1896. május 3-i számban is ismét előkerült, ahol Kiss Mihály írásában³⁰ kifejtette, hogy a közigazgatás a rendészetből fejlődött ki, és a rendészetelmélet tárgyalása vezetett a közigazgatásijog-elmélet alapjainak felismeréséhez. Véleménye szerint a rendészet és a közigazgatás is az állam szervezeti cselekvősége, a közigazgatás fogalmi köre azonban bővebb, mint a rendészeté. Megállapítása szerint a közigazgatásnak van rendészete, de a rendészet maga nem közigazgatás, ugyanakkor van igazgatása, azonban a rendészet követi a közigazgatást. A szerző a rendészet alatt a következőket értette: „a rendészet pedig azon államszervezeti cselekvőség mely pozitív és negatív irányban kényszerjoggal felruházva biztosítani törekszik, a közfejlődés érdekében kifejtett államszervezeti működés sikerét az emberi cselekvőségből vagy mulasztásból származó veszélyek ellenében”. Kiss Mihály írására Falcsik Mihály a következőként reflektált: „a rendészet a közigazgatás egyik ága, amely megelőző állami tevékenység hárítja el amaz akadályokat, melyek az állam czélok elérését veszélyeztetik.”³¹ S bár mindkét szerző azonos forrásokra utal, mégis a rendészet kapcsán ellentétes következtetésekre jutottak. A vita lezárásaként Kiss Mihály megjegyezte, hogy véleménye szerint az élet iskolája tanította meg, hogy a közigazgatást el kell választania a rendészettől. A vita a Magyar Közigazgatás lapjain ugyan lezárult, de a szakmai közéletben, mint a bűvópatak, azóta is folyamatosan jelen van.

28 Kovács (1887) 207.

29 Fekete (1877) 333–335.

30 Kiss (1896) 4–5.

31 Falcsik (1896) 3–4.

A rendészeti szakmai berkeken belül a rendészettudomány művelői által megalkotott rendészet fogalma és a rendészetet gyakorlatban is megtestesítő egyik legfontosabb intézmény, a rendőrség feladatai között a hasonlóságok jól tetten érhetők. Így nem meglepő, hogy az 1909-ben kiadott Rendőri lexikonban a következőket olvashatjuk: *„Rendészet alatt értjük az állam belügyi igazgatásának a közrend és a közbiztonság fenntartására irányuló, kényszerítő hatalommal rendelkező tevékenységét. A rendészet tehát állami feladat. A többi igazgatási ágaktól független, és önálló. A rendőri feladatok köre az ismert hármass felosztás szerint magában foglalja a megelőzést, a megakadályozást, és a felderítést. A tételes rendőri jogon túli ezen körben kell helyet foglalnia a diszkréciónárius jognak is melynek ugyancsak sohasem szabad e határokat átlépnie.”*³² A rendőrségi lexikonban összefoglaltak a korszak szabályzataiban is megjelennek. Újdonsága, hogy elsőként rögzítette a rendőrség diszkréciónárius jogait, melyek a mai napig élnek. Az ugyanebben az időben, pontosabban 1907-ben kiadott Magyar jogi lexikon a rendészetet egyértelműen közigazgatási fogalomként határozza meg, bár elismeri, hogy a rendészetnek van önálló funkciója is, mint például: *„...a bűncselekmények elkövetésének megakadályozása ezzel kapcsolatban személy és vagyonbiztonság fenntartása.”*³³

A napjainkban ismert és használt „közrend”, „közbiztonság” fogalmak pontos meghatározására már a 20. század első évtizedeiben történtek komoly próbálkozások. Ezek közül is kiemelném a Révai nagy lexikonában³⁴ közzétett:

„Közrend: az állam és társadalom rendje együttvéve, vagyis az embereknek a jog és természet határai közt való szabad együttélése.

*Közbiztonság: az a társadalmi rend, melyben az egyéni, társadalmi és állami feladatok megvalósítására törekvő egyéni és együttes működésben bekövetkező zavar vagy veszedelem ellen a lehetőség biztosítva van, a bekövetkezett veszedelmek pedig elháríthatnak, és azok okozóival szemben meg is torolthatnak.”*³⁵

A rendészet, rendőrség témakörében a 20. század elején kiemelkedőt alkotott Concha Győző,³⁶ aki a magyar jogtudomány egyik legjelesebb képviselője, a politika és alkotmányelmélet konzervatív felfogású művelője, akinek eszméi, rendőrséggel, rendészettel kapcsolatosan kifejtett vélekedései a mai napig elismerést váltanak ki a szakmai berkeken. Széles körű munkássága az államtan (politika), az alkotmányjog és a közigazgatás-tudomány kérdéseit fogta át. Concha „Politika” című művében kifejtette,³⁷ hogy *„a közrend embereknek közös célra való együttműködése, melyet a jog és a természet határol, de a mely működés a jogi és természeti határok közt, nemcsak az állami szerveknél, de a magánosoknál is szabad.”* Definálta továbbá az állam és a társadalom rendjét, s véleménye szerint a rendőrség feladatkörébe tartozik biztosítani ennek előfeltételeit. Szerinte a rendőrség a társadalmi rendet állandó őrökkel, támadások megakadályozásával és a megzavart rend helyreállításával, továbbá a támadások tényleges megszüntetésével, illet-

32 Rédey-Laky (1909) 4.

33 Márkus (1907) 256.

34 Révai (1911–1935)

35 Uo. 204.

36 Jogtudor, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja, 1846. február 10-én, Marczaltón (Veszprém megyében) született. Családja a 19. század első felében vándorolt be Milánóból, és Nagyszombatban telepedett le. Concha Győző iskoláit Pápa és Győrött a bencések gimnáziumában végezte; a jogot 1864–68-ig a budapesti egyetemen hallgatta, s egy félévre Stein Lőrincz előadásaira Bécsbe ment.

37 Concha (1905) 308.

ve a jogrend helyreállításával tudja biztosítani, előállítani. Ezen gondolatok a mai napig érvényesek.

Kmetty Károly a rendészet sokszínűségére és a közigazgatáshoz való tartozására utal tankönyvében, amikor arról ír (az igazgatási rendőrség kapcsán), hogy „annyiféle ez a rendészet, ahány köre van a közigazgatásnak.” Továbbá véleménye szerint a rendészetet a veszélyforrások alapján lehet megkülönböztetni, ez alapján lehet:

- biztonsági rendészet (amely az emberi jogellenes akaratból eredő veszély megelőzésére szolgál),
- igazgatási rendészet (tárgyat, érdeket, életviszonyt fenyegető veszélyek megelőzése),
- politikai rendészet (nemzetiségi és sajtórendészet),
- közrendészet (egyesek jogellenes akaratából eredő veszély elhárítása).³⁸

A hazai és a nyugat-európai rendészet, rendőrségek jó ismerője volt Dorning Henrik, aki személyesen is tanulmányozhatta többek között a párizsi, bécsi, berlini rendőrségek munkáját, és összehasonlította ezeket a magyar állapotokkal. Megállapította,³⁹ hogy a német, az angol és a francia nyelv azonos szót használ a rendőrségre mint szervezetre, valamint a rendészetre mint funkcióra. Magyarországon a 19. század elején a nyelvújítást követően találkozhattunk először a „rendőr” szóval (amely ekkor szervezetet és funkciót is jelölt, lásd pl. a mezei rendőrségről szóló tv.-t), majd a 19. század közepétől egyértelművé vált a rendészet és a rendőrség tartalmi elhatárolódása. Dorning Henrik 1922-es előadásában, és az azt megjelentető írásában egyértelműen fogalmazott a rendőrség és a rendészet viszonyáról: *„a rendőrség az a közhatalósági szerv, mely a fennálló jogrendet a közvetlenül fenyegető veszélyek ellen kényszerítő eszközökkel is megvédeni tartozik.”*⁴⁰ Ebből jól kitűnik, hogy a rendőrség nemcsak egy fegyveres őrszervezet, hanem egyben hivatal is. A továbbiakban még arról ír, hogy véleménye szerint a rendőrségnek nem terjed ki mindenre a jogosítványa, amit rendészetnek neveznek, mert szerinte minden igazgatásnak megvan a rendészete.

Tomcsányi Móric – jogász, egyetemi tanár, az MTA tagja – székfoglalójában⁴¹ kiemelt figyelmet fordított a rendészet témakörének. Így külön vizsgálta a rend, közrend, jogrend összefüggéseit, a rendőri funkció célját. Megállapította, hogy a rendőri funkciók és a közigazgatási funkciók között a határ megvonása számos esetben nagyon nehéz. Egyetértett Concha Győzővel, hogy a rendőri funkciónak elengedhetetlen ismerve a szabad mérlegelés, azaz a discrecionalis joga. Tomcsányi véleménye szerint a *„rendőri ténykedés is a közigazgatás körébe tartozik, a rendőri igazgatás csak egy faja a közigazgatásnak.”*⁴²

A történelem különös fintora, hogy a rendészet fogalmáról éppen a legvérszterhesebb időkben született könyv, amikor a jogi korlátok nélküli rendészet vált a „társadalom-irányítás” alapvető eszközévé. A szerző, Tóth József így fogalmazott: *„Olyan a rendészet mint a tükör, amely az állam mindenkori képét annak jogi struktúrájában visszatükrözi.”*⁴³

A magyar közigazgatás kiemelkedő ismerője, tudósa és szolgálja, Magyar Zoltán fő művében a rendészetről a következőket írta: *„rendészeten a közrendnek az egyesek által*

38 Kmetty (1905) 294–295.

39 Dorning (1916)

40 Dorning (1922) 14.

41 Tomcsányi (1929)

42 Uo. 8.

43 Tóth (1938) 167.

*való megzavarása elleni védekezést értik. A rendészet a közigazgatásnak egyik ága, amelynek hatásköre a közigazgatás minden más ágába belenyúlik, ezért tartozik az általános igazgatáshoz (72. §), de célja határozottan körül van írva: az általános nyugalom, biztonság és a rend biztosítása. A rendészet nem pozitív, hanem védő, elhárító tevékenység. Ebben is különbözik a szakirányú közigazgatástól, amelynek pozitív feladatai vannak.*⁴⁴

Magyary Zoltán a rendészet feladatait a következő fő csoportokba sorolta:

- a közrend fenntartása, s ha kell, helyreállítása,
- a közbiztonság fenntartása,
- politikai vagy államrendészet,
- közigazgatási rendészet,
- igazságügyi rendészet,
- rendőri büntetőbíráskodás.

A 19. század végén és a 20. század elején megfogalmazott rendészetfogalmak között jól érzékelhetőek az átfedések, és az, hogy a rendészet feladatainak végrehajtója többnyire (de nem kizárólagosan) a rendőrség.

A második világháború után az ismert történelmi körülmények miatt a magyar rendészet és közigazgatás teljes átalakítására került sor. Mivel Magyarországon a II. világháború után hatalomra jutott baloldal a rendészet eszméjét az előző korszak, a kapitalizmus szülöttének, a polgári jogfejlődés termékének tulajdonította, ezért a szocializmus időszakában a fegyveres erőket és a fegyveres testületeket szovjet mintára szervezték meg. A II. világháború utolsó éveiben a rendészet militarizálódott, s ez a háború után, a szocialista években megerősödött. Azzal, hogy a titokrendészeti feladatokat a szocializmus időszakában a rendőrség feladatrendszerébe utalták, megismétlődtek a Habsburg-időszakot idéző rossz emlékek, és az állampolgárok számára így újra népszerűtlenné vált a rendőrség, az állampolgárok többsége elutasító magatartást tanúsított a rendőri állománnyal szemben. Ebből adódóan a rendészet, a közigazgatás-tudomány művelői is csak később fordítottak érdemben figyelmet a rendészet fogalmának tisztázására, újbóli megfogalmazására. Az 1980-ban megjelent közigazgatási tankönyvben leírtak szerint: „a szocialista államban a rendészet államigazgatási ágazat, amely a közrend és a közbiztonság védelmére hivatott, továbbá, hogy a szakágazatok rendészeti feladatait nem a rendészeti apparátusnak, hanem a szakágazati szerveknek kell ellátniuk”.⁴⁵ A rendszerváltást követően Szamel Lajos, visszanyúlva a gyökerekhez, megállapította, hogy „a rendészet úgy határozható meg, mint olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlen zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul.”⁴⁶

Szamel Lajos mellett szintén maradandó rendészetfogalmat alkotott „Magyar államigazgatási jog” című tankönyvében Berényi Sándor, aki szerint: „A rendészet közigazgatási tevékenység, s mint ilyen, elsősorban olyan hatósági tevékenységnek minősül, amelynek célja a közbiztonság, a közrend jogilag szabályozott rendjének megóvása, fenntartása, a közreműködés a megsértett jogrend helyreállításában. A rendészet a közigazgatás legrégibb tevékenysége.”⁴⁷

44 Magyary (1942) 280.

45 Sallai (2013) 9.

46 Szamel (1992) 7.

47 Berényi (1966) 12.

A rendészet közigazgatási jellegét erősíti Baraczka Róbertné és Szikinger István megállapítása, amely szerint: „*Rendészetten azt a közigazgatási tevékenységet értjük, amelynek feladata a közbiztonság és a közrend, valamint az állampolgárok személyes biztonságának megóvása, továbbá közreműködés a megsértett rend helyreállításában.*”⁴⁸

A fenti fogalmak bemutatása alapján megállapítható, hogy a rendészet a modern államban az a közigazgatási tevékenység, amelynek társadalmi rendeltetése a jogellenes emberi magatartásokból keletkező veszély elhárítása. Finszter Géza: „A rendőrség joga” című könyvében a leírtakkal egyetértve, azt megerősítve így fogalmaz: „*e rendeltetését a rendészeti igazgatás három funkción keresztül valósítja meg:*

- *a jogellenes emberi magatartásokból származó veszélyek megelőzésével (jelenlét, őrködő funkció);*
- *a jogsértő támadások legitim fizikai erőszakkal történő visszaverésével (karhatalmi funkció);*
- *az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez szükséges előkészítő eljárással, a felderítéssel és a nyomozással (bűnüldöző funkció).*”⁴⁹

A rendészet történetének áttekintése során jól megállapítható, hogy a rendészet a modernizáció során Európában és hazánkban egyaránt jelentősen átalakult, és így jutott el a mai formájához. Érdekesnek tartom, hogy a rendészettel kapcsolatos kutatásokat, vitákat főleg jog- és közigazgatási tudósok, szakemberek folytatták le, és csak esetenként találkoztam a rendészet témakörében a rendészet gyakorlati művelőinek figyelemfelkeltő írásaival. Ugyanakkor fontosnak tartom, hogy ezek a viták a kezdetektől jelen voltak, mert előmozdították a rendészet fejlődését, és elősegítették a rendészet identitásának megteremtését. Így a 20. század végére Európában több országban megfogalmazódott a rendészettudomány önállósítása, más tudományágaktól való elhatárolása iránti igény, amelynek beteljesedése néhol már megvalósult (lásd Magyarország), de máshol még várat magára.

Végezetül: úgy gondolom, Petrovics László 1884-es szavai ma is aktuálisak. „*A jó rendőr nem születik, hanem elméleti és gyakorlati oktatás által képezhető.*”⁵⁰ Ezért nekünk sincs más feladatunk, mint az, hogy továbbra is kutassuk a szakmánk, tudományunk történetét, és a felhalmozódott tudásunkat, tapasztalatunkat adjuk át azoknak, akik az egyetem falai között most próbálnak megismerkedni a rendészettudomány rejtelmeivel.

Irodalomjegyzék

- Balla Zoltán (2000): A rendészet fogalmának tisztázásához, In: *Magyar Közigazgatás*, 50. évf. 1. sz. 18–21.
- Baraczka Róbertné – Szikinger István (1999): *A rendészeti igazgatás*. Magyar Közigazgatási jog. Különös rész európai kitekintéssel. Budapest.
- Berényi Sándor (1966): *Magyar államigazgatási jog*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Bíró Vencel (1945): A Kolozsvári Jezsuita Egyetem szervezete és építkezései a XVIII. században. In: *Erdélyi Tudományos Füzetek*, 1945/1–2. 3–15.
- Busson, Henri (1958): *A rendőrség története*. Párizs, Nouvelles Editions Latines.
- Christián László (2010): *Alternatív rendészet*. PhD-disszertáció. Pécs.

48 Baraczka-Szikinger (1999) 8.

49 Finszter (2013) 24.

50 Petrovics (1884) 3.

- Concha Győző (1901): A rendőrség természete és állása szabad államban. In: Magyary Zoltán – Weis István (szerk.): *A magyar közigazgatás-tudomány klasszikusai 1874–1947*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Concha Győző (1905): *Politika*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata.
- Csiky Kálmán (1889): *A magyar állam közigazgatási joga. II. kötet*. Budapest.
- Dorning Henrik (1916): *Külföldi rendőrségek. A német, osztrák és francia rendőrségek szervezete és működése*. Budapest, Pátria.
- Dorning Henrik (1922): *A rendőrség intézményének fejlődése*. Budapest.
- Falcsik Mihály (1896): Közrendészet. Közigazgatás és rendészet. In: *Magyar Közigazgatás*, 14. évf. 20. sz. 2–4.
- Fekete Gyula (1877): A titkos rendészet jelentősége és szervezetéről. In: *Jogtudományi Közlöny*, 12. évf. 43. sz. 333–335.
- Fekete Gyula (1878): A centralizáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. In: *Jogtudományi Közlöny*, 13. évf. 38. sz. 308–310.
- Finszter Géza (2003): *A rendészet elmélete*. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- Finszter Géza (2013): *A rendőrség joga. Tanulmány a rendészeti igazgatásról*. Budapest, ORFK
- Fórizs Sándor (2014): International Perspectives on Police Education and Training. In: Stanislas, Perry (ed.): *International Perspectives on Police Education and Training: Police Training and Education in Hungary*. London – New York, Routledge of Taylor & Francis Group, 175–192.
- Grünwald Béla (1884): *A közigazgatás és a személyi élet*. Budapest, Ráth Mór.
- Jaschke, Hans-Gerd (2008): *Rendészettudomány – Egy európai megközelítés*. Bramshill, CEPOL
- Kántás Péter (1997): A rendészet fogalmához. In: *Új Rendészeti Tanulmányok*, 1997/1.
- Karvasy Ágost (1862): *A közrendészeti tudomány*. Pest, Emich.
- Katona Géza (2012): A rendészettudomány terminológiája. In: Pécsi Határőr. Tudományos közlemények. 13. kötet. Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról. 5–14.
- Kautz Gusztáv (1871): *Az államigazgatás és igazgatási jog alapvonalai, folytonos tekintettel Angol-, Francia- és Németország törvényhozása és irodalmára, a hazai viszonyainkra s törvényhozásunkra való utasításokkal*. Stein Lőrinc után ford. Pest, Ráth Mór.
- Kedvessy György (1872): *Országos és Pest városi rendőriügyi szabályrendeletek*. Pest.
- Kiss Mihály (1896): Közrendészet. A rendészet és közigazgatás. In: *Magyar Közigazgatás*, 1896/18. 4–6.
- Kmetty Károly (1905): *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Budapest, Polizer.
- Korinek László (2007): A bűnügyi tudományok helyzete. In: *Magyar Tudomány*, 168. évf. 12. sz. 1570–1577.
- Korinek László (2011): Rendészet a tudásalapú kockázati társadalomban. In: *Belügyi Szemle*, 59. évf. 1. sz. 8–21.
- Kovács Pál (1887): Rendészet. In: *A Jog*, 6. évf. 25. sz. 207–208.
- Kovács Tamás (2011): *A rendészettudomány a modern társadalomtudományokban*. Pécs.
<http://www.pecshor.hu/periodika/XII/kovacs.pdf>
- Magyary Zoltán (1942): *Magyar Közigazgatás*. Budapest, Egyetemi Nyomda.
- Malatinszky Jenő (1926): *Rendészeti codex. I. rész. Közbiztonsági rendészet. A, Állami rendészet*. Budapest, magánkiadás.
- Márkus Dezső (szerk.) (1898–1907): *Magyar jogi lexikon. 1–6. kötet*. Budapest, Pallas.
- Mohl, Robert von (1833): *Die deutsche Polizeiwissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaats*. Tübingen, Laupp.
- Nagy Valér (1933): *A magyar köz-, közigazgatási és magánjog tankönyve*. Budapest, Attila. Rendőriskolák Tananyagának Tára 1.
- Nyíri Sándor (2012): Rendészet az alaptörvény tükrében. In: *Belügyi Szemle*, 60. évf. 10. sz. 5–13.
- Parádi József (2001): Rendvédelem vagy rendészet. In: *Belügyi Szemle*, 49. évf. 2. sz. 97–108.
- Pauler Tivadar (1865): *Jog és államtudományok encyclopaediája*. Pest, Emich.
- Pavlik Ferenc – Laky Imre (1907): *Határrendészet*. Budapest, Pátria.

- Petrovics László (1884): *Körendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat*. Budapest.
- Pilcher Nándor (1876): *Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről*. Budapest, Fanda és Frohna könyvnyomdája.
- Rédey Miklós – Laky Imre (szerk.) (1903): *Rendőrségi lexicon*. Budapest, Stephaneum.
- Rédey Miklós – Laky Imre (szerk.) (1909): *Rendőri lexikon. Körendészeti és büntetőjogi tudnivalók betűrendes kézikönyve*. Budapest, Pátria.
- Révay Mór János (szerk.) (1911–1935): *Révai nagy lexikona*. XI. kötet. Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság.
- Sallai János (2008): *Néhány rendészeti fogalom a múltból*. Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Sallai János (2013): *Rendészeti rendszerek*. Budapest, NKE.
- Somogyi Ede (szerk.) (1884): *Magyar lexikon. Az egyetemes ismeretek encyklopaediája*. XIV. kötet. Budapest, Wilckens és Waidl.
- Szamel Lajos (1992): A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. In: *Rendészeti Tanulmányok*, 1992/1. 3–31.
- Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára* (1887): Budapest, Központi Községi Könyvnyomda.
- Szikinger István (2012): A magyar rendvédelmi jog alapjai. In: *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 22. évf. 26. sz. 133–140.
- Szilágyi János – Szabó Károly (1960): *A tűzrendészet fejlődése az őskortól a modern időkig*. Budapest, BM Könyvkiadó.
- Tisza Miksa (1925): *Magyarország rendőrségének története*. Második bővített kiadás. Pécs, „Haladás” Nyomda Részvénytársaság.
- Tomcsányi Móric (1929): *Rendészet, közigazgatás, bírói jogvédelem*. Budapest, Akadémia.
- Tóth József (1938): *Rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban*. Eger, Szent János Nyomda.
- Török János (szerk.) (1873): *Egyetemes magyar encyclopaedia*. XI. kötet. Buda-Pest, Szent István Társulat.
- Vásárhelyi Gyula (szerk.) (1911): *Rendészet. Rendőri büntető bíraskodás. Rendőri hatóságok és közegek részvétele a bűnügyi nyomozásban. Rendőri igazgatás*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata.
- Zsoldos Benő (1934): A rendészeti törvények angol ősei. In: *Jogállam: jog- és államtudományi szemle*, 33. évf. 4. sz. 135–138.

A rendészettudományról – határrendészeti elfogultsággal

VIRÁNYI GERGELY

Déri Pál, Kertész Imre és Szabó András emlékére

Kell egy jó cím, tisztelt olvasó, amely felkelti a figyelmet. A szerzők rendszerint előrebo-csátják, hogy kellő tárgyilagosságra törekсенek; e tanulmányból azonban helyenként kiérezhető lesz, hogy elfogult híve vagyok a rendészettudománynak. Írásomban a ha-tárőrök és rendőrök tudományos képzésének néhány aspektusát vizsgálom, és szeretnék hozzájárulni a rendészettudomány fejlesztéséhez.

Határőrizetből határrendészet

A határőrség vezetése a nyolcvanas évek végére „letisztult” rendészeti rendeltetéshez és határrendészeti feladatrendszerhez tervezte igazítani szervezetstruktúráját, tevékenységét és működését. Csupán egy-egy mondatban a rendszerváltás és a kilencvenes évek jelen-tősebb határőrizeti és határőrségi mozzanatai. Az elektromos jelzőrendszer lebontása, a nyugati határsáv megszüntetése és az 1989. szeptember 11-ei határnyitás. A sorozott ál-lományú határőrök kivonása és az ún. „hivatásos határőrizeti rendszer” létrehozása. Az 1991-ben kezdődött délszláv polgárháború következtében a határvédelmi feladatrendszer és struktúra kiépítése és működtetése. (Mennyire törékeny a biztonság és a béke! Napjaink-ra súlyos válság alakult ki keleti szomszédunknál, amelynek rendészeti és határrendészeti vonzatait ezúttal is kezelni kell.) A százmillióra növekedett határforgalom gyors, kulturált és „elégéses” biztonságot garantáló ellenőrzése. A hazánkat cél- vagy tranzitországnak tekintő migrációs hullámok humánus rendezése. A menekültügyi, az idegenrendészeti és a szabálysértési hatósági feladatok jog- és szakszerű végzése. Fokozódó részvétel a határo-kon átnyúló, szervezett, és egyre inkább nemzetközivé vált bűnözés elleni küzdelemben.

A határőrizet határrendészetté, a határőrség pedig rendészeti szervvé alakult át. *De jure* ugyan fegyveres erő maradt, ellenben az ágazati törvények értelmében *de facto* ha-tárrendőrséggé vált. A határrendészettel és a „határrendőrséggel” szembeni új kihívá-sokra új tudományos válaszokat kellett adni, s erre a rendészettudomány vált hivatottá.

A rendészettudomány meghatározásához és beágyazódásához vezető vitákban né-hányan nem egyszer többes „keresztútba” kerülünk. A határőrség kettős rendeltetése és feladatrendszere befolyásolta a tisztikar identitástudatát, a rendvédelem vs. rend-észetről és a hadtudomány vs. rendészettudományról vallott nézeteit. Egyszerre voltunk (határőr) katonák és (határ-) rendőrök is. Tény, hogy – miként a határőr tisztek döntő többségéről elmondható – a katonai felsőoktatásban szereztünk főiskolai és egyetemi oklevelet, majd a hadtudományban tudományos fokozatot. Az is tény azonban, hogy pályafutásunk meghatározott szakaszában – kezdetben csupán néhányan, majd egyre többen – elkötelezett híveivé váltunk a rendészetnek, a rendészettudománynak és a ren-dészeti felsőoktatásnak.

Határőr tisztek tudományos képzése a hadtudományban – elismerés és okulás

Amennyiben arra számítanál, tisztelt olvasóm, hogy a tanulmány címéből fakadóan netán erős kritikával illetném a hadtudományi képzést, akkor csalódást fogok okozni. Ugyanis magam is azt vallom, hogy tárgyilagosan el kell ismernünk azt, ami jó, és tanulnunk, okulnunk kell abból. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) 1955-ben jött létre. A Magyar Néphadsereg mellett a kisebbik „fegyveres erő” számára is az akadémián képezték a közép- és felső vezetőket. A határőrök koncentrált képzése érdekében 1960-ban létrehozták a BM Határőr Tanszéket.

A tudományos minősítés rendjének kedvező jogalkotási aktusok eredményeként 1961-ben megkezdődhetett a hadtudományi képzés.¹ A hadtudományi aspirantúra követelményeinek teljesítésével a nyolcvanas években a határőr tisztek közül hatan megszerezték a hadtudomány kandidátusa (CSc) fokozatot; közöttük három akadémiai oktató, két gyakorlati szakember és egy oktató az RTF-ről.²

A ZMKA-ról szóló 1971. évi 23. tvr. alapján az akadémia 1972-től egyetemi rangú felsőoktatási intézményként működött. A tudományos fokozatokról és a tudományos minősítésekről szóló 1983. évi 24. tvr. alapján a ZMKA egyetemi doktori fokozat (dr. univ.) adományozására jogosult felsőoktatási intézménnyé, majd az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény alapján egyetemmé vált.³ A korábbi hathoz tíz újabb kandidátus társult, és 19 határőr tiszttel megszerezte az egyetemi doktori fokozatot.

A fejlesztés eredményeként 1996-ban a ZMKA-ból létrejött a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE). Az Országos Akkreditációs Bizottság 1995. XII. 19-ei állásfoglalása „tanúsítja, hogy a ZMKA hadtudomány tudományágban alkalmasságát doktori (PhD) képzésre és fokozatszerzésre elismeri”.⁴ Az egyetemi doktorok közül öten, az ún. „ekvivalenciaeljárással” doktori (PhD-) fokozatot kaptak. Egyetemi nívumként, 1996 tavaszán „(...) az intézmény történetében első alkalommal, habilitációs okleveleket adtak át.”⁵ A Hadtudományi Doktori Iskolán (HDI) 1996. szeptember 1-jétől kezdődött meg a doktori (PhD-) képzés, majd a Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) a 2002/2/III. számú határozatával véglegesen akkreditálta a HDI-t. A határozat a HDI huszonhárom tudományszakát ismerte el, azok sorában (nota bene) a „rendvédelem/határrendészet, közrendvédelem, katasztrófavédelem/tudományszak”-ot is, amely 2008-tól a tömörített „rendvédelem” gyűjtőnévvel élt tovább. A MAB-határozat alapján, 2002-ben megkezdődtek a doktori és habilitációs eljárások a Katonai Műszaki Doktori Iskolában (KMDI) is.

Napjainkban a ZMNE a 2012. január 1-jén létesített Nemzeti Közszerzési Egyetem egyik karaként működik – mint az NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara.⁶ A tudományos képzést tekintve a jogutód NKE integrálja a korábbi ZMNE két doktori is-

1 Forrás: <http://allamszocializmus.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=716507> (2014. 03. 08.)

2 Lásd 1. sz. jegyzet

3 Oroszi (2006a) 34.

4 Oroszi (2006b) Forrás: http://www.zmne.hu/Forum/06harmadik/muzeum_.htm (2014. 03. 27.)

5 M. Szabó–Oroszi (2012) 270.

6 Lásd az Állami Számvevőszék jelentését a ZMNE ellenőrzéséről (2012. november). Forrás: <http://www.asz.hu/jelentes/12105/jelentes-a-zrinyi-miklos-nemzetvedelmi-egyetem-ellenorzeserol/12105j000.pdf> (2014. 03. 05.)

koláját, valamint 2013-tól a hazánkban első alkalommal létrehozott Közigazgatás-tudományi DI-t (KDI). Folyamatban van – az ugyancsak előzmény nélküli és nagyon várt – Rendészettudományi DI (RDI) létesítése.

A ZMKA, ZMNE és NKE doktori iskoláiban 2001-től 22 határőr-, illetve mai határrendészeti tiszt szerzett PhD-fokozatot. Ugyancsak doktori fokozatot szerzett egy-egy korábbi határőr, illetve „határrendőr” kolléga a történelem-, illetve az állam- és jogtudományban. Eredményesen habilitált öt doktor a hadtudományban és egy doktor a történelemtudományban. A tudományos és más követelmények teljesítése eredményeként a köztársasági elnök által adományozott egyetemi tanár kinevezést nyert három határőr oktató a katonai felsőoktatásban, valamint egy kolléga a rendészeti felsőoktatásban. A miniszterelnök által adományozott főiskolai tanár fokozatot 1989 és 2003 között hat határőr oktató nyerte el.

Mindeközben – a klasszikus határőrtiszt-képzés megőrzésével párhuzamosan – 1992-ben megkezdődött a Rendőrtiszt Főiskolán (RTF) a határrendészeti tisztképzés is. Kialakult a duális szisztéma, amely 2008-ban ért véget, a határőrtiszt-képzés ZMNE-ről történt teljes kivonásával. Ugyanakkor a határrendészeti tisztképzés – két sikeres évtizedet követően – 2012-től az NKE RTK-n folytatódik. Nem szorul magyarázatra, hogy a határrendészeti tisztképzés egyetemi rangra emelése és a rendészettudományi képzés megteremtése ugyancsak egyre inkább sürgető igényként követelte a rendészettudomány „színre lépését”.

Elismeréssel kell szólnom arról a tudományos tevékenységről, amelyet a testület vezetőinek ösztönzésével és a Tudományos Bizottság irányításával folytattak a főosztályok, a felsőoktatási tanszékek, a Magyar Hadtudományi Társaság (MHTT) Határőr Szakosztálya és a Szakosztály Pécsi Csoportja. Bármennyire is abszurdnak tűnik, de ahogy a határőrizetből a határrendészet, és amint a határőrtiszt-képzésből a határrendészeti tisztképzés, szinte ugyanúgy nőtt ki az MHTT Határőr Szakosztályból az MRTT Határrendészeti Tagozat, és kettős szerepkörhöz jutott a Pécsi Csoport. Tudományos műhelyek alakultak ki a fővárosban és vidéken, amelyek sorában „a pécsiek” váltak a legelsővé, és ma is azok.

A rendőrtisztek tudományos képzése napjainkig – különös tekintettel a rendészeti felsőoktatás oktatóira

Nagy múltú egyetemek a tudósok generációit képezik egyrészt a „fogyasztói szférának”, másrészt saját maguk „újratermelése” céljából. Mindig is kedvezőtlenebb helyzetben voltak a főiskolák, amelyeknek az oktatói utánpótláshoz adekvát egyetemek adekvát szakait és doktori képzését kellett igénybe venniük. E vertikumban a kevés kivételek egyike volt – és részben ma is az – a rendészeti felsőoktatás, az alábbi két okból fakadóan.

Fél évszázadon keresztül ellentmondásos volt a belügyi képesítési követelményrendszer, mert a közép- és felsővezetői beosztásokhoz egyetemi végzettséget írt elő, de nem biztosított rendészeti egyetemet. Ennek következtében az RTF-en végzett állambiztonsági, bűnügyi és igazgatásrendészeti tisztek rendszerint a jogi karokon, illetve a közbiztonsági/közrendvédelmi tisztek leginkább a ZMKA-n, majd ZMNE-n szereztek egyetemi végzettséget. Még kedvezőtlenebb helyzet alakult ki a felsőoktatási követelmények tel-

jesítésében, mert az oktatói munkakörök elnyeréséhez egyetemi végzettséget és tudományos fokozatot kell produkálni. Ergo: a rendészeti felsőoktatás főiskolai végzettségű oktatói maguk is kénytelenek valamely „profilbarát” egyetemen egyetemi képesítést és doktori fokozatot szerezni.

A rendészeti felsőoktatás „igazi” egyetemi rangra emelkedését az fémjelzi majd, ha az RDI jogosultságot kap doktori képzésre, doktori fokozat odaítélésére, habilitációs eljárásra, valamint arra, hogy doktori fokozatként honosíthatja a külföldön szerzett rendészettudományos fokozatot. A rendészeti egyetemmé válás beteljesedését pedig attól a naptól datálhatjuk majd, amikor az NKE felavatja az első rendészettudományi doktorokat.

Az RTF évkönyveiben és a kari honlapon megörökített oktatók számos tudományos fokozatot szereztek.⁷ Azok egy részét „magukkal hozták”, azaz fokozatosként kerültek a főiskolára. Különösen dicséretes, hogy a rendészeti felsőoktatási intézmény vezetői egyre fontosabb feladatnak tekintették a tudományos fokozatok elérését, és az oktatók növekvő számban meg is szerzik azt.⁸

A tudomány doktora (DSc) fokozatot 7, kandidátusi (CSc) fokozatot 36 oktató szerzett; közülük hatan – az ekvivalenciaeljárás keretében – PhD-fokozatot is kaptak. Doktori (PhD-) fokozatot 35 oktató szerzett. Az évkönyv 2011. évi kiadását követően PhD-fokozatot szerzett 5 oktató.⁹ A fokozatok csoportosítása: állam- és jogtudományban 42; hadtudományban 14; nyelvtudományban 8; történelem-, pszichológia-, nevelés-, filozófia, szociológia-, politika-, műszaki és sporttudományban együttesen 19, mindösszesen 83. Habilitált 18 oktató; egyetemi tanár kinevezést nyert 12 oktató; professor emeritus egy oktató. Főiskolai tanár 22 oktató. Egyetemi docens oktatói fokozatot ért el 2011 óta 4 oktató; egyetemi docensként érkezett más intézményekből: 2008-ban 1, majd 2012-től 9 oktató. Jövőbe mutatók és reményt keltők a fenti adatok. Egyrészt biztos emelkedést mutat az egyetemi tanárok száma, másrészt 2011-hez képest a kar 14 habilitált oktatóval erősödött, akik magukban hordozzák az egyetemi tanárrá válás esélyét. A rendészeti ágazat számos más szaktekintélye is tudományos fokozatot szerzett, és habilitált a hadtudományban, a határőrökön kívül.¹⁰ Meggyőződéssel hangsúlyozom, hogy az aktusok minden alkalommal az akkori tudományterületi és minősítési struktúrához illeszkedtek. A produktumok jogszerűségéhez, értékeihez kétség nem férhet. Mi tehát a probléma? Válasz: az „akkori” rendszerszintű állapot, azaz mivel anno „nem létezett” a rendészettudomány, fel sem vetődhetett, hogy *rendészeti* szakemberek a *rendészeti* tárgyú értekezéseikkel a *rendészettudományban* szerezzenek fokozatot, illetve habilitáljanak.

Az MRTT első évtizedéhez néhány gondolat

A rendészet és a rendészettudomány eddigi fejlődése pontot tett a kilencvenes években vitatott – létezik-e, kell-e nekünk a rendészettudomány – kérdésekre. Az MRTT első évtizedének tevékenysége mindkét kérdésre számos alkalommal igenlő választ adott, és az elmúlt évek meggyőző eredményei felülmúlták az akkoriban tapasztalt ellentétes nézeteket.

7 Lásd: Illés (2001) és <http://rtk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek> (2014. 03. 17.)

8 Lásd 2. sz. jegyzet

9 Forrás: <http://rtk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek> (2014. március 17.)

10 Lásd Budaházi (2006; 2011), Illés (2001)

A rendészet vs. rendvédelem kérdéskörben kialakult vitában meggyőző érvelést olvashattam Ligeti Miklós tanulmányában is,¹¹ akinek álláspontját magam is osztom: „A magam részéről a rendészeti koncepció szakmai híve vagyok, számomra a rendészet és így a rendőrség is a civil közigazgatás egy ága, amely a legkiterjedtebb óvó és veszélyelhárító funkciókat valósítja meg a közrend és közbiztonság kialakítása és fenntartása érdekében. A rendvédelmi megközelítést azért utasítom el, mert a civil igazgatási tevékenységek közül számosat katonai logika alapján működtet, és továbbra is fenntartja azt a jogállamban képtelen állapotot, miszerint az állami működés egyes területei nem a jog, hanem a parancs uralma alatt állnak. A katonai parancs mindenhatósága, különösen a büntügyi rendészet területén aggályos.”¹² A nagy elődök és az a vonalvezetés, amelyet a szerző vázolt, ismételtelen megerősítette, hogy mi, a rendészet és a rendészet tudomány hívei, helyes úton jártunk, amikor határozottan és következetesen arra törekedtünk, hogy szakma-rendszertanilag helyére kerüljön a rendészet, és tudomány-rendszertanilag manifestálódjék a rendészet tudomány.

A mára ellehetetlenült helyzet egyik számottevő okának tekinthető Katona Géza megvilágításában a következő gondolat: „A terminológiai zavar a törvényhozásban a 'rendészet' helyett a 'rendvédelem' fogalom bevezetésével folytatódott, amelyet tudományos vagy szakirodalmi előkészítés egyáltalán nem előzött meg.”¹³ Egyetértek az álláspontjával. Tárgyilagos és hűvös diszkusszióra van szükség, amelynek eredményeként kikristályosodhat az egyetlen és igaz megoldás. Kizártnak tartom, hogy egyazon fogalmat két különböző kifejezéssel jelöljünk meg. Rendészet és rendvédelem: közéjük egyenlőségjelet tenni, és egymás helyett tetszőlegesen alkalmazni azokat nem szabad. Mindkét kategória létezik, ez irreverzibilis tény. Azonban mikronnyi pontossággal kell definiálni mindkettőt, valamint kétséget kizáróan meg kell határozni a két fogalom egymáshoz való viszonyát.

Akadémiai szinten az alábbi mozzanatokhoz köthető a rendészet tudomány elismerése, „meghonosítása”. Szabó András akadémikus kitartó kezdeményezésére 2003-ban „(...) a legitimitást eldöntötte az MTA IX. Osztály azzal, hogy határozatban mondta ki: a rendőrtudományok [nem elírás – V. G.] és a rendészet tárgykörében megjelent és disszertációként benyújtott értekezéseket a IX. Osztály befogadja, a magáénak tekinti és gondolzza a tudományos fokozat elnyerésének eljárását”.¹⁴ Sokunk várakozása teljesült az MRTT 2004. május 24-i megalakításával. A társaság elnökségének 2004. július 7-i határozata alapján egymás után megalakultak a tagozatok. A Fővárosi Bíróság 2004. augusztus 18-án, a 11.094 sorszám alatt nyilvántartásba vette a társaságot. Az MRTT tudományos kvalifikációval rendelkező tagjai által létrehozott ún. „akadémiai munkacsoport” 2007. január 30-án – Janza Frigyes főtitkár aláírásával – „szándéknyilatkozatot és hatpontos javaslatot terjesztett fel az MTA elnökének, főtitkárának és a IX. Osztály elnökének 'rendészet tudományi bizottság' megalakítására”.¹⁵ Annak helyt adva, még ugyanabban az évben létrejött az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya Rendészet tudományi Bizottsága (RTB).

Az RTB 2012. május 16-án – mint az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, Állam- és Jogtudományok Bizottsága Rendészeti Albizottsága – újjáalakult. A koráb-

11 Ligeti (2008) 133–134.

12 Uo. 134.

13 Katona (2010) 21.

14 Szabó (2004) 8.

15 Janza (2006) 6–7.

bi „osztály – bizottság” struktúrát a „bizottság – albizottság” szerkezet váltotta fel, s ez érthető. Kevésbé érthető a „rendészettudományi” jelző „rendészeti” kifejezéssel történt lecserélése. Az egyszerűbb esetet feltételezve: amennyiben az új elnevezést csupán felületesség okozta, akkor azért nem. Amennyiben szándékos a terminus technicus szűkítése, akkor azt kérdezem: miért történt? A rendészettudományos kutatás mértéke és minősége netán nem érte el azt a szintet, amelynek alapján az albizottság kiérdemelhetne volna a rendészettudományi minősítést és elnevezést? (Hasonlóan a „bűnügyi tudományok” és a „közigazgatás-tudományi” albizottságokhoz?) Amennyiben elírás történt, arra kell törekednünk, hogy az MTA orvosolja azt. Ellenben ha szembesülünk vele, hogy a rendészettudományos kutatás és eredményeink mérsékelt színvonala jogosan okozta a „visszasorolást”, akkor az értékítéletet fegyelmezetten el kell fogadnunk, és azon kell munkálkodnunk, hogy kiköszöröljük a csorbát. Ez azonban – sok más mellett – már a következő évek feladata lesz.

Hogyan tovább, rendészettudomány?

Az MRTT előtt álló évtizedek célkitűzéseire és programjához javasolom figyelembe venni a következő ajánlásokat.

1. Egyáltalán nem azért, tisztelt olvasóm, mert divattá vált a stratégiaalkotás, de célszerű megfontolni az MRTT, az MTA Rendészeti Albizottság és az NKE RTK közös „gondozásában” a következő negyed évszázadra irányadó „Rendészettudományi Stratégia” megalkotását és következetes megvalósítását.

2. Ne mondjunk le arról, hogy – a 2007. évi szándéknyilatkozatban már megcélzott intézményként – valóban létrejöjjön hazánkban az „MTA Rendészettudományi Kutató Intézete”, amely integrálhatná a jelenlegi intézetekben folyó kutatómunkát, és új minőséget eredményezhetne.

3. Társasági tapasztalataim alapján helyes úton járunk, de még erőteljesebben kell munkálkodnunk az alábbiak érdekében:

- a) járuljunk hozzá az *optimális rendészet* megteremtéséhez, költséghatékony működtetéséhez, az új kihívásoknak való megfelelés és a megelőzés képességének magas szintűvé fejlesztéséhez;
- b) nyújtsunk segítséget a *rendészeti képzés* teljes vertikumát lefedő célkitűzések és ismereti követelmények, módszertan és közrendszer fejlesztéséhez;
- c) bizonyítsuk be, hogy az optimális rendészet, a rendészeti képzés és a kutatások harmóniája eredményeként létrejövő, szintetizált rendészettudományos tudás *szakmából diszciplínává* emeli a rendészetet;
- d) a fentiek teljesítésével szilárdítsuk meg a *rendészettudomány* helyzetét, és biztosítsuk permanens fejlődését.

4. A rendészettudomány művelésének a jövőben is jelentős szereplői, illetve közreműködői lehetnek a következők:

- a) MRTT;
- b) MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, Állam- és Jogtudományok Bizottság Rendészeti Albizottsága;
- c) BM Tudományos Tanács, valamint a rendészeti szervek tudományos grémiumai;

- d) BM Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság, Tudományszervezési Osztály;
- e) NKE RTK Tudományos Tanácsa, Professzori Tanácsa és valamennyi tanszéke;
- f) NKE RTK Szent György Szakkollégiuma és tudományos diákkörei;
- g) NKE Rendészettudományi Doktori Iskola;
- h) együttműködésbe bevonható tudományos társaságok, egyesületek.

5. E rangos struktúrában célszerű megerősíteni az MRTT szerepét, természetesen nem elvitatva mások kompetenciáit. Ha visszatekintünk, megállapíthatjuk, hogy az MRTT-t stabilitás és kiszámíthatóság jellemzi. Létrehozása óta eredményesen működik, képes időről időre megújulni, miként teszi napjainkban is.

6. Szükségesnek tartom a rendészeti szervek részéről a rendészettudományi kutatások gyakoribb megrendelését és az eredmények gyakorlati hasznosítását. A hasznosítás nélkül feleslegessé válnának a kutatások, s ez végső soron – l'art pour l'art – a rendészettudomány öncélúságához és értelmetlenségéhez vezetne.

7. Célszerű erőteljesebben aktivizálni az oktatókat, doktoranduszokat és a rendészeti praxis „jó tollforgató” szakembereit annak érdekében, hogy a tudományos és szakmai periodikák megújulhassanak, minél szélesebb körű nyilvánosságot biztosítva a „jó gyakorlat” (best practice) és a legújabb tudományos eredmények közzétételéhez.

8. Többen felvetették: van-e közvetlen hozama a tudományos fokozatnak a szakmai és a vezetői előmenetelben? Hogyan illeszthetők egymáshoz a szakmai, a tudományos és a felsőoktatási karrierívek? E kérdések jövőbe mutató megválaszolása megérdemel(het) egy, a rendészeti ágazat egészére kiterjedő kutatást.

9. A ma még gyermekcipőben járó rendészettudományhoz kapcsolódó, de nagy múltú tudományágak egykori és mai akademikuskai, tudománydoktorai, kandidátusai és doktori megérdemelnek egy „Rendészettudományi arcképcsarnok”-ot. Ugyancsak azok, akik a rendészeti praxisban szolgáltak/szolgálnak, közben kutattak/kutatnak és korszerűsítettek/korszerűsítik a rendészet elméletét és gyakorlatát. Értelemszerűen azoknak is a gyűjteményben van a helye, akik a felsőoktatásban elért kutatási eredményeikkel járultak/járulnak hozzá a rendészet és a rendészettudomány fejlesztéséhez. Amennyiben létezik ilyen „almanach”, abban az esetben mély elnézést kérek a tudatlanságomért, mindenk előtt az abban szereplő rangos tekintélyektől, másodsorban a szerkesztő(k)től.

10. Nem elvitatva elődeink és idősebb kortársaink érdemeit, azonban a rendészettudományi fejlődés következő negyedszázadát a (ma 40-55 éves) „közép-” és a (25-40 éves) „fiatal” generáció határozza meg. Feltételezve, hogy az RDI 2015-ben megkezdheti a működését, és az NKE 2020-ban felavatja az első rendészettudományi doktorokat, számításaim szerint az MRTT 35 éves évfordulóján, 2039-ben reális esélye lesz a következők megvalósulásának.

11. A rendészettudománynak legalább egy rendes és két levelező akadémikus tagja, négy-hat akadémiai doktora és 38-57 doktora lesz, akik „lefedik” az MTA rendészettudományi albizottságát, kutatóintézetét, és a testületi tudományos tanácsok gerincét „alkotják”. Másrészt minőségi ugrást eredményez, hogy az NKE RTK és az RDI vezetői és oktatói maguk is a rendészettudomány akademikuskai, akadémiai doktorai és doktoriai közül kerülnek ki.

12. A rendészeti felsőoktatásban magától értetődő lesz, hogy az NKE RTK-n az oktatók ugyanolyan számban és arányban habilitálnak, valamint egyetemi tanári fokozatokat szereznek, mint ahogy elvárt és megszokott a legrangosabb egyetemi karokon.

13. Gördülékeny lesz az „ifjútudós-utánpótlás” azáltal, hogy a Rendészeti Doktoranduszok Országos Egyesülete és a kari rendészeti tudományos diákkörök szervezeten és ütemezetten „beléptetik” a tudományos vertikumba a legifjabb generáció tagjait.

14. Az eddigiek érdekében is, a következő célkitűzések érdekében pedig különösen szakítani kell az elvesztegetett negyedszázad érélytelenségével és részeredményeivel: javasolom paradigmaként kezelni, hogy belátható időn belül a rendészeti tisztikar minden tagja legyen képes angol nyelven beszélni, írni, olvasni, együttműködni. Minden más idegen nyelv megengedhető – de „csak” második (!) idegen nyelvként. (Senkitől nem fogadhatom el kitérő válaszként azt, hogy a javaslattevő, azaz magam is orosz és német nyelven kommunikáltam, nem voltam angolos. Valójában éppen ettől tárgyilagos és hiteles e gondolatom.)

15. Hazánk 2004. május 1-jén vált az EU teljes jogú tagjává, és ugyanazon hónap 24-én jött létre az MRTT. Tagjai által társaságunk számos külföldi kapcsolat előnyeit közvetlenül hasznosíthatja. A rendészettudományos együttműködés uniós kiterjesztéséhez értékes közvetett segítséget nyújthatnak az együttműködő rendészeti szervek, intézmények és társaságok, a külföldi kapcsolataik által is. Ugyanakkor – fordított irányban – minden uniós intézménynek adottak és ismertek a hazai kontaktszemélyei, akiket célszerű intenzívebben bevonni és aktivizálni az MRTT-ben.

16. Eljött az idő, hogy az MRTT ismét újszerűen közelítse meg az uniós együttműködés előnyeit. A következő évek egyik fő célkitűzésének célszerű tekinteni a direkter nemzetközi nyitást, amelynek kézzelfogható és látványos eredménye lehet az Európai Rendészettudományi Társaságok Szövetségének megalakítása. Közös forrásokkal, pályázatokkal, kutatásokkal és az eredmények közreadásával uniós szinten járulhatunk hozzá a rendészet és a rendészettudomány korszerűsítéséhez, a köznyugalom, közrend, közbiztonság európai szintű, sőt (miért is ne álmodjunk bátran?) globális javításához. Az sem elhanyagolható szempont, hogy egy ilyen kezdeményező szerepvállalásnak a hozama egyelőre minden vonatkozásban felbecsülhetetlen. Ne engedjük, hogy mások megelőzzenek.

17. Ugyancsak esélyünk lehet arra, hogy az uniós partnerekkel közösen identifikált „Európai Rendészettudomány” első doktorai is nevet és arcot öltsenek. „Ilyen nem volt, ma sincs, és a jövőben sem lesz” – hallom az ellenvetéset, tisztelt olvasóm. Igazat adok a múltra és a jelenre vonatkozóan. Kérdezem azonban: miért is ne jöhetne létre az európai rendészettudomány a jövőben? Ez csupán annak függvénye lesz, hogy – lásd uniós hívek vs. uniószeptikusok – talpon marad-e és milyen irányban fejlődik az Európai Unió? (Hangsúlyozom: tisztán szakma- és tudomány-rendszertani a megközelítem, nem politizálok.) Amennyiben nem lesz képes alapjaiban megújulni, akkor a mára megtorpanni látszó EU a kíméletlen globalizációs versenyhelyzetben minden vonatkozásban, így a rendészet és a rendészettudomány tekintetében is alulmarad. Nagy reményeket fűzök a transzatlanti együttműködéshez,¹⁶ valamint az EU saját alapjain történő, ám gyökeres megújulásához (középtávú program), de különösen az Európai Egyesült

16 Forrás: <http://richpoi.com/cikkek/hazai/egy-re-fontosabb-a-transzatlanti-egyuttmukodes.html>

Államok (EEÁ) eszméjének megvalósulásához (távlati vízió). Egy erős unió ténylegesen egységes belbiztonsági térségében (uniós) európai rendészet működik majd, amely tárgya lesz az európai rendészettudománynak. Amennyiben pedig – a megújulás teljesen új minőségeként – létrejöhet az EÁÁ, akkor vitathatatlan evidenciaként vetíthetem előre a (szövetségi) európai rendészet és rendészettudomány szükségességét, sőt kötelező mivoltát. Korosztályomnak ma utópia, viszont a mai középiskolás diákoknak és egyetemi hallgatóknak természetes közege lesz mindez. E pontban is megismétlem: ne engedjük, hogy mások megelőzzenek!

18. Mennyire természetes, hogy a tagállami orvosképzésben végzett orvosok más tagállamokban folytatnak praxist. Sőt, honfitársainknak kimondottan jó a hírnevük és elismertségük. Miért lenne utópia az, hogy az NKE RTK-n kibocsátott magyar rendészeti szakemberek más tagállamokban is szolgálatot teljesíthetnek majd, így például a francia csendőrség, a német rendőrség, a holland katasztrófavédelem vagy a lengyel büntetés-végrehajtási szervezet főállású tisztviselőjeként? A büntető anyagi és eljárásjogi joganyag, valamint a közszolgálati, különösen a hivatásos jogviszonyok közelítése, uniós jogharmonizációja az egyik legbonyolultabb és leginkább távolba vesző feladat? Igen, így van. De – nem lehetetlen. Ezt kell(ene) a tagállami és az uniós döntéshozókkal is megértetni és elfogadtatni, majd ennek nyomvonalán felépíteni az uniós léptékű rendészeti humán stratégia, rendészeti felsőoktatás és rendészettudományos képzés jövőjét. Legyünk kezdeményezők!

Befejezésként

Nagy feladatok előtt áll a rendészettudomány: egyrészt az állam- és jogtudományokhoz, a bűnügyi tudományokhoz, a hadtudományhoz és minden más tudományhoz viszonyított évszázados hátrányt kell behoznia, természetesen nem tévesztve szem elől, hogy közben minden tudományág (és tudós társaság is) erősíti szerepét, bővíti lehetőségeit, érvényesíti érdekeit, azaz fejlődik. Másrészt – európai relációban is – lépést kell tartania a rendészetet érő új kihívásokkal és előremutató, meggyőző, eredményes válaszokat kell adnia a „miért”-ekre és a „hogyan”-okra.

A rendészettudomány nagy ívű fejlesztéséhez jövőbe vetett hit, a jövő iránt érzett felelősség, tehetség, szorgalom és kitartás szükségeltetik. Meggyőződésem, hogy a társaság valamennyi generációjában adottak ezek az értékek, de azok realizálásához egyre bátrabban kell támaszkodnunk a vázolt „közép-” és „fiatal” generációkra.

A rendészet, a rendészeti felsőoktatás és a rendészettudomány sikere érdekében ezúttal is együttgondolkodásra, kapacitásaink összehangolására kérem és biztatom a rendészettudomány hazai és európai művelőit.

1. sz. jegyzet

Határőr tisztek tudományos, valamint magasabb oktatói fokozatai (1981–2013)

Kandidátusi (CSc) fokozatot szereztek, akadémiai oktatóként: Babos Albert (1981), Belovai Illés (1982) és Szilvási József (1985); gyakorlati szakemberként: Szabó-Kocsis János (1983) és Prókai Béla (1984); az RTF oktatójaként: Keserű István (1985) – összesen: 6 fő.

Egyetemi doktori (dr. univ.) fokozatot szereztek: Kovács Gábor (*szül.: Pásztó, 1949.*) (1987), Nagy György (1987), Berka István (1988), Csuka Gyula (1988), Fórizs Sándor (1988), Beregnyei József (1988), Pásztor László (1988), Gáspár László (1989), Kónya József (1989), Székelyhídi István (1992), Teke András (1992), Varga János (1992), Virányi Gergely (1992), Pálvölgyi László (1992), Nagy József György (1993), Tömös Bertalan (1993), Sallai János (1994), Bajtai Csaba (1995), Dsupin Ottó (1996) – összesen: 19 fő.

Kandidátusi (CSc) fokozatot szerzett újabb határőr tisztek: Boros László (1987), Sándor Vilmos (1989), Parádi József (1990), Nagy György (1993), Kovács István (1994), Fórizs Sándor (1995), Orodán Sándor (1994), Bacsa Gábor (1996), Gáspár László (1996), Papp Antal (1998)¹⁷ – összesen: 10 fő.

Az egyetemi doktor (dr. univ.) határőr tisztek közül doktori (PhD-) fokozatot kaptak: Kónya József (1996), Pálvölgyi László (1997), Teke András (1997), Varga János (1998), Virányi Gergely (1997)¹⁸ – összesen: 5 fő.

Doktori (PhD-) fokozatot szerzett határőr tisztek 2001-től, betűrendben: Balla József (2014), Faggyas Zoltán (2004), Gaál Gyula (2005), Görbe Attiláné Zán Krisztina (2010), Gubicza József (2001), Horpácsi Ferenc (2005), Jósai János (2002), Kovács Gábor (*szül.: Szerencs, 1963.*) (2001), Lipics László (2013), Molnár József (2002), Nagy József (2004), Németh József (2011), Ritecz György (2003), Sebestyén Attila (2010), Szabó Imre (2002), Tari Tamás (2013), Tájok Péter (2007), Tollár Tibor (2008), Tóth László (2004), Tóthné Demus Mária (2007), Unger István (2005), Zsigovits László (2001)¹⁹ – összesen: 22 fő. Ugyancsak doktori (PhD-) fokozatot szerzett történelemtudományban Sallai János, a Debreceni Egyetemen (2002), valamint állam- és jogtudományban Hautzinger Zoltán, a Pécsi Tudományegyetemen (2010) – összesen: 2 fő.

Habilitált doktorok: Nagy György (1996 – ZMKA), Sándor Vilmos (1996 – ZMKA), Fórizs Sándor (1998 – ZMNE), Kovács Gábor (2008 – ZMNE), Varga János (2010 – ZMNE), valamint Sallai János (2008 – Debreceni Egyetem) – összesen: 6 fő.

Egyetemi tanárok: Nagy György (1996 – ZMKA), Sándor Vilmos (1996 – ZMKA), Fórizs Sándor (2000 – ZMNE), Sallai János (2013 – NKE RTK) – összesen: 4 fő.

Főiskolai tanárok lettek 1989–2003 között: Beregnyei József (KLKF), Kovács István (BJKMF), Pálvölgyi László (KLKF), Fórizs Sándor, Varga János és Virányi Gergely (RTF) – összesen: 6 fő.

17 Lásd Tolnai (1999; 2009)

18 Forrás: <http://www.mab.hu/web/doc/xregi/phdnyilvant.xls>

19 Forrás: http://uni-nke.hu/x/konyvtar/doktori_kandidatusi-es-phd-ertekezesek-tartalomjegyzekai

2. sz. jegyzet

Rendészeti felsőoktatási oktatók tudományos, valamint magasabb oktatói fokozatai (1970–2014)

A tudomány doktora: állam- és jogtudományban Irk Ferenc (1986), Szigeti Péter (2002), Finszter Géza (2007) és Kerecsi Klára (2013); hadtudományban Láng György (1980); történelemtudományban Zachar József (1996) és Szakály Sándor (2006) – összesen: 7 fő.

Kandidátusok betűrendben: Balogh Sándor László (n. a.), Barabás Andrea Tünde (1995), Blaskó Béla (1996, majd PhD 1997), Bleszity János (1987, majd PhD 1997), Bócz Endre (1976), Bodrogi Károly (1961), Bólyai János (1997), Dános Valér (1990), Dettné Légrády Ilona (1995), Erdős István (1983), Erdős Konrád (1973), Finszter Géza (1984), Fórizs Sándor (1995, egyúttal PhD), Gergely Attila (1988), Illár Sándor (1977), Irk Ferenc (1976), Keserű István (1986), Kis Géza (1982), Kiss Lajos (1972), Kovács József (1984), Kozáry Andrea (1995), Kratochwill Ferenc (1972), Lőrincz József (1994), Mikó István (n. a.), Molnár Miklós (1993, majd PhD 1997), Parádi József (1990), Sár László (1990), Sárkány István (1987, majd PhD 1997), Szacski Jánosné (1985), Szakács Gábor (1989), Szalma László (1966), Szigeti Péter (1989), Szikinger István (1990), Tarján Gábor (1998, egyúttal PhD), Valcsicsák Imre (1986), Zachar József (1977) – összesen: 36 fő.

Doktori (PhD-) fokozatot szereztek, betűrendben: Balla Zoltán (2002), Balláné Füsster Erzsébet (1998), Bodonyi Ilona (2001), Budaházi Árpád (2012), Búzás Gábor (2010), Christián László (2010), Csányi Csaba (2010), Csernyikné Póth Ágnes (2003), Czenczer Orsolya (2008), Fogarasi Mihály (2005), Freyer Tamás (2005), Illés György (n. a.), Kovács Gábor (2002), Krémer Ferenc (2002), Linder Viktória (2010), Liskainé Nagy Éva Katalin (2007), Major Róbert (2010), Mátételkiné Holló Magdolna (2001), Mészáros Judit (2004), Molnár Katalin (2000), Németh Zsolt (2003), Olasz György (2006), Pásztor Miklósné (n. a.), Pődör Andrea (2002), Ruzsonyi Péter (1999), Sallai János (2002), Simicskó István (2009), Szabó Kovács Judit (n. a.), Szendrei Ferenc (2011), Tolnainé Kabók Zsuzsa (2010), Varga Ádám (2001), Varga János (1997), Vigh András (2008), Virányi Gergely (1997) – összesen: 35 fő.

Az évkönyv 2011. évi kiadását követően doktori (PhD-) fokozatot szereztek: Farkas Johanna (2013), Fliegauf Gergely (2011), Hautzinger Zoltán (2010), Mészáros Bence (2011), Nagy Judit (2011), Sibalinné Fekete Katalin (2011), Szabó Andrea (2014) – összesen: 7 fő.²⁰

Habilitáltak: Balla Zoltán (2008), Balláné Füsster Erzsébet (2007), Blaskó Béla (2008), Bleszity János (2006), Bodonyi Ilona (2010), Finszter Géza (2007), Fórizs Sándor (1998), Irk Ferenc (2004), Kovács Gábor (2008), Kozáry Andrea (2006), Mátételkiné Holló Magdolna (2009), Molnár Miklós (2000), Ruzsonyi Péter (2006), Sallai János (2008), Sárkány István (2006), Szigeti Péter (1997), Valcsicsák Imre (2002), Varga János (2010) – összesen: 18 fő.

²⁰ Forrás: <http://rtk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek>

Egyetemi tanárok: Balláné Füsster Erzsébet (2008), Blaskó Béla (2009), Finszter Géza (2010), Fórizs Sándor (2012), Irk Ferenc (2004), Molnár Miklós (2003), Ruzsonyi Péter (2009), Sallai János (2013), Sárkány István (2008), Szakály Sándor (2006), Szigeti Péter (1999), Zachar József (2002) – összesen: 12 fő.

Professor emeritus: Irk Ferenc (2012).

Főiskolai tanárok: Balla Zoltán, Balláné Füsster Erzsébet, Blaskó Béla, Bleszity János, Bócz Endre, Csernyikné Póth Ágnes, Dettné Légrády Ilona, Erdős István, Finszter Géza, Fórizs Sándor, Freyer Tamás, Irk Ferenc, Kozáry Andrea, Köpf László, Lőrincz József, Mátételkiné Holló Magdolna, Németh Zsolt, Ruzsonyi Péter, Sárkány István, Valcsicsák Imre, Varga János, Virányi Gergely – összesen: 22 fő.

Egyetemi docensek, 2012-től: Balla Zoltán, Christián László, Major Róbert, Nagy Judit – összesen: 4 fő.

Egyetemi docensként érkeztek: 2008-ban Kovács Gábor, majd 2012–2014-ben Balogh Ágnes, Barabás Andrea Tünde, Fantoly Zsanett, Hautzinger Zoltán, Hegedűs Judit, Hollán Miklós, Kerecsi Klára, Madai Sándor és Polt Péter – összesen: 10 fő.

Irodalomjegyzék

Állami Számvevőszék (2012): *Jelentés a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem ellenőrzéséről*. Forrás: <http://www.asz.hu/jelentes/12105/jelentes-a-zrinyi-miklos-nemzetvedelmi-egyetem-ellenorzesrol/12105j000.pdf> (2014. 03. 05.)

Budaházi Árpád (szerk.) (2006): *Jubileumi évkönyv – 35 éves a Rendőrtiszti Főiskola, 1971–2006*. Budapest, RTE.

Budaházi Árpád (szerk.) (2011): *Jubileumi évkönyv – 40 éves a Rendőrtiszti Főiskola, 1971–2011*. Budapest, RTE.

„Egyre fontosabb a transzatlanti együttműködés” Forrás: <http://richpoi.com/cikkek/hazai/egyre-fontosabb-a-transzatlanti-egyuttmukodes.html>

Illés György (szerk.) (2001): *Jubileumi évkönyv – 30 éves a Rendőrtiszti Főiskola, 1971–2001*. Budapest, RTE.

Janza Frigyes (2006): Feljegyzés és javaslat. In: *Magyar Rendészet*, 6. évf. 4. sz. 6–7.

Katona Géza (2010): A kriminálpolitika és a rendészettudományi fogalomrendszer analízise, az egységes fogalomhasználat megteremtése. In: *Rendészeti Szemle*, 58. évf. különszám 21.

Ligeti Miklós (2008): Gondolatok a rendszerváltozás utáni magyar rendőrségről. In: *Rendészeti Szemle*, 56. évf. 7–8. sz. 132–152.

M. Szabó Miklós – Oroszi Antal (2012): *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1990–1996*. Budapest, Zrínyi Kiadó.

Oroszi Antal (2006a): Lépünk be a múzeumba. A minőségi fejlesztés éve. In: *Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum*, 10. évf. 2. sz. 34.

Oroszi Antal (2006b): Lépünk be a múzeumba. Beérte a minőségi fejlesztés: ZMKA – ZMNE. In: *Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum*, 10. évf. 3. sz.

Szabó András (2004): A rendészettudomány meghatározása és értelmezése. In: *Rendvédelmi Füzetek*, 2004/2. 8.

Tolnai Márton (szerk.) (1999): *MTA Köztestületi Tagok*. Budapest, MTA.

Tolnai Márton (szerk.) (2009): *MTA Köztestületi Tagok*. Budapest, MTA.

A rendészettudomány helye, szerepe, jövője

KOZÁRY ANDREA

„A tudomány a kutatás, az elméleti gondolkodás és az érvek logikai elemzése során használt módszerek szisztematikus alkalmazása abból a célból, hogy ismereteket szerezzünk a vizsgálat tárgyáról”¹
(Anthony Giddens)

A tudomány a szó modern értelmében nem csupán egzakt tudás, és olyan ismeret, amelyhez tudományos módszerrel jutottunk el, hanem arra való törekvés, hogy úgy lássuk a világot, amilyen, nem pedig amilyennek lennie kellene. Hogy valóban lássuk azt, ami van, láthatóvá is kell tennünk. Machiavelli ezt így fogalmazta meg: „Az értőknek kívánván hasznos dolgot írni, helyesebbnek ítélem a dolog valódi igazságának kifürkészését ahelyett, hogy megelégednék a róla alkotott elképzeléssel. Nagy a távolság a valódi és képzelt életmódunk, valóságos és feltételezett tetteink között, aki az utóbbiak alapján okoskodik, inkább saját romlásának okozója, mintsem sikeres előmenetelének.”² Tudományról akkor beszélhetünk, amikor egy adott tárgykörre vonatkozó felhalmozódott tudásanyag rendszerezése és elemzése elért egy olyan szintézist, amely képes progresszív módon visszahatni saját tárgykörére. A tudomány alapvetően olyan demokratikus intézmény, mely nem ismer tekintélyt, és eredményei mindenki számára elérhető publikációk formájában jelennek meg. Így lehetőség van az állítások és az elméletek felülvizsgálatára, megvitatására, kritikájára és cáfolatára.

Az olyan új, a 19. század második felében létrejött társadalomtudományok, mint például a politológia és a szociológia is, úgy születtek, hogy az azokat művelők, azzal foglalkozók kidolgozták saját kutatásaik elméleti kereteit, utánpótlást neveltek, akik továbbfejlesztették a hagyományokat, létrehozták a diszciplína könyvtárnyi irodalmát, és megalapították az egyetemi tanszékeket.

Manapság a tudományterületek egyre kevésbé zárkóznak be saját elméleteikbe, igyekeznek a határterületeket is igénybe venni, nem is beszélve a tudományágak egymásra hatásáról, az átjárhatóságról, az interdiszciplinaritásról! A rendőrséggel foglalkozó társadalomtudományok egyik feladata előmozdítani a rendőrök és a társadalom, azaz a civil individuumok és a szervezeti rendszerek közötti megfelelést, és ezen keresztül közvetve hatást gyakorolni a rendőrök társadalmi problémákkal való kapcsolatára.

A rendészettudománynak Magyarországon, szemben például az angolszász országokkal, ahol már régóta elfogadott diszciplína, csak az elmúlt tíz évben – köszönhetően a Magyar Rendészettudományi Társaságnak is – történt meg az intézményesülése, berendezkedése, elismertetése és konszolidációja. A „rendészettudomány” kifejezés, bár nem túl szerencsés és vitatott megfogalmazás is, ennek ellenére egyes európai országokban már az elmúlt században akadémiaileg elismert tudomány lett, és a kutatásoknak első-

1 Giddens (1995) 50.

2 Machiavelli (1987) 84.

sorban az egyetemek adtak helyet. Ahol a „rendészettudomány” kifejezést nem használták, ott a politológia vagy a hadtudomány részeként vált ismertté.

Sajnálatos módon a rendőri funkciókat és a rendvédelem szervezetét feltárni törekvő tudományos kutatómunka nem tekint vissza hosszú múltra, ugyanis a fegyveres „kényszerapparátusok” nagyon sokáig védelmezték magukat a tudósok kutató tekintetétől. Az igazsághoz tartozik, hogy természetesen a rendőri hivatás minden professzionális képviselője maga is szeretne volna javítani saját teljesítményét, ezért létezett egy belső igény, amely abból a felismerésből táplálkozott, hogy a dinamikusan változó társadalomban a rendőrségnek is alkalmazkodnia kell az átalakuláshoz. A rendőrség vezetőinek azonban csak akkor fűződik érdeke a vezetésük alatt álló szervezet megismeréséhez és reformjához, ha a társadalmi tényezők, a politikai és civil igények megerősítik őket abban, hogy hasznukra lehetnek a kutatások és a reform.

A rendőri munka átalakításában fontos szerep jutott az emberi jogok korszerű értelmezésének is. A szabadság és a biztonság kényes egyensúlyában mind sürgetőbbé vált olyan új rendvédelmi filozófia kialakítása, amely a rendőrséget ténylegesen a jog hadseregévé teheti. Ez nem jelent kevesebbet, mint azt, hogy a rendvédelem legyen képes biztonságot szavatolni, anélkül hogy sérelmet szenvednének az egyes ember jogai, anélkül hogy csökkenne a társadalom szabadságfoka. *„Ami a jogtudományi fejtegetéseket illeti, azok hibátlanul elemzik a rendőri eljárások normatív alapjait, de semmit nem mondanak arról, ami a valóságban ezeket az intézkedéseket jellemzi, pedig a gyakorlat jó esetben a jog által adott felhatalmazást tölti ki, rossz esetben pedig éppen, hogy szembe fut a norma parancsával. A szociológiai vizsgálatokat viszont bizonyos fokú érzéketlenség jellemzi a jogi keretek létével szemben. A rendőrségi szervezéstánban pedig túlsúlyban vannak a vállalkozói típusú tevékenységre érvényes kategóriák, anélkül, hogy azok gondosabb közszolgálati adaptációja megtörtént volna.”*³

Egy olyan tudományterület művelése viszont, amely kizárólag egyetlen intézménnyel (rendőrség) foglalkozik, a mai modern feltételek mellett, a globalizált és töredezett társadalomban nem racionális, nem sikeres. A rendőrség önértelmezésében és struktúráiban meg kell felelnie, és meg is tud felelni a pluralista demokrácia kihívásainak. Belső differenciálódási folyamata – látható például a nők növekvő arányánál, a képzési színvonalnál, az élénk vitáknál – ehhez egyértelműen hozzájárul.

A rendőrség mint téma és a tudomány, amely ezzel foglalkozik, nem szűkíthető csak a rendőrség intézményeire, sokkal inkább az átfogó „police” értelmében kell interpretálni (ezt a fogalmat Jo Reichertz⁴ vezette be jó egy évtizeddel ezelőtt.) Csak így lehet megismertetni azokat az aktuális fejlődési irányokat, amelyek a rendőrségi feladatok más társadalmi szereplőire is egyre erőteljesebb hatást gyakorolnak, hiszen ezeket a fontos jelenségeket csak így lehet megfelelően analizálni. Tehát új elméletekre, új rendészettudományi filozófiára volt szükség: a hagyományos közbiztonság helyébe új és átfogó biztonságpolitikát kellett kidolgozni. Gondoljunk a határokon átívelő szervezett bűnözésre vagy a természeti katasztrófákra, melyek minden területen specializálódott rendőrség felállítását és tevékenységük koordinálását igénylik. Ebből következik, hogy a rendészet fontos feladata a professzionalizmus kibontakoztatása és a rendészeti ismeretek, kompetenciák elsajátítása. A rendészettudomány ehhez adja a rendőri munka kereteit, filozófiáját és gerincét.

3 Finszter (2003) 9.

4 Reichertz (2002)

Jelenleg a kutatások iránti igény két irányból hat: egyfelől a rendőrség szervezetétől, valamint az egyetemi tanszékeken oktatók részéről. A rendőrség nem lehet egy önmagáért való zárt rendszer, amely nem vesz tudomást korunk felgyorsult társadalmi és gazdasági változásairól, ezáltal vállalva a lemaradással járó morális, szervezeti és anyagi hátrányt, amely napvilágra kerülve aláássa létezésének egyik legfontosabb pillérét, a közbizalmat.

Az egyik legsúlyosabban fenyegető probléma a rendőrség társadalmi támogatottságának csökkenése, melynek bekövetkezéséért számtalan átgondolatlan vagy elmulasztott döntés okolható. Abban az esetben, amikor a rendőrség képes kialakítani a társadalommal egy bizalmon alapuló kapcsolatot, akkor ezt felfoghatjuk új pozitív értéknek, amely a munka sikerének a záloga lehet. A panaszok megfelelő kezelése, az emberi és részrehajlásmentes bánásmód, a hivatástudat, a toleráns viselkedés, valamint a rend és a fegyelem mind olyan értékek, tulajdonságok, melyek nélkülözhetetlenek a társadalmi bizalom kialakításához, erősítéséhez, és a rendőrök megítélésének javításához. Ennek a célnak az eléréséhez szükséges a követhető és következetes magatartási szabályokat tartalmazó etikai kódex és a tudományos ismeretek széles körű felhasználása és integrálása. A lakosság bizalmának elnyeréséhez nélkülözhetetlen a kommunikáció, maga a média. Ez rendkívül lényeges eleme a szervezeti kultúraváltásnak. A rendőrnek tudnia kell, hogy bármely kijelentése, megnyilvánulása vagy tevékenysége a nyilvánosság előtt zajlik, és ily módon önkéntelenül hozzájárul a rendőrségről alkotott vélemény alakításához. A jó kapcsolat ápolása nem egyszerű feladat, főleg a mai, felgyorsult és rohanó korunkban, tehát ki kell használnunk a modern technika adta lehetőségeket, például az internet világát. Érvényesíteni kell a szükségesség, arányosság, időszerűség, egyszerűség és professzionalitás elvét, de legfőképp a társadalmi támogatás lehetőségét. Megfelelő, egyszerűsített jogszabályi környezettel, annak értelemszerű alkalmazásával olyan szervezeti és szemléleti ébredés történhetne, amely kiforrva magát, a súlypontok áthelyezésével elvezethetne a bizakodó jövőbe.

Kiaknázatlan lehetőség rejlik a tájékozott és nemzetközi szinten is elismert kutatók és társadalomtudósok véleményének és iránymutatásának figyelembevételében, és végső soron elfogadásában. Napjainkra egyre több tudományos igényű hazai és külföldi tanulmány, értekezés, cikk látott napvilágot, melyek szerzői a rendészet tudományos önállóságát tárgyalják. Saját fogalmai mellett más tudományterületek fogalmait és módszereit használja ahhoz, hogy a már évszázados múltra visszatekintő tudományok számára is érvényes ismereteket, tudást tudjon nyújtani megszólalásain, publikációin keresztül. A rendészettudománynak, amely tulajdonképpen szerves része a társadalomtudománynak, és a bűnügyi és közigazgatási tudományok határterületén található, a rendőri munka és a képzés tudományos alapjává kell válnia. A rendészettudomány feladata az esetelemzés, a rendészeti veszélyek diagnosztikája és a hatósági beavatkozásokat modellező kísérletek.

A rendészettudomány tárgyaként fogalmazhatjuk meg azon ismeretek összességét, melyekre a rendőrség vezetőinek a jövőben szükségük lehet a feladatuk maximális el látásához. A rendészettudomány fogalmának meghatározásához szükség van arra is, hogy a rendőrséget mindenki hasonlóan értelmezze. A diszciplína tulajdonképpen a rendészet tudományterületeit egyesíti, integrálja: olyan, empirián alapuló tudomány, mely megragadja a rendőrség minden aspektusát és összefüggéseit. Definíálhatjuk olyan

tudományként, melynek feladta bemutatni, hogy a rendőrség szervezete milyen, vagy milyennek kellene lennie; a rendőrséggel mint intézménnyel való foglalkozás, a rendőri tevékenység/munka megismerése/megismertetése; vagy a rendészet jelenségének kutatása, vizsgálata. A rendészet olyan tudásalapú tevékenység, melynek ismerethalmaza folyamatosan bővül. A jövőben a rendőröknek egyre nagyobb mennyiségű tudást és kompetenciát kell elsajátítaniuk ahhoz, hogy a mindennapi kihívásoknak megfeleljenek, azoknak eleget tegyenek. Ehhez az ismeretanyaghoz, ennek bővítéséhez nyújt kutatási alapot a rendészettudomány.

A nemzetközi irodalomban két felfogás dominál a rendészettudomány fogalmáról. Adott egy tágabb fogalomértelmezés, mely szerint a diszciplína a rendőri céloknak megfelelő tudományterületeket tartalmazza, melyeket a rendőrség adott feladatainak megvalósítására használ, és adott egy szűkebb fogalomértelmezés, mely a rendőrségre mint intézményre, valamint a rendőrség tevékenységére mint a társadalmi kontroll megvalósítójára koncentrál. A rendészettudomány fogalmára jelenleg nem létezik sem a hazai, sem pedig a nemzetközi irodalomban egységes meghatározás. Számos neves, elsősorban német és osztrák szerző⁵ tárgyalta a rendészet diszciplináris önállóságát. Ezek eredményeként ma már rendelkezésre áll a rendőri hivatás általános ismeretanyaga. Ezt nevezhetjük rendészetnek, rendészeti tannak, rendészeti elméletnek. Szabó András szerint: „a rendészettudomány önálló diszciplína, a rendészet fontos feladata a professzionalizmus kibontakoztatása és a rendészeti ismeretek, kompetenciák elsajátítása.”⁶

A széles körű nemzetközi vita az utóbbi években világossá tette, hogy a rendőrség intézményének és tevékenységi körének az egyre érzékenyebb feladatok kontextusában a magánbiztonság szavatolásával összefüggésben minden ezzel foglalkozó intézményi hálózaton keresztül láthatónak kell lennie. Egyre inkább szem előtt kell tartani és figyelembe kell venni, hogy a biztonsági feladatok nemcsak a különböző intézményekből, hanem a társadalom nem intézményi részeiből is (mint az individuumok, szomszédsági csoportok stb.) észlelhetők, és hogy a magánbiztonságra különböző olyan tényezők is hatnak, amelyek a rendőrséget nem vagy csak alig befolyásolják. Egy ilyen koncepció keretében a rendészettudomány kapcsán megtárgyalhatók a magán, illetve közbiztonság olyan kérdései is, amelyek a rendőrség intézményein, és egy konkrét rendőrségi szervezet adott hatáskörén is túlmutatnak.

A rendészettudomány nem lenne tudomány, ha a rendelkezésre álló kutatási eredmények gyűjtésénél és hasznosításánál maradna, hiszen az a feladata, hogy ezeket az ismereteket szintetizálja, hogy ezek integrált rendészettudományi ismeretekhez vezessenek. Az a feladatunk, hogy a megnyert ismeretek hátterét, összefüggéseit és szerkezetét vizsgáljuk, új kérdéseket kezdeményezzünk, hogy orientációs tudást hozzunk létre, hogy átfogó elméleti képzés kísérletére vállalkozzunk.

Egy átfogó, specifikus rendőrségelmélet létrehozása – amelynek inkább a „policing” elméletének, és nem a rendőrség intézménye elméletének kell lennie – a legfontosabb cél. Emellett a rendészeti hivatásban az egyéni és kollektív normaeltéréseknek, amelyeknek minden demokráciában empirikusan igazolhatónak kell lenniük, a rendészettudomány tárgyává kell válniuk. Ezzel egyidejűleg foglalkoznunk kell a szociális, társadalmi és poli-

5 Thomas Feltes, Hans-Gerd Jaschke, Joachim Kersten, Martin H. W. Möllers, Katharina Weiss stb.

6 Szabó (2004) 23.

tikai keretfeltételekkel, amelyeket ezen problémák formálnak. Ezekkel összefüggésben a belső biztonságot a rendőrségen és más szereplőkön keresztül helyreállíthatjuk, és helyre is kell állítanunk, hogy a konfliktusokat megoldjuk, és a mellékhatásokat is minimalizálhassuk. „A lényeg az, hogy hatékony rendőrködés folyamatos kutatást és fejlesztést igényel. A rendőrség egy olyan iparág, amelynek többet kell megtudnia a fogyasztóiról és annak a terméknek a minőségéről, amelyet megpróbál eladni nekik.”⁷ Anélkül, hogy az állam a biztonság és a biztonságérzet növelésének folyamatából teljesen visszavonulna, a rendőrségi feladatok egy részét – például a prevenciót – magánvállalkozásoknak, nem állami, hanem civil szervezeteknek, egyesületeknek és részben maguknak az állampolgároknak kell átadni.

A rendészettudománynak, amely egyrészt a felmerülő problémák gyakorlati megoldását akarja segíteni, másrészt diskurzust akar folytatni más tudományokkal, követnie kell a belső biztonság elemzéséhez az átfogó, interdiszciplináris és transznacionális szempontokat, nem elhanyagolva a rendőrség intézményeit, történetét, felépítését sem. Itt lehetne az átalakító folyamatokat a maguk szociális, politikai, gazdasági és történelmi összefüggéseiben analizálni. Ehhez kellene a rendőrség tevékenységéről készült tanulmányokat és koncepciókat, valamint a rendőrségi szubkultúrát egymással összehasonlítani, a különbségeket kimutatni, és a rendőrség közügyekben történő szerepe számára kiemelni.

A gazdasági globalizáció és az ezzel együtt járó politikai és gazdasági fejlődés, a határátlépés megkönnyítése minden országban óriási hatással volt a bűnözésre. Ezeket az utóbbi években jelzett általános tendenciákat nem szabad figyelmen kívül hagynunk, és meg kell vitatnunk. Ebben az összefüggésben is fontos feladat, hogy az eltérő történelmi gyökerekkel rendelkező, esetleg különböző jogrendszerekhez tartozó rendőrségek is alaposabban megismerjék egymást, és így tegyék lehetővé a közös fellépést.

A rendészettudomány olyan filozófia és látásmód, amelyet a jövőben követni, és még inkább elmélyíteni kell. Az elkövetkezendő évek, évtizedek tudományos kutatásai és eredményei mutatják majd meg, hogy a rendészettudomány hazánkban is tartósan meg tud-e maradni, és fejlődni is képes-e.

Irodalomjegyzék

- Giddens, Anthony (1995): *Szociológia*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Feltes, Thomas (2011): *Polizeiwissenschaft: Von der Praxis zur Theorie*. Frankfurt, Verlag für Polizeiwissenschaft.
- Feltes, Thomas (2013): Policing in Germany. Developments in the last 20 years. In Mesko, Gorazd - Fields, Charles B. - Lobnikar, Branko - Sotlar, Andrej (eds.): *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe*. Frankfurt, Springer.
- Finszter Géza (2003): *A rendészet elmélete*. Budapest, KJK-KERSZÖV.
- Finszter Géza (2009): A francia rendőrségről. In Valcsicsák Imre (szerk.): *Az Európai Unió tagországainak rendőrségei. Nemzetközi tudományos konferencia*. Budapest, RTF.
- Kersten, Joachim (2012): „Polizeiwissenschaft”. Eine programmatische Standortbestimmung. In: *SIAK-Journal – Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis*, 2012/1.
- Korinek László (2006): *Bűnözési elméletek*. Budapest, Duna Palota és Kiadó.

7 Finszter (2009) 30.

- Krémer Ferenc (2003): *A rendőri hatalom természete*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Machiavelli, Niccolo (1987): *A fejedelem*. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Möllers, M. H. W. (2011): Einführung zum Begriff Polizeiwissenschaft. In: *Polizeiwissenschaft 2 – Rezensierte Polizeiwissenschaft JBOS – Sonderband 7.2*, Frankfurt.
- Reichertz, Jo (2002): Prämissen einer hermeneutisch wissenssoziologischen Polizeiforschung. In: *Forum Qualitative Sozialforschung/ Forum: Qualitative Social Research*, Vol. 3. No. 1. Forrás: <http://www.qualitative-research.net/fqs/fqs.htm>
- Szabó András (2004): Helyet kér a rendészettudomány. In: *Magyar Rendészet*, 4. évf. 1. sz. 21–26.
- Van Ooyen, R. C. (2011): Anmerkung zur Definition „Polizeiwissenschaft“ der CEPOL-Expertenkommission. In: *Polizeiwissenschaft 2 – Rezensierte Polizeiwissenschaft JBOS – Sonderband 7.2*, Frankfurt.
- Weiss, Katharina (2007): Objekte und Methoden einer Polizeiwissenschaft. In: *SIAK-Journal – Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis*, 2007/3.

Két új ág a rendészettudomány fáján

CHRISTIÁN LÁSZLÓ

A talányos cím okán minden bizonnyal többen elgondolkodnak. Céлом az, hogy a tisztelt olvasó elé tárjam a két új, formálódóban lévő rendészettudományi ág, a magánbiztonság, valamint az önkormányzati rendészet releváns előzményeit, fejleményeit, és röviden értékeljem a kialakult helyzetet.

Magánbiztonság

Az egyik új hajtás a magánbiztonság, melynek kapcsán a rendszerváltás óta rengeteg nyitott kérdés van napirenden. Minél inkább elgondolkodunk a magánbiztonság elméleti alapjairól, annál több kérdés merül fel bennünk. Mit is jelent pontosan a magánbiztonság? Rész-e a magánbiztonság a közbiztonságnak? Kik is valójában a magánbiztonság szereplői? Melyek a magánbiztonság-tevékenység prioritásai? Milyen viszonyban áll az állami rendészeti monopólium és a magánbiztonsági piac? Jelen tanulmány keretei nem adnak lehetőséget a fenti kérdések érdemi, alapos megválaszolására, ezért az alábbiakban pusztán néhány támpontot szeretnék adni.

„A legújabb tudományos eredmények is arra mutatnak, hogy a köz biztonsága nem lehet egyetlen ember, vagy egy kizárólag erre rendelt szervezet produkciója. A fenyegetések hatásos elhárításához kollektív munkára van szükség, így tehát a közbiztonság kooperációs termék.”¹

Vitathatatlan, hogy ebben a kollektív munkamegosztásban a magánbiztonság egyre jelentősebb szerepre tesz szert. Ennek persze több oka is van. A magánbiztonság egyrészt aktívan részt vállal a közbiztonság fenntartásában. Persze nagyon érzékeny kérdés, hogy a magánbiztonság valójában rész-e a közbiztonságnak. A magánbiztonsági szakmai törvény² preambuluma a közrend, közbiztonság részeként tekint a személy- és vagyonvédelmi, magánnyomozói tevékenységre. *„E törvény célja, hogy – a közrend, a közbiztonság javítása, s ezek részeként a személy- és vagyonvédelem, a bűnmegelőzés hatékonyságának fokozása érdekében – erősítse a vállalkozás keretében végzett személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói szolgáltatás törvényességét, és további garanciát nyújtson a társadalom számára az e szolgáltatásokat igénybe vevők, illetve az e szolgáltatások gyakorlása során érintettek személyhez fűződő jogai, vagyoni érdekei sérthetetlenségére irányuló igényeinek érvényesítéséhez.”³*

Ezt a megközelítést támasztja alá az tény is, hogy a magánbiztonság és a szintén alakulófélben lévő önkormányzati rendészet saját tanszéket kapott a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán: ez a Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék.

1 Finszter (2008) 24–25.

2 A személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenységről szóló 2005. évi CXXXIII. törvény

3 Uo.

A magánbiztonság térnyerése, expanziója globális tendencia, vitathatatlan ténykérdés. Napjainkban ugyanis egyre több olyan feladat, olyan tevékenység van, amelyről az állam, különösen annak rendvédelmi szervei kizárólagosan nem tudnak gondoskodni, hanem hatékonyabb és gazdaságosabb, ha piaci szereplő bevonásával történik azok elvégzése. Az előbbi gondolat egyfajta igazolása a posztmodern társadalmakban megjelenő „szuverén bűnözési kontroll” fogalmának is, amelynek középpontjában az áll, hogy a társadalmakban jelen lévő folyamatok miatt előtérbe kerül az állam korlátozott befolyásolóképeségének elve. Ez egyben az állami erőszak-monopólium abszolút jellegének felülvizsgálatát is jelenti.⁴ Az előbbieket szükségessé teszik az állami és nem állami szereplőkre vonatkozó szabályok felülvizsgálatát. Ezt a folyamatot nevezik egyes külföldi szerzők felelősségmeghatározási stratégiának („responsibilisation strategy”-nek). Ebben a folyamatban az állam kivonul egyes szegmensekben a biztonsági feltételek garantálásából, és csak közvetetten kap szerepet⁵. Azonban adott marad a közvetett fellépés lehetősége, mert az állam jogi normák útján képes befolyásolni a magánbiztonsági cégek és az érintett szereplők működési szabályait, valamint kizárólagos hatáskörrel végzi az elkövetett bűncselekmények felderítését. A folyamat globális jellege elvezethet egy új biztonsági trend kialakulásához, melyben felértékelődik a piaci alapon szerveződő és rugalmas, de joghoz kötött tevékenykedő magánbiztonsági szektor.

Vannak továbbá bizonyos biztonsági szakterületek, amelyek szinte nem képzelhetők el a piac aktív közreműködése nélkül. A 2014. február 11-én, Budapesten megrendezett Biztonsági piac konferencia egyik konklúziója az volt, hogy a biztonság különböző dimenzióihoz – a biztonsági és hadiiparhoz – kapcsolódó kutatás-fejlesztés motorja a piac, ugyanakkor a találmányok és az eredmények az államot is szolgálják.

Újabb potenciált teremt, hogy a korábbi klasszikusnak tekinthető szolgáltatások formája és köre, alkalmazkodva a piac által felkínált lehetőségekhez, folyamatosan bővül, hiszen a magánterek a közterek rovására egyre gyarapodnak. Gondoljunk csak az elmúlt két évtized plázaépítési hullámára, amelynek természetes következménye volt, hogy az érintett gazdasági társaságoknak gondoskodniuk kellett a hatalmas bevásárlóközpontok biztonságának szavatolásáról, komoly perspektívát nyitva a magánbiztonsági piac szereplőinek. Azt pedig senki nem vitatja, hogy ezek közterület és magánterület határán találhatók: a közönség számára nyitva álló helyek, a mindennapi életünket átszövő területek biztonsága jelentősen befolyásolja a közrendről, közbiztonságról kialakuló társadalmi összképet. Éppen ezért kimondhatjuk azt is, hogy a magánbiztonság szereplőinek nemcsak komoly piaci lehetősége, hanem ezzel arányosan komoly felelőssége is van, a közrend, közbiztonság, valamint az állampolgárok biztonságérzetének alakulása szempontjából.

Az előbbieken túl érdemes néhány gondolat erejéig külföldre kitekinteni, és néhány további releváns tendenciára rávilágítani. A globális üzleti tér kialakulása tovább erősíti az egyre komplexebb szolgáltatásokat nyújtó nagy magánbiztonsági cégek lehetőségeit. Az egyik legdinamikusabban fejlődő szegmens az üzleti hírszerzés és a magánnyomozás, amely a versenytársaktól kikényszeríti az üzleti elhárításra és vállalatbiztonságra szakosodott cégek igénybevételét. Az üzleti hírszerzésben rejlő információs lehetőségek az internet és a közösségi oldalak, valamint az ingyenes adatbázisok terjedésével folya-

4 Kacziba (2013) 34–35.

5 Van Buuren (2010) 1.

matosan fejlődnek. Így a szélesebb értelemben vett magánbiztonsági ágazatnak részesei azok az informatikai fejlesztéssel foglalkozó cégek is, melyek az elektronikai védelemmel vagy víruspajzsok fejlesztésével foglalkoznak. Napjainkban a legnagyobb tiszta profittal ezek a vállalatok – például a PANDA, a NOD és a Kaspersky – rendelkeznek. Ne feledjük, hogy az USA-ban a 2001-es terrorcselekményeket követő években lezajlott szabályozási változások – elsősorban a Patriot Act felhatalmazása alapján – lehetővé tették, hogy ún. minősített szolgáltatók részt vegyenek nemzetbiztonsági jellegű tevékenységek háttértámogatásában. Árulkodó számadat, hogy 2008 óta az USA évente 30 milliárd USD-t költ az említett tevékenységek fejlesztésére.⁶ Az angolszász országokban általában jellemző, hogy a tőkeerős és nagy piaci részesedéssel rendelkező ellenőrzött magánbiztonsági cégek a növekvő outsourcingnak köszönhetően egyre több esetben látnak el titkos információgyűjtéssel és adatkezeléssel kapcsolatos, valamint katonai logisztikai feladatokat.⁷

A jogszabályi környezet kialakítása kapcsán figyelembe kell venni, hogy jelentős eltérés van az Egyesült Államokban és az Európai Unió tagállamaiban kialakult szabályozás terén. Az USA-ban a magánbiztonsági szektort nem elsősorban és kizárólag a közrendet és közbiztonságot támogató rendszernek tekintik. Az USA-ban a magánbiztonsági szolgálatok nemcsak defenzív jellegű tevékenységet végeznek (szemben az európai gyakorlattal), hanem offenzív, és általában határon átvélő jellegű feladatok ellátásában is közreműködnek.

Ezzel szemben az Európai Unióban a magánbiztonsági szféra, a tagállamokban működő kamarai érdekképviselési rendszer sajátosságai és a vonatkozó joganyag eltérő tartalmi elemei miatt, talán kevésbé mutatkozik alkalmasnak hasonlóan széles körű és kiterjedt feladatok ellátására.⁸

A biztonság mint alapvető szükséglet áruvá válásának folyamata azonban több etikai és jogi természetű kérdést is felvet. Ezek közül talán a legfontosabb, hogy a magánbiztonsági cégek tevékenységében tetten érhetőek a piaci folyamatok, hiszen gazdasági társaságokról van szó. A magánbiztonság magától értetődő módon az államgépezeten kívüli magánigazgatási szektorhoz tartozik, így a működés irányának meghatározásában elsődleges szerepet játszik a profitorientáció, míg a közjó és a közérdek másodlagos.⁹ Ezt a jelenséget nevezik a magánbiztonsági cégek működésének vizsgálata kapcsán az ún. „demokratikus dilemma” jelenségének. Az állami szervek esetén megkövetelt legitimitáció, a jogi szabályozás szigora, a politikai és jogi felelősség másként érvényesül és működik a magánbiztonság területén. Amennyiben utóbbi körben a szabályozás nem kellően részletes és pontos, úgy fennáll a veszélye annak, hogy a magánbiztonsági cégek eltávolodnak az államtól és a társadalom tagjaitól. Utóbbi jelenség veszélyekkel is járhat.¹⁰ A kívánatos részletes és pontos jogi szabályozásnak ki kell terjednie a privatizáció/outsourcing határainak meghatározására, és a magánbiztonsági szereplők elhatárolására az állami szektortól.

Az eddigiek alapján levonhatjuk a konklúziót, hogy a magánbiztonság létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen, jelentősége egyre felértékelődik. A magánbiztonsági szakma

6 Peczöli (2012) 340.

7 Van Buuren (2010)

8 Flynn-Prieto (2006) 11.

9 Kempa et. al. (1999) 197–223.

10 Loader (1999) 373–392.

hosszas tétovázás után végre érezhetően elindult a megtisztulás, a törvényesség és a szakszerűség irányába. Erre utalnak a legújabb fejlemények, mint a minimális rezsióradíjra vonatkozó jogalkotói lépések, a vonatkozó képzési, továbbképzési rendszer újragondolása az alapoktól az egyetemi képzésig bezárólag. A szakma nagy elismerésként értékeli, hogy az NKE-n önálló tanszéket kapott a magánbiztonság, amely szintűgy a szakmai fejlődést szolgálhatja.

Önkormányzati rendészet

A másik régi-új, alakulófélben lévő, rendkívül izgalmas terület az önkormányzati rendészet. Az önkormányzati rendészet kérdésköre a rendszerváltás óta folyamatosan napirenden van, hol komolyabb, hol visszafogottabb intenzitással. Folyamatosan hangznak el konferenciákon előadások, jelennek meg tanulmányok a témában, néhány évvel ezelőtt még pályázat is kiírásra került, sőt megjelentek azok a PhD-hallgatók is, akik az önkormányzati rendészetből kívánják megírni doktori értekezésüket.

Több neves rendészeti kutató és közjogász is boncolgatta ezt a kérdést. A mértékadó, utóbbi néhány évben megjelent írások közül érdemes kiemelni Finszter Géza, Kacziba Antal, Kökényesi József, Kántás Péter és Szikinger István publikációit.

Az utóbbi két évtizedben az önkormányzati rendészetének nevezett itthoni kezdeményezésekre jobbra az jellemző, hogy egymástól elszigetelt, rendkívül ingatag lábakon álló, spontán szerveződésekről van szó, amelyek érdemi felhatalmazás nélkül próbálnak részt venni a közrend, közbiztonság fenntartásában. Egyvalami vitán felül megállapítható: mégpedig az, hogy a rendőrségünk, rendészetünk még mindig nem kellően nyitott a helyi közösségek problémái, gondjai felé, ezért a társadalom részéről nem érezhető a töretlen bizalom a hatósági közzeggel szemben, és még kevésbé tapasztalható az állampolgárak részéről megnyugtató biztonságérzet. Szembe kell nézni hazánkban is a bűnözés teljes megváltozásával, alkalmazkodni kell az aktuálisan felmerülő speciális kriminalitáshoz, és ennek érdekében közelebb kell vinni a rendészetet az emberekhez, ezáltal meg kell nyerni a társadalom többségének bizalmát, támogatását.

Emlékezzünk Sir Robert Peel alapelveire, amelyek a londoni Metropolitan Police működésének elveit határozták meg. Két vonatkozó elv a következőket rögzíti a rendőrség és a lakosság viszonyáról.

„1. A lakosság tisztelete és elfogadása azt is jelenti, hogy megvalósul a törvények betartásának biztosításában a lakosság tevőleges együttműködése.

2. Tudni kell, hogy a lakosság együttműködésének mértéke arányosan csökkenti a fizikai erő és kényszerítés szükségességét a rendőrség céljainak elérésében.”¹¹

Térjünk vissza a mai hazai viszonyokhoz, és nézzük meg pusztán említés szintjén – a teljesség messzemenő igénye nélkül –, hogy melyek azok a világosan látszó kiindulási alapok, amelyek az önkormányzati rendészet kapcsán említésre méltók.

Kézenfekvő a centralizáció kontra decentralizáció összefüggéseivel kezdeni. Ismertek azon meghaladott premisszák, amelyeket a rendszerváltást követően gyakran hallhatunk, miszerint minden, ami a centralizáció irányába mutat, ördögtől való, csak a decent-

11 Az első angolszász rendőri szervezatként ismertté vált, Robert Peel nevéhez fűződő, londoni Metropolitan Police kilenc alapelve. Lásd Janza (2008) 107.

ralizáció az üdvöztető. Nyugtázhatjuk, hogy a két szervezési elv nem zárja ki egymást, sőt éppen a kettő együttes alkalmazása lehet a leginkább célravezető megoldás sok esetben.

Előbbi megállapítást támasztja alá, hogy amennyiben kitekintünk külföldre, azt látjuk, hogy a klasszikusan decentralizált elven működő államokban is komoly centralizálási törekvések mutatkoznak időnként. Ennek szemléletes példája a centralizáció mentén az ezredfordulón megvalósult angol rendészeti reform.

Az eltelt bő két évtized tapasztalatai alapján talán vitán felül áll, hogy a rendőrség közterületi tevékenységét erősíteni szükséges. A szakma jobbára egyetért azzal, hogy a jelenlét, az őrködés az a rendészeti funkció, amely a leginkább decentralizálható, társadalmasisítható. Ne feledjük, hogy a jelenlét meghatározó jelentőségű befolyásoló tényező a biztonságérzet tekintetében.

Ebben a kiadványban talán nem szükséges hosszasan ecsetelni, hogy az egyéni/szubjektív biztonságérzet (Kántás Péter szóhasználatában megjelenik a „rendézet” kifejezés is¹²) és a bűnügyi statisztika kapcsán számos ellentmondás és anomália merül fel. A fényesen csillogó bűnügyi statisztikai adatok kevésbé manifesztálódnak az állampolgárok biztonságérzetében. Ennek okaiban és részleteiben most nincs módunk elmerülni, azonban azt érdemes leszögezni, hogy a hiányérzet, a biztonsági deficit egyfajta önvédelmi igényt szül. Ennek az igénynek az egyik helyi megtestesítője lehet a közösség és az állampolgárok elvárásait szem előtt tartó önkormányzati rendészet.

Az eltelt huszonhárom esztendőben talán hozzá is szoktunk, hogy annyi szereplő próbál részt vállalni a közrend, közbiztonság fenntartásában, a szerteágazó rendészeti tevékenységben, hogy szinte képtelenség kimerítő felsorolásba gyűjteni a rendészet szereplőit. Holott az imént említett kimerítő taxáció nélkülözhetetlen előfeltétele lenne a szükségyszerű profiltszításnak. A számtalan kijelölt és önjelölt szereplőnek nemcsak a formaruhája eltérő, de sokkal problémásabb, hogy a felhatalmazása, a szervezete, illetve a működése is az. Ezt a nemes ügyet is szolgálná az önkormányzati rendészet működési kereteinek pontosabb behatárolása.

A rendőri, rendészeti munka megközelítése: reagáló vagy megelőző jellegű megközelítés. Manapság egyre világosabbá válik, hogy a megelőző szemléletet kell erősíteni, ugyanis a reagáló rendészet teljesítőképességének határára érkezett. De vajon miért van csak napirenden, és nem történik érdemi áttörés az önkormányzati rendészet területén? A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló, 2011. évi CLXXXIX törvény (Mötv.), illetve az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről szóló, 2012. évi CXX. törvény hatálybalépéséig azt mondhattuk, hogy szűk, semmitmondó a jogalkotótól kapott felhatalmazás, amelyet nagyon nehéz érdemi tartalommal megtölteni. Most már azonban az előbbi érvet nem hozhatjuk fel. Azonban a neheze még hátravan, az építkezés érdemi része most következik, hiszen számos probléma, anomália és gátló tényező van, amelyek útjában állnak a hatékony önkormányzati rendészeti működésnek. Tisztában vagyunk azzal, hogy az önkormányzati rendészetet érintő érdemi építkezés csak most kezdődik. Ebben az építkezésben komoly kutatómunka és egyéb feladat vár az NKE RTK Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszékére, valamint az NKE Rendészetelméleti Kutatóműhelyére. Éppen ezért most röviden ismerkedjünk meg az említett két szervezeti egységgel.

12 Kántás (2012) 72.

Szakmai, oktatási, tudományos bázis

Az immár hagyományos, Pécssett évente megrendezésre kerülő Szent László-napi rendészeti konferencián 2012-ben elhangzott egy magánbiztonsági tárgyú előadáson, hogy „rendkívül sokat számít egy szakma fejlődésében tudományos bázisának kialakulása, oktatási intézményi rendszerének megteremtése.”¹³ Örömmel jelentem, hogy a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tudományos, kutatási és oktatási bázist kíván teremteni, ennek jegyében az NKE Rendészettudományi Karán 2013 szeptemberében megkezdte működését a Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék. Immár gőzerővel zajlik a magánbiztonság tudományos megalapozását célzó kutatás és tananyagfejlesztés is, olyannyira, hogy az első négy meghatározó jelentőségű szakmai jegyzet 2014 májusában megjelenhet. A 2014–2015-ös tanévben további négy jegyzetet kívánunk megjelentetni.

Komoly előrelépés, hogy megindult a párbeszéd a szakma és az egyetem, különösképpen a tanszék között. Ennek eredményeként 2013 novemberében megalakult az NKE Magánbiztonsági Oktatási Tanácsa. A tanács azzal a céllal jött létre, hogy rendszeres jelleggel javaslatokat tegyen a képzésre annak fejlesztésére vonatkozóan, illetve ajánlásokat fogalmazzon meg a képzés támogatási formáit illetően. Azt reméljük ettől az együttműködéstől, hogy a magánbiztonsági képzés széles körben történő népszerűsítésén túl a tanács iránymutatásai alapján olyan szakemberek végeznek majd a képzés lezárultával, akiket tárt karokkal vár a szakma, ezáltal komoly perspektívákat kínálva az NKE RTK biztonsági szakirány hallgatói számára.

A tanács tagjainak anyagi támogatása egy ruházati támogatási alap életre hívását eredményezte, valamint önkéntes vállalatok alapján összeállításra kerül egy szakmai konzulensi, egy vendégelőadói és egy mentori névjegyzék is annak érdekében, hogy a hallgatók minél többször találkozhassanak kiváló gyakorlati szakemberekkel tanulmányaik során. A magánbiztonsági cégek szakmai gyakorlati helyeket biztosítanak a hallgatóknak, később pedig a legjobb hallgatókat tárt karokkal várja a szakma, így a diploma megszerzését követően vonzó munkahelyek kínálkoznak a biztonsági szakirány végzősei számára is. A szakirányra jelentkezők esetében a legkomolyabb ösztönző erővel a reális elhelyezkedési lehetőség bír.

Szintén új kezdeményezés az NKE-n a Rendészetelméleti Kutatóműhely, amely 2013 márciusában alakult meg. Célja a rendészettudomány rendszeres és igényes művelése, ezáltal a rendészet népszerűsítése. A kutatóműhelyben aktuális témák kerülnek terítékre, hogy szakmai párbeszéd alakuljon ki ezek kapcsán az érintettek között. Az egyéves működés alapján megállapítható, hogy komoly igény mutatkozik az ilyen jellegű rendészeti szakmai fórumokra. A kutatóműhely hírlevele hozzávetőlegesen kétszáz rendészettudomány iránt érdeklődő emberhez jut el közvetlenül, akik már legalább egy alkalommal részt vettek RKM-rendezvényen. Az NKE támogatásával elindult az NKE Rendészetelméleti Kutatóműhely saját innovatív megoldásokat tartalmazó honlapja – www.rendeszetelmélet.hu –, és az RKM Facebook-profilja is. Az NKE támogatásának köszönhetően a 2014–2015-ös tanév tavaszi félévében a szakmai rendezvényeken túl a kutatóműhely immár egy országos rendészettudományi pályázatot is meghirdethetett, amelyre 19 (!) pályamű érkezett, köztük kettő az önkormányzati rendészetet dolgozza fel. Éppen április

¹³ Fialka (2012) 413–417.

elején került terítékre az önkormányzati rendészet témája egy sikeres konferencia keretében, ahol bejelentették, hogy a Rendészetelméleti Kutatóműhely keretein belül a közeljövőben megalakul az Önkormányzati Rendészeti Kutatócsoport. A neves szakemberekből álló kutatócsoport arra vállalkozik, hogy megkezdje az első önkormányzati rendészeti tankönyv megírásának előkészítő, kutatási és kidolgozási munkálatait.

A fenti kezdeményezések bármelyikéhez örömmel várjuk mindenki jelentkezését, aki szeretne aktívan részt vállalni ebben a kutató- és alkotómunkában!

Irodalomjegyzék

- A személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenységről szóló 2005. évi CXXXIII. törvény
- Fialka György (2012): A magánbiztonság helyzete és lehetőségei 2012-ben. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XIII. kötet.* Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Finszter Géza (2008): *A rendészeti rendszer alkotmányos és közjogi alapjai. 2. számú előtanulmány az átfogó rendészeti stratégia társadalmi vitájához.* Budapest. Kézirat.
- Flynn, Stephen E. – Prieto, Daniel B. (2006): *Neglected Defense: Mobilizing the Private Sector to Support Homeland Security.* CSR No. 11. Council on Foreign Relations.
- Janza Frigyes (2008): A rendészeti karrier rendszer. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. IX. kötet.* Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Kacziba Antal (2013): Közrend, magánrend, közbiztonság. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XIV. kötet.* Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Kántás Péter (2012): Az önkormányzati rendészet körvonalai... In: *Kodifikáció és Közigazgatás, 1. évf. 2. sz. 72-80.*
- Kempa, M. – Carrier, R. – Wood, J. – Shearing, C. (1999): Reflections on the Evolving Concept of „Private Policing”. In: *European Journal on Criminal Policy and Research, Vol. 7. No. 2. 197-223.*
- Loader, I. (1999): Consumer Culture and the Commodification of Policing and Security. In: *Sociology, Vol. 33. No. 2. 373-392.*
- Peczöli Ákos (2012): Outsourcing a válságkezelésben I. – Zsoldosok. In: *Hadtudományi Szemle, 5. évf. 3-4. sz. 333-349.*
- Van Buuren, Jelle (2010): Security as a commodity. The ethical dilemmas of private security services. In: *INEX Policy Brief, No. 6.*

A RENDÉSZET HATÁRTERÜLETEI

Fenntartható környezetbiztonság

BUKOVICS ISTVÁN

Bevezetés

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája (1035/2012. [II. 21.] Korm. határozat) ki mondja, hogy a rendszerváltozás után végbemenő euroatlanti integrációs folyamat során Magyarország olyan integrációs szervezetek tagjává vált, amelyekben a tagállamok stabilitása közös érdek, amelyek a demokrácia és a jogállamiság, az emberi jogok és alapvető szabadságjogok érvényesülésének garantálásán alapulnak, és ezek megvédéséért a tagállamok készek és képesek egymást segíteni. Mindamellett új fenyegetések és próbatételek jelentek meg, amelyekre csak nemzeti erőfeszítéseinket összehangoló kormányzati fellépéssel, képességeink tudatos fejlesztésével és rugalmas alkalmazásával, valamint széles körű nemzetközi együttműködéssel adható hatékony válasz.

A katasztrófavédelem feladata a biztonságos élet- és munkakörülmények fenntartása, amelyet a megelőzés, a védekezés és a rehabilitáció, valamint a közigazgatás egységes feladatrendszerében hajt végre, integrálva azt az ország biztonsági rendszerébe.

Ma Magyarországon a természeti és civilizációs katasztrófák elleni védelem az egyik leginkább időszerű nemzeti feladat. A közvélemény, a politikai és szakmai vezetés megkülönböztetett figyelmet fordít rá, meghatározza az ország fejlődését, és alapvetően befolyásolja az állampolgárok életét. Mára világossá vált, hogy a biztonság nem egyszerűen műszaki probléma, hanem komplex társadalmi kérdés, nem egyszerűen helyi vagy egy-egy szakmát érintő ügy, hanem globális probléma, és nem számíthatunk rövid távú megoldásokra, hanem elhúzódó, hosszú távú próbatételekkel kell szembenéznünk.

A biztonság, és ezen belül a természeti és civilizációs katasztrófák elleni védelem nem csupán fontos és alapvető emberi, nemzeti érték, hanem egyben nemzetközi érdekeket is szolgál. Egy környezetbiztonsági, katasztrófavédelmi szempontból stabil országban és annak környezetében az emberek nem félnek, nem bizonytalanok, alacsony, társadalmilag elfogadható szinten van a hiba kockázata, így az emberek nyugodtak és magabiztosak.

Alapvetések

Jelen tanulmány célja a fenntartható környezetbiztonság minél jobb megértése, definiálása. A jobb megértésen ebben a kontextusban nemcsak és sokszor nem elsősorban azt értjük, hogy valaminek meghatározzuk a jelentését (hiszen azzal gyakran intuíciók alapján tisztában vagyunk), hanem azt jelenti, hogy minél több logikailag igazolható tudományos következtetést tudjunk levonni bizonyos előre rögzített alapfeltevésekből. A jobb megértés azonban korlátozott. A korlát abban áll, hogy a világ minden időpontban tartalmaz az emberi értelem számára közvetlenül nem kiismerhető, logikailag nem áttekinthető, az idő múlásával változó részt. Ezt a részt az ember, mivel a veszély, kockázat felmérésekor a szó szoros értelmében számolnia kell vele, olyan matematikai és logikai

módszerekkel próbálja jellemezni, amelyek a bizonytalanságot biztonsággal és megbízhatóan figyelembe veszik.

E módszerek közül fontosak azok, amelyek a valószínűség-számításon alapulnak, amelyek a véletlen tömegjelenség fogalmát bevezetve és számszerűen modellezve írják le a közvetlenül nem mérhető jelenségek dinamikájának fő tendenciáit. Ismert továbbá, hogy az extrém események az idő függvényében nem normál eloszlásúak. Az extrém eseményeknél – mint a katasztrófák – a léptékfüggetlen hatványtörvény jelensége figyelhető meg. Ez azt jelenti, hogy minél extrémebb (pl. károsabb, súlyosabb stb.) egy esemény, annál ritkábban fordul elő, méghozzá az idő függvényében az extremitás fajtájára jellemző meghatározott hatvánnyal.

A hatványtörvény a valószínűségi tanulmányozások eloszlásából ered, és megkönnyíti bizonyos általános mechanizmusok megértését. A hatványtörvényre jellemző példa a Gutenberg–Richter-féle törvény a földrengések méretére vonatkozóan, de alkalmazható nagyméretű erdőtüzek méretezésére is.

Különösen jellemző az ún. nagy mennyiségeknél ez az eloszlástípus. Ezen nagy mennyiségek viselkedése kapcsolódik a nagy eltérések elméletéhez, vagy más néven az extrémérték-elmélethez. A szélsőséges eseményekkel foglalkozó extrémérték-elmélet a valószínűség-számítás keretein belül modelleket határoz meg az extrém, de relatíve ritkán előforduló események bekövetkezéseinek kockázatára.

Vannak azonban olyan egyszeri, véletlen jelenségek is, amelyek ritkán következnek be, amelyekre a valószínűség elmélete és a statisztika módszerei nehezen, vagy egyáltalán nem alkalmazhatóak, sőt esetenként önellentmondáshoz vezethetnek. Az egyszeri, egyedi véletlen kategóriájába tartozik általában sok veszélyjelenség, és a súlyos katasztrófák különösen.

Egy múlt századi, közkeletű felfogás szerint: „Azonos körülmények között megismételhetetlen, egyszeri véletlen eseményekkel a valószínűség számítás és általában a tudomány nem foglalkozik.”¹ E felfogás szerintünk ma már némileg túlhaladott, és a természeti katasztrófák, az éghajlat szélsőségesessé válása, de még a terrorizmus problémáinak aktualizálódása folytán is próbatételként jelenik meg. Rényi szerint „egy egyszerű véletlen eseménnyel kapcsolatban a tudomány nem tehet többet, mint hogy megállapítja annak véletlen jellegét.”² Álláspontom szerint a tudomány igenis többet tehet ennél. A tudomány nem tagadhatja és nem ignorálhatja, hogy az egyszeri eseménynek is lehet kockázata, és hogy különböző eseményeknek különböző lehet a kockázatuk. Nem indulhat ki abból, hogy a véletlen nem jellemezhető egzakt fogalmakkal.

Mindezek tudományos megközelítésével a katasztrófaelmélet foglalkozik. A katasztrófaelmélet azokat a jelenségeket vizsgálja, tanulmányozza és osztályozza, amelyek viselkedésében a körülmények kis módosulása meglepően nagy változást okoz. Olyan elmélet, amely a bekövetkezett változásokat nem természetes fejlődéssel, hanem valamely váratlan és gyökeres fordulattal magyarázza.

A katasztrófaelmélet három sarokköre épül:

1. A logikai kockázatelemélet alkalmazási területén található kockázati rendszerek állapotát ún. hibafával lehet leírni, viselkedésüket pedig az ún. hibafa-analízissel

1 Rényi (1954)

2 Uo.

- lehet elemezni.³ Az elmélet szűkebb, matematikai értelmében a hibafa használata olyan, mint egy Boole-függvény használata, amely a szóban forgó kockázati rendszert érő valamely nemkívánatos eseményt logikai műveletekkel visszavezeti bizonyos egyszerűbb, hatáskörünkben lévő ún. primitív eseményekre.
2. A logikai kockázatelemélet a vizsgálatának tárgyául szolgáló kockázati rendszer explicítumát adottnak veszi, ezért annak megváltozását adekvát módon elvileg képtelen leírni, elemezni. Ezért az ilyen értelemben erős kölcsönhatásban lévő kockázati rendszerek tanulmányozásához új elméletre van szükség, amelyet konfliktuselméletnek vezettünk be. Konfliktushelyzetben a résztvevőket olyan nemkívánatos hatások érik, amelyek egyidejűleg akadályozzák a normális viselkedésüket. Az általános konfliktuselmélet alkalmazási területébe ugyanúgy beletartozhat a globális felmelegedést elszenvedő földrajzi egység, mint egy fegyelmetlenül ember tevékenysége.
 3. A nem valószínűségi kockázatelemélet és a kockázatelemélet között megfigyelhető egy harmadik jelenség. Ebben az esetben az egyedi, de igen különböző kockázati rendszerekben végbemenő események összességét vizsgáljuk olyan környezetben, amelyben az egyedi események, vagyis az ezeket reprezentáló hibafa által leírt kockázati rendszerek gyenge kölcsönhatásban vannak egymással. Ilyen esetekben a kockázati rendszerek megőrzik önazonosságukat. Mindazonáltal ezek tömeges együttthatása meghaladja a hagyományos hibafamódszer elméleti teljesítőképességét, és ezt a problémakört sejtautomata-moddal lehet vizsgálni.

Fenntarthatóság

A fenntartható fejlődés fogalmát először a természeti környezet elemeinek emberi felhasználásával kapcsolatban értelmezték, amely szerint a jelen generációk szükségletei kielégítésének korlátot szab, hogy a természeti tőke a jövőben jelentkező igények felől nézve az idők folyamán ne csökkenjen.

Az Országgyűlés 18/2013. (III. 28.) számú határozata a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiáról meghatározta annak tartalmi és szervezeti kereteit. Az Országgyűlés a határozat mellékleteként elfogadta „A fenntarthatóság felé való átmenet nemzeti koncepciója” című dokumentumot, amely Magyarország 2012–2014-es időszakára határozta meg a keretstratégiát.

A keretstratégia a fenntartható fejlődés fogalmát ennél általánosabban használja, anélkül azonban, hogy tagadná az ökológiai korlátok elsőrendű fontosságát. Az emberi társadalom fejlődése kapcsán fontos alapelv, hogy a személyek bizonyos általános társadalmi normák, nemzeti hagyományok szerinti keretek között autonóm módon dönthetnek a „jó élet” jelentéséről, tartalmáról. Az emberek különböző közösségei körében, továbbá a nemzet szintjén is létezik elképzelés a jó életről, a közjóról. Ebben az értelemben a fejlődés az egyének és a közösségek, továbbá az emberiség számára a jó élet feltételeinek és lehetőségeinek egymástól el nem választható, harmonikus bővülését jelenti.

Az ökológia megfigyelései szerint az élő rendszerek változása csak addig lehet fejlődés, ameddig a rendszer teljesítményének növekedése úgy megy végbe, hogy a rendszer megújulásához szükséges erőforrások a növekedéssel legalább arányos mértékben áll-

3 Henley-Kumamoto (1981)

nak rendelkezésre. A gazdasági rendszer törvényszerűségei pedig azt sugallják, hogy az igények sosem elégíthetők ki maradéktalanul, mert az emberi vágyak teljesíthetősége mindig az erőforrások korlátozottságába, szűkösségébe ütközik. Mindezek figyelembevételével fenntarthatóságon azt értjük, hogy az egyéni jó élet és a közjó biztosításának feltételeit az adott időpillanatban saját jólétét megteremtő generáció nem éli fel, nem meríti ki erőforrásait, hanem megfelelő mennyiségben és minőségben a következő generációk számára is megőrzi, bővíti azokat.

Az emberiség válasza a kihívásokra a kulturális adaptáció. Ez azt jelenti, hogy az értékek, az intézmények, a társadalmi-gazdasági szerkezet, a tudományos-technológiai ismeretek szükséges mértékű megváltoztatása, fejlesztése, a környezeti kihívásokhoz való hozzáigazítása megfelelő mértékű. A kulturális adaptáció része, hogy bizonyos, a későbbi nemzedékek számára külső feltételként jelentkező kedvezőtlen állapot kialakulását megelőzzük. Egy nemzet fenntartható fejlődési stratégiája ennek a kulturális alkalmazkodásnak a terve.

A keretstratégiában ezekkel a dimenziókkal – kiegészítve a társadalmi dimenziót a humán dimenzióval – válik teljessé az alapvető erőforrás. A keretstratégia arra épül, hogy az összes nemzedék anyagi, szellemi és lelki jólétének elősegítéséhez szükséges javak létrehozása nem lehetséges négy alapvető erőforrás, az emberi, a társadalmi, a természeti és a gazdasági erőforrások hiányában.

Mindezeket összefoglalva: a fenntartható fejlődés az ember boldog és értelmes életvitelének előmozdítását és a közjó kiteljesítését célozza úgy, hogy az emberi tevékenységek a Föld környezeti eltartóképesége szabta határokon belül maradjanak, és a gyarapítható, fejleszthető emberi, társadalmi és gazdasági erőforrások terén gondoskodjunk ezek megfelelő mennyiségi és miniségi állapotának fenntartásáról, bővítéséről, illetve javításáról.

A jövő nemzedékekért viselt felelősségünk értelmében a fenti négy nemzeti erőforrás megfelelő szintű fenntartását, megőrzését és gyarapítását folyamatosan biztosítani kell. Eszerint a fenntarthatósági politika az utódaink erőforrásait bővítő, az ilyen beruházásokat ösztönző, valamint az erőforrásokat felélő döntéseket visszaszorító politikai cselekvések együttese.

A köznyelvben a fenntarthatóságnak annyiféle értelme, hangulati árnyalata, asszociabilitása és konnotációja van, hogy használata jószerével csak a retorikára korlátozódik, a demagógiától a semmitmondásig. Álláspontom szerint az extraparadigmatikus köznyelvi fogalom nem alkalmas arra, hogy tudományosan hitelt érdemlő megállapításokban szerepeljen. Egy költő mondhatja, hogy a bálna egy hal, a biológus viszont nem. A fenntarthatóság hangzatos, a tudományosság látszatát keltő, puha, extraparadigmatikus fogalom, amely jól eladható a klímahisztéria ideológiai piacán.⁴

A tudományban – Feyerabend⁵ óta tudjuk – bármi megteszi. Mármint bármi lehet a módszer. A fogalmakkal már más a helyzet. A flogiszton fogalma a hőanyagelmélettel megtette a magáét, és nyugalomba vonult. A föld-víz-tűz-levegő koncepciónak is volt annak idején megrázó ereje, de megtette, amit megtehetett, és kategóriatörténeti értékke kövült. Russell⁶ óta tudjuk, hogy a magától értetődés mindig ellensége a szabatoságnak, és így a tudományosságnak is, viszont Feyerabend⁷ óta tudjuk, hogy a kontrainuitivitás

4 Lásd ehhez a klímazskeptikus Monckton munkásságát.

5 Feyerabend (2002) 601–643.

6 Russel (1976)

7 Feyerabend uo.

a tudományos haladás motorja. Ennélfogva a fenntarthatóság fogalmát fenntartással kell fogadni. Ha a fenntarthatóság fogalmát abban a kontextusban kívánjuk elemezni, amely a Római Klub kezdeményezésére megjelent és elhíresült „A növekedés határai” című munkával vette kezdetét, és az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottság „Közös jövőnk” című dokumentuma bontotta ki, akkor a szó két alapvető jelentéstartalma közül a fenntartható fejlődést el kell vetnünk a fenntartható működés, létmód, életminőség, vagyis funkció javára. Értelmszerűen a mesterséges környezet fenntarthatóságára gondolunk, szemben a logikailag lehetséges érintetlen természeti környezettel, azon egyszerű oknál fogva, hogy az utóbbi ma már egyáltalán nem is létezik. Hogy a fenntarthatóság miért fogható fel biztonsági, katasztrófaelméleti problémaként, arra vonatkozóan Thomas Hobbesnál⁸ találunk utalást. Ebben a kontextusban tehát fenntarthatóságon a mesterséges környezet funkcionális fenntarthatóságát értjük, figyelemmel arra a tényre is, hogy a környezetbiztonság lényegében a közigazgatás keretében, annak működése útján valósul meg.

Az ebben az értelemben vett fenntarthatóságot vizsgálni annyit tesz, mint létezésének és létesítésének szükséges és elegendő feltételeit vizsgálni. Persze nem elegendő csupán a fenntarthatóságot a maga fogalmi elvontságában vizsgálni, a társadalmi elvárások megvalósítható, gyakorlatilag kivitelezhető módszereket követelnek a globális funkciók fenntartására. Hogyan ragadható meg technikailag valamely kiterjedt veszélyforrással terhelt rendszer funkcióinak fenntartása? Felfogásunk szerint mindenekelőtt alkalmas intézményekkel és intézkedésekkel. Az intézmény és az intézkedés fogalma azonban egyrészt nem eléggé egzakt ahhoz, hogy szigorú elméleti eszközökkel kezelni lehessen. Erre a köznyelv is teljesen alkalmatlan, de nem alkalmas az egy fokkal egzaktabb igazgatási, illetve jogi szaknyelv sem. Viszont még ha rendelkezésünkre állna is egy egzakt elmélet, amelynek keretében az intézmény és az intézkedés fogalma szabatosan definiálható, a kérdésre ettől még nem adódna automatikus válasz. A kérdésre csak akkor lehet kielégítő a válasz, ha magában foglalja az intézmény működésére és az intézkedés módjára vonatkozó információt is.

Erre vonatkozóan, területi okok miatt, aligha mondhatunk többet, mint hogy a szóban forgó rendszer – amelynek funkcionális fenntarthatóságáról beszélünk – intézményeinek mindenesetre jól kell működnie, éspedig oly módon, hogy a megfelelő intézkedések a rendszert érő nemkívánatos események kiküszöbölését szolgálják. Felvetődik a kérdés, mikor mondható, hogy egy rendszer jól működik? Álláspontunk szerint nem akkor, ha hibamentes, habár természetesen logikailag a hibamentes működés elegendő feltétele a jó működésnek. Minthogy azonban ilyen rendszerek nem léteznek (egyefogás szerint nem is létezhetnek), a kérdés tartalmi válasza számára csak az a lehetőség marad, hogy olyan intézmények létesítendőek és olyan intézkedések teendőek, amelyek a rendszer diszfunkcióit folyamatosan kezelik. Jelen esetben a diszfunkciókezelés a rendszer nemkívánatos eseményeinek megelőzését és/vagy elhárítását jelenti. A megelőzés és az elhárítás, egyszóval kezelés fogalma már explikálható,⁹ azaz egy formális és egzakt elmélet részeként állítható elő. Egy mondatban tehát: valamely rendszer funkcióinak fenntartása a rendszer nemkívánatos eseményeinek folyamatos kezelését jelenti.

8 Thomas Hobbes angol filozófus volt az első jelentős gondolkodó, aki a biztonságot a legfőbb emberi szükségletek közé sorolta.

9 Az explikáció mint kockázatelemző eljárás ismertetése megtalálható: Bukovics-Molnár (2000).

A biztonság

A fogalom intuitív megközelítése a következő. A biztonság, pontosabban annak fogalma, értelmezhető úgy, mint egyensúly a veszély, kockázat és az erre adandó válaszok, reakciók között. Terjedelmi okok miatt most csupán a veszélyt, kockázatot vizsgáljuk meg. Az autót vezető ember állandóan veszélyhelyzetekről szóló üzenetet kap. Az üzeneteket nemcsak a műszerfalón látható adatok jelentik, hanem saját érzetei, érzékszervi benyomásai is. Csak hogy van egy alapvető különbség a veszélyről szóló információ és a veszély között.¹⁰ Az autóban a hőmérő hőmérsékletet mér, és a hőmérsékletnek van egzakt elmélete. Ezt lehet mondani a sebességről, vagy további néhány paraméterről. Az autóban azonban nincs veszélymérő. Ez azzal magyarázható, hogy a veszélynek nincsen egzakt elmélete. Ha lenne, nem lenne létfontosságú a terminológiai zűrzavar a veszélyfogalom körül. A veszély ismeretelméletileg szubjektív benyomás, John R. S. szerint első személyű ontológiai entitás, amikor a személy a veszélyt úgy éli meg, mint saját fájdalmát, félelmét, konfliktusát stb. Ha az autó hőmérője, kilométerórája vagy valamelyik fizikai mennyiség mérőeszköze elromlik vagy extrém értéket mutat, annak megítélésére nincsen fizikai elmélet.¹¹ Ha a műszerek rendeltetésszerűen működnek is, a veszélyt magát nem mutatják. Ilyenkor az autós magára marad. Racionális lényből a forgalmi helyzettől függően ösztönlénnyé változik át. A veszélyhelyzetben, egzakt elmélet hiányában, nem tud mit kezdeni érzéki benyomásaival és a műszerfalón látható paraméterekkel. A veszély, a kockázat, a fenyegetettség összes szinonimájával együtt tudományos értelemben egyszerűen nincs definiálva. Ezért a veszély észlelése mindig szubjektív, nem pedig objektív. Ennek többek között sajátos társadalmi okai és következményei vannak. A veszélyesség sokkal fontosabb annál, sem hogy fogalmának megértése alapján kezdjünk problémáinak megoldásához. A veszély olyan jelenség, amelynek érdekmentes vizsgálatára eddig nem került sor, ellentétben a hosszúság, idő, hőmérséklet stb. fogalmával, melyek kialakítására évszázadok álltak a tudomány rendelkezésére.

A cél ebben a vonatkozásban az, hogy tisztázzuk, mely jól megfogalmazott állításokból mely jól megfogalmazott állítások következnek, és melyek nem. Ehhez a szakdiszciplínák korántsem elegendőek, szakfilozófiai megalapozásra van szükség.

A biztonság – mint már szoltunk róla – elemi erejű emberi igény. A biztonságigény együtt nő a védelemről szóló közös és egyéni anyagi és kulturális javak tömegével, hiszen minden javunk szüntelenül veszélyben forog. Az állampolgár biztonságát egyrészt az önkormányzat és/vagy az állam által szolgáltatásként nyújtott közbiztonság, jogbiztonság és szociális gondoskodás formájában kapja, másrészt közösségi szolidaritásként, amely közvetlenül vagy állami kötelezettségvállalás formájában fejeződik ki. A magánszemélyek ezenkívül a biztonság egy részét biztonsági szerződésekkel, biztonsági berendezések és szolgáltatások vásárlásával, valamint biztonsági személyzet alkalmazásával teremthetik meg.

Mindezekben nagyon fontos szerepe van az információnak, lakosságfelkészítésnek, kríziskommunikációnak. A rendszer ugyanis feltételezi a kellően informált és motivált

10 Hasonló ez ahhoz, ahogyan sok mindent lehet tudni pl. az USA következő elnökéről, egyet azonban elvileg nem lehet tudni: a kilétét.

11 Amikor fizikai elméletéről beszélünk, Tisza László dolgozatára gondolunk.

állampolgárokat. Ez azonban a gyakorlatban csak ritkán valósul meg. Érdemes felfigyelni a kríziskommunikáció alapproblémájára, miszerint a laikus lakosság egészen másképp értékeli a veszélyt, mint a műszerekkel és elméletekkel dolgozó szakember.

Donald C. Winter egy 2003-as konferencián szólt a tudásról való tudás tanulmányozásának fontosságáról, amely a biztonságstudományban egyre fontosabb szerepet játszik „... miközben viszonylag jók vagyunk a fejlődés eseményeinek megjósolásában, érthető módon nem vagyunk ilyen jók az ún. forradalmi események előrejelzésében – különösen, ha ezek minőségi ugrást eredményeznek a biztonsági képességekben, vagy máról holnapra történő pálfordulást egy nemzeti politikában – egy hirtelen kormányváltás, a politikai gondolkodásmód, vagy a technológia változása következtében. Ez az új kor természetesen arra kényszerít bennünket, hogy egyre inkább szembenézzünk a nemtudás tudásával, olyan változásokkal, melyek lényegesen több bizonytalansággal járnak. És szeptember 11-e után ki vitathatná a nemtudás nemtudásának lehetőségét.”¹²

A Benedikt Szvetlána, Kun István és Szász Gábor alkotta magyar kutatócsoport több mint egy évtizede vizsgálja a társadalmi veszélytudat kérdéskörét, nyilvánvaló, hogy a biztonsági kérdésekre irányuló vizsgálatok enélkül légüres térben mozognának. A kutatócsoport részletesen megvizsgálta¹³ az empirikusan igazolt tények következményeit, hogy a szubjektív veszélyérzet a hangerősség érzetéhez hasonlóan a Weber-Fechner-féle pszichofizikai logaritmikus törvényt követi-e. Ennek alapján kimutatható, hogy a veszélyre való szubjektív reakció voltaképpen alkati kérdés. Ebben a paradigmában azonban a veszélytudat kollektív entitásokra, azaz ágensekre is kiterjeszthető. Ennek elméleti megalapozása a logikai konfliktuselméletben keresendő.¹⁴

Összefoglalás

Összefoglalva tehát: a fenntartható biztonság inkább normatív fogalom, mint tudományos definíció, mivel nem ténycentrikus, hanem értékközpontú. A biztonság fenntarthatósága azt jelenti, hogy rendelkezik az újonnan felmerülő problémák – veszély, kockázat, reagálóképesség – felismerését és megoldását lehetővé tevő módszertannal. Vagyis a rendszer diszfunkcióit kezeljük a nemkívánatosság megelőzésének és/vagy károsító hatásainak elhárításával.

Irodalomjegyzék

- Benedikt Szvetlána – Kun István – Szász Gábor (1999): Determination of Safety Minimum for a Risk of Very Small Probability. In: Schueller, Gerhart I. – Kafka, Peter (eds.): *Safety and Reability*. Amsterdam, Balkema.
- Bukovics István – Molnár Gábor (2000): *Munkahelyi tűzvédelem*. Budapest, Verlag Dashofer Kiadó.
- Bukovics István (2007): *A természeti és civilizációs katasztrófák paradigmatisztikus elmélete*. MTA doktori értekezés. Budapest.
- Fáy Gyula – Rizner Dezső (1991): Van e technikai módszertan? In: *Iskolakultúra*, 1991/5. 18.

¹² Winter (2003)

¹³ Benedikt et. al. (1999) 1355–1358.

¹⁴ Lásd Bukovics (2007)

- Feyerabend, Paul Karl (2002): *A módszer ellen*. Budapest, Atlantisz.
- Henley, Ernest J. – Kumamoto, Hiromitsu (1981): *Reliability and Risk Assessment*. New York, Prentice-Hall.
- Hobbes, Thomas (2010): *Leviathan*. In Martinich, A. P. – Battiste, Brian (eds.): *Broadview Editions*. Peterborough, Broadview Press.
- Monckton, Christopher (2011): *The Climate Change Con*. Interviewed by Pauline Rose. Forrás: <http://www.youtube.com/watch?v=tNlRtR9i6WA>
- Rényi Alfréd (1954): *Valószínűségszámítás*. Budapest, Tankönyv Kiadó.
- Russel, Bertland (1976): *Miszticizmus és logika*. Budapest, Magyar Helikon.
- Tisza László (1963): The Concentual Structure of Phisics. In: *Reviews of Modern Physics*, Vol. 35. No. 1. 151-185.
- Winter, Donald C. (2003): *Remarks at the Sixth Royal United Services Institute (RUSI) Missile Defence Conference*. London.

A tudomány, az állambiztonság és a nemzetbiztonság szolgálatában

BODA JÓZSEF

A tudományos eredmények felhasználása mindig is érdeke volt valamennyi titkosszolgálatnak. Jelentősége az ipari forradalom vívmányainak (gőzgép, repülőgép, távíró, rádió stb.) alkalmazásával nőtt meg igazán. Ma pedig, az informatika robbanásszerű fejlődésének idején nélkülözhetetlenné vált. A tanulmány – a teljesség igénye nélkül – célul tűzte ki, hogy betekintést nyújtson a tudomány eredményeinek felhasználásába a magyar állambiztonsági szervek által, és bemutassa a jelenlegi nemzetbiztonsági szervekhez kapcsolódó tudományos tevékenységet.

Az állambiztonság és a tudomány

Induljunk ki a fogalmakból. Az Állambiztonsági értelmző kéziszótár a BM Könyvkiadónál 1980-ben jelent meg. A kötetet, amely akkor természetesen szigorúan titkos kézikönyv volt, és az állambiztonsági területen dolgozók számára foglalta össze címszavakban mindazt, amit a korszak titkosrendőreinek tudniuk kellett, Gergely Attila szerkesztette.

„Állambiztonság: az állam biztonsága olyan – a külső és a belső körülmények által determinált – állapot, amelyben az adott állam zavaroktól mentesen, a teljes szuverenitás alapján gyakorolhatja funkcióit.

Állambiztonsági szolgálat: a felszabadulás után az Ideiglenes Nemzeti Kormány a 13/1945. számú rendeletével hozta létre a demokratikus rendőrséget. Ennek keretében alakultak meg a politikai rendészeti osztályok az ellenséggel vívott harcra. 1949–53 között a Minisztertanács mellett működő Államvédelmi Hatóságként tevékenykedett. 1953–56 között az egységes Belügyminisztérium részeként szerveződött át. Az 1956. évi ellenforradalmi események után rövid ideig a Politikai Nyomozó Főosztály szervezésében vett részt az ellenforradalom leverésében. 1957 óta a Belügyminisztérium integrált részeként – mint állambiztonsági szolgálat – teljesíti feladatát.”¹

1945 után az állambiztonsági képzés a rendőrképzés részét képezte. Ilyen irányú javaslatlalt élt Rajk László belügyminiszter is 1946-os, egy szervezendő rendőrakadémiáról szóló javaslatában. „A negyedik évben külön kiképzést kapnak azok, akik az őrszemélyzet tisztjei lesznek és külön kiképzést, akik a politikai rendészeti tevékenységet végeznék.”² 1945 és 1951 között csak különböző gyorstalpaló tanfolyamokon oktatták az államvédelmi állományt. Az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) megalakulása után az ÁVH Tanulmányi Osztálya tervezete, szervezte, irányította az állomány képzését és a tananyagok kidolgozását. A képzés a Dzerzsinszkij Tiszti Iskolán (1951) és a Szovjetunióban folyt. 1958-ban a

1 Forrás: <http://hvg.hu/itthon/20050225allambiztonsag> (2014. 04. 05.)

2 Rajk László összefoglaló jelentése a Magyar Államrendőrség szervezési, személyi és felszerelési kérdéseiről, valamint az államrendőrség és a pártszervezet viszonyáról. Tárgyalta az MKP Központi Vezetőség Titkársága 1946. július 21-i ülése. Idézi: Kozáry (1999) 190.

BM Idegen Nyelvi Főiskola megalakításával elindult a külső állambiztonsági vonal szakembereinek hároméves képzése. Egy évvel később (1959-ben) pedig kétéves Rendőrtiszt Akadémia kezdte meg működését.

A Belügyminisztériumban már az 1950-es évek elején igény jelentkezett a tapasztalatok közreadására, tudományos igényű művek készítésére. Ennek irányítója és összefogója a BM Tanulmányi és Módszertani Osztály volt, színtere pedig az 1953-ban alapított Rendőrségi Szemle, amely 1962-től Belügyi Szemle lett. Kísérletek voltak az állambiztonsági területen is hasonló tudományos periodikák megjelentetésére, mint például az Államvédelmi Szemle és az Elhárítás című folyóiratok.³ Álljon itt egy érdekes idézet a Belügyi Szemle 1973/1. számából: „A Belügyminisztérium különféle szervei hosszabb, rövidebb ideje folytatnak tudományos vagy ilyen igényű kutató, elemző munkát, amit – eredményekben is kifejezésre jutó – fokozatos fejlődés jellemez. Eredményeket elsősorban a műszaki-technikai és a természettudományi területeken értünk el. Nem véletlenül, mert e tudományterületek kutatását, fejlesztését részben vagy egészében intézményesített (főhivatású) szervek végezték. Ezeken a bázisokon jelenleg is tervszerű munka folyik. Lassúbb ütemben haladt – a belügyi munkával közvetlenül összefüggő – társadalomtudományok művelése, bár e vonatkozásban is vannak eredményeink.”⁴

Az 1970. május 8-i ülésén döntött a BM Kollégiuma a Rendőrtiszt Főiskola (RTF) létrehozásáról, és a belügyi tudományos munka központi szervezéséről és irányításáról. Az RTF-en a bűnügyi, közbiztonsági, igazgatásrendészeti, büntetés-végrehajtási képzés mellett megszervezésre került az állambiztonsági tisztek egységes képzése is. Az állambiztonsági tanszék feladata olyan állambiztonsági operatív tisztek felsőfokú képzése lett, akik a végzés után bármely elhárító tiszti munkakörben alkalmazhatóak voltak. Az ÁB-tanszék munkájának köszönhetően a nyolcvanas évek közepére összeállt az állambiztonsági tanszék dokumentumtára, amely az állambiztonsági tanulmányok, külföldi anyagok fordításai mellett a tanszéki szakdolgozatokat is tartalmazta, valamint összeállították a főiskola nyílt könyvtárában található állambiztonsági vonatkozású irodalmi művek bibliográfiáját is.⁵

1973-ban így értékelte a III/IV. (katonai elhárító) Csoportfőnökség a tudományos kutatás helyzetét: „Az utóbbi időben észrevehetően fejlődött a belügyi állomány publikációs tevékenysége. Mintegy 300 főre tehető azok száma, akik az utóbbi 10 évben 5 vagy ennél több esetben jelentkeztek önálló tanulmánnyal, cikkel, vagy társszerzőként írtak tan- vagy kézikönyvet.”⁶

A fentiek ellenére megállapíthatjuk, hogy az állambiztonsági területen rendszeres és következetes tudományos munkáról egészen a nyolcvanas évekig nem beszélhetünk, bár néhányan szereztek tudományos fokozatot a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen (Nagy József – 1968⁷, Hári Károly – 1975⁸).

3 BM KI Dokumentációs Osztály Iratai A-1093

4 Szalma (1973) 18.

5 Révész <hiányos internetes hivatkozás>

6 Matuska Béla r. ezredes (a Csoportfőnökség 1973. október 18-i taggyűlésén elmondott) előadása a BM III/IV. Csoportfőnökségnél folyó tudományos kutatás helyzetéről, Deák József doktorandusz hallgató levéltári munkája alapján.

7 Forrás: http://www.utolag.com/Ilkei/Ugynok/BM_III_II_csportfonokseg_kemelharitas.htm#nagy_j (2014. 04. 05.)

8 Forrás: http://www.utolag.com/Ilkei/Ugynok/BM_III_II_csportfonokseg_kemelharitas.htm#hari (2014. 04. 05.)

A korabeli dokumentumokból az derül ki, hogy elsősorban a III/II. (kémelhárító), a III/IV. (katonai elhárító) és a III/V. (technikai) Csoportfőnökség, azon belül is a Szakértői Intézet tisztjei körében folyt tudományos munka. Többen szereztek tudományos fokozatot a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság Dzerzsinszkij Főiskoláján (Stefán Géza – 1986, Peredi Rezső – 1988), a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Politikai Főiskoláján (Dankó László – 1983), sőt Huszár Jenő (III/V. Csoportfőnökség, Szakértői Intézet) 1980-ban az MTA doktora címet is megkapta.

Néhány példa az állambiztonsági területen készült tudományos munkák közül:

- Huszár Jenő: *A fényelnyelés megakadályozása diffúz-szóró rendszerekben*. Kandidátusi értekezés. 1969.
- Dr. Kiss Lajos: *A kézírások szakértői vizsgálata a büntetőeljárásban*. I., II., III. kötet. Kandidátusi értekezés. 1971.
- Hornyák István: *Szenzibilizált lumineszcencia analitikai alkalmazása és felhasználása speciális feladatok megoldására*. Kandidátusi értekezés. 1976.
- Szegő Péter: *Adatok a papír-nyomdafesték kölcsönhatáshoz, laboratóriumi próbanyomó berendezés alkalmazása a biztonsági nyomtatásban*. Kandidátusi értekezés. 1979.
- Huszár Jenő: *A papírlap egyenetlenségei és kapcsolatuk a papírtulajdonságokkal*. MTA doktori értekezés. 1980.
- Simon József: *A spektrálszenzibilizáció tanulmányozása és felhasználása speciális feladatok megoldására*. Kandidátusi értekezés. 1980.
- Opál Sándor: *Az USA II. vhb. utáni antikommunista lélektani hadviselése módszertani törvényszerűségeinek hasznosítása az ÁB-szolgálatok módszereinek fejlesztésében*. Kandidátusi disszertáció. 1980.
- Matus János: *Az USA speciális szolgálati és külföldi felforgató központok ideológiai diverziója a MNK ellen és az AB szervek ideológiai diverzió elleni harcának néhány kérdése*. Kandidátusi értekezés. 1981.
- Karmacsai Árpád: *Speciális papírok tanulmányozása emissziós színképelemzéssel és elektronsugaras mikroanalízissel*. Kandidátusi értekezés. 1983.
- Finszter Géza: *Az állam elleni bűncselekmények kriminológiája (összeesküvések és kémkedések 1949–1983)*. Kandidátusi értekezés. 1983.
- Pais Károly: *Szerves anyagok nemvizes közegű szuszpenzióinak előállítása, tanulmányozása és felhasználása speciális feladatok megoldására*. Kandidátusi értekezés. 1984.
- Aleva György: *A hírszerző hálózat szervezésének és foglalkoztatásának kérdései a magyar külpolitikai újságírók körében*. Kandidátusi értekezés. 1986.
- Székelyhidi Lajos: *Szubsztituált benzofenonok előállítása, lumineszcencia tulajdonságai tanulmányozása és felhasználása speciális feladatok megoldására*. Kandidátusi értekezés. 1986.
- Hevesi Tóth Ferenc: *Vizsgálatok a papíröregedés témakörében, különös tekintettel a terminkus módszerekre*. Kandidátusi értekezés. 1986.
- Jónás Endre: *Az állam biztonságának elvi kérdései, összefüggése a bűnmegelőzés integrált rendszerével*. Doktori disszertáció. 1987.
- Kőszegvári Tibor: *Az ellenség diverziós erői és az általuk szervezett ellenforradalmi gerilla-bandák elleni fegyveres harc problémái a hadműveleti területen és a hátszágban*. Doktori értekezés. 1988.

- Csonka Albert: *Elektrosztatikus nyomkimutatás*. Egyetemi doktori értekezés. 1988.
- Tóth Judit: *A BM-ben folyó agitációs és propagandamunka főbb elvi, politikai kérdései 1944. decemberétől 1962-ig*. Doktori disszertáció. 1988.⁹

A nyolcvanas évek közepére a BM vezetése is érzékelte a kutatási és tudományos területen történő lemaradást, és ezért intézkedett is annak korszerűsítésére:

„A belügyi oktatás tartalmának korszerűsítését a tudományos és technikai fejlődés követelményeivel összhangban, a belügyi szolgálati és szakszolgálati ágak aktív, felelős részvételével, az államigazgatási szervek a bíróságok, az ügyvédségek segítségét igényelve kell végrehajtani. Az általános szolgálati ismeretek magas színvonalú oktatása mellett növelni kell az egyes beosztások ellátásához elengedhetetlen speciális ismeretek arányát.”¹⁰

Még ugyanazon a napon (1986. nov. 19-én) a belügyminiszter-helyettes kiadta intézkedését a BM-parancs végrehajtására:

„A Minisztertanácsnál kezdeményezni kell a Rendőrtiszti Főiskola egyetemi (akadémiai) szintre történő fejlesztését.

A Rendőrtiszti Főiskola a felsőfokú szakmai végzettségen túl, felsőfokú politikai végzettséget, valamint angol, német, orosz nyelvek egyikéből a középfokú nyelvvizsga letételének lehetőségét biztosítsa... A képzés időtartama nappali és levelező tagozaton egyaránt négy év legyen...”

Az egyetemi szintű rendőrtisztképző intézményekbe a jelentkezés és a felvétel rendszerét ki kell dolgozni. A felvételi vizsgák követelményrendszere egyezzen meg az egyetemi állam- és jogtudományi karon alkalmazottakkal, és foglalja magába a pályaaalkalmassági követelményeket is. A szolgálati területek (különösen az állambiztonsági szolgálat) érdekeit és igényeit a felvételi feltételek kiírásánál figyelembe kell venni.”¹¹

A részletek iránt érdeklődő megtalálhatja a belügyminisztériumi szervek kutatói által készített tudományos munkák jegyzékét a következő tanulmányban: „A belügyi tudományos tanulmányok és cikkek válogatott bibliográfiája (1974–1983)”¹²

A katonai felderítők (hírszerzők) képzése a hatvanas évektől a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) és a Magyar Néphadsereg Vezérkara (MNVK) 2. Csoportfőnökség együttműködése keretében valósult meg. Az 1974–75-ös tanévtől a képzés az úgynevezett „D” Akadémia keretei között folyt. A teljesen kihelyezett hároméves képzést az 1988–89-es évvel kezdték meg.¹³

Tudományos és kutatómunka a nemzetbiztonsági szolgálatoknál

A rendszerváltás egyenes következménye volt az Állambiztonsági Főcsoportfőnökség (ÁB FCSF) megszüntetése, és új nemzetbiztonsági szolgálatok létrehozása. Ennek eredményeként a kilencvenes évek elején pedig megszűnt az állambiztonsági képzés is az RTF-en. Ezzel szinte teljesen eltűnt az a tudományos háttér, amely a szolgálatok kutatói,

9 Révész uo.

10 A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 29/1986. számú parancsa, Budapest, 1986. november 19. 1.

11 A Magyar Népköztársaság belügyminiszter-helyettesének 11/1986. számú intézkedése a Belügyminisztérium szervei hivatásos állománya oktatásának korszerűsítéséről szóló 29/1986. számú belügyminiszteri parancs végrehajtásáról, Budapest, 1986. november 19. 7–8.

12 Újhelyi (1984) 138., (1985) 25.

13 Héjja (2010) 301.

tudományos munka iránt érdeklődő szakemberek támogatását volt hivatott segíteni. A volt ÁB-tanszék által összegyűjtött tudományos könyvtár, dokumentumtár részben megsemmisült, részben az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában még megtalálható.

Nézzük meg itt is először a fogalmakat:

Nemzetbiztonság:

1. Olyan – külső és belső körülmények által determinált – állapot, amelyben az adott állam zavartalanul, a teljes szuverenitás alapján gyakorolhatja funkcióit.
2. Az adott társadalmi rendszer alapja és felépítménye, összességében az államrend egésze stabilitásának, zavartalanságának megléte.
3. Egy adott ország határain belül található valamennyi anyagi és humán jellegű érték fenyegető támadástól történő összefogott, többirányú megvédése, illetve ezek érvényesülése a határon belüli és azon kívüli tevékenységgel.
4. Adott nemzet azon képessége, hogy megvédje nemzeti értékeit, érdekeit minden külső és belső fenyegetés ellen.
5. Adott ország (nemzet) szuverenitásának, alkotmányos rendjének, biztonsági érdekeinek titkosszolgálati eszközökkel fenntartott, támogatott külső és belső veszélyektől, fenyegetettségektől mentes állapota.¹⁴

A Belügyminisztérium hivatalos honlapján nemzetbiztonság címszó alatt az alábbi fogalommeghatározást találhatjuk: „A nemzetbiztonság egy adott állam szuverenitásának és alkotmányos rendjének biztonságát jelenti. Komplex kategória, amely nemcsak a katonai, de a politikai, gazdasági társadalmi, emberjogi, környezeti és informatikai biztonságot is magában foglalja, szorosan összefügg az adott állam szűkebb és tágabb környezete, valamint szövetségesei biztonságával.”¹⁵

Hazánkban jelenleg négy nemzetbiztonsági szolgálat, az Alkotmányvédelmi Hivatal, az Információs Hivatal, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat működik.

A fogalmak tisztázása után tekintsük át a nemzetbiztonsági területen ma fellelhető tudományos tevékenységet: minisztériumi szinten azt látjuk, hogy működik a Belügyi Tudományos Tanács. A belügyi tudományos munka olyan kutató-, alkotó-, tudományos-szervező tevékenység, amely a rendészettudomány valamennyi területére kiterjed. Célja az ágazatban létrehozott tudományos értékek feltárásának elősegítése, a tudományos eredmények gyakorlatban történő alkalmazásának előmozdítása, továbbá a rendészettudomány tudomány-rendszertani helyének, szerepének erősítése, valamint tárcaszintű koncentrációja.¹⁶ Ezenkívül 2011 óta valamennyi BM-szervnél működnek a tudományos tanácsok. A BM-szintű tudományos eredmények publikálásához 1953-tól a Belügyi Szemle című folyóirat áll rendelkezésre. A lap a társadalmi devianciák, valamint a közbiztonság és a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi, rendészeti szempontból elemző, értékelő tanulmányokat közöl.¹⁷ A BM háttérintézményeként működik a BM Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság (BM

¹⁴ Beregyei (2008) 276-277.

¹⁵ Forrás: <http://www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium> (2014. 04. 05.)

¹⁶ Forrás: <http://www.bm-tt.hu/koszonat.html> (2014. 04. 06.)

¹⁷ Forrás: http://www.rvki.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=129&Itemid=128 (2014. 04. 06.)

OKTF), amelynek alapfeladatát képezi a BM rendszettel összefüggő tudományszervezési feladatainak ellátása. Ezt a feladatot a főigazgatóságon belül elsősorban a Tudományszervezési Osztály végzi. A BM OKTF egy internetes folyóiratot is alapított Rendvédelem címmel. E folyóirat megteremtésének elsődleges célja, hogy publikációs felületet teremtsen a rendvédelmi szakterület hazai kutatóinak, elméleti és gyakorlati művelőinek, oktatóinak, a rendvédelmi felsőoktatás hallgatóinak a rendvédelemhez kapcsolódó legújabb eredményeik minél szélesebb körben történő megismerhetősége érdekében.¹⁸

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (MK KFH) munkatársai részére a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen (ZMNE) zajló együttműködés kereti között 1997-ig különböző formában folytatódott a főiskolai, egyetemi szintű képzés. 2002 és 2008 között pedig öt osztályban végeztek felderítő tisztek. A képzések a Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatallal (MK KBH) közösen kerültek végrehajtásra.¹⁹ Egészen 2005-ig viszont nem folyt állami iskolarendszerbe illeszkedő, szervezetszerű nemzetbiztonsági oktatás a szolgálatok tagjai számára. A 2005–2006-os tanévben a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen indult meg a már bolognai folyamat szerint akkreditált nemzetbiztonsági képzés. „2005-től 2009-ig *Nemzetbiztonsági Szakcsoport*, 2009. szeptembertől 2012. február 1-ig *Nemzetbiztonsági Tanszék*, 2012. február 1. óta *Nemzetbiztonsági Intézet* néven működik a nemzetbiztonsági oktatás központi intézménye.”²⁰ Jelenleg a Nemzeti Közszoigálati Egyetemen (NKE), a Nemzetbiztonsági Intézetben belül működik egyrészt a Katonai, másrészt a Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék, ahol a katonai és a polgári nemzetbiztonsági specializáció keretein belül, alap- és mesterszakokon folyik az oktatás a szolgálatok tagjai számára. A tudományos munka támogatására, a doktoranduszok és a szakterület kutatói számára az NBI 2013. szeptember 1-jével egy elektronikus folyóiratot alapított Nemzetbiztonsági Szemle címmel. A folyóirat célja a nemzetbiztonsági szféra tudományos kérdéseinek, szakmaiságának képviselete, és olyan fórum létrehozása, amely – összhangban az egyetem létrehozásakor megfogalmazott gondolatokkal – teret biztosít a szakemberek, oktatók, kutatók és hallgatók tudományos értékű eredményei bemutatásának. Eddig két száma jelent meg a szemlének. Bűnügyi szolgáltatási ismereteket (bűnügyi hírszerzést és titkos információgyűjtést) oktatnak még az NKE Rendszettudományi Karának (RTK) Bűnüldözési és Gazdaságvédelmi Tanszékén. Az NKE RTK szakmai tudományos folyóirata pedig a 2000 óta működő Magyar Rendészet.

A Honvédelmi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatában a tudományos munkával kapcsolatban a miniszter részére az alábbiak szerepelnek:

„Meghatározza a hadtudományi kutatás-fejlesztés főbb irányait, a tudományos kutatások irányításával összefüggő hatásköröket, a kutatások tervezésével kapcsolatos követelményeket. Szabályozza a Magyar Honvédség szervezeteinél folyó tudományos munka rendjét, a tudományos kutatások támogatását.

Meghatározza a Magyar Honvédségnél folyó oktatási, képzési, továbbképzési, tudomány-, illetve pályázatszervezői tevékenység irányításával kapcsolatos feladatokat.”²¹

18 Forrás: http://www.rvki.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=93&Itemid=99 (2014. 04. 06.)

19 Héjja (2010) 302.

20 Rácz–Bebesi (2013)

21 Forrás: http://www.kormany.hu/download/6/29/60000/HM_SZMSZ_m%C3%B3d_egysszerk_hatalyos_2011nov26.pdf (2014. 04. 06.)

A Nemzeti Közzolgálat Egyetemen jelenleg három doktori iskola is működik, a hadtudományi, a katonai műszaki és a közigazgatás-tudományi. A Hadtudományi Doktori Iskolán belül választható a nemzetbiztonság és rendvédelem kutatási terület, ahol 2003 óta nyolc fő szerzett tudományos (PhD-) fokozatot valamilyen nemzetbiztonsági területet érintő disszertációval. Tekintsük át a Hadtudományi Doktori Iskola kutatási területként meghirdetett kutatási témáit a 2013–2014-es tanévre, elsősorban a nemzetbiztonsággal foglalkozó terület vonatkozásában:

Nemzetbiztonság és rendvédelem kutatási terület

Szakvezető: dr. habil. Varga János főiskolai tanár, PhD

1. A magyar nemzetbiztonsági intézményrendszer stratégiai szintű vizsgálata: a szolgálatok működési feltételeiben, feladataiban, szervezésében, eszközrendszerében, tevékenységében, vezetésében, irányításában, felügyeletében, ellenőrzésében és együttműködésében bekövetkezett változások elemzése és értékelése, az elődszervezetek története.

Témavezetők: dr. Boda József egyetemi docens, PhD

dr. Héjja István, CSc

2. A nemzetbiztonsági szemléletű elemzés-értékelés elméleti kérdései és gyakorlati módszertana.

Témavezető: dr. habil. Kis-Benedek József egyetemi docens, PhD

3. A nemzetbiztonsági szolgálatok szerepvállalása és együttműködése a NATO és az EU előtt álló kihívások kezelésében. A szövetség és az unió felderítő-információs rendszere.

Témavezető: dr. Tömösváry Zsigmond c. egyetemi docens, PhD

4. A nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés elvei és sektorspecifikus (katonai/ polgári hírszerzés, elhárítás, alkotmányvédelem) sajátosságai.

Témavezető: dr. habil. Kis-Benedek József egyetemi docens, PhD

5. Válságkörzetek elemzése Magyarország nemzetbiztonsága tükrében.

Témavezetők: dr. Héjja István, CSc

dr. Szilvágyi Tibor, PhD

6. A nemzetbiztonsági szolgálatok feladatai a nemzetközi válságkezelésben és a béke-műveletek támogatásában.

Témavezetők: dr. Boda József egyetemi docens, PhD

dr. habil. Kis-Benedek József egyetemi docens, PhD

7. A titkos információgyűjtés és adatszerzés technikai biztosítása a nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervek számára.

Témavezető: dr. Boda József egyetemi docens, PhD

8. A nemzetbiztonsági szolgálatok és egyéb titkos információgyűjtést végző szervek sajátos tevékenységei

Témavezető: dr. Héjja István, CSc

9. A nemzetbiztonsági szolgálatok működése a demokratikus jogállamok keretei között

Témavezető: dr. Simicskó István főiskolai docens, PhD²²

22 Forrás: http://hhk.uni-nke.hu/uploads/media_items/meghirdetett-kutatasi-temak-a-2013-2014-es-tanevre.original.doc (2014. 04. 06.)

A fenti felsorolást elemezve megállapíthatjuk, hogy adottak a lehetőségek a nemzetbiztonsági témával tudományos alapon foglalkozni kívánó kutatók számára a tudományos fokozat megszerzéséhez. Tanulmányozva a felsőoktatási kínálatot ugyanakkor azt a következtetést is levonhatjuk, hogy megjelentek a nemzetbiztonsági képzések a polgári egyetemeken és főiskolákon. A Zsigmond Király Főiskolán (ZSKF) nemzetbiztonság és biztonságpolitika szakirány működik. A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen gazdasági, üzleti, információ- (hír)szerzést oktatnak, a Budapesti Corvinus Egyetemen pedig a nemzetbiztonsági ismeretek, a diplomácia és a hírszerzés témáiban lehet ismereteket szerezni.

A katonai nemzetbiztonsági szolgálatoknál a kutatás és a tudományos munka elősegítése érdekében tudományos tanácsokat hoztak létre, és léteznek a tudományos közlésekhez elengedhetetlen kiadványok, úgymint a Katonai Felderítő Hivatal (KFH) által 2002-ben alapított Felderítő Szemle és a Katonai Biztonsági Hivatal (KBH) által létesített Szakmai Szemle, melyek a két szolgálat összevonása után is megmaradtak.

A honvédelmi miniszter a KBH-t 1999-ben, a KFH-t 2002-ben (tudományos) kutatóhellyé nyilvánította. A KFH-nál korábban működő Tudományos Tanács hatékony munkája eredményének tudható be, hogy 2002 és 2010 között tíz fő szerzett a hivatal állományából tudományos (PhD-) fokozatot.²³ Hasonló egyébként az arány a KBH-nál és a két szolgálat összevonása után újjáalakult tanács esetében is.

A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok vonatkozásában azt láthatjuk, hogy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál (NBSZ) és elődszervezeteinél már az 1960-as évek végétől intenzív kutatói tevékenység és tudományos munka folyt, amely az előző fejezetben részletesen ismertetésre került. Ezek a kutatások és tudományos munkák akkor még elsősorban a Szakértői Intézetben zajlottak. Lássunk itt néhány példát az ezen időszakban készült tudományos munkákra:

- Hazai Lászlóné: *Papíroregedés jelenségeinek felhasználása a spektroszkópiai azonosító vizsgálatokhoz*. Egyetemi doktori értekezés. 1991.
- Lapat Attila: *Robbanóanyag-analitikai vizsgálati módszerek alkalmazása az igazságügyi szakértői munkában, szerepük a robbanóanyaggal elkövetett bűncselekmények felderítésében*. Doktori (PhD-) értekezés. 2002.
- Zalai Noémi: *A humanerőforrás-gazdálkodás kérdéseinek vizsgálata a nemzetbiztonsági szolgálatoknál*. Doktori (PhD-) értekezés. 2012.

Az NBSZ Tudományos Tanácsa 2010 decemberében jött létre azzal a céllal, hogy egyrészt megpróbálja a tudomány eredményeit közel hozni a napi élet szükségleteihez, másrészt a gyakorlatban megszerzett tudást a tudományos kutatók számára elérhetővé tegye. 2011-től egy tudományos folyóiratot is elindított az NBSZ Tudományos Szemle címmel. Az NBSZ Tudományos Tanácsa megalakulása óta évente egy-két nemzetközi és három-négy hazai szakmai konferenciát szervezett, és egy tucatnyi szakmatörténeti, szakmai kiadványt publikált. 2010-ben négy fő rendelkezett a szakszolgálatnál tudományos fokozattal, amely mára tizenegy főre bővült, és ma tizenhárom fő tanul valamelyik egyetem doktori iskolájában. Az Alkotmányvédelmi Hivatal Tudományos Tanácsa 2012-ben alakult meg, és még abban az évben (pszichológiai témában) egy sikeres konferenciát szerveztek.²⁴

23 Sallai (2010) 313–315.

24 Regényi (2013) 91.

Az állambiztonsági múlt tudományos feltárásában elévülhetetlen érdemei vannak az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának és elődszervezetének, a Történeti Hivatalnak. Ez az a terület, ahol a legtöbb tudományos színvonalon készült művet találhatjuk. A levéltár egy internetes folyóiratot is működtet Betekintő címmel, ahol az időszzerű kutatási eredményeket publikálják. A tudományos munkával hivatalból foglalkozó szervezetek mellett léteznek olyan társadalmi szervezetek, amelyek abból a célból jöttek létre, hogy az adott szakma tudományos művelői számára nyújtsanak szervezeti és pénzügyi támogatást. Közöttük akad néhány olyan is, amely a nemzetbiztonsági kutatásokat is támogatja. Talán a legrégebbi hagyományokkal a Magyar Hadtudományi Társaság rendelkezik. „A Magyar Hadtudományi Társaságot (MHTT) a hadtudomány művelésében élenjáró és iránta érdeklődő személyek 1990-ben alapították azzal a céllal, hogy összefogja e tudományterület szakembereinek tevékenységét. Az MHTT célja a magyar hadtudomány fejlődésének elősegítése, tagjainak érdekképviselése, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia által 1883-ban létrehozott Hadtudományi Bizottság szellemi örökségének a felvállalása. A Társaság egy, a tudományos kutatók körében elismert és népszerű folyóiratot is működtet »Hadtudomány« néven. A MHTT-n belül működik egy Nemzetbiztonsági Szakosztály is.”²⁵

A Magyar Rendészettudományi Társaság 2004. május 24-én, 116 alapító taggal alakult meg. „A Társaság célja:

- a rendészettudománnyal és a rendszettel kapcsolatos tudományos ismeretek fejlesztése, az egyes rendészeti problémák tudományos vizsgálata;
- a rendszettel összefüggő és más kapcsolódó szakterületek iránt érdeklődő, azokkal tudományos igénnyel foglalkozó vagy foglalkozni kívánó állampolgárok összefogása, a rendészettudomány fejlődésének szolgálata, a tudományos eredmények gyakorlati alkalmazásának segítése;
- megfelelő fórum biztosítása a Társaság tagjai részére ismereteik bővítésére, kutatásaik segítésére, szakmai eredményeik terjesztésére, publikálására, szakmai színvonaluk emelésére, továbbá érdekeik védelmére;
- a magyar rendészettudományi élet hagyományainak felkutatása, ápolása, a szakmai egység és az együvé tartozás érzésének, gyakorlatának erősítése.”²⁶

Az MRTT nem rendelkezik nemzetbiztonsági tagozattal, de tagjai között szép számmal akadnak a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokhoz tartozó hivatásosok és nyugdíjasok.

Még egy társadalmi szervezetről mindenképpen említést kell tenni, ez pedig nem más, mint a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. „Célunk, hogy a szakterület művelésével, az írásos források és tárgyi emlékek feldolgozásával hozzájáruljunk a magyar és az egyetemes történelem gyarapításához, rendvédelem-történeti múltunk feltárásához és hasznosításához. Egyesületünk úgy véli, hogy nemzeti rendvédelem-történeti tradíciónk – elsősorban a XIX. és XX. századi hagyományaink – közkinccsé tételével elősegítheti a magyar rendvédelem fejlesztését, a személyi állomány identitástudatát, ezen keresztül pedig az etikai viszonyok fejlődését, valamint a lakosságnak a rendvédelmi testületekről kialakított elképzelésének a kedvezőbbé tételét.” A társaság adja ki a Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis) című, egyet-

25 Forrás: <http://mhtt.eu/index.php?page=bemutakozas> (2014. 04. 06.)

26 Forrás: <http://www.rendeszet.hu/celok> (2014. 04. 06.)

len magyar nyelvű tudományos periodikát, amely a rendvédelem-történet kutatóinak tudományos igényű feldolgozásait közli.²⁷ A társaság tudományos konferenciáin és kiadányaiban szerepelnek a titkosszolgálatok történetével kapcsolatos témák és publikációk.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy folyamatos fejlődés látszik a kutatás és a tudományos munka területén mind az állambiztonsági időszakot, mind pedig a rendszerváltás óta eltelt időintervallumot figyelembe véve. Nem is lehet ez másképpen, hiszen a folyamatosan és dinamikusan zajló technikai változások, a társadalomban bekövetkezett események megkövetelték és megkerülhetetlenné teszik az ezen kihívásokra adandó, tudományos alapokon nyugvó válaszokat.

E rövid tanulmány természetesen nem adhat választ a rendészet mint tudomány elfogadásával kapcsolatos kérdésekre, és nem volt célja az sem, hogy részletesen beszámoljon az állambiztonsági időszakról, valamint nem volt célja a rendszerváltás óta eltelt közel huszonöt év részletes, tudományos értékelése sem. Talán sikerült felkeltenem az érdeklődést a tudomány művelőiben, rávilágítva, hogy nélkülözhetetlen az együttműködés a nemzetbiztonsági szolgálatok és a tudományos kutatók között, és talán azt is sikerül elérnem, hogy a szolgálatok vezetői, szakemberei értelmét lássák a tudományos munkába való bekapcsolódásnak.

Irodalomjegyzék

- Beregnyei József (szerk.) (2008): *Rendészettudományi Szószedet*. Budapest, MRTT.
- Héjja István (2010): Az MK Katonai Felderítő Hivatal és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem együttműködés 1960–2008. In Vass Jenő Sándor (szerk.): *A magyar katonai felderítés és hírszerzés története. Szöveggyűjtemény*. Budapest, MKKFKH.
- Kozáry Andrea: A Rendőrákadémia létrehozása és működése 1947–1948-ban. In Gyarmati György (szerk.): *A Történeti Hivatal évkönyve*. Budapest, Trezor.
- Rácz Lajos – Bebesi Zoltán (2013): A nemzetbiztonsági oktatás tartalmi és formai változásai az NKE megalakulását követően. In: *Hadtudomány*, 23. évf. 1. sz.
- Regényi Kund (2013): Tudományosság mint új kihívás az Alkotmányvédelmi Hivatal számára (szubjektív szakértői vélemény). In: *Hadtudomány*, 23. évf. 1–2 sz. 91–93.
- Révész Béla: *A titok mint politika, a titkosszolgálatok politológiai kutatásának lehetőségei*. Forrás: <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/eforras/tananyag/polit/abjegyzet.pdf> (2014. 04. 05.)
- Sallai Imre (2010): Tájékoztató a MK KFH Tudományos Tanácsának a hadtudományi és a katonai műszaki PhD képzés támogatása érdekében végzett tevékenységéről (2002–2010). In Vass Jenő Sándor (szerk.): *A magyar katonai felderítés és hírszerzés története. Szöveggyűjtemény*. Budapest, MKKFKH.
- Szalma László (1973): A Belügyminisztérium tudománypolitikájának kérdése. In: *Belügyi Szemle*, 11. évf. 1. sz. 16–23.
- Újhelyi Gabriella (szerk.) (1984): *A belügyi tudományos tanulmányok és cikkek válogatott bibliográfiája (1974–1983)*. Budapest, BM Könyvkiadó.
- Kiegészítése: (1985): *Belügyi Dolgozók doktori disszertációi (1959–1984)*. Budapest, BM Tudomány-szervezési Osztály.

27 Forrás: <http://szbmrmtt.atw.hu/Strategia.htm> (2014. 04. 06.)

Idegenjog kontra idegenrendészet

HAUTZINGER ZOLTÁN

Bevezetés

A külföldi személyekre vonatkozó jogi rendelkezések összefoglaló megnevezésére a magyar jogirodalomban alapvetően két fogalom, az idegenjog és az idegenrendészet vált használatossá az elmúlt évszázadban. E kifejezéseknek ugyanakkor nem azonos a jelentéstartalmuk, azok szinonimaként nem használhatók, másként fogalmazva a nem magyar állampolgárokkal kapcsolatos (ti. idegenjogi) jogalkalmazás napjainkban nem minden esetben tekinthető idegenrendészeti természetűnek.

Az idegenjog tágabb meghatározása azoknak a normáknak az összessége, amelyek az adott állam jogszabályban rögzített állásfoglalását fejezik ki a vele állampolgársági kötelekben nem álló, de különböző társadalmi viszonyokban vele kapcsolatba került természetes vagy jogi személyek helyzetével (jogaival és kötelességeivel) kapcsolatban.¹ Az idegenjog ilyen értelemben nem tekinthető önálló jogágnak, inkább egy speciális jogterületnek, amely a külföldi jogalanyokat szabályozó (elsősorban büntetőjogi, közigazgatási jogi vagy polgári jogi) szabályok rendelkezéseit fogja össze.

Az idegenjog szűkebb és tágabb értelemben is megfogalmazható. Szűkebb értelemben azok a jórészt igazgatási jellegű normák tartoznak ide, amelyek a külföldiek jogait és kötelezettségeit a belföldiek jogállásától eltérően szabályozzák, míg tágabb értelemben lényegében minden, a külföldiek jogi helyzetét bármilyen módon érintő norma idevehető. Ezeknek egy része nem mellel az irányozza elő, hogy a külföldiek a belföldiekével azonos jogállásra jogosultak; ilyennek tekinthetők elsősorban azok a szabályok, amelyek a külföldiek belföldi tevékenységéhez idegen jellegük miatt a dolog természeténél fogva szűkségesek (munkavállalás, lakhatási szabályok).²

Az idegenjog szűkebb meghatározásához kapcsolódik az idegenrendészet, amely mintegy adminisztratív meghatározásként elsősorban a külföldi személyek határátlépésére és beutazására, magyarországi tartózkodására, jogaik gyakorlására, ennek ellenőrzésére, a szankciók esetleges alkalmazására, valamint a kiutazásukra vonatkozó hatósági jogalkalmazásra terjed ki.³ Fontos azonban megjegyezni, hogy az idegenrendészet kifejezést jogszabályokban vagy jogtudományi munkákban minden olyan esetben használják, amikor a külföldiek jogi helyzetét érintik. Ez azonban – különösen az idegenrendészet mint rendészeti fogalom értelmezése kapcsán is – erősen vitatható. Ennek a Magyar Rendészettudományi Társaság évtizedes jubileumára készült tanulmánynak az a célja, hogy rámutasson az idegenrendészet definiálásának elméleti kereteire, ezáltal e fogalom alkalmazásának lehetséges helyes irányaira.

1 Éliás (1987) 1.

2 Mádl–Vékás (1997) 223.

3 Ivancsics (2008) 1667.

A magyar idegenjog fejlődése a rendészet fogalmi evolúciója tükrében

A külföldiekre vonatkozó magyar jogi szabályozás hosszú ideig csak bizonyos jogi rendelkezésekben öltött testet. Az 1880-as évekig Magyarországnak nem volt égető szüksége arra, hogy a külföldiek ellenőrzésének kérdését szabályozza.⁴ Az állam érdekeinek megóvására még a 19. század végén is elegendő volt a toloncszabályokról kibocsátott rendelet,⁵ amelynek értelmében a közbiztonságra és az állam érdekeire veszélyes külföldieket a hatóságok az ország területéről eltávolíthatták. A külföldiek lakhatására vonatkozó normaanyag ekkor az általános községi szabályozás⁶ része volt, illetve ehhez kapcsolódó szabályok voltak megtalálhatók az első honosítási törvényben,⁷ avagy a házassági jogról szóló törvényben,⁸ valamint a külföldiekre sajátos büntetőjogi eszközöket alkalmazó Csemegi-kódexben.⁹

Az első, kifejezetten a nem magyar állampolgárok jogállására vonatkozó törvény a külföldieknek a magyar korona országainak területén való lakhatásáról szóló 1903. évi V. törvénycikk volt. E jogszabályt a magyar szakirodalom¹⁰ elsősorban mint idegenrendészeti törvényt tartja számon, mivel arra – a törvény általános indokolása szerint – azért is szükség volt, mert *„fontos állami feladatot képez tehát, gondoskodni arról, hogy az állam területén megjelenő külföldiek éber figyelemmel kísértessenek, az állam közigazgatási viszonyaira, a közbiztonság és közrend érdekeire veszélyesek annak területéről idejében eltávolíttassanak s így a letelepülésben megátoltassanak”*.¹¹ A törvény azonban nem csupán rendészeti jellegű szabályokat fogalmazott meg. A tételes szabályozás tekintetében figyelemre méltó például, hogy a törvény alapelvei éllel deklarálja: *„Külföldiek a magyar korona országainak bármelyik községében tartózkodhatnak.”*¹²

A fenti források már a 20. század elején alkalmasak lehettek volna arra, hogy az idegenjog egyes területeit külön-külön is meghatározzák. Jól meghatározható jogszabályi rendelkezések vonatkoztak a külföldiek beutazásának és letelepedésének (lakhatásának) szabályaira, a külföldiek ellenőrzésére és a velük szemben alkalmazható intézkedések végrehajtására, a honosítási eljárás lefolytatására, de még a házasságkötésre is. Az idegenjognak viszont – tekintettel a mozgási jog szabadságára is – még más tartalma volt. Magában foglalta az állam egyik részéből a másikba való utazás tekintetében az útlevél-ügyet, valamint az egyik községből a másikba való utazásra vonatkozó bejelentés ügyét, más megfogalmazásban a külső és belső idegenjogot.¹³ Az idegenjog tehát alapvetően a honossági jogra és a bejelentési jogra koncentrálódott, a rendészeti jelleg pedig az igazolási kötelezettség teljesítéséhez kapcsolódott. Ez a körülmény formálta később a kül-

4 Peregriny–Jacobi (1931) 7.

5 A toloncszabályokról szóló 9389/1885. sz. BM rendelet.

6 A községekről szóló 1886. évi XXII. törvénycikk 15. §-a.

7 A magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről szóló 1879. évi L. törvénycikk.

8 1894. évi XXXI. törvénycikk.

9 A magyar büntető törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénykikke.

10 Pl.: Wetzel (2011) 32., Halász (2011) 94.

11 A külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról szóló 1903. évi V. törvénycikk általános indokolása.

12 A külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról szóló 1903. évi V. törvénycikk 1. §-a.

13 Stein–Kautz (1871) 78.

földiekre vonatkozó jogszabályok megalkotását, és ez lehetett az oka annak is, hogy az idegenek bejelentkezésére és lakhatására vonatkozó szabályok elfogadásánál a rendészeti karakter dominált.

Az idegenjogi szabályok idegenrendészeti jellegét erősítette az is, hogy a rendészet általános meghatározása a 20. század fordulóján még azokat a jogviszonyokat jelölte, amelyekben általában a kormány beavatkozott az igazgatásba.¹⁴ E megfogalmazást Csiky Károly nem osztotta, mondván, hogy a rendészeti tevékenység feladata – a közigazgatás gondozó tevékenységével ellentétben – a védelem mindazon veszélyek ellen, amelyek az egyéni vagy a közérdeket akár az ember, akár a természet erőinek a kellő határon és mértéken túlterjedése következtében veszélyeztetik. A védelem pedig parancsban és tilalomban, felügyeletben és ellenőrzésben s a rend megzavarása ellen irányuló hatásban, azaz kényszerben nyilvánul meg.¹⁵ Ezt Concha Győző mint biztonsági rendészetet fogalmazta meg, és annak ellátását egyértelműen a közigazgatási rendőrséghez kötötte.¹⁶

A rendészet lényegét Tomcsányi Móric is a rendőrséghez, pontosabban a rendőri funkcióhoz kötötte. Ennek célját vagy preventíve a rend, a jogrend veszélyeinek elhárításával, vagy utólagosan a rend bekövetkezett megzavarása esetén azáltal éri el, hogy a rendzavaró körülményt megszünteti. A rendészet tehát nemcsak preventív és negatív (elhárító) természetű, hanem utólagosan ható s pozitív tényekben is megnyilvánuló lehet.¹⁷ Ehhez képest Magyary Zoltán szerint a rendészet célja az általános nyugalom, biztonság és a rend biztosítása. A rendészet nem pozitív, hanem védő, elhárító tevékenység, és ebben különbözik a szakirányú közigazgatástól, amelynek pozitív feladatai vannak.¹⁸

Magyary gondolatai mentén haladva az idegenjog és az idegenrendészet elhatárolásának lehetősége a 20. század derekán valósulhatott volna meg. Addig a rendészet mint egyszerre védő és támogató közigazgatási (ezen belül elsősorban rendőri) funkció jelent meg, míg Magyary után a rendészet fogalmi meghatározása egyértelműen a prevenció irányába fejlődött. A külföldiek igazgatásával kapcsolatos szabályok megnevezése és értelmezése ugyanakkor megmaradt az idegenrendészeti terminológia szintjén, holott azok már nemcsak a külföldiek kötelezettségeire és azok betartásának ellenőrzésére, felügyeletére vonatkoztak, hanem – különösen az 1920–30-as években született rendeleti szabályozás eredményeként – a nem magyar állampolgárok beutazásának és tartózkodásának hatékonyabb elősegítésére.

Az idegenjog térrénumai

Az idegenjog – bevezetőben említett – fogalmi meghatározásának elméleti alapját az adja, hogy a mentességet nem élvező külföldiek alá vannak vetve az állam felségjogának, de jogállásukat különböző jogszabályok rendezik, hiszen minden állam saját maga is alkothat olyan belső jogszabályokat, amelyek a területén tartózkodó külföldiek jogi helyzetére vonatkoznak.¹⁹ Ez az idegenjogi szabályozás elvileg nem korlátlan, mivel egy

14 Uo. 105.

15 Csiky (1888) 13.

16 Concha (1901) 140–141.

17 Tomcsányi (1929) 4.

18 Magyary (1942) 564.

19 Nagy (1978) 12.

állam egyfelől a külföldieket pusztán nem honos mivoltuknál fogva nem helyezheti kedvezőtlenebb elbírálás alá (egyenlő elbánás elve), másfelől mindenkinek (így nemcsak a saját állampolgárainak) köteles biztosítani az alapvető emberi jogokat és a tisztességes jogalkalmazáshoz szükséges intézményrendszert (nemzetközi standard követelménye). Bár ezek az elvek az elmúlt évtizedekben különböző értelmezést kaptak, alapvető jelentőségük nem változott, miszerint egyetlen állam sem határozhat meg a vele állampolgársági kötelékbe nem tartozó személyekre olyan szabályokat, amelyek indokolatlanul kedvezőtlenebb helyzetet teremtenek a számukra.

Az idegenjog jellemzőit tekintve megállapítható, hogy a külföldieket érintő normaanyag nem homogén. A magyar jogrendszer szinte valamennyi ágazatában találunk olyan normákat, amelyek bizonyos feltételek mellett külföldiekre is vonatkoznak.²⁰ Az idegenjog tehát nem egy önálló jogágat vagy jogterületet jelöl, hanem azoknak a különböző jogszabályoknak az összességét, amelyeknek az alanya külföldi. Emellett gondolni kell arra is, hogy a nem honos személyekre sok esetben az általános szabályokat kell alkalmazni, mivel az adott jogügyletnek nem szükséges sajátos idegenjogi szabályt kapcsolni. Ennélfogva a külföldiekre vonatkozóan szinte minden jogágban találunk példákat, de azok egyik esetben sem mutatnak önálló rendszert, azaz nem beszélhetünk például idegen büntetőjogról vagy polgári jogról stb. Más a helyzet azokkal a szabályokkal kapcsolatban, amelyek célzottan a nem honos személyek beutazásáról és tartózkodásáról szólnak. Ezek a közigazgatási jog különös részéhez tartoznak, azaz olyan normákat foglalnak össze, amelyek a külföldi státusra tekintettel meghatározva egészítik ki az általános közigazgatási jogi normákat. Ezt az idegenjog szűkebb értelmezéseként tekinthetjük adminisztratív idegenjognak, amely magában foglalja a külföldiek beutazásával és területen tartózkodásával kapcsolatos támogató jogalkalmazást, a jogszerűtlen beutazáshoz vagy tartózkodáshoz kapcsolódó idegenrendészeti normákat, valamint az idegen állampolgárságú személy által kezdeményezett menedékkjog, illetve állampolgársági jog anyagi és alaki jogi szabályait.

Idegenjog és rendészet

A rendészet napjainkban is általánosan elfogadott fogalma az 1980-as évek óta érdemben nem változott. Az ún. szameli fogalom szerint a rendészet olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul.²¹ Finszter Géza egyik interpretációjában a rendészet olyan szakigazgatásként fogható fel, amely hatósági jogkörben eljárva, a közbiztonság és a közrend védelmében jogokat biztosít és kötelezettségeket ír elő a hierarchikusan nem alárendelt ügyfelek részére akként, hogy önkéntes jogkövetés hiányában – a legitim fizikai erőszak monopóliumát is magában foglaló – hatósági kényszer alkalmazásával szerez érvényt hatósági intézkedéseinek.²² A rendészet tehát hangsúlyozottan a civil közigazgatás része, amelyben intenzíven van jelen a hatósági tevékenység és annak intézkedésekben megnyilvánuló közvetlensége.²³

20 Ádám (1961) 351.

21 Szamel (1992) 8.

22 Finszter (2012) 18.

23 Patyi (2013) 138.

A külföldiek beutazásával vagy belföldi tartózkodásával összefüggő igazgatás a fenti meghatározás tükrében csak abban az esetben lehet rendészeti típusú, ha idegen honosságú személy jogsértő magatartása ezt indokolja. Ilyen értelemben az idegenrendészet élesen elkülönítendő attól a jogalkalmazástól, amely a jogérvényesülés érdekében azért szükséges, mert ahhoz az önkéntes jogkövetés nem elegendő. A beutazási feltételek ellenőrzése, az egyes utazási, tartózkodási vagy letelepedési stb. engedélyek kiadása az adminisztratív idegenjog nem rendészeti természetű érvényesülését jelenti, ezért az ilyen eljárásokat indokoltabb lenne idegenjogi igazgatásnak tekinteni. Az egyes engedélyek megadásához szükséges eljárások mellett az állampolgársági joghoz és a menedékjoghoz kapcsolódó igazgatási kérdésekre vonatkozó rendelkezések is az idegenjogi igazgatás részei.

Idegenrendészeti eljárás lefolytatása, idegenrendészeti intézkedés vagy kényszerintézkedés alkalmazása abban az esetben releváns, ha az idegenjog érvényesülése az adott jogviszony alanyának (külföldi) önhibájából nem valósul meg. Ilyennek minősül, ha az idegen állam polgára a beutazás vagy tartózkodás feltételeinek²⁴ nem felel meg, avagy ha az államhatárt meg nem engedett módon lépi át. Más kérdés, hogy ez utóbbi alkalommal, amennyiben súlyosabb cselekmény nem valósul meg, a határrendészeti és a szabálysértési intézkedés indokolt, ha állampolgársága folytán a határsértő személy a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkezik, míg elsősorban idegenrendészeti vagy – az államhatárt jogellenesen átlépő személy nyilatkozata alapján – menedékjogi eljárás indul, ha az inkriminált személy állampolgársága harmadik országhoz kötődik.

A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény (Szmtv.) személyi hatálya megmutatja, hogy a szabad mozgás jogával egyfelől az EGT-állampolgárok és családtagjaik, másfelől a magyar állampolgárok nem magyar állampolgárságú családtagjai rendelkeznek. Az Európai Gazdasági Térségről szóló egyezmény részes tagállamai az Európai Unió tagállamai, valamint Izland, Liechtenstein és Norvégia (korábban: Európai Szabadkereskedelmi Társulás). Az Európai Közösség, illetve annak tagállamai és a Svájci Államszövetség közötti megállapodás alapján az Szmtv. hatálya a Svájci Államszövetség polgáira is kiterjed.

A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek fogalmi meghatározása mellett került a magyar idegenjogi szabályozásba az ún. harmadik országbeli állampolgárok köre, amely kategóriát Magyarország mint első, az EGT-állampolgárok mint második csoportját követően kell érteni. Ennek értelmében a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (Harmtv.) hatálya azokra a nem magyar állampolgárokra és hontalanokra terjed ki, akik nem rendelkeznek a szabad mozgás és tartózkodás jogával. (Hontalan az a személy, akit saját joga szerint egyetlen állam sem ismer el állampolgárának.) A törvény értelmében harmadik országbeli állampolgárnak kell tekinteni az ellenkező bizonyításig azt a személyt, aki állampolgárságának igazolására harmadik ország által kiállított érvényes úti okmányt használ fel, vagy azt a személyt, aki nem valószínűsíti, hogy külön törvényben meghatározottak szerint a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkezik.

24 Magyarországon, ahogy más európai uniós tagállam tekintetében is, a beutazás feltételeinek ellenőrzése nemcsak nemzeti, hanem közösségi jogalkalmazást is jelent, mivel annak elsődleges jogforrását az ún. Schengeni határ-ellenőrzési kódex (az Európai Parlament és a Tanács 562/2006 EK rendelete a személyek határátlépésére irányadó szabályok közösségi kódexének létrehozásáról) vonatkozó rendelkezései határozzák meg.

A külföldiekkel kapcsolatos jogszabályi rendelkezések általános megítélésétől eltérően az adminisztratív idegenjog alkalmazása során az állampolgársági differenciálásnak nagyobb jelentősége van. Amíg egy büntetőjogi vagy polgári jogi jogviszonyban általában a külföldi állampolgárságának – azon túl, hogy a személy nem honos polgár – nincsen jelentősége, addig az idegenjogi igazgatás, az idegenrendészet és a menedékjogi igazgatás során is tekintettel kell lenni arra, hogy állampolgárságánál fogva a személynek van-e joga a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz, avagy harmadik országbeli állampolgárnak tekintendő. Előbbi kategória esetében ugyanis a beutazás és a tartózkodás szabadsága mellett az idegenrendészeti aktusok meghozatalaként a beutazáshoz és a tartózkodáshoz való jogot csak az arányosság elvének betartásával és az érintett külföldi magatartására tekintettel lehet korlátozni. Ez esetben alapvetően olyan magatartásról van szó, amely valódi, közvetlen és súlyos veszélyt jelent a társadalom valamely alapvető értékére, különösen a közrendre, a köz- és nemzetbiztonságra vagy a közegészségügyre.²⁵ Ennélfogva a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személy esetében az idegenrendészet az ultima ratio elvének figyelembevételével jelenhet meg.

Hasonló korlátozás a harmadik országbeli állampolgárok tekintetében nem merül fel, esetükben – amennyiben menedékjogi eljárás nem indokolt – az idegenrendészeti intézkedések és kényszerintézkedések alkalmazásának egyedüli gátja a visszaküldés tilalma (non-refoulement elve) lehet. Ez pedig nyilvánvalóan abból a jogon túli felismerésből származik, hogy embertársainkat nem tesszük ki szándékosan vagy tetteink lehetséges következményeként üldöztetésnek, kínzásnak vagy egyéb sérelemnek.²⁶ Másként fogalmazva az idegenrendészet jogi és morális negatív korlátja a visszaküldés tilalma, míg pozitív kerete a mozgásszabadság tiszteletben tartása.

Az idegenrendészet funkciója

Az idegenrendészet mint hatósági jogalkalmazás csak a külföldi határátlépésével (alapvetően beutazásával) és/vagy tartózkodásával összefüggésben, jogsértő cselekmény elkövetésével vagy állapot létrehozásával kapcsolatban merülhet fel. Kizárólag idegenrendészeti jellegű intézkedésről vagy eljárásról beszélhetünk, ha a jogsértő cselekmény alapvetően a jogtalan beutazáshoz vagy a jogellenes tartózkodás érdekében történik. Kiegészítő szerep hárul az idegenrendészetre, ha a külföldinek a magyarországi tartózkodását azért kell megszüntetni és a továbbiakban kizárni, mert a személye jogerős bírói, büntető határozat értelmében válik nemkívánatossá. Ekkor ugyanis a külföldivel szemben büntető – és nem igazgatási természetű – szankciót kell alkalmazni abból a célból, hogy a nem magyar állampolgárságú, bűncselekmény miatt felelősségre vonható személy hatóságilag „távol tartható” legyen Magyarország területétől.

Idegenrendészeti hatáskörben a külföldivel szemben mind az államhatáron határellelőrzés keretében, mind az ország területén, a külföldiek ún. mélységi ellenőrzése során lehet intézkedést vagy kényszerintézkedést alkalmazni. Ezeknek a célja alapvetően a külföldi személy beutazása vagy tartózkodása folytán keletkezett jogellenes állapot megszüntetése, avagy ennek későbbi biztosítása.

²⁵ Rózsás (2013) 180.

²⁶ Nagy (2012) 100.

Államhatáron a beutazás feltételeivel nem rendelkező, idegen honos – főleg harmadik országbeli – állampolgár ügyében az idegenrendészet a határellenőrzéssel együtt a beutazás megtagadásával és a visszairányítás intézkedésével lép fel. Az idegenrendészeti érdek ebben az esetben sajátos módon még a büntetőeljárási jog érdekeit is megelőzi, mivel közokirat-hamisítás miatt – amennyiben más bűncselekmény nem valósult meg – nem lehet nyomozást indítani, ha a hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi úti okmányt a külföldi az ország területére való beutazásra használja fel.²⁷

Az idegenrendészet közrendészeti – védelmi (preventív) és helyreállító (resztoratív) – funkciói jelentkeznek abban az esetben, ha a jogellenes állapot elhárítása a határellenőrzés keretében nem valósítható meg. A külföldiekkel szemben az ország mélységében foganatosított ellenőrzésnek már nem az a célja, hogy a beutazás kérdésében állást foglaljon, hanem hogy a belföldi tartózkodás jogszerűségét megállapítsa. Jogszerűtlen tartózkodás gyanúja esetén személyi szabadságot korlátozó rendészeti intézkedésként alapvetően idegenrendészeti előállítás, ismeretlen személyazonosság és állampolgárság tekintetében visszatartás, míg a későbbi kiutasítás vagy kitoloncolás végrehajtása érdekében idegenrendészeti vagy kiutasítást előkészítő őrizet alkalmazható. A személyi szabadság meghatározott idejű idegenrendészeti korlátozása ugyanakkor nem büntető természetű, rendészeti jelentősége abban áll, hogy a jogszerűtlenül tartózkodó, menedékkjogi védelmet nem kérelmező vagy arra nem érdemes külföldinek az eltávolítása eredményes legyen. Ezek az intézkedések – a személyi szabadság korlátozása folytán – erős jogi kontroll alatt állnak, az egyes hatósági döntésekkel szemben minden esetben bírói jogorvoslatnak van helye.

Összegzés

A külföldiek jogállását meghatározó normák történeti evolúciója azt mutatja, hogy az ilyen rendelkezések a közigazgatás sajátos részeként, elsősorban mint rendészeti természetű szabályok alakultak ki. Ennek köszönhetően a nem honos személyek beutazásáról és idegen területen tartózkodásáról szóló törvények és kormány- vagy miniszteri rendeletek Magyarország európai uniós csatlakozásáig idegenrendészeti jogszabályokként jelentek meg a jogalkalmazásban és a tárgyhoz kötődő jogi gondolkodásban.

A külföldiekre vonatkozó szabályok azonban lényegében már a magyar jogalkotás kezdete óta nem csak rendészeti jellegű intézkedéseket tartalmaztak. Ennek megfelelően már a 19. és a 20. század fordulóján dogmatikailag jól elhatárolhatók lehettek volna a nem honos állampolgárok beutazását és tartózkodását segítő, illetve az ilyen személyek honosítását behatároló rendelkezések a külföldiekre vonatkozó – alapvetően a jelentkezési, bejelentési vagy tartózkodási, később beutazási – kötelezettségszegési szabályoktól.

Ez utóbbiak az idegenrendészet normatív megjelenítését adják, míg minden más, a külföldiek jogállását a magyar (belföldi) honos személyektől eltérő szabályozás pedig az idegenjogi igazgatás része. Megjegyzendő továbbá az is, hogy az idegenjogi igazgatás és az idegenrendészet is szerves része a külföldiekre vonatkozó jogi rendelkezések összességének, amelyek magát az idegenjog rendszerét alkotják.

27 Herke–Hautzinger (2013) 85.

Irodalomjegyzék

- A házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk
 A községekéről szóló 1886. évi XXII. törvénycikk 15. §
 A külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról szóló 1903. évi V. törvénycikk
 A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk
 A magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről szóló 1879. évi L. törvénycikk
 A tolonczszabályokról szóló 9389/1885. sz. BM rendelet
 Ádám Antal (1961): A külföldiek fontosabb jogai és kötelességei a Magyar Népköztársaságban. In: *Jogtudományi Közlöny*, 16. évf. 6. sz. 351.
 Concha Győző (1935): A rendőrség természete és állása szabad államban. In: *Hatvan év tudományos mozgalmai között. Concha Győző összegyűjtött értekezései és bírálatai*. Budapest, MTA.
 Csiky Kálmán (1888): *A magyar állam közigazgatási joga. Kézikönyv a joghallgatók és szigorlók használatára. I. kötet*. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság.
 Éliás Pál (1987): A külföldiek jogi helyzetével kapcsolatos alapvető kérdések. In Konrád Edit (szerk.): *Idegenjog. I. kötet*. Budapest, MTA Államtudományi Kutatások Programirodája.
 Finszter Géza (2012): *A rendőrség joga*. Budapest, ORFK.
 Halász Iván (2011): *A nemzetközi migráció és a közigazgatás*. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem.
 Herke Csongor – Hautzinger Zoltán (2013): *Büntető eljárásjogi alapkérdések*. Pécs, AndAnn.
 Ivancsics Imre (2008): Az idegenrendészet. In Kilényi Géza (szerk.): *A közigazgatási jog nagy kézikönyve*. Budapest, Complex Kiadó.
 Mádl Ferenc – Vékás Lajos (1997): *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
 Magyary Zoltán (1942): *Magyar közigazgatás*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
 Nagy Boldizsár (2012): *A magyar menekültjog és menekültügy a rendszerváltoztatástól az Európai Unióba lépésig*. Budapest, Gondolat.
 Nagy Károly (1978): *Az egyének és jogi személyek sérelmére elkövetett nemzetközi jogsértések*. Szeged, Acta Juridica et Politica. Tomus XXV. Fasciculus 4.
 Patyi András (2013): A rendészeti igazgatás és a rendészeti jog alapjai. In Lapsánszky János (szerk.): *Közigazgatási jog. Fejezetek szakigazgatásaink köréből. I. kötet*. Budapest, Complex Kiadó.
 Peregriny Géza – Jacobi Roland (1931): *Magyar állampolgárság. Községi illetőség és Idegenrendészet. II. kötet*. Budapest, Phönix Irodalmi Vállalat.
 Rózsás Eszter (2013): A külföldiek igazgatása és a menekültjog. In Lapsánszky János (szerk.): *Közigazgatási jog. Fejezetek szakigazgatásaink köréből. I. kötet*. Budapest, Complex Kiadó.
 Stein Lőrincz – Kautz Gusztáv (1871): *Államigazgatás és igazgatási jog alapvonalai*. Pest, Ráth Mór.
 Szamel Lajos (1992): Jogállamiság és rendészet. In: *Rendészeti Szemle*, 30. évf. 3. sz. 3–21.
 Tomcsányi Móric (1929): *Rendészet – közigazgatás – bírói jogvédelem*. Székfoglaló értekezés. Budapest, MTA.
 Wetzél Tamás (2011): *A bevándorlás kérdése Magyarországon*. Budapest, Publikon Kiadó.

A tisztességes eljáráshoz való jog garanciái Az Emberi Jogok Európai Egyezményében

KONDOROSI FERENC

A politika világában, a jogászkonferenciák végtelen hosszúságú vitáiban és természetesen a jogkereső közönség számára kiemelkedő jelentőségű téma a tisztességes eljárás érvényesülése, illetve hatása a bírósági eljárásokra. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke rendelkezik a tisztességes eljáráshoz való jogról: az 1. bekezdés a polgári és a büntetőügyekben egyaránt előírja a független és pártatlan bíróság előtti tisztességes, nyilvános és ésszerű időn belüli eljáráshoz való jogot, a 2. és a 3. bekezdésben pedig a büntetőeljárás speciális garanciáiról rendelkezik. A tisztességes eljárás követelménye a bírósági eljárások teljes körére vonatkozik. Olyan minőséget jelent – állapította meg az Alkotmánybíróság már egy korábbi határozatában –, amely a jogalkalmazói eljárásban feltétlenül érvényesülni engedi, hagyja, illetve rendeli el az emberi méltóság jogának a kiteljesedését. Az MRTT jubileuma az elmélyült vizsgálódás, a számvetés és a jogalkalmazó, valamint a jogalkotó szervek átgondolt, a folyamatos korrekciókat alkalmazó gyakorlatra indít bennünket. A szerző által készített összegzés a témával ismerkedő hallgatók és a tapasztalt jogalkalmazók számára egyaránt hasznos erőforrás.

A következőkben idézzük fel a 6. cikk meghatározó jelentőségű szövegét: „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei vagy az eljárásban részt vevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.”

A bírósághoz fordulás joga

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) a 6. cikk 1. bekezdését úgy értelmezte, hogy az magában foglalja a bírósághoz fordulás jogát is, amelyről az egyezmény kifejezetten nem rendelkezett. A Bíróság a *Golder kontra Egyesült Királyság* ügyben (1975. február 21-én kelt ítélet) úgy ítélte meg, hogy polgári ügyekben nehezen képzelhető el a jogállamiság megvalósulása a bírósághoz fordulás lehetősége nélkül. Azt az elvet, hogy a polgári jogvitát bíró elé lehessen terjesztetni, a Bíróság egyetemesen elismert alapvető jogelvnek tekintette, csakúgy, mint az igazságszolgáltatás megtagadását

tilalmazó nemzetközi jogi alapelvet. A Bíróság kimondta, hogy a 6. cikk 1. bekezdését ezeknek az elveknek a fényében kell értelmezni: tehát a 6. cikk magában foglalja a bírósághoz fordulás jogát polgári ügyekben.

A Bíróság ezt az elvet továbbfejlesztette az *Airey kontra Írország* ügyben (1979. október 9-én kelt ítélet): kimondta, hogy nem elég, ha a bírósághoz fordulás joga létezik, annak hatékonynak (ténylegesnek) is kell lennie. A konkrét ügyben – tekintettel különösen az eljárás és a kérdéses jogi problémák összetettségére – a Bíróság szerint a személyes fellépés nem biztosíthatta a kérelmező számára a hatékony jogot a bírósági tárgyalásra. Bár a bírósághoz fordulás jogát nem jogi, hanem személyes (anyagi) tényezők korlátozták, ez a helyzet ugyanúgy sértheti az egyezményt, mint a jogi akadályok. A Bíróság megfogalmazta, hogy az egyezményből fakadó néhány kötelezettség esetenként pozitív állami intézkedéseket igényel: bár az egyezmény nem rendelkezik a jogi képviselőről polgári ügyekben, az állam bizonyos esetekben köteles gondoskodni a jogi képviselő közreműködéséről.

Ebből nem következik az, hogy minden polgári jellegű jogvitában ingyenes jogsegélyt kellene biztosítani. Bizonyos esetekben jogi képviselő nélkül is biztosítható a hatékony bírósági tárgyalás, másrészt pedig a jogsegélyrendszer mellett az állam egyéb eszközökkel, például az eljárás egyszerűsítésével is biztosíthatja a bírósági út igénybevételének hatékonyságát.

Az anyagi okokból rászorultak részére az állam köteles jogi segítséget nyújtani például akkor, ha a jogi képviselet a bírósági eljárás során kötelező, vagy ha az érintett személy valamilyen okból nem képes a saját ügyét hatékonyan előadni és képviselni a bíróság előtt. Ilyen okok lehetnek, ha az eljárási vagy az ügyre vonatkozó anyagi jogszabályok bonyolultak, ha az ügyben való érzelmi érintettség nem összeegyeztethető a bíróság előtti képviselet során megkívánt objektivitási szinttel (például egy házassági bontópertben), továbbá ha az érintett személyes háttere, iskolázottsága, életpasztyalata alapján nem valószínű, hogy hatékonyan tudja megfelelni a bizonyítási teherből eredő követelményeknek. Ezen körülmények figyelembevételével az *Airey kontra Írország* ügyben a Bíróság jogsértőnek találta az ingyenes jogsegély hiányát, ugyanakkor a *McVicar kontra Egyesült Királyság* ügyben (2002. május 7-én kelt ítélet) a jogsegély hiánya nem sértette a tisztességes eljáráshoz való jogot. Az *Airey*-ügyben a kérelmező egy közepes iskolázottságú, egyszerű háziasszony volt, a négygyermekes anya a férjétől való különválás iránti keresetét nem tudta betérjeszteni a bonyolult eljárási szabályok szerint működő bírósághoz; míg a *McVicar*-ügyben a kérelmező egy magasan képzett és tapasztalt újságíró volt, akinek egy személyiségi jogi per alpereseként kellett eleget tennie annak a bizonyítási tehernek, hogy valószínűsítse állításainak valóságát.

A bírósághoz fordulás jogával összefüggésben említhető az az eset is, amelyben az eljárási illeték összegére tekintettel állapította meg a Bíróság a 6. cikk megsértését. A *Kreuz kontra Lengyelország* ügyben (2001. június 19-én kelt ítélet) a kérelmező államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránt kívánt pert indítani, azonban eljárási illetékként a lengyelországi éves átlagkeresetnek megfelelő összeg befizetésére kötelezték. Mentésítését (illetékfeljegyzési jogát) azért tagadták meg, mert a tényleges jövedelmét bizonyító okiratokkal szemben a bíróság arra a feltevésre alapozta a döntését, hogy vállalkozóként és a vállalkozásba fektetett megtakarításai révén képes megfizetni a kirótt illetéket. Ezen

feltevésének alátámasztására a bíróság nem szerzett be bizonyítékokat. A kérelmező az illetéket nem fizette be, így keresetét érdemben nem tárgyalták. Ezért a Bíróság megítélése szerint az illeték magas összege a bírósághoz fordulás jogának lényegét érintő aránytalan korlátozás volt, vagyis megsértették az egyezmény 6. cikkét.

A bírósághoz fordulás jogának biztosítása elsősorban jogalkotási kérdés, ugyanakkor a jogalkalmazó felelőssége, hogy a mérlegelésre teret biztosító jogszabálynak olyan lehetséges értelmezését válassza, amely a bírósághoz fordulás jogának érvényesülését biztosítja, ellentétben azzal, ami az alább ismertetett *Bulena kontra Cseh Köztársaság* ügyben történt.

A bírósághoz fordulás jogának megsértését eredményezheti az is, ha a bíróság nem dönt az elé terjesztett kereseti kérelmek valamelyikéről (lásd *Capella Paolini kontra San Marino*, 2004. július 13-án kelt ítélet) vagy ha a bíróság ítéletét nem hajtják végre (lásd *Immobiliare Saffi kontra Olaszország*, 1999. július 28-án kelt ítélet).

A bíróság függetlensége és pártatlansága

A függetlenség és a pártatlanság kérdése egymással szorosan összefügg, rendszerint a két kérdést együttesen vizsgálják. A függetlenség kérdése akkor hangsúlyosabb, ha a bíróság és a felek valamelyike között valamilyen hivatalos kapcsolat van, ha az államigazgatási szervek befolyása tetten érhető. A pártatlanságot a Bíróság szubjektív és objektív szempontból is vizsgálja, azaz figyelembe veszi az eljáró bíró személyes hozzáállását is, és azt is, hogy léteznek-e olyan tényleges garanciák, amelyek alkalmasak az elfogultság látszatának a kiküszöbölésére. Különösen olyan esetekben sérülhet a pártatlanság követelménye, ha az eljáró bíró a sértettel vagy az ellenérdekű féllel kapcsolatban állt, adott esetben a bíróság maga a sértett. A bíróság például a saját maga megsértése ügyében járt el az alább ismertetett *Kyprianou kontra Ciprus* ügyben. Svájcban abból eredően sérült a bíróság pártatlanságának látszata, hogy ügyvédek is eljárhattak részfoglalkozású bírakként, akikkel szemben azonban felmerült az a gyanú, hogy esetleg a további megrendelések reményében döntenek az előttük lévő ügyben félként szereplő cégek javára (lásd *Wettstein kontra Svájc*, 2000. december 21-én kelt ítélet). Egy finn ügyben pedig olyan bíró járt el a kérelmező ügyében, aki korábban ügyvédként a kérelmező ellenfelét képviselte egy másik ügyben (*Puolitaival és Pirttiaho kontra Finnország*, 2004. november 23-án kelt ítélet).

A tárgyalás tisztességessége és nyilvánossága

Az eljárás tisztességességét minden bírói szinten biztosítani kell, ugyanakkor az alacsonyabb szinten elkövetett jogsértések az eljárás későbbi szakaszában orvosolhatók, ezért a tisztességesség mindig csak az eljárás egészének tekintetében vizsgálható. A bizonyítékok mérlegelése a nemzeti bíróságok kizárólagos hatáskörébe tartozik, de az Emberi Jogok Európai Bírósága a kirívóan önkényes mérlegelést felülbírálhatja a tisztességesség szempontjából.

A tisztességesség elsősorban a felek egyenlőségét jelenti polgári ügyekben is. Ez azt jelenti, hogy az egyik fél által beadott minden iratot kézbesíteni kell a másik félnek is, és megfelelő lehetőséget kell biztosítani, hogy a másik fél beadványaira észrevételeket

tegyen. A felek szabályszerű értesítése, a betartható határidők kitűzése és a határozatok megfelelő indokolása is hozzátartozik a tisztességesség fogalmához.

Fő szabály szerint a tárgyalás nyilvánosságát is minden bírósági eljárási szakaszban biztosítani kell. Kivételesen megengedhető, hogy a másodfokú eljárásban ne tartsanak tárgyalást, ha a bíróság hatásköre kizárólag jogkérdések eldöntésére korlátozódik (lásd *Preto és társai kontra Olaszország*, 1983. december 8-án kelt ítélet). Nem elfogadható viszont az, ha a bíróság másodfokon tárgyaláson kívül dönt a bűnösség megállapítása vagy a büntetés súlyosbítása felől (lásd *Botten kontra Norvégia*, 1996. február 19-én kelt ítélet). Az ítéletet is nyilvánosan kell kihirdetni, legalább annak rendelkező részét és indokolásának lényegét. Magyarországot a Bíróság több ítéletében is elmarasztalta, amikor egy időben a büntetőeljárás törvény rendelkezései (amíg az Alkotmánybíróság meg nem semmisítette) széles körben lehetővé tették, hogy a fellebbezést a bíróság tanácsülésein bírálja el (lásd például *Csikós kontra Magyarország* ügy).

Ésszerű időn belüli eljárás

Az egyezmény 6. cikkének (1) bekezdése az igazságszolgáltatás minőségi kívánalmai között – a bíróság függetlensége és pártatlansága, a tárgyalás tisztességessége és nyilvánossága mellett – tartalmazza az eljárás ésszerű határidőn belüli befejezésének követelményét. Az ésszerű időn belüli igazságszolgáltatás a hatékony jogvédelem egyik előfeltétele, szorosan összefügg a jogbiztonság igényével, ezért ez a jog különös jelentőségre tett szert a demokratikus társadalomban az alapvető emberi jogok sorában (*De Cubber kontra Belgium*, 1984. október 26-án kelt ítélet).

Az ésszerű idő követelménye az egyedi eljárásban a felek védelmét szolgálja a túlzott eljárási késedelmekkel szemben, általános célja azonban az igazságszolgáltatás hatékonyságának és hitelességének megőrzése. Az „ésszerű idő” abszolút számokban nem meghatározható, az ésszerűség mindig az eset körülményeitől függ, s meglehetősen összetett és nehezen kiszámítható mérték. A Bíróság az ésszerűség mérlegelésekor figyelembe veszi az eljárás tárgyát képező ügy bonyolultságát, a kérelmező, illetve a peres felek magatartását, a hatóságok által tanúsított eljárást és egyéb tényezőket is, így különösen azt, hogy mi volt az eljárás tétje a kérelmező számára. Az állam nem felel a kérelmező által okozott késedelmekért, ugyanakkor a bíróság nem lehet elnéző a felek perelhúzó magatartásával szemben. Az a hagyományos alapelv, hogy a felek az eljárás urai, nem menti fel a bíróságokat az ésszerű időtartam követelménye alól, s szükség esetén megfelelő intézkedéseket kell tenniük az eljárás felgyorsítása végett. Ezzel kapcsolatban igen nehéz feladat hárul a bíróságokra, amikor megfelelő egyensúlyt kell teremteniük az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog és a tisztességes eljáráshoz való jog egyéb követelményei – mint például a felek számára megfelelő válaszlehetőség és felkészülési idő biztosítása – között.

Az nem határozható meg általános érvénnyel, hogy mi tekinthető ésszerű időtartamnak (előfordult, hogy már két-három évig tartó eljárást is ésszerűtlenül hosszúnak ítélték, míg más esetekben hat-hét év is tolerálhatónak minősült). A pertartam ésszerűségének megítélésekor a Bíróság figyelembe veszi az ügy bonyolultságát, a felek és a bíróság magatartását, valamint az eljárás tétjét. Az eljárás tétje szerint általában különös gyorsasággal lefolytatandónak minősülnek a munkaviszonnyal kapcsolatos viták, a csa-

ládi jogállással, a cselekvőképességgel kapcsolatos ügyek és egyes kártérítési perek. Azok az esetek is ebbe a csoportba tartoznak, amelyekben a késedelem az eljárás célját veszélyeztetheti. Az egyezmény gyakorlatában számos elmarasztalás született a rutin-nyilván tartási feladatok és a tárgyalások tartása terén tapasztalt késedelmek miatt, vagy például az eljárásnak másik eljárás befejezéséig történő felfüggesztése által okozott késedelem, illetve a bizonyítékoknak valamely állami szerv általi késedelmes benyújtása okán.

Az állam az eljárás elhúzódása esetén mentséggként nem hivatkozhat a bíróságok túlterheltségére, kivéve, ha az időszakos, előre nem látható események következtében áll elő, és a hatóságok azonnal intézkedéseket tesznek a helyzet orvoslására (lásd *Buchholz kontra Németország*, 1981. május 6-án kelt ítélet). Megjegyzendő, hogy a Bíróság gyakorlata egyre szigorúbb, az állam felelőssége szinte már objektív felelősségnek tekinthető az öt éven túl elhúzódó büntetőeljárások (beleértve a nyomozati és a jogorvoslati szakaszt) esetében.

Esetek

A *Suominen kontra Finnország* ügyben (2003. július 1.) a kérelmező azt sérelmezte, hogy egy banki hitellel kapcsolatos polgári perében az elsőfokú bíróság írásbeli indokolás nélkül elutasította bizonyítási indítványait. Az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította, hogy mivel a kérelmező az indokolás hiányában nem tudott a döntés ellen hatékonyan fellebbezni, nem részesült tisztességes eljárásban, ami sérti a 6. cikk 1. bekezdését.

A *Sakkopoulos kontra Görögország* ügyben (2004. január 15.) a kérelmező arra hivatkozott, hogy egészségügyi állapotára (szívelégtelenség és cukorbetegség) tekintettel fogva tartásának körülményei a 3. cikkben megfogalmazott embertelen bánásmód tilalmába ütköztek. Mivel a kérelmezőt börtönkórházban, majd szívroham után rendes kórházban kezelték, a kérelmező ugyanakkor nem tudott semmilyen bizonyítékot felmutatni a börtönhatóságok hanyagságára vonatkozóan, a Bíróság nem állapította meg a 3. cikk megsértését. Azonban a Bíróság megállapította a 6. cikk 1. bekezdésének megsértését, mert a görög bíróság, amikor elutasította a másodfokú büntetőbíróság által felmentett kérelmező kártérítési követelését, pusztán a büntetőeljárásról szóló törvény egyik rendelkezését idézte (miszerint nem jár kártérítés annak, akinek a bűnösségét több bizonyíték alátámasztotta), további indokolást az elutasításhoz nem fűzött.

A *Kyprianou kontra Ciprus* ügyben (2004. január 27.) a kérelmező egy negyven éve praktizáló ügyvéd volt, akit egy emberölési ügyben a keresztkérdezés során a bíróság félbeszakított, ezért kérte felmentését, majd közölte, hogy a bíróság tagjai egyébként is megengedhetetlen módon leveleznek egymással a tanú meghallgatása alatt. Rendzavaró magatartása, a bíróság megsértése miatt a bíróság ötnapi elzárásra és pénzbírságra ítélte. A kérelmező sérelmezte, hogy ügyében nem független és pártatlan bíróság járt el, hanem az, amely azt állította, hogy megsértette. A Bíróság a pártatlanság objektív tesztje alapján, amely a kétséget kizáró garanciák meglétét vizsgálja, megállapította, hogy a kérelmezővel szemben felmerült büntetőjogi vádról a személyükben sértett bírák döntöttek, akik nem tudták kellő távolságtartással megítélni az eseményeket. A Bíróság rámutatott, hogy olyan esetekben, amikor a bíróság megsértése, akadályozása a bűncselekmény szintjét eléri, a helyes megoldás az, ha nem az eljáró bíróság dönt, hanem a vádhatóság vagy má-

sik illetékes bíróság elé utalja a kérdést, amint ez Európa országaiban általában történik. Ugyanakkor a Bíróság megjegyezte, hogy más megítélés alá esik a rendbíróság, amelyet nem büntetőjogi szankcióként alkalmaznak. A kérelmező ügyében nem jelentett orvoslást a Legfelsőbb Bíróság előtti fellebbezési eljárás sem, mert egyrészt a fellebbezésnek nem volt felfüggesztő hatálya, másrészt a Legfelsőbb Bíróság nem vizsgálta meg teljes terjedelmében a kérelmező elleni vádat, csak az esetleges jogi vagy nyilvánvaló ténybeli tévedéseket vehette volna figyelembe. A Bíróság ezért megállapította a 6. cikk 1. bekezdésének sérelmét a pártatlanság elvének tekintetében, továbbá a 6. cikk 2. bekezdése alapján az ártatlanság vélelmének, illetve a 6. cikk 3. bekezdése alapján a védelemhez való jognak a megsértését is. Nem vagyoni kártérítésként 15 ezer eurót, perköltséggént pedig 10 ezer eurót ítélt meg a kérelmező számára.

A *Bulena kontra Cseh Köztársaság* ügyben (2004. április 20.) a kérelmező beadványát egy csődeljárással összefüggésben az Alkotmánybíróság formai okokból elutasította arra hivatkozva, hogy a kérelmező kifogásait az elsőfokú ítélettel szemben fogalmazta meg az azt helybenhagyó másodfokú ítélet helyett. A Bíróság megállapította, hogy a túlzottan formalista értelmezés sértette a bírósághoz fordulás jogát, ezért megsértették a 6. cikk 1. bekezdését. A Bíróság a kérelmező részére kártérítést nem állapított meg, perköltséggént pedig 1300 eurót ítélt meg.

A *Popescu kontra Románia* ügyben (2004. március 2.) a kérelmező javára egy földterület visszaadása tárgyában 1992-ben hozott ítéletet a mai napig nem hajtották végre. A Bíróság megállapította, hogy ez sértette a 6. cikk 1. bekezdése alapján a bírósághoz fordulás jogát, továbbá sértette az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkében biztosított tulajdonhoz való jogot, hogy indok nélkül akadályozták a tulajdonjog gyakorlásában. A Bíróság a kérelmező részére vagyoni kárának megtérítéseként 1500 eurót, perköltséggént pedig 27 eurót ítélt meg.

Az *Indra kontra Szlovákia* ügyben (2005. február 1.) a kérelmezőt 1982-ben elbocsátották állásából, ami ellen sikertelenül fordult bírósághoz. 1993-ban polgári eljárást kezdeményezett rehabilitálása érdekében, arra hivatkozással, hogy valójában politikai okokból bocsátották el 1982-ben. Kérelmét elutasították, csakúgy, mint ezzel szemben benyújtott fellebbezését. A kérelmező a Bíróság előtt azt sérelmezte, hogy a rehabilitációs eljárásban a fellebbezést elbíráló bíróság nem volt pártatlan, mert az eljáró bírói tanács egyik tagja annak a bírói tanácsnak is tagja volt, amely korábban az elbocsátása miatti fellebbezését elutasította. A Bíróság megállapította, hogy mindkét eljárás lényegében ugyanazokra a tényekre vonatkozott, és a rehabilitációs eljárásban bizonyos tekintetben az eredeti eljárásban hozott bírói döntéseket kellett újraértékelni, ezért ez a helyzet joggal kelthette azt a félelmet a kérelmezőben, hogy a kérdéses bíró nem a szükséges pártatlansággal közelíti meg az ügyét. Ezért a Bíróság megállapította az egyezmény 6. cikk 1. bekezdésének megsértését a pártatlan bírósághoz való jog tekintetében. A jogsértés megállapítását a Bíróság elegendő elégtételnek találta, mindössze perköltséggént ítélt meg a kérelmező számára 100 eurót.

A *Steel és Morris kontra Egyesült Királyság* ügyben (2005. február 15.) a kérelmezők a London Greenpeace elnevezésű (a Greenpeace International nevű nemzetközi nem kormányzati szervezethez nem kapcsolódó) civil szervezet aktivistái voltak, akik egy McDonald's-ellenes kampányban szórólapot osztogattak. A kilencoldalas kampányanyag

tartalma miatt a McDonald's társaság kártérítési keresetet nyújtott be ellenük jó hírnév megsértése miatt. Az eljárásban a munkanélküli kérelmezőknek nem biztosítottak ingyenes jogi segítséget, jogi képviselő nélkül kellett a bonyolult eljárásban boldogulniuk, és nehézségeket okozott a fénymásolási, szakértői és egyéb költségek fedezése is. A felperest ezzel szemben tapasztalt ügyvédek és jogtanácsosok képviselték. Az elsőfokú tárgyalás másfél évig tartott, amely alatt összesen 313 tárgyalási napot tartottak. Ez volt az angol jogtörténet leghosszabb tárgyalása. Végül – bár néhány kérdésben sikerrel érveltek a kérelmezők – jelentős (másodfokon mérsékelt) összegű, 40 ezer fontos kártérítés megfizetésére kötelezték őket. A felperes nem kezdeményezte a végrehajtást. A Bíróság előtt a kérelmezők a tisztességes eljáráshoz való joguk (6. cikk 1. bekezdése) és a véleménynyilvánításhoz való joguk (10. cikk) megsértésére hivatkoztak. A bíróság megállapította, hogy az eljárásnak a súlyos anyagi következményekre tekintettel jelentős tétje volt a kérelmezők számára, ugyanakkor az eljárás ténybelileg (40 ezer oldalnyi dokumentum és 130 tanú szolgált bizonyítékkal) és eljárásjogilag is nagyon bonyolult volt. Bár a kérelmezőket időnként tanácsokkal segítették önkéntes ügyvédek, ez a segítség nem helyettesíthette az ügyet és a jogterületet megfelelően ismerő, tapasztalt ügyvéd általi hozzáértő és tartós képviseletet. Maga az eljárás hossza is bizonyos mértékben a kérelmezők hozzáértésének hiányáról tanúskodik. Ebben a helyzetben a jogi segítségnyújtás megtagadása a kérelmezőket megfosztotta attól a lehetőségtől, hogy ügyüket hatékonyan képviseljék a bíróság előtt, és hozzájárult a felek elfogadhatatlan egyenlőtlenségéhez az eljárásban. Ezért ez a 6. cikk 1. bekezdésének megsértését jelentette. A véleménynyilvánítás szabadságának szempontjából vizsgálva az ügyet, a Bíróság megállapította, hogy a nagy gazdasági társaságok esetében az elfogadható bírálat határai tágabbak, de az üzleti gyakorlatukkal kapcsolatos nyilvános vitához fűződő közérdekkel szemben állnak a társaságok életképességének és gazdasági sikerének védelméhez fűződő, a részvényesek, a munkavállalók és a gazdasági közjó javát szolgáló érdekek, amelyek indokolhatják a beavatkozást a gazdasági társaságok jó hírének védelme érdekében. Azonban ilyen esetben a szabad véleménynyilvánítás és a nyílt vita biztosításához az szükséges, hogy az eljárás tisztességességét és a fegyverek egyenlőségét is biztosítsák, továbbá a megítélt kártérítésnek ésszerű arányban kell állnia a jó hírnév sérelmével. Ebben az esetben az eljárás tisztességességének hiánya és a megítélt kártérítés aránytalansága miatt megsértették az egyezmény 10. cikkét. A Bíróság ezért a kérelmezőknek összesen 35 ezer eurót ítélt meg kártérítésként, perköltséggé pedig további 47 311,17 eurót.

A büntetőeljáráshoz kapcsolódó különleges garanciák

„6. cikk – Tisztességes tárgyaláshoz való jog

2. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.

3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy
a) a legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, amelyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól;

b) rendelkezzek a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;

c) személyesen vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állnak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendelkezjenek ki számára ügyvédet;

d) kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz, és kieszközhessen a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják;

e) ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet.”

A 6. cikk 1. bekezdésének polgári ügyekkel kapcsolatos követelményei megfelelően irányadók a büntetőeljárásra is. A 2. és 3. bekezdések azonban további, részletesebb garanciákat fogalmaznak meg a büntetőeljárásokat illetően. Ezeknek a garanciáknak az érvényesülését a Bíróság a speciális rendelkezések alapján vizsgálja, de gyakran az 1. bekezdésben megfogalmazott tisztességesség követelményének fényében.

A tisztességes eljárás

A tisztességesség követelménye a büntetőeljárásban is elsősorban a fegyveregyenlőséget jelenti. Ezt sérti, ha a vádlott nem vagy nem megfelelő időben kapja meg a vád képviselőjének beadványait, vagy ha az iratokhoz hozzáférés a terhelt számára jelentősen korlátozott. A tisztességes eljárás magában foglalja a vádlott jogát, hogy személyesen is részt vegyen a tárgyaláson. Ettől a tények feltárására hivatott eljárásban csak akkor lehet eltekinteni, ha a vádlott a saját akaratából marad távol, ha a részvétel jogáról önként és egyértelműen lemond (lásd például *Eliazer kontra Hollandia*, 2001. október 16-án kelt ítélet). A vádlottat távollétében egyébként csak akkor lehet elítélni, ha a jogrendszer biztosítja annak lehetőségét, hogy a vádlott elfogása, előkerülése után a tárgyalást a jelenlétében megismételjék, és a bíróság új ítéletet hozzon (lásd például az alább ismertetett *Somogyi kontra Olaszország* ügyet). A vádlott személyes részvételének biztosításától olyan jogorvoslati eljárásokban is el lehet tekinteni, amelyekben a bíróság hatásköre kizárólag jogkérdések (semmisség) eldöntésére korlátozódik, amennyiben azonban a bűnösség megállapításának alapjául szolgáló tényeket is mérlegelheti a bíróság, a vádlott személyes részvételének lehetővé tétele kötelező.

A tisztességességgel összefüggésben a büntetőeljárással kapcsolatban gyakran felmerül a jogellenesen beszerzett bizonyítékok felhasználásának kérdése. Az ilyen bizonyítékok felhasználásának általában nincs kihatása az eljárás teljes egészének tisztességességére, csak ha az ilyen bizonyíték az elítélés alapjául szolgáló egyetlen vagy döntő bizonyíték. Megjegyzendő azonban, hogy a bizonyítékok jogellenes beszerzése ugyanakkor sértheti az egyezményben biztosított valamely másik jogot, például kényszervallatás esetén a 3. cikkben foglalt kínzás tilalmát vagy jogellenes lehallgatás esetén a 8. cikkben biztosított magánélet tisztelgetben tartásához való jogot.

A Bíróság esetjoga szerint megfosztja a terheltet a tisztességes eljárástól az is, ha a vád tárgyává tett cselekményt rendőri provokáció hatására követte el. A *Teixeira de Castro kontra Portugália* ügyben (1998. június 9-én kelt ítélet) például a korábban büntetlen előéletű, bűncselekménnyel még csak nem is gyanúsított kérelmezőt civil ruhás rendőrök vették rá arra, hogy részükre kábítószer szerezzon be, és a kérelmezőt kizárólag

ezen cselekmény miatt, és kizárólag a rendőrök vallomása alapján ítélték el. A Bíróság megállapította, hogy az ilyen rendőri provokáció eleve megfosztotta a kérelmezőt a tisztességes eljárás esélyétől.

A tisztességes eljáráshoz való jog a Bíróság értelmezése szerint magában foglalja a hallgatáshoz való jogot, az önvádra kötelezés tilalmát is. Sérti ezt a jogot, ha a terheltet bármilyen nyomásgyakorlással vallomás tételére kívánják rávenni, vagy olyan dokumentumok átadására, amelyek rá nézve terhelő adatokat tartalmazhatnak. Az is a tisztességes eljáráshoz való jog megsértését jelenti, ha a büntetőeljárásban olyan dokumentumokat használnak fel, amelyeknek az átadására a terheltet más (például adóhatósági vagy versenyjogi) eljárásban szankció terhe mellett kötelezték (lásd *Funke kontra Franciaország*, 1993. február 25-én kelt ítélet; *Saunders kontra Egyesült Királyság*, 1996. december 16-án kelt ítélet, valamint az alább ismertetett *Kansal kontra Egyesült Királyság* ügy). Egy olyan ügyben is megállapította a Bíróság a hallgatás jogának megsértését, amikor a kérelmezőt egy rendőrségi besúgóval közös cellában helyezték el, s a beszélgetésük lehallgatásáról készült jegyzőkönyveket használták fel ellene bizonyítékként (lásd *Allan kontra Egyesült Királyság*, 2002. november 5-én kelt ítélet).

Az ártatlanság védelme

A Bíróság az ártatlanság védelmének megsértését állapította meg olyan ügyekben, amikor a magánvádas eljárás megszüntetése után a vádlottat kötelezték az eljárási költségek megfizetésére (*Minelli kontra Svájc*, 1983. március 25-én kelt ítélet), vagy amikor a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását elrendelték a kérelmező ellen indult újabb büntetőeljárásra tekintettel (*Böhmer kontra Németország*, 2003. október 3-án kelt ítélet). Több olyan ügyben is elmarasztaló ítéletet hozott a Bíróság, amikor a bizonyítékok hiányában felmentett személy kártalanítási igényét olyan indokolással utasították el, amely azt sugallta, hogy a bűncselekményt az érintett személy valójában elkövette, csak erre nem volt elegendő bizonyíték (például *Sekanina kontra Ausztria*, 1993. augusztus 25-én kelt ítélet, továbbá az alább ismertetett *Del Latte kontra Hollandia* ügy).

A Bíróság a fent ismertetett *Kyprianou kontra Ciprus* ügyben is megállapította az ártatlanság védelmének megsértését, mert a megsértett bíróság már a „vád” közlése előtt közölte álláspontját a kérelmező ügyvéd bűnösségéről, a kérelmező álláspontjának meghallgatása nélkül.

Az ártatlanság védelme egyébként a konkrét büntetőeljárásban nehezebben sérthető meg, mint a tárgyaláson kívül. Nem sérti például az ártatlanság védelmét a szakértő azon munkahipotézise, hogy a cselekményt a vádlott követte el (*Bernard kontra Franciaország*, 1998. április 23-án kelt ítélet), viszont a közhatalom képviselőinek (például rendőröknek) olyan nyilvános kijelentései, amelyek arra utalnak, hogy a gyanúsított a cselekményt biztosan elkövette, vagy azt sugallják, hogy a bűnösséget a bíróság már megállapította, sérti az ártatlanság védelmét (lásd például *Radio France és társai kontra Franciaország*, 2004. március 30-án kelt ítélet).

A vád megismeréséhez és a védelemhez való jog

A terheltet az ellene felhozott vádról (gyanúról) olyan nyelven kell tájékoztatni, amelyen azt képes megérteni. Egyértelműen ennek a jognak a megsértését jelentette, amikor az olasz hatóságok a cseh vádlottat az olaszon kívül semmilyen más nyelven nem voltak hajlandók tájékoztatni (*Brozicek kontra Olaszország*, 1989. december 19-én kelt ítélet). A tájékoztatás szóban is elegendő, azonban a vád tárgyává tett tényeken kívül a jogi minősítés is szorosan hozzátartozik a vád fogalmához (lásd *Pélissier és Sassi kontra Franciaország*, 1999. március 25-én kelt ítélet).

A vád közlése után a védekezés előkészítésére megfelelő időt kell biztosítani a terheltnek, és biztosítani kell, hogy a vádlott a védőjével ellenőrzés nélkül érintkezhesen (*Domenichini kontra Olaszország*, 1996. november 15-én kelt ítélet), az ügyvédnek írt levél továbbítását a börtönhatóságok ne késleltessék (*Campbell és Fell kontra Egyesült Királyság*, 1984. június 28-án kelt ítélet).

A megfelelő védelem biztosítása érdekében a büntetőeljárás garanciái között az egyezmény kifejezetten rendelkezik az ingyenes jogi segítségnyújtáshoz való jogról (6. cikk 3. bekezdésének c. pontja), amennyiben az érintett anyagi okokból rászorul, és az igazságszolgáltatás érdekében szükséges a védő közreműködése. A két együttes feltétel közül a Bíróság esetjogában nagyobb hangsúlyt kapott az utóbbi feltétel vizsgálata. (Lásd *Artico kontra Olaszország*, 1980. május 13-án kelt ítélet; *Quaranta kontra Svájc*, 1991. május 24-én kelt ítélet; *R. D. kontra Lengyelország*, 2001. december 18-án kelt ítélet.) Az anyagi rászorultság megállapításához, vagyis hogy mekkora jövedelem és milyen vagyoni helyzet esetén kell ingyenes jogsegélyt biztosítani, az esetjog nem nyújt támpontot.

Annak megállapításakor, hogy az igazságszolgáltatás érdekei megkívánják-e ingyenes jogsegély biztosítását, a következő szempontokat kell figyelembe venni: a vád tárgyát képező bűncselekmény súlya, a kiszabható büntetés mértéke, az ügy bonyolultsága és a vádlott személyes körülményei. A Quaranta-ügyben a Bíróság megállapította, hogy a három év szabadságvesztéssel fenyegetettség önmagában is indokolja a jogsegély biztosítását (emellett a vádlott idegen származású, hátrányos helyzetű fiatal felnőtt volt).

A jogsegély szükségessége attól is függ, hogy az eljárás melyik szakaszáról van szó, valamint hogy mennyire bonyolult maga az eljárás. A Quaranta-ügyben például úgy ítélte meg a bíróság, hogy a nyomozás során és az elsőfokú eljárásban a védő közreműködésének hiányából fakadó hátrányt nem orvosolta a szűkebb körű felülvizsgálatot engedő jogorvoslati eljárásokban a meghatalmazott, illetve kirendelt védő közreműködése.

A jogorvoslati eljárás során a rászorultaknak mindig biztosítani kell az ingyenes jogsegélyt, ha a védő közreműködése kötelező (a kirendelésről pedig olyan időpontban kell gondoskodni, illetve a jogosultság elutasításáról olyan időpontban kell tájékoztatni a vádlottat, hogy a jogorvoslat érdemi előterjesztésére megfelelő idő álljon rendelkezésre – elutasítás esetén a meghatalmazott védő számára; lásd *R. D.*-ügy), ha az eljárás bonyolult, vagy ha érdemben bonyolult jogi érvelés szükséges (például a bírói mérlegelési jogkör gyakorlásával kapcsolatos ellenérvek előadásához).

Külön említésre érdemes az *Artico*-ügyből a Bíróságnak az a megállapítása, hogy bár az állam nem tehető felelőssé a jogsegély keretében kirendelt ügyvéd valamennyi hibájáért és mulasztásáért, ezt a hatóságok nem nézhetik tétlenül. Ha az ügyvéd nem vagy nem

megfelelően teljesíti a feladatát, akkor vagy másik ügyvédet kell kirendelni, vagy egyéb módon teljesítésre kell kényszeríteni – az állam ebben az esetben pozitív intézkedéseket köteles tenni a jog hatékony gyakorlásának biztosítása érdekében.

Az egyezmény 6. cikke egyrészt a „polgári jogok”, másrészt a „büntetőjogi vád” tekintetében biztosítja a tisztességes eljárás garanciáit, tehát a jogsegélyhez való jogot is, ezeket a fogalmakat azonban a Bíróság autonóm módon értelmezi, így azok tartalma eltérhet a hazai jogban szokásos értelmezéstől. Ez a szélesebb értelmezés a 6. cikk hatálya alá vonja a szabálysértési eljárásokat is, valamint az *Aerts kontra Belgium* ügyben hozott ítélet (1998. július 30-án kelt ítélet) alapján a személyes szabadság korlátozására vagy a fogva tartás törvényességének felülvizsgálatára irányuló eljárásokat is.

Fegyveregyenlőség a tanúkihallgatás során

A fegyveregyenlőség elvét az egyezmény speciális rendelkezésben biztosítja a tanúk és a szakértők meghallgatásával kapcsolatban. A Bíróság értelmezése szerint elfogadható, ha az eljáró büntetőbíró nem hallgat meg minden olyan tanút és szakértőt, akiknek a meghallgatását a védelem indítványozza, de elengedhetetlen, hogy az igazság kiderítése érdekében fontos tanúvallomásokot és szakértői véleményeket a bíróság meghallgassa. A nyomozati szakaszban tett vallomás felolvasása is elfogadható, ha a védelemnek az eljárás bármely szakaszában lehetősége volt a tanú kikérdezésére vagy állításainak megkérdőjelezésére, fontos azonban, hogy ne csak ezen a vallomáson alapuljon az ítélet.

Az anonim tanúk igénybevétele is csak nagyon indokolt esetben megengedhető (ez nem indokolt, ha egyébként a vádlott a tanút ismeri), megfelelő lehetőséget kell biztosítani a vallomás tartalmának, a tanú szavahihetőségének megkérdőjelezésére, tesztelésére, és nem lehet az ítéletet kizárólag anonim tanúk vallomására alapozni (lásd *Van Mechelen kontra Hollandia*, 1997. április 23-án kelt ítélet; *Lüdi kontra Svájc*, 1992. június 15-én kelt ítélet).

Az ingyenes tolmácsoláshoz való jog

Az ingyenes tolmácsoláshoz való jog minden olyan terheltet megillet, aki nem érti az eljárás nyelvét, még akkor is, ha végül bűnösnek találják. A tolmácsolás költsége ebben az esetben sem terhelhető rá (lásd *Luedicke, Balkacem és Koc kontra Németország*, 1978. november 28-án kelt ítélet). A tolmácsolásnak megfelelő színvonalúnak kell lennie, ugyanakkor nem szükséges, hogy a legapróbb részletekre is kiterjedjen, elegendő az összefoglaló jellegű, a lényegét a védelem ellátásához szükséges mértékben tartalmazó tolmácsolás biztosítása (lásd *Kamasinski kontra Ausztria*, 1989. december 19-én kelt ítélet).

Esetek

A *Destreham kontra Franciaország* ügyben (2004. május 18.) a kérelmezőt egy jelöletlen rendőrautó megrongálása miatt vád alá helyezték, majd az elsőfokú bíróság felmentette. A másodfokú bíróság azonban az iratok áttanulmányozása után úgy ítélte meg, hogy a tanúk egyikének vallomása sem alkalmas arra, hogy megdöntse a rendőr vallomását,

ezért a kérelmezőt nyolc hónap szabadságvesztésre ítélte. A Bíróság megállapította, hogy a kérelmező elítélése olyan tanúk vallomásának ártértékelésén alapult, akiket a másodfokú bíróság maga nem hallgatott meg, így ezen bizonyítékokkal kapcsolatban a kérelmezőnek a védelemhez való jogát jelentősen korlátozták, ezért a Bíróság megállapította az egyezmény 6. cikk 1. bekezdésének, valamint 3. bekezdés d. pontjának a megsértését. A Bíróság a kérelmezőnek 5000 euró nem vagyoni kártérítést és 9797,95 euró perköltséget ítélt meg.

A *Somogyi kontra Olaszország* ügyben (2004. május 18.) a kérelmező magyar állampolgárt az olasz bíróságok a távollétében (in absentia) nyolc év szabadságvesztésre ítélték fegyverkereskedelem miatt. Ausztriában elfogták, és az osztrák hatóságok kiadták Olaszországnak. A kérelmező kérte ügyének újratárgyalását arra hivatkozva, hogy nem kapta meg a vádiratot és az idézést, a postai küldemény átvételét igazoló szelvényen nem az ő aláírása szerepelt. Az olasz hatóságok megtagadták az ügy újratárgyalását. A Bíróság megállapította: az olasz bíróságok a kérelmező ismételt kérése ellenére sem vizsgáltatták meg írásszakértővel az aláírás hitelességét, nem kísérelték meg bizonyítani, hogy a kérelmezőnek valóban lehetősége volt-e tudomást szerezni az ellene felhozott vádokról, így nem törekedtek arra, hogy kétséget kizáróan megállapítsák, a kérelmező egyértelműen lemondott-e arról a jogáról, hogy részt vegyen a tárgyaláson, tehát megsértették a 6. cikk 1. bekezdésében biztosított tisztességes eljáráshoz való jogát. A Bíróság megállapította, hogy – mint az ilyen esetekben általában – a legmegfelelőbb jogorvoslat a büntetőügy megfelelő garanciák melletti újratárgyalása lenne, ugyanakkor úgy ítélte meg, hogy a nem vagyoni károk tekintetében az egyezményesértés megállapítása megfelelő igazságos elégtételt jelent.

A *Makhfi kontra Franciaország* ügyben (2004. október 19.) a kérelmezőt visszaesőként nemi erőszakért és lopásért állították bíróság elé. Az esküdtszék előtt folyó tárgyalás második napja éjfél után ért véget, ezután a kérelmező ügyvédje sikertelenül kérte a tárgyalás elnapolását. Rövid szünet után hajnali négy óráig tovább folytatódott az eljárás, majd ismételen rövid szünet után a védő 4 óra 25 perckor kezdhette meg védőbeszédét, amikor a tárgyalás már 15 órája és 45 perce tartott. Az esküdtszék reggel 6 óra 15 perc és 8 óra 15 perc között tanácskozva hozta meg a döntését. A kérelmezőt bűnösnek találták, és nyolc év szabadságvesztésre ítélték. A Bíróság megállapította, hogy nemcsak a vádlottaknak, de védőiknek is képesnek kell lenniük az eljárás követésére, kérdések megválaszolására és indítványok megtételére anélkül, hogy túlzott mértékű fáradtságtól szenvednének. Ugyanígy az is alapvető fontosságú, hogy a bíró és az esküdtek is teljes koncentrálóképeségük és figyelmük birtokában legyenek, hogy megalapozott döntést hozhassanak. Ezért a Bíróság megállapította, hogy a jelen esetben nem tartották tiszteltben a védelemhez való jogot és a fegyveregyenlőség elvét a 6. cikk 3. bekezdése és az 1. bekezdés alapján, ezért a kérelmezőnek kártérítésként 4000 eurót, valamint perköltségeként további 4000 eurót ítélt meg.

A *Del Latte kontra Hollandia* ügyben (2004. november 9.) a kérelmezőket emberölés kísérletének gyanújával előzetes letartóztatásba helyezték, a bíróság azonban felmentette őket a vádak alól. Ekkor az előzetes letartóztatásban töltött idő miatt kártérítés iránti keresetet nyújtottak be, azonban azt az eljáró bíróság azzal az indokolással utasította el, hogy felmentésük pusztán technikai jellegű volt, s ha enyhébb bűncselekmény, mint az

élet elleni bűncselekmény elkövetésével fenyegetés miatt emeltek volna vádat ellenük, akkor elítélték volna őket. A Bíróság megállapította, hogy ezzel megsértették a 6. cikk 2. bekezdésében biztosított ártatlanság véelmét, mert ezzel lényegében anélkül foglalt állást a holland bíróság a kérelmezők bűnösségéről egy adott bűncselekmény tekintetében, hogy „bűnösségüket a törvénynek megfelelően” megállapították volna. A Bíróság perköltséggként 500 eurót ítelt meg.

A *Kansal kontra Egyesült Királyság* ügyben (2004. április 27.) a kérelmező ellen egy büntetőeljárás során felhasználták a csődeljárásban szankció terhe mellett tett állításait. Az elsőfokú bíróság elítélte, a másodfokú bíróság (Court of Appeal) azonban az egyezményt a brit jogba hosszú idő után átültető emberi jogi törvényre (Human Rights Act) és az egyezmény vonatkozó esetjogára hivatkozással megállapította, hogy a csődeljárás iratait nem lehetett volna bizonyítékként felhasználni, ezért a kérelmezőt felmentette. A Lordok Háza azonban megállapította, hogy az emberi jogi törvényre a hatálybalépése előtti eljárásokkal kapcsolatban nem lehet hivatkozni. A Bíróság korábbi esetjogának megfelelően megállapította a 6. cikk 1. bekezdésének megsértését, mert senki nem kötelezhető arra, hogy önmagára nézve terhelő vallomást tegyen. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy a jogsértés megállapítása elegendő igazságos elégtételt jelent a kérelmező számára.

A kriminalisztika jövőjéről

BÓCZ ENDRE

Az előzmények

A „kriminalisztika” névvel jelölt ismeretrendszer önálló létjogosultságát ma már kevesen tagadják. A bűnözés nélküli társadalom ábrándja köddé foszlott, a bűnözés jövője ma már ugyanolyan evidencia, mint a társadalomé, a rendezett társadalom pedig a bűnözés visszaszorítására törekszik, s ehhez igénybe veszi a büntető igazságszolgáltatást is. Ennek ugyan napjainknak többféle változata létezik, de az európai kultúrkörben – vagyis a korszerűnek tekinthető államok túlnyomó többségében – a 13. század óta fokról fokra uralkodóvá vált az az elv, hogy a büntetőjogi felelősséget a valóban megtörtént események – tehát az *igaz tények* – ismeretében kell megállapítani.

Ez a törekvés természetesen korábban sem volt teljesen idegen, hiszen a jogi értelemben vett büntetés a bosszúból, vagyis abból a törekvésből eredeztethető, hogy egy elszenvedett sérelmet megtoroljanak az okozóján. A tetten ért elkövető megbüntetésére tehát – feltéve, hogy a tettet, amelyen rajtaérték, helyesen értelmezték és értékelték¹ – korábban is igaz tényeken alapult.

Voltak ennek érdekében más intézkedések is.² Mindemellett 800 és 1200 között – ha sem tanúk nem voltak, sem döntőbíráskodásra vagy a tények feletti vitát párbajjal eldönteni nem volt mód – a bizonyításban virágkorukat élték az irracionális alapokon nyugvó „istenítéletek”. 1215-ben azonban a IV. lateráni zsinat 18. kánonja megtiltotta a papoknak, hogy istenítéleteknél közreműködjenek. Ezzel ez a „bizonyítási módszer” partra vetett hallá vált.³ Ennek nyomán alakult meg előbb (1233-ban) a *pápai inkvizíció*, majd a világi bíráskodásban is teret nyert kontinensszerte – először Franciaországban, majd a Német-római Birodalomban – az inkvizitórius (*nyomozó elvű*) módszer. Ennek az *igazi újdonsága az volt, hogy a büntetőeljáráshoz a valóságos tények racionális bizonyítékok alapján való megállapítását hirdette célként*, ám 1252-től mind a pápai, mind (IX. Lajos király rendelete alapján) a francia világi bíráskodásban engedélyezetté vált a kínvallatás. Az évszázadok során a különféle híres törvénykönyvek (például a francia királyok rendeletei, a *Constitutio Criminalis Carolina*, nálunk a *Praxis Criminalis*) alkalmazói ennek módoszatait részletesen – szemléltető ábrákkal ellátva – kidolgozták, s így gyakorlatilag az egész kontinentális Európában átvették, aminek eredményeként

1 Tehát például nem valamilyen babona vagy tévhit folytán varázslatnak, boszorkányságnak tekintett ártatlan ténykedés, hanem valóban materiális és jogtalan sérelemokozásra irányuló tett volt az, amelyet meg kellett ítélni.

2 A 10. századi Izlandon például törvény írta elő, hogy aki valakit megölt, köteles volt a tetemet kövekkel letakarni, és a tettet haladéktalanul közölni a legközelebbi lakossal, az pedig hírül adni az áldozat hozzátartozóinak, hogy ők a bűnper előkészítéséhez ilyenkor szokásos procedúrát – tanúk jelenlétében, szigorú formák mellett lebonyolítandó halottszemle, sérülések *megnevezése*, annak kinyilvánítása, hogy melyik sérülés okozását kinek tulajdonítják stb. – végrehajthassák. Aki ezt elmulasztotta, azt a sokkal súlyosabb „*titkos gyilkosság*” címén büntették meg.

3 Lásd Fantoly (2013) 35.

manapság a közvélekedés az „inkvizíció” kifejezést (tévesen) a „kínzás” szinonimájaként értelmezi.

A nyomozó elvű eljárás főszereplői, a nyomozást végző bírák („*inquirens*”-ek) tanult emberek voltak, akik reálisan lehetséges, elérhető célok megvalósítására törekedtek, ésszerűnek tartott – ha nem is mindig humánus – eszközökkel és módszerekkel. Ez vezetett a gyakorlati tapasztalatok kicseréléséhez, egyfajta „szakmai közvélemény” létrejöttéhez és ahhoz, hogy a gyakorlatban sikeresnek bizonyult eljárásmódok rendszeresen alkalmazott „*módszer*”-ként szélesebb körben is elterjedjenek. A 18. század végén a kínvallatást ugyan Európa-szerte betiltották,⁴ de a megengedett módszerek – amelyeket akkorra már szabatosan leírtak – végrehajtásának *ajánlatos* menete tovább élhetett és akár kötelezővé is válhatott.

A mai kriminalisztika innen származik, s a napóleoni kodifikáció nyomán széles körben elterjedt kontinentális („*vegyes*”) büntetőeljárású rendszerek vizsgálóbíráinak gyakorlatában alakult ki.⁵ Ez magyarázza, hogy a kezdeti kriminalisztikai művek olyan kérdésekkel, amelyeket manapság a krimináltechnika körébe sorolunk, csak érintőlegesen foglalkoztak.⁶

A kriminalisztikának az a manapság szinte beláthatatlan perspektívákat sejtető szakterülete, amit *krimináltechnikának* nevezünk, csak később, és döntően a közigazgatás körében, a *rendőri hatóságok* (rendőrség, csendőrség, erdő-, mezőőrség stb.) gyakorlatában alakult ki.

A 19. század második felében az európai kontinensen uralkodó büntetőeljárású rendszerben a vádemelés előkészítése (elvben) a vizsgálóbíró feladata volt, s a szakkérdésekben a bírónak tárgyilagos – azaz a vádhatóságtól és a védelemtől független – szakértőt kellett alkalmaznia. A nyomozást azonban akkor nem tekintették a büntetőeljárás részének⁷ – mert az a vádemeléssel kezdődött –, hanem közigazgatási (és nem igazságszolgáltatási!) feladatnak tartották. A mintául szolgáló, 1808-as francia *Codé d’Instruction Criminelle* szerint a rendőri hatóság vezetőjének joga volt eldönteni, van-e még szükség további nyomozásra, vagy már átadható az ügy a vádhatóságnak, hogy az bírói vizsgálatot kezdeményezzen.

4 Vuchetich Mátyás: „A magyar büntetőjog rendszere. II. könyv. Gyakorlati büntetőjog” című tankönyvének V., VII., X. fejezete sok olyan eljárásjogi tantételt tartalmaz, amelyet manapság kriminalisztikai ajánlásként szokás oktatni. A kínvallatásról – vagy enyhébb formában a kényszervallatás számos formájáról – a gyakorlatban, persze, még napjainkban sem csak múlt időben lehet beszélni, lásd erről részletesebben „A kényszervallatásról” című írástomat, illetve a „Kihallgatás, kényszervallatás” című tanulmányomat.

5 A kriminalisztika megalapítóinak, Franz von Jagemann-nak és Hans Großnak a máig közismert művei a címeikben mindenütt a bírósági vizsgálatra, illetőleg a vizsgálóbíróra, és nem a rendőrségi nyomozóra utaltak.

6 Vuchetich említett művében olvashatjuk például: „[A] szemle nem okoz semmilyen nehézséget, ha a tényállás, amelyet fel kell kutatni, semmilyen más tulajdonságot nem követel, mint ép érzékszerveket; akkor a bíró a saját szemével megvizsgálja az egyes elemeket és a jegyzőkönyvbe felveszi, ez a tiszta, egyszerű, amint mondjuk, bírói szemle. Ha azonban a cselekmény úgy valósul meg, hogy annak jellegének megállapítása szakmai ismeretet igényel [...], a bíró szakértőket köteles igénybe venni az 1751:41. tc. értelmében[.]”, lásd 77.

7 Annak – mint az 1896. évi XXXIII. törvény is utal rá – csak a bírói eljárás (a vizsgálat és a főtárgyalás, valamint ami közvetlenül ezekkel függött össze) számított.

A rendőri hatóságok, amelyek nemcsak „hivatalos időben”, hanem folyamatos munkarendben működtek, idővel kifejlesztették a *saját* szakembergárdájukat, s annak tagjai – akik rendszerint a rendőri hatóság alkalmazottai voltak – elvégezték azokat a technikai természetű vizsgálatokat, amelyek a nyomokban rejlő információkkal segítették a nyomozást. Így jött létre a *bűnügyi technika*, s alakultak ki a bűnügyi laboratóriumok, a mai krimináltechnika bázisai. Ezekkel a vizsgálóbíró nem tudott konkurálni, mivel neki olyan szakemberekre kellett hagyatkoznia, akik *függetlenek* voltak ugyan, ám éppen ezért nem a büntetőjog alkalmazásának aspektusából kutatták szaktudományuk lehetőségeit, hanem csupán az ő kérésére kerestek szaktudományi ismereteik segítségével választ egy-egy – valamely bűneset kapcsán éppen aktuálissá vált – sajátos kérdésre. Ez volt az oka annak, hogy a 19. század végére a bírói vizsgálat szerepe és jelentősége s ezzel az iránta jelentkező igény (egyben a gyakorisága) drámaian csökkent; maga az intézmény a 20. század folyamán elsorvadt.⁸

Napjaink kriminalisztikája

A „kriminalisztika” kifejezés használata elterjedt ugyan, de e szó tárgyi jelentése vagy annak a tevékenységi körnek a tudományrendszer-beli elhelyezése, amelyre az elnevezés vonatkozik, távolról sem mondható általánosan elfogadottnak.

Ismeretanyaga a természet- és a társadalomtudományok legkülönbözőbb területeiről származik; a közös nevező az a gyakorlatias nézőpont, hogy a kérdéses ismeretből kitűnik-e olyan szabályszerűség, amely felhasználható egy humanizált tárgyi-társadalmi környezetben végbement eseménysor valamely tényelemének a materiális következményeiből történő gondolati rekonstruálásában – vagyis valamely ténykomplexum retrospektív megismerésében.

Az e fajta megismerés igénye ősidők óta természetes velejárója volt az emberiség létezésének (gondoljunk a vadászatban nélkülözhetetlen nyomkövetésre).

A legáltalánosabb felfogásban „nyom”-nak tekinthető minden olyan jelenség, amelynek folytán az anyagi világ egy térben és időben meghatározott részének állapota különbözik egy korábbiától.⁹ Az így felfogott „nyom” tulajdonságai az anyagi világban uralkodó törvényszerűségek fényében magyarázattal szolgálhatnak létrejöttének okára, folyamatára, a korábbi állapotra stb.

A viszonylag nem régi események, történések e fajta gondolati rekonstruálása iránt intézményes és tömeges igényt az állami büntető igazságszolgáltatás támasztott. Követelmény lett a vád nyilvános és racionális bizonyítása. A rendészeti és vádhatóságok e követelmény kielégítéséhez – mivel az anyag szerkezetére, működésére, az ezzel kapcsolatos összefüggésekre, szabályszerűségekre és természeti törvényekre vonatkozó ismeretek egyre bővültek, és a műszaki fejlődés eredményeként a vizsgálati lehetőségek gazdagodtak – mind hatékonyabb támogatást kaptak a tudomány, elsősorban a természettudomány részéről. Kitágultak az érzékelés határai (kézi nagyító → mikroszkóp → pásztázó elektronmikroszkóp), sokasodtak a differenciálás lehetőségei (vér → emberi vér

8 Lásd ezt részleteiben Lèvy (1993). A vizsgálóbírói szerepkörből alakult ki az alapjogi bírói feladatkör, amelyet nálunk a nyomozási bíró lát el.

9 Ez tágabb a traszológia nyomfogalmánál; ebben az értelemben például az anyagmaradványok is „nyomok,” amennyiben megjelenésük (jelenlétük *oka*) önmagában véve is eltérést jelent a korábbi állapottól.

→ vércsoportok → DNS-profilok), az informatika gyors fejlődése pedig az adatok gyors és hű rögzítésének számos változatát, átvitelének és tárolásának új módjait és soha nem látott nagyságú adattárak tartalmának szinte hihetetlenül gyors kezelését is lehetővé teszi.

A tudománynak és a technikának ugyan nem a bűnesetekben jelentkező problémák megoldásának elősegítése a célja vagy a legfontosabb ösztönzője, ám az új tudományos ismeretek és technikai megoldások – sokszor közvetlenül, máskor megfelelő adaptálás után, közvetve – erre is lehetőséget nyújtanak.

A mai kor tudományának már elért színvonala és a technikai fejlettség mai állapota számos olyan lehetőséget rejt magában, amelynek kifejlesztése és valóra váltása a jogviták eldöntéséhez szükséges tények megállapítását – például a bűncselekmények kinyomozását – jelentős mértékben elősegíthetné.¹⁰ Ám a tudományos és műszaki fejlesztésnek nem csekély az ára, s aki képes, az is csak akkor hajlandó ezt megfizetni, ha az adott irányú fejlesztésben közvetlenül érdekelt. Az állam anyagi lehetőségei ezen a téren (is) korlátozottak. A bűnüldözés sem áll – mi tagadás – első helyen az érdekeltségei listáján, így az érdekei távolról sem mondhatóak meghatározónak.

A jövő valószínű keretei

1. Ha számolunk ezzel, az a következtetés adódik, hogy a kriminalisztika – s ezen belül a krimináltechnika – jövőjét illetően a meghatározó a tudományos és műszaki fejlődés lesz ugyan, de ennek irányát nem elsősorban a kriminalisztika igényei határozzák meg. A fejlődés eredményeként nyert új ismeretek és műszaki lehetőségek azonban így is valószínűleg széles választékot kínálnak majd olyan újszerű ismeretekből, amelyeket felhasználnak a jogalkalmazási ténymegállapításban. Abban már az állami igazságszolgáltatás – és ezen belül a bűnüldözés – érdekeinek jelentős befolyása lehet, hogy milyen prioritások érvényesülnek akkor, amikor e választékból egyesek eljárásjogi hasznosításra kerülnek. Ennél a „válogatásnál” szerepet kap a kérdéses – újszerű – természettudományi összefüggés vagy műszaki megoldás révén nyerhető bizonyító tény mibenléte, az iránta mutatózó gyakorlati igény aktualitása, gyakorisága is, és – főként – a megoldás költséghatékony kriminalisztikai felhasználásának lehetősége, valamint alkotmányjogi megengedhetősége. Bizonyára még több más szempont, sőt, az a véletlen is szerepet kaphat, hogy az új tudományos eredményre vonatkozó ismeret olyan ember fejében találkozik-e az aktuális kriminalisztikai igényvel, aki felismeri a relevanciáját.

A természettudományi felismerések, illetőleg műszaki megoldások rendszerint tényekre vonatkozó okozati összefüggéseket tárnak fel, s ezért a ténybizonyításban elvileg mindig felhasználhatóak, de a bizonyítási igényt hordozó kriminalisztikai (jogalkalma-

10 A Magyar Rendészettudományi Társaság Bűnügyi Tagozatának „A kriminalisztika jövője” munkacsoportja által az NKE Rendészettudományi Karán „A kriminalisztika jövője” címmel 2014. február 27-én rendezett konferencián dr. Petrétai Dávid rendőr százados több ilyen vázolt fel. Megemlítette például, hogy a mobil távközlés átjárós tornyaiban megjelenő adatok segítségével egy mobiltelefon mozgására vonatkozóan a jelenleginél sokkal pontosabb helymeghatározás is lehetséges lenne, s az adatok hosszabb ideig tartó tárolása és utólagos, céludatos összekapcsolása révén lehetőség nyílna egy adott időszakra vonatkozóan egy mobiltelefon földrajzi mozgásának rekonstruálására. Jogi kötelezettség híján azonban a szolgáltatók sem az ehhez szükséges fejlesztés költségeit nem vállalják, sem az adatokat nem rögzítik és nem őrzik meg. Hozzátette: mindehhez – és több más hasonló tudományos és technikai lehetőség kiaknázásához – etikai és jogi aggályok is társulnak.

zási) helyzetek többnyire sok szempontból eltérnek a tudományos kutatásoknál jelentkező laboratóriumi helyzetektől, ezért gyakorlati hasznosításuk általában sajátos eszközök és eljárási módok kialakítását is feltételezi. Ezeknek a kidolgozása eddig is a jogtudomány és a kriminalisztika feladata volt, és a jövőben is az lesz.

A krimináltechnika már eddig is tapasztalható és – különösebb jóstehetség nélkül is prognosztizálható – várható jövőbeli rohamos fejlődése természetszerűen a tárgyi adatforrások körének további mennyiségi bővülésével jár majd. Ez előrevetíti azt, hogy ismét tápot kap a kriminalisztikában dúló, a tárgyi és a személyi adatforrások prioritása feletti évszázados – hol lappangó, hol fellángoló – vita. Nem felesleges ezért hangsúlyozni, hogy a mégoly természettudományosan megalapozott tárgyi adat sem értelmezhető helyesen személyi forrásból származó adatok nélkül. Triviális példával élve: a gyilkos lövedéken látható huzagolási nyomok egyedi sajátosságai és a nyilvántartási adatok igazolhatják azt, hogy kié az a fegyver, amelyből kilőtték, de ez nem bizonyítja, hogy kinek a kezében volt a fegyver akkor, amikor kirepült belőle a lövedék.

2. A krimináltaktika szemszögéből az emberrel foglalkozó tudományágak – főképp a pszichológia – hivatottak azt a szerepet betölteni, amelyet a krimináltechnikát illetően a természet- és műszaki tudományok játszanak. Itt azonban nem tapasztaljuk azt a kölcsönhatást, amely ott oly eleven.

A kihallgatási taktikában ugyan sűrűn találkozhatunk olyan utalásokkal, amelyek a „pszichológiai tapasztalatok” szerepét hangsúlyozzák, de ezek többnyire egyes kihallgatók egyéni tapasztalataiból erednek; olyanokéból, akik általában egyéni érzéküknek, fogékonyságuknak és önképzésnek köszönhetően tettek szert rájuk. Lehet, hogy az én hibám, de nem találkoztam sem olyan kutatási beszámolóval, amely a *hazai gyakorlatban* alkalmazott kihallgatási módszereket rendszerezetten felmérte volna, sem olyannal, amely a pszichológiai kutatási eredményeket a kihallgatási taktika szempontjából azzal a célkitűzéssel elemezte volna, hogy feltárja: mi és hogyan ígérkezne ezekből eredményesen felhasználhatónak a vallomástételi – és különösen az igazmondási – készség serkentésére. Nem állítom, hogy az efféle elemzések feltétlenül falrengető eredményeket hoznának, de azt aligha lehet kétségbe vonni, hogy hasznuk lehetne.¹¹

Ismeretes, hogy több helyen pszichológiai ismeretekre alapozott koherens kihallgatási rendszereket dolgoztak ki. Ilyenek például az USA-ban a „*Behavioral Analysis Interview*” (BAI) és a „*Nine Steps Technics*” (NST).

A BAI mintegy tizenöt olyan – a nyomozott ügyre adaptált és céltudatosan sorozatba szerkesztett – (teszt)kérdésből áll, amelyek nem közvetlenül az ügy tényeire vonatkoznak, tehát *nem a kért tény tudomását*, hanem az ügghöz való viszonyulását kutatják. E kérdéssorozatot egy szakember („szaktanácsadó”) szerkeszti, teszi fel, s a válaszokat is ő értékeli. A kérdések részben általánosak (például „*miért gondolja, hogy X. követte el a bűntettet?*”), részben specifikusak (például „*alávetné-e magát poligráfvizsgálatnak?*”), s a kapott szóbeli és metakommunikációs válaszokból ő alakítja ki és közli a kihallgatóval a tulajdonképpeni kihallgatás tényleges megkezdése előtt a véleményét a kihallgatandó *együttműködési és igazmondási készségére* – sőt, esetleges bűnösségére – vonatkozóan. Az NST a gyanúsított kihallgatásának olyan technikája, amely a pszichológiai meggyőzés

11 Az általam szerkesztett „Kriminalisztika” című kötetben Tóth Mihály a 23. fejezetben áttekinti a más országokban (USA, Anglia és Wales, NSZK) követett gyakorlatot is.

és manipuláció összefüggő logikájára épülve eredményez beismerő vallomást, a vonakodó gyanúsított ellenállásának módszeres (bár fokozatos) leküzdése útján.¹²

A kihallgatási taktika egyik elismert amerikai szakértője, Richard A. Leo szerint „a *Behavioral Analysis Interview* a kihallgatót két lábon járó poligráffá változtatta azzal, hogy a megtévesztésre vonatkozó szubjektív előérzéseket tudományos megállapítások köntösébe öltöztette, a *Nine Steps Technics* pedig a kihallgatókat kiképzti a befolyásolás, a manipuláció és a rábeszélés olyan alkalmazására, amellyel a gyanúsított ellenállását módszeresen feloldhatják, és beismerésre indíthatják őt”.¹³ Ebben valószínűleg van némi túlzás. A szakmai vélemények megoszlanak, többek – különösen Európában – a módszer egyes elemeit egyenesen elfogadhatatlannak tartják,¹⁴ s az egészével szemben is támaszthatók fenntartások,¹⁵ de azt nem hiszem, hogy maga az alapgondolata – az, hogy a kihallgatási taktika felépítésénél a pszichológiai ismeretekre tudatosan lehetne, sőt, kellene alapozni – elvetendő lenne.

3. A kriminalisztika elméletében is vannak olyan kérdések, amelyeket – nézetem szerint – érdemes lenne újragondolni. A területi lehetőségek keretei között – bár csak vázlatosan – ezek közül is felvetek néhányat.

A kriminalisztikát nálunk *bűnügyi nyomozástannak* is szokás nevezni.¹⁶ Ám a kriminalisztika létrejötté idején, mint szó volt erről, a *nyomozás* és a *vizsgálat* szavak két – jogi értelmüket is tekintve eltérő – intézményt jelöltek. Ennek folytán más keretek között alakult ki a kriminalisztika két nagy ágazata: a krimináltechnika a „tulajdonképpeni” nyomozás, a krimináltaktika pedig a (*bírói*) vizsgálat gyakorlatában.

Célját – és gyakorlati rendeltetését – tekintve ugyan csekélynek látszik a különbség a két intézmény között, de a nyomozás tárgya *bűncselekmény gyanúja*, a vizsgálat tárgya pedig egyedileg megjelölt személy részéről tényszerűen körülírt és jogilag minősített bűncselekmény elkövetésének *nyomatékos gyanúja* volt.

A lényeg nem a megkülönböztető jelzőben rejlik, hanem abban, hogy a vizsgálatot ügyészi indítványra a vizsgálóbíró rendelte el, s a végzésben megnevezte az eljárás alá vont személyt (ettől kezdve – jogállását tekintve – *terhelt*), és tényszerűen leírta – ideje, helye és más ismert körülményei szerint – a tettet, amely miatt a vizsgálat folytatandó. Ez a végzés így megszabta a vizsgálat – következésképpen a *bizonyítás* – tárgyát, s ezzel a *relevancia* kereteit.¹⁷ A nyomozást illetően ilyen korlátozás nem volt. A valamely bűncselekmény újonnan felmerülő gyanúja miatt a más gyanú alapján már folyó nyomozást különösebb kötöttségek nélkül szabad volt „szélesíteni,” a relevancia mércéje nem az volt, hogy a kérdéses körülmény a nyomozás *eredeti okához* mérve valóban jelentős-e, hanem hogy a „szélesítés” indokálul szolgáló feltételezéshez mérve *jelentős lehet-e*.

12 Ezek 1963 után, a közismert „Miranda”-határozat hatására keletkeztek. Részletes leírásukat lásd Inbau et. al. (1986) 79. (A könyv 3. kiadásában, ugyanis a korábbi kiadásai idején még nem léteztek.)

13 Lásd Leo (1996) 674.

14 Különösen azt, hogy megengedi azt is, hogy a kihallgató nem létező bizonyítékra hivatkozzon.

15 Vö. Bócz (2004) 858.

16 Ridegh–Olchváry–Milvius (1936)

17 A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvény 106. §-ának értelmében más személyre, illetőleg más tette csak újabb ügyészi indítvány nyomán hozott vizsgálóbírói végzés alapján volt szabad a vizsgálatot kiterjeszteni.

Az 1951 utáni magyar jogfejlődésben a vádemelés előkészítése a kizárólag az ügyészi felügyelet alatt folytatott nyomozásra hárult,¹⁸ de 1954-ben a nyomozásra vonatkozó szabályokat kibővítették az egykori (bírói) vizsgálat számos – javarészt formális adminisztrációt jelentő – elemével. Ez az eljárásjogi szabályozás azután gyakorlatilag mindmáig él.

Az orosz kriminalisztika már a 19. század végén világviszonylatban is az élvonalba tartozott, a polgárháború utáni Szovjetunióban pedig – mind a gyakorlat, mind pedig az elmélet síkján – igen magas szakmai színvonalra emelkedett. Nem véletlen, hogy a hazai kriminalisztika számára – amely már az első világháború kitörésekor is több évtizedes lemaradásban volt más országokhoz mérve, s a második világháború végéig is csak egy helyben topogott¹⁹ – ez szolgált mintául.

A szovjet kriminalisztika azonban értelemszerűen a szovjet eljárásjoghoz igazodott. A kriminalisztikai cselekménytanban ez nem volt – és ma sem – kifogásolható, hiszen annak a hatályos eljárási törvény rendelkezéseit kellett és kell követniük.²⁰

Ugyanez nem mondható el a kriminalisztikai bizonyításelméletéről. Kriminalisztika még nem létezett akkor, amikor a nyomozás, a bírói vizsgálat és a szóbeliség, a közvetlenség és a bizonyítékok szabad értékelésének elveire épülő tárgyalás szakaszaiból létrejövő büntetőeljárási modellt kialakították. A bizonyításelmélet tulajdonképpen a (formális) logikában kidolgozott tanoknak pallérozott elméjű jogászok által az eljárási jogra adaptált változata. A bírósági eljárásban azonban akkor a bizonyítás az inkvizíciós vizsgálattal volt azonos, s az volt „*bizonyított*,” amit a formális logika szabályai szerint összerendezett bizonyítékok és a bizonyító erőre vonatkozó jogi előírások értelmében a vizsgáló (s egyúttal bíró) igazoltnak tekinthetett.

A mai bizonyítási rendszerben a bizonyító erőt ki-ki saját meggyőződése szerint ítéli meg, de az állam csak a bíróság megítélését tekinti mértékadónak. A nyomozó hatóságnak az a tagja, aki közvetlenül vizsgálja a potenciális bizonyítékokat hordozó adatokat, valójában nem is *mást* akar meggyőzni, hanem csak a *saját meggyőződését* alakítja. Véleményét a hivatali előjárója és a közzéadló csak akkor fogadják el, ha érvelésének logikája meggyőzi őket.²¹

Több évtizedes tapasztalataim szerint a gyakorlatban a logika szabályainak *tudatos* alkalmazása ritka, hiszen ezt a tudományt a felsőoktatásban rendkívül csekély óraszám-ban tanítják; mire valaki a gyakorlatban szembesül megoldandó feladatokkal, a tanultak nagyobb része feledésbe merült. Marad tehát a gondolkodás ösztönös gyakorlati fegyel-

18 A büntetőeljárási jog tudományában ezt „ügyféli előkészítés”-nek nevezik.

19 Lásd Garamvölgyi–Viski (1961) 37.

20 A szovjet eljárásjogban eleinte az eredeti francia vegyes (nyomozásból és azt követően bírói vizsgálatból álló) rendszer volt érvényben, és 1928-ban a vizsgálóbírói szervezetet áthelyezték az ügyészség kötelekébe, ahol a vizsgálók az ügyésszel szemben formálisan viszonylagos függetlenséget élveztek, például az ügyész utasításával szemben a felettes ügyésznél alakszerű jogorvoslást kereshettek. Ennek adaptálása jelent meg az 1954. évi V. törvény révén a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvényben, majd a későbbi eljárási jogszabályokban. Az ügyféli perelőkészítést az 1998. évi XIX. törvény megkísérelte ugyan visszaállítani, de még hatálybalépése előtt visszaállította a (bírói) vizsgálat szovjet mintájú torzóját a 2000. évi I. törvény.

21 Igaz, hogy érvelésében a bizonyításra felhasználhatónak ígérkező adatokat *felhasználhatja*, de ezeket az adatokat általában sem a hivatali előjáró, sem az ügyész maga közvetlenül nem szokta vizsgálni, hanem csak a nyomozó „szemüvegén át”, a jegyzőkönyvekből ismeri (ha ismeri) őket. Az esetleges meggyőzésben tehát a döntő tényező a logika, és nem maguk az adatok.

me, ami pedig nem mindig elegendő. Az eljárásjogi bizonyításelmélet kriminalisztikai értelmezése – vagyis annak tudatosítása – nézetem szerint hiányzik.

Amit a kriminalisztikában bizonyításelméletnek tekintünk, az valójában az eljárásjogi bizonyításelméletnek egy – szűkebb vagy bővebb – vázlata; egy kivonat. Azon a (szerintem téves) tézisen alapszik, hogy a nyomozásban *bizonyítás* folyik, holott a nyomozás a *bizonyítási lehetőségek* kiderítésére irányul. Egyrészt: a kriminalisztikai gondolkodás egyik jellemzője épp az, hogy követelményszerűen verziókban mozog. A bizonyítás tárgya – a „*thema probandi*” – viszont verzióról verzióra változik, és a relevancia attól függ, hogy az épp aktuális verzió helytálló volta esetén egy-egy esetleges tényt tükröző adat mit *bizonyítana*. Másrészt: a nyomozás – a nyomozó hatóság „vizsgálati munkája” – során jegyzőkönyvbe vett kijelentések a tények bírósági megállapításában csak akkor játszhatnak szerepet, ha a tárgyaláson is *elhangzanak*, tehát, ha vagy a kihallgatott *megismétli*, vagy a bíróság felolvassa őket. Ez utóbbit azonban csak a vonatkozó jogszabályokban előírt esetekben, módon és mértékben teheti.

Nem a kihallgatási jegyzőkönyvbe foglalt vallomás – tehát egy hosszabb-rövidebb, de mindenképpen folyamatos narratíva – a „*bizonyító tény*”, hanem az, hogy a kihallgatott *látott* egy eseményt vagy *hallott* egy kijelentést; azaz, hogy átélte az érzékelés élményét. A kriminalisztikai bizonyításelmélet feladata lenne annak a kidolgozása, hogy a különféle forrásokból nyerhető adatok esetén mi a *bizonyítási ok*,²² mi ennek a szerkezete, és milyen tényezők befolyásolhatják a *bizonyító erejét*.²³ Nem vadonatúj teóriát kell kitalálni, hanem az eljárásjogi bizonyításelmélet tantételeit kellene felülvizsgálni, és ahol szükséges, ott kiegészíteni, korszerűsíteni, az új ismeretekhez igazítani, és átértelmezve, egységes, koherens rendszerbe foglalva adaptálni arra a *kriminalisztikai alaphelyzetre*, amely a jelenkori büntetőeljárás szerkezetéből fakad. Ennek a követelményszerű jellemzője az, hogy a tárgyilagos nyomozó próbál rekonstruálni egy olyan valóságos múltbeli történetet, amelynek több olyan lehetséges változata képzelhető el, amely a rá vonatkozó aktuális ismeretekkel összeegyeztethető úgy, hogy az ismeretek forrásául szolgáló következmények maradjanak utána, de nem mindegyik változat ütközik büntetőjogi tilalomba.

Ehhez – természetesen – ki kellene dolgozni egy szabatos terminológiát is, mert az – szerintem – égetően szükséges lenne; erről bárki meggyőződhet már pusztán abból, hogy milyen következtetlen például a „*tény*”, az „*adat*” és a „*bizonyíték*” kifejezések használata még a szakirodalomban is. Szabatos terminológia nélkül aligha tekinthető kiforottnak egy tudományág.

Mint látható, rövidebb és hosszabb távra szóló tennivalók egyaránt felvázolhatók. Az is nyilvánvaló a számomra: mások bizonyára más – nem kevésbé sürgető – feladatokat látnak fontosnak és sürgősnek. Azt, hogy a feltételezésekből mi válik valóra, s hogy a várackozásokból mi igazolódik, nem lehet tudni előre, csak egy dolog tekinthető biztosnak: a kriminalisztikának van jövője, s e jövő lényege a fejlődés.

22 Vallomás esetén például az, hogy a vallomástevő egy érzékelés folytán átélt élményét fogalmazza szöveggé.

23 Ha a bizonyító tény valódi (tehát a vallomástevő ténylegesen átélt élményéről számol be), és a bizonyítási ok valóságos (vagyis a beszámoló helyes), akkor a bizonyítandó tény igaz.

Irodalomjegyzék

- Bócz Endre (2013): A kényszervallatásról. In: *Magyar jog és külföldi jogi szemle: a Magyar Jogász Szövetség folyóirata*, 60. évf. 2. sz.
- Bócz Endre (2013): Kihallgatás, kényszervallatás. In: *Belügyi Szemle*, 61. évf. 5. sz.
- Bócz Endre (2004): *Kriminalisztika*. Budapest, BM Duna Palota és Kiadó.
- Fantoly Zsanett (2013): *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Inbau, Fred E. – Reid, John E. – Buckley, Joseph, P. (1986): *Criminal Interrogations and Confessions*. Baltimore, MD, Williams and Wilkins.
- Leo, Richard A. (1996): The Impact of Miranda Revisited. In: *The Journal of Criminal Law & Criminology*. Vol. 86. No. 3. 674.
- Lévy, Renè: Police and the Judiciary in France since the Nineteenth Century – The Decline of the Examining Magistrate. In: *British Journal of Criminology*. Vol. 33. No. 2.
- Ridegh Rajmond – Olchváry-Milvius Attila (1936): *Bűnügyi nyomozástan*. Budapest, Hornyánszky Viktor Rt. Magyar Királyi Udvari Könyvnyomdája.
- Viski László (1961): Általános Rész.. In Garamvölgyi Vilmos – Viski László: *Kriminalisztika*. Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztály.
- Vuchetich Mátyás (2007): *A magyar büntetőjog rendszere. II. könyv. Gyakorlati büntetőjog*. Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó.

A rendészeti törzsvezetés gyakorlata

KOVÁCS GÁBOR

Bevezetés

A vezetővé való felkészítés a rendészeti szerveknél is rendkívül fontos és időszerű feladat. Az elmúlt években ezekben a szervezetekben lezajlott a vezetői állomány cseréje. A vezetőváltásokkal a szervezetek egy részében hiány keletkezett a jól felkészült és megfelelő gyakorlati tapasztalatok birtokában levő vezetők közül. A 2012. január 1-jén létrejött Nemzeti Közfoglalkoztatási Egyetem mindhárom karán – változó hangsúllyal ugyan, de a „fegyveres” karokon mindenképpen meghatározó jelleggel – a hivatásra való felkészítés fontos eleme a vezetői felkészítés.

Az egyetemen az Egyetemi Közös Közfoglalkoztatási Modul tantárgyai megteremtik az alapot ahhoz, hogy a hallgatók megkapják azokat a közös ismereteket, amelyekre építve a hivatásrendjüknek megfelelően a jövőben együtt tudnak majd működni, és közös feladatokat képesek sikeresen végrehajtani. Mindhárom karon folyik valamilyen szintű vezetői felkészítés, természetesen a képzés sajátosságainak megfelelő tartalommal és módszerekkel. A honvédségi képzésben természetesen nagy hagyományai vannak a törzsvezetési és vezetési gyakorlatoknak.

Törzsvezetési és vezetési gyakorlatok

A rendészeti feladatok megoldásához kapcsolódó törzsvezetési és vezetési gyakorlatok végrehajtása főleg a határrendészeti tisztképzéshez kötődik, hiszen a képzés egyes elemei korábban szorosan illeszkedtek a honvédségi alapképzésekhez. Már az 1990-es évektől kezdődően a határrendésztiszt-jelöltek minden év májusában háromnapos zárógyakorlaton vettek részt a csobánkai gyakorlótéren, ahol komplex határrendészeti feladatok megoldásában működtek közre. Két alkalommal is volt olyan esztendő, amikor az Adyligeti Rendészeti Szakközépiskola tiszthelyettes-képzésben részt vevő tanulóit is bevonták, és képzettségüknek megfelelően közösen hajtottak végre gyakorlati feladatokat a tiszti hallgatókkal. Ezeken a gyakorlatokon a „Csobánkai Alapfeladat” alapján, a Fehérhegyi Határrendészeti Kirendeltség illetékességi területén a kirendeltség és a határvadász század erejével megvalósított határrendészeti akciót hajtották végre. A hallgatók fő feladata a határvadász század ideiglenes elhelyezésének, ellátásának, az objektum őrzés-védelmének megszervezése, határrendészeti kirendeltség, ellenőrző áteresztő pont, határátkelőhely működtetése, meghatározott terület zárásának és kutatásának a végrehajtása volt. A gyakorlatot a menekültügyi veszélyhelyzet kezelése, ideiglenes menekültgyűjtő központ működtetése, majd az illetékességi területen megjelent fegyveres bűnözői csoport felszámolása zárta.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Határőr Tanszékének állománya 2006. május 23–24. között háromszintű, komplex határrendészeti vezetési gyakorlatot hajtott

végre az Üllői úti telephelyen, a Kiskunhalasi, a Pécsi Határőr Igazgatóságon és a csobánkai bázison. A gyakorlat a „Virtus 2006” fantázianevet viselte (ez a gyakorlat egy évvel később, 2007-ben is megismétlődött). A vezetési gyakorlat megfelelt a háromszintű, egyoldalú, terepen és technikai eszközökkel, valóságos körülmények között, valós idejű (real-time) adatokkal végrehajtott vezetési gyakorlattal szemben támasztott követelményeknek.

A felek alaphelyzetét és egyes tevékenységét fiktív legendák tartalmazták, amelyeket a műveletirányító vezetők döntése alapján beállt változásokat követve a gyakorlat során folyamatosan pontosítottak. A képzési célok elérése érdekében az egyes mozzanatok között időugrások és helyszínráthelyezések történtek, ezzel is dinamikusabbá téve a gyakorlatot, amelynek központi helyszíne a csobánkai gyakorlótér, valamint a ZMNE 2006. március hónapban átadott Bevetés Irányítási Központja volt. A gyakorlatba bekapcsolódott két határőr-igazgatóság is, az ott elhelyezett műveletirányítási központok az Európai Unió leendő külső határán elhelyezkedő határőrszervezetek tevékenységét szimulálták, végrehajtották az államhatárok fokozott ellenőrzésével összefüggő regionális vezetési feladatokat. Az irányításuk alá tartozó Helyi Műveletirányítási Központok a helyi szervek tevékenységének előkészítését és megszervezését hajtották végre – jelzés jelleggel. Az igazgatóságokkal videokonferencia-összeköttetést alakítottak ki, a többi törzsszel pedig az információáramlást az internetes kapcsolat segítette. Az állomány valós idejű mozgását a T-Mobile helymeghatározó rendszere és a Benefon készülékek alkalmazása tette lehetővé. A műveletirányító központból a telefonok valós tartózkodási helyzetének megfelelő módon a térképen látható volt a járőrök pontos és valóságos helyzete.

A Határőr Tanszéken levezetett 2006. évi komplex vezetési gyakorlat főbb mozzanatai a következők voltak:

1. A Kiskunhalasi és a Pécsi Határőr Igazgatóság megerősítésének és megerősített szolgálata előkészítésének gyakorlása:
 - országos és regionális műveletirányító csoportok megalakítása, útba indítása;
 - előzetes intézkedések kiadása;
 - megerősítő erők felmérése, készenlétbe helyezése;
 - Frontex-kapcsolatfelvétel, akció előkészítése.
2. Az igazgatóságok megerősített szolgálatának megszervezése:
 - a regionális műveletirányító központok létrehozása;
 - határhelyzet elemzése, értékelése;
 - előzetes intézkedések kiadása;
 - akciók levezetése a helyi és a területi szerveknél.
3. A rendkívüli szolgálat végrehajtása, a készenléti erők bevetése egy mélységben kialakult határrendészeti művelet végrehajtása során:
 - készenléti erők riasztása, menetének megszervezése;
 - a bevetés-végrehajtás irányítása;
 - országos és regionális szintű műveletirányítás;
 - reagálás különböző eseményekre, tájékoztatások, jelentések kiadása az igazgatóságok felé;
 - nemzetközi sajtótájékoztatón;
 - átcsoportosítás végrehajtása, tartalékok bevetése.

4. Határrendészeti akció előkészítése és levezetése a csobánkai gyakorlótéren, valós körülmények között (járőrözés, terület zárása, menekültek és fegyveres személyek felkutatása, elfogása).
5. Nappali tevékenység megszervezése.
6. Kivonás megtervezése:
 - szállítási terv elkészítése.
7. Erők kivonásának irányítása:
 - menet követése, intézkedések menetvonalon.
8. Művelet lezárása, értékelés.¹

Ezek a gyakorlatok jól szolgálták a hallgatók gyakorlati feladat-végrehajtási képességeinek fejlesztését, valamint a parancsnoki vezetői felkészítést. Talán ezeknek a gyakorlatoknak is szerepük volt a határőrtisztek vezetői felkészítésének sikerében. A Rendőrtiszti Főiskolán is megvoltak a törzsvezetési és vezetési gyakorlatok levezetésének jó hagyományai, itt is hosszú évek tapasztalatai álltak rendelkezésre. A Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán tanuló határrendész-hallgatók részére a Határrendészeti Tanszék az együttműködő más szervezetekkel együtt minden év tavaszán komplex rendészeti gyakorlatot vezet le a csobánkai gyakorlótéren. Ezt a jól bevált, a valós életnek megfelelő helyzetbeállításra épülő foglalkozássorozatot minden résztvevő rendkívül hasznosnak értékeli, és évek óta szerepel a tantervben.

A fentiek alapján látható, hogy a Nemzeti Közsolgálati Egyetem jogelőd intézményében folytatott határrendészeti képzésben a zárógyakorlatoknak és a határrendészeti gyakorlatok levezetésének nagy hagyománya van. Az oktatók az itt megszerezett ismereteket és tapasztalatokat adaptálva – és kiterjesztve azokat más, nem határrendészeti képzésekre – tovább hasznosíthatják a Nemzeti Közsolgálati Egyetem különböző képzéseiben. A Rendészettudományi Karon a hallgatók rendészeti parancsnoki, vezetői felkészítése az egyetem alapítása óta eltelt időszak alatt hangsúlyos feladattá lépett elő. A kar vezetése kiemelten támogatja ezen törekvéseket.

2013-tól az egyetemi alapképzésben az egyetemi közös modul keretében az erre a modulra épülő, más típusú vezetéselmélethez kapcsolódó ismeretek tananyagtartalma biztosítja a képzési dokumentumokban rögzített kimeneti követelményeknek való megfelelést és nevelési cél elérését. A tantárgyi programokban megtalálhatóak a tanórarendbe beépített vezetési gyakorlatok, gyakorlati foglalkozások, amelyek azt modellezzik, hogy egy-egy vezetéselméleti problémát a hallgatók a valósághoz hasonló körülmények között hogyan oldhatnak meg. Ezek a foglalkozások nagymértékben segítik a hallgatók parancsnoki, vezetői felkészítését. A rendészeti vezetői mesterképzésben a képzés fő célja olyan rendészeti vezetők képzése, akik képesek a rájuk bízott magasabb szintű rendészeti szervezetek vezetésére. A tanórákon elsajátított elméleti vezetési és szervezési ismereteken túl – a tanterv részeként – a vezetés- és szervezéselmélet tantárgy keretében megvalósulnak a törzsvezetési gyakorlatok. Ezekkel a parancsnoki, vezetői felkészítést elősegítő témakörökkel – a legutóbbi, 2012-es tananyag-korszerűsítés után – már nagyobb óraszámban foglalkoznak a mesterképzésben részt vevő hallgatók.

1 A „Virtus 2006” többfokozatú, integrált vezetési gyakorlat előkészítésének és levezetésének tapasztalatai, eredményeinek további hasznosítása az oktatásban. Konferenciafelszólalás, ZMNE Határőr Tanszék. 2006. november 21-én.

A Rendészettudományi Kar kivételesen kedvező helyzetben van azzal, hogy jól felkészült és nagy gyakorlattal rendelkező oktatói jártasak ezen feladatok (*gyakorlatok*) megtervezésében, megszervezésében és levezetésében. Az oktatók – a jogelőd intézményekben megszerzett tapasztalatok és a gyakorlati életből hozott minták és esettanulmányok alapján – a helyzetbeállítások alkalmával és az alapfeladatok elkészítése során a valóságos szituációkat megközelítő helyzetekre összpontosítanak.

Általában a tanév végén levezetett rendészeti törzsvezetési gyakorlatok célja, hogy az azonos vagy különböző évfolyamú hallgatók a gyakorlati feladatok végrehajtása során számot adjanak a szorgalmi időszakban a szakmai tantárgyak oktatásának keretében elsajátított elméleti és gyakorlati ismereteikről. Különösen fontos, hogy a hallgatók egy komplex rendészeti problémát oldjanak meg, és a sikeres végrehajtásba több, korábban tanult tantárgy ismeretanyaga is beépül.

A rendészeti szakemberek körében is elfogadott az, hogy a különböző vezetési szinteken tevékenykedő rendészeti vezetők felkészítése három egyenlően fontos pilléren nyugszik:

- a tanintézetekben folytatott képzés, az ott elsajátított ismeretek;
- a szakmai gyakorlati tapasztalat (a szakmai gyakorlatokon, szakmai napokon, kihegyezett foglalkozásokon, a későbbi szolgálati beosztásban megszerzett tapasztalatokkal kiegészített tanintézeti képzést tökéletesíti a megszerzett gyakorlati tapasztalat és ismeret);
- az önálló tanulás képessége, az önképzés (minden szintű vezető feladata az önfejlesztés, minden rendészeti vezetővel szemben elvárt, alapvető követelmény a magasabb szintű képzettség megszerzésének igénye).

A továbbiakban az iskolapadban megszerezhető tapasztalatszerzés lehetőségei kerülnek vizsgálatra, amelyek a hallgatói gyakorlatok (*záró-, vezetési és törzsvezetési gyakorlatok*) során valósulnak meg.

A rendészeti tisztképzés rendszerének felépítése azt tükrözi, hogy a gyakorlati felkészítés és a tapasztalatok megszerzésének lehetősége biztosított, az rendkívüli jelentőségű az oktató-nevelő munkában. Az alapképzésben az elmélet és a gyakorlat aránya 40–60 százalék, míg a mesterképzés során ez az arányszám megfordul. Mindkét képzési szinten az „iskolapadban megszerzett” tapasztalatgyűjtést szolgálják a különböző jól megtervezett és egymásra épített gyakorlatok és gyakorlati foglalkozások.

Különösen ideális gyakorlási lehetőséget teremt a rendészeti vezetői mesterképzésben az évenként megrendezett rendészeti törzsvezetési gyakorlat, valamint az alapképzésben az egyetemi közös közszolgálati gyakorlat, ahol a hallgatók kipróbálhatják magukat az egyes feladatok megtervezésében, megszervezésében, levezetésében, a gyakorlati végrehajtás során és az egyes parancsnoki és beosztotti feladatkörök, beosztások ellátásában is.

Egy-egy ilyen foglalkozás alkalmával és azt követően a hallgatóknál mérhető módon fejlődnek a vezetői tulajdonságok, a parancsnoki gondolkodásmód, a rendszerszemléletű látásmód, a felelősségvállalás, az együttműködés és a feladatok közös megoldásának képessége.

A továbbiakban a rendészeti törzsvezetési, vezetési gyakorlatok megtervezésének, megszervezésének és levezetésének gyakorlati fogásai és tapasztalatai kerülnek feldolgozásra, amelyek támpontokat adhatnak az elkövetkező gyakorlatok előkészítéséhez és megszervezéséhez.

1. A gyakorlat alaphelyzetének beállítása

A törzsvezetési gyakorlatok esetében az aktuális helyzet kiválasztása során a legfőbb szempont az, hogy a gyakorló állomány részére biztosított legyen a szakmai tevékenységüknek megfelelő olyan szituáció, amelyre a gyakorlat épül. Célszerű egy olyan összetett probléma feldolgozása, amelybe komplexen bekapcsolódhat a rendészeti oktatás összes résztvevője, a karon oktatott valamennyi hallgató vagy egy-egy teljes évfolyam. Az elmúlt évek gyakorlati tapasztalatai bizonyítják, hogy legcélszerűbb egy államhatárhoz közeli terület kiválasztása és az államhatárhoz kapcsolódó probléma kiindulási helyzetként való beállítása. Erre az alaphelyzetre minden, az egyetemi képzési palettán szereplő hivatásrend kidolgozhatja a saját tevékenységének legjobban megfelelő helyzetbeállítását. Természetesen a valóságos földrajzi környezetre épülő, de fiktív alaphelyzet generálása célszerű, kerülve a valóságos szomszédos országok bevonását a gyakorlatba.

Követendő módszer lehet az alap- (kiinduló) helyzetet egy ún. „alapfeladatban” kidolgozni. Ez az indító feladatrészt tartalmazza az összes alap- (kiinduló) adatot és információt, amely a levezetendő gyakorlat szempontjából fontos. Az alaphelyzet tartalmazhatja a gyakorlat megszervezésével kapcsolatos információkat, az esetleges fiktív országleírásokat (általános katonaföldrajzi helyzet, természeti viszonyok, társadalmi, politikai, gazdasági viszonyok stb.).

Célszerű gyakorlat az, ha az alapfeladat tartalmazza az egyes, a gyakorlatban részt vevő hivatásrendek tevékenységéhez kapcsolódó helyzetbeállítást is. Erre épülhet több kiegészítő feladat, amelyek a különböző képzésekre vonatkozó olyan speciális elvárásokat valósítják meg, amelyekre a gyakorlat felépíthető.

2. A gyakorlat mozzanatainak megtervezése

A törzsvezetési, vezetési gyakorlatok megtervezésének és levezetésének egyik leggyakoribb hibája a gyakorlat eseményeinek túlszűfolttsága. A gyakorlat vezetősége könnyen eshet abban a hibába, hogy a rendelkezésre álló, viszonylag rövid idő alatt szeretne minél több feladatot gyakoroltatni a végrehajtókkal. Ez kapkodáshoz és a feladatok „elnagyolt” végrehajtásához vezethet. Tanácsos tartalék időket és tartalék eseményeket beiktatni az egyes mozzanatokba, hiszen időzavar esetén ezeknek egy része mellőzhető, így a gyakorlat a meghatározott rendben, a fő eseményeket követve vezethető.

A fő mozzanatok folyamatábrán való szemléltetése biztosítja azt, hogy az egyes mozzanatok egymásra épüljenek, és azok egy meghatározott időintervallum alatt végrehajthatók legyenek.

3. A gyakorlat állománytáblája

A gyakorlat levezetése során a gyakorlat vezetőségnek arra kell törekednie, hogy minden tevékenységet hallgatók vezessenek – hiszen már maga az előkészítést biztosító szervezőmunka is a gyakorlás kiváló színhelyéül szolgálhat. Módszer lehet az is, hogy a gyakorló szervezetek állománya mozzanatonként megváltozik, vagy az, hogy egyes beosztások ellátására több hallgatót jelölünk ki, akik időközönként váltják egymást a beosztásban.

Amennyiben a hallgatói állományból létrehozott szervezet felépítése mozzanatonként változik, annak fő célja az lehet, hogy minden hallgató valamennyi mozzanatban parancsnokként vagy végrehajtóként részt vegyen, így biztosítva azt, hogy valamennyien valós és közös felelősséget vállaljanak a gyakorlat legjobb végrehajtásában és annak sikerében.

A gyakorlók nagy létszáma esetén az is célravezető megoldás, ha a végrehajtást több – párhuzamosan ugyanazt a feladatot megoldó – gyakorló szervezet hajtja végre. Azonos feladatok esetén a gyakorlat vezetése képet kaphat ugyanazon problémának a másféle megoldásáról. Ezzel a módszerrel újabb tapasztalatokat szerezhet a gyakorlat vezetősége. Jóval a gyakorlat megkezdése előtt célszerű az állománytáblában szereplő beosztásokhoz a gyakorló személyek hozzárendelése, így biztosítva az időbeni feladatszabást és az eredményes hallgatói felkészülést. Amennyiben a hallgatók képzettségi szintje különbözik – például különböző évfolyamok tevékenykednek együtt –, akkor a vezetői beosztásokat a képzettségi szinthez kell igazítani. A gyakorlati feladatokat végrehajtó állomány kijelölése az alsóbb évfolyamos hallgatók köréből tanácsos.

4. A gyakorlat döntnökeinek tevékenysége

A hallgatói intézkedéseket és tevékenységeket a döntnökök ellenőrzik és értékelik. A sikeres gyakorlathoz szükséges a döntnökök pontos eligazítása és alapos felkészítése a feladataikra. A döntnököket a meghatározott vezetési szintekhez és személyekhez kell hozzárendelni. Nekik is kötelező a rendelkezésre álló háttériradalom, a jogszabályi környezet és a gyakorlat levezetési terveinek áttanulmányozása.

A gyakorlat típusától függő, de elfogadott módszer lehet az, hogy egy-egy mozzanat végrehajtása után a teljes állomány tevékenységét értékelik. Ennek az a célja, hogy a mozzanatban elkövetett hibákból a parancsnokok tanuljanak, és azok már a következő mozzanat végrehajtásakor se forduljanak elő. Jó módszer az, hogy a döntnökök kiemelt figyelmet fordítanak a gyakorló parancsnoki beosztásban lévők vezetői tevékenységének elemzésére, s ennek tapasztalatait az értékelések során négy szemközti beszélgetés formájában is feldolgozzák.

5. A gyakorlat előkészítése

Az alapos és pontos eligazítások és az azt követő alapos felkészülés a gyakorlat sikeres végrehajtásának alapfeltétele. A feladatok meghatározása során a hallgatókkal pontosan és egyértelműen ismertetni kell azokat az elvárásokat, amelyeket a különböző szintű vezetői beosztásokban szereplő személyekkel szemben támasztanak. A követelményeknek megfelelően a gyakorló parancsnoki állomány tagjainak olyan vezetőknek kellett lenniük, akik:

- Képesek a szervezetük elé pontosan megfogalmazott célokat kitűzni, és az alárendeltek vezetésével azokat megvalósítani. A gyakorlat minden egyes mozzanata előtt a hallgató parancsnokoknak meg kell határozniuk a végrehajtandó feladatokat és azokat a célokat, amelyeket az alárendelt szervezetnek teljesítenie kell. A vezetési rendszer működése során törekedni kell annak hiteles és életszerű működésére.

– A gyakorlat alap- és kiegészítő feladatából, a helyzetbe állításból, a rendelkezésre álló erőkből jól felkészültek, az itt megszerzett ismeretekhez a szakmai tudásukat eredményesen rendelik hozzá. A hallgatók szakmai felkészülése a tanév folyamán folyamatosan megmérettetik. Az egyes vezetői beosztásokba a legrátermettebb hallgatókat választják ki. A kevésbé rátermett, de célszerű magasabb évfolyamos hallgatók bevonása a parancsnokhelyettesi feladatok végrehajtásába, hogy jó példákat látva maguk előtt, ezáltal is fejlődjenek vezetői attitűdjeik.

– Kellő szakmai ismereteik vannak, és jó a helyzetfelismerő képességük. A gyakorlat során előtérbe kerül a hallgatói parancsnokok helyzetfelismerő képessége és a váratlan helyzetekre való reagálás képessége. Ezeket a képességeket a döntőnői állománynak folyamatosan tesztelnie kell. A gyakorlat végrehajtásának folyamatában alájátszói és döntőnői közlések segítségével a váratlan feladatok végrehajtására kell ösztönözni a hallgatókat. A végrehajtás színvonalát folyamatosan méri és értékeli.

– Összetartó, közös feladatokat végrehajtó, együttműködő szervezetet tudnak kialakítani. A mozzanatonkénti vezetői váltások miatt e feladat végrehajtása ütközhet a legnagyobb nehézségbe a gyakorló állomány körében. Az állomány összeszokottsága a gyakorlat kezdetekor még nem tökéletes, de megfelelő ösztönzéssel a hallgatókban hamar kifejlődik az empátia képessége, így a feladat-végrehajtások során a legtöbb esetben támogatják egymást.

– Hatékony vezetői kommunikációt folytatnak. A hatékony kommunikáció fejlesztése különlegesen nagy hangsúlyt kell helyeznie a gyakorlat vezetésének. A döntőnői állománynak kiemelten kell kezelnie a világos, mindenki számára egyértelmű és érthető feladatszabások kiadására való parancsnoki törekvést. A gyakorlat eredményességéhez döntő mértékben hozzájárul a végrehajtók közötti hatékony kommunikáció.

6. Az informatikai biztosítási feladatok

A gyakorlatok lebonyolításának sikeres informatikai támogatása korunk alapvető és elengedhetetlen követelménye. Ez a feladat a Nemzeti Közszerződési Egyetem infokommunikációs hálózatán, az egyetem központi alkalmazásainak és szolgáltatásainak felhasználásával valósulhat meg. A gyakorlatok során az egyetem igénybe veszi más szervezetek informatikai rendszereit és azok szolgáltatásait is (például: Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, Országos Rendőr-főkapitányság, Robotzsaru, elektronikus eseménynapló stb.).

A gyakorlatok végrehajtása során annak résztvevői, azok egyes csoportjai térben egymástól jelentősen elkülönítetten dolgoznak. Az egyetem egységes informatikai rendszere a gyakorló szervezetek számára biztosítja azt, hogy minden helyszínen azonos szolgáltatási szint legyen elérhető. Az elektronikus kommunikáció az egyes munkacsoportok, munkaállomások által modellezett szervezeti egységek között alapvetően e-mail formájában valósul meg. Az e-mail címek formátuma a szabványok jelentette korlátokon belül szabadon megválasztható. A korábban már levezetett gyakorlatok tapasztalatainak megfelelően az e-mail címben a lehető legteljesebb módon érvényesíteni szükséges a modellezett szervezet megnevezését. A különböző helyszíneken egy időben, de párhuzamosan levezetett gyakorlatok helyszínein az azonos szervezeti elemekhez tartozó e-mail címeket egy – a helyszínrre utaló – karakterrel célszerű megkülönböztetni.

A gyakorlat egyes helyszínei között videokapcsolat létesíthető. Az egyetem hálózatának és a videokonferencia berendezésének segítségével a pont-pont kapcsolat folyamatosan biztosítható, ez jelentősen megkönnyíti a törzsek közötti kommunikációt.

Technikailag lehetőség van több beltéri helyszín eseményeinek közvetítésére nagy teljesítményű IP-kamerákkal, illetve egy kiválasztott külső helyszín (Ócsa és Csobánka) és az egyetem között a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Híradó Tanszékének birtokában lévő műholdas kommunikációs berendezés segítségével kialakított pont-pont videokapcsolat létrehozására.

7. Távbeszélő-összeköttetés

A gyakorlat munkahelyeinek összeköttetése az egyetem vezetékes telefonhálózatához kapcsolódó készülékekkel biztosított. Ehhez EDR/Tetra-készülékek használata a megszokott és jó gyakorlat.

8. Az értékelők, döntnökök teendői, feladatai

Az értékelő személyek feladata megfigyelni a gyakorlat lefolyását, és jegyzeteket készíteni a megfigyelésekről, amelyek alapján később az értékelés készül. A megfigyelés során nem az apró hibákat kell keresni, hanem az értékelendő szervezet hatékony működését befolyásoló problémákat és gyengeségeket kell azonosítani. Fontos, hogy minden feltárt hiányosság dokumentálva legyen. Az értékelők részére biztosítani kell a betekintés lehetőségét az értékelt csoport/szervezet által készített elemzésekbe, jelentésekbe. A problémák mellett fontos a jó, mások által hasznosítható gyakorlatokat is feljegyezni, így az egyes szervezetek átvehetik egymás követendő példáit. Jó gyakorlat a meghívott szakemberek bevonása értékelőként, döntnöként.

Az értékelő – döntnök – a felkészülése során a gyakorlatot megelőzően áttekinti a forgatókönyv időrendjét és azokat az értékelési szempontokat, amelyek az értékelt szervezethez kapcsolódnak; megismeri azokat a tevékenységeket, amelyek az adott szervezetekhez tartoznak, majd áttanulmányozza az értékelési tervet.

A döntnök a gyakorlat megkezdése előtt érkezik meg az értékelés helyszínére. A gyakorlat állományának egyértelműen tudára adja, hogy ő az értékelő. Úgy helyezkedik el, hogy a leghatékonyabban tudja elvégezni értékelési feladatait, legyen passzív megfigyelő, figyelje meg, mi a helyes, mi a helytelen, hallgassa meg a beszélgetéseket, amelyek az adott értékelési területhez tartoznak. Mindent figyeljen meg, tapasztalatait jegyezze le, de ne csak a hibákat, hanem a jó gyakorlatot is. Nem segíthet a gyakorlóról állománynak, illetve nem avatkozhat bele a gyakorlat menetébe, nem zavarhatja a gyakorlóról állományt. Amennyiben fontos kérdés merül fel benne, először a gyakorlat vezetőjét kell kérdeznie, és csak utána a gyakorlóról állományt.

Az értékelő kiemelt figyelmet fordít:

- arra, hogy az értékelés a fő célok mentén, időrendben (fázisonként) készüljön el;
- arra, hogy az egyes fázisokon belül a feladatok hatékonyan lettek-e végrehajtva;
- az előkészítési, levezetési hiányosságok számbavételére;
- a saját és a gyakorlóról állomány megfigyelésére, észrevételek, javaslatok számbavételére;

- a problémák felsorolására;
- a jó tapasztalatok feldolgozására és felsorolására.

Az értékelő a gyakorlat után véglegesíti a szervezeti értékelést, és megküldi a gyakorlat főellenőrének.

A gyakorló állomány tevékenységének egyéni értékelése során a megfigyelők – döntnökök – személyes értékelési szempontjai a következő mérési mutatók alapján alakulhatnak ki (az értékelés három- és ötfokozatú lehet):

- fellépés, megjelenés, határozottság;
- tartalmi helyesség;
- az operativitás, intézkedések helyes sorrendje;
- gyakorlatiasság, feladatmegoldás;
- terminológia, szakkifejezések helyes használata.

9. A gyakorlatvezetőség feladatai, az értékelés és a jelentéstétel végrehajtása

A gyakorlatvezetőség a gyakorlat levezetése során folyamatosan, vezetési szintenként gyűjti az értékelő jelentéshez szükséges adatokat, információkat az alábbi szempontok alapján:

- a gyakorlat célkitűzéseinek realitása, aktualitása;
- a scenáriók, feladatok tartalmának megfelelősége;
- a gyakorlók felkészülése, tudásszintje;
- a vezetői-irányítói készségek helyzete (vezetőknél);
- a szakmai feladatok végrehajtása (hallgatóknál);
- a kidolgozott okmányok tartalma, színvonala;
- a gyakorlatvezetőség tevékenysége;
- a gyakorlat hasznosítható tapasztalatai;
- a gyakorlaton tapasztalt problémák, gondok;
- javaslatok a gyakorlat továbbfejlesztésére;
- kiemelkedő színvonalú munkát végzők felsorolása, munkájuk jellemzése;
- fegyelemsértések, az esetleges hanyag munkavégzés.

10. A gyakorlat értékelési szempontjai

Legfontosabb értékelési szempont az, hogy a gyakorlat kitűzött céljai maradéktalanul megvalósultak-e. Az értékelés rendje:

- a szervezeti értékelő szakembereket a gyakorlat főellenőre jelöli ki;
- az értékelők a jegyzeteik alapján elkészítik a szervezeti értékelő jelentést, amely tartalmazza a szükséges javító intézkedéseket is;
- a szervezeti értékelők eljuttatják a jóváhagyott szervezeti értékelést a főellenőrnek;
- a főellenőr mindezek alapján elkészíti a gyakorlat-összefoglaló értékelő jelentését, amelyet a részt vevő szervezetekkel egyeztet, majd véglegesít.

11. Szervezeti értékelő jelentés

A szervezeti értékelő jelentés tartalmaz egy szöveges általános részt, az elért eredményeket, a felmerült problémákat vizsgáló részt és a javasolt intézkedéseket is. A szervezeti értékelés szempontjai:

- célok teljesülése, jelentősebb eredmények;
- jelentősebb fennakadások;
- fontosabb tapasztalatok;
- javasolt módosítások;
- működési szabályozók;
- adatok pontossága, időbelisége.

A Nemzeti Közszerzőláti Egyetemen megvalósuló rendészeti gyakorlatok során a hallgatókban kialakítandó és elérendő főbb nevelési célok és követelmények:

- hivatástudat, felelősségtudat;
- magas szintű szakmai ismeret, gyakorlati tudás;
- szervezet iránti elkötelezettség;
- intézkedőképeség;
- szervezőképeség;
- szakterminológia helyes alkalmazása, a szakma ismerete és szeretete;
- önállóság;
- lényeglátás.

A gyakorlatokra való felkészítés, azoknak a levezetése és értékelése mindezen tulajdonságok és személyiségjegyek kialakítását segíti. A gyakorlatok sikeres megvalósítása segíti a hallgatók a vezetői kvalitásainak kialakítását. Összességében a folyamatos ráhatással, tanórai és tanórán kívüli oktató-nevelő munkával biztosítható, hogy a Rendészettudományi Karon végzett tiszt:

- magatartásával járuljon hozzá a rendészeti szervek tagjaival kapcsolatban megfogalmazott követelmények érvényre juttatásához (törvényesség, szakszerűség, hatékonyság; magas szintű lexikális tudás birtokában hajtsa végre a rendészeti feladatokat, azok végrehajtásának tervezését, szervezését, irányítását, vezetését, felügyeletét, ellenőrzését, a hatósági feladatok ügyintézését; legyen fegyelmezett, köteleességtudó, ne riadjon vissza a nehézségektől);
- ismerje a rendvédelmi és társszervezetek szervezetét, az egyes szervezeti elemek feladatait, szolgáltató magatartása erősítse a rendőrség szolgáltató jellegét, ismerje a feladatok végrehajtásának metodikáját, technológiáját, technikáját, taktikáját;
- legyen képes a koordináció, kommunikáció, kooperáció készségének kifejlesztésére, rendelkezzen jó szintű törzskultúrával;
- intézkedéseiben legyen határozott, következetes, jó konfliktuskezelő, munkatársai-val, beosztottaival követelménytámasztó;
- önmagával szemben legyen követelménytámasztó, határozott, következetes, ismerje az oktatási feladatok végrehajtásának módszereit;
- az informatikai és technikai eszközök és berendezések üzemeltetésében, kezelésében, alkalmazásában legyen jártas (ismerje a rendszeresített technikai eszközöket, azokat legyen képes alkalmazni, beosztottait az eszközök használatára felkészíteni);

- szolgálati feladatai során személyes példamutatással járjon el, életvitele, magánélete legyen rendezett, fegyelmezett.

Mindezek a hallgatóktól elvárt tulajdonságok a törzsvezetési, vezetési gyakorlatok rendszerében nagymértékben fejleszthetőek, hiszen egy-egy gyakorlaton a feladat-végrehajtás komplexen jelenik meg.

Befejezés

A tanulmány összefoglalta a törzsvezetési, vezetési gyakorlatok előkészítésével, levezetésével, a rendészeti szakterületen tanuló hallgatók felkészítésével kapcsolatos főbb gondolatokat. A tanulmány hasznos segítséget nyújthat a törzsvezetési és vezetési gyakorlatok előkészítőinek és vezetőinek.

Az egyetemi felkészítés során a hallgatói gyakorlati feladatmegoldásoknak egyre nagyobb jelentőséget szükséges biztosítani, hiszen a vezetői kompetenciák fejlesztésének ezen módja jelentősen hozzájárulhat az ágazati megrendelői igények mind magasabb szintű teljesítéséhez.

Irodalomjegyzék

1994. évi XXXIV. tv. a Rendőrségről

Forrás: <http://jab.complex.hu/doc.php?docid=WKHU-QJ-XML-00000099400034TV> (2014. 03. 10.)

Czuprák Ottó – Kovács Gábor (2013): *Vezetés és szervezélmélet*. Budapest, NKE.

Dobák Miklós (2006): *Szervezeti formák és a vezetés*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Dobák Miklós – Antal Zsuzsanna (2011): *Vezetés és szervezés*. Budapest, Aula Kiadó.

Horváth József (szerk.) (2013): *Pályakezdő tisztek kézikönyve*. Budapest, NKE.

Levezetési Terv „Vadvíz 2013”. Az NKE közös közszolgálati gyakorlatára. 2013. április 10. nytsz. sz. NKE ORH Irattár 324/03/2014.

Levezetési Terv az NKE RTK rendészeti vezető mesterképzési szak képzésében részt vevő 2. évfolyamos hallgatók komplex rendészeti törzsvezetési gyakorlatára. 2014. február 24. nytsz. sz. RTK Határrendészeti Tanszék Irattár 26000/10/4/2012.

Nemes Ferenc (2003): *A vezetés alapjai*. Budapest, Zsigmond Király Főiskola Kiadó.

Nemes Ferenc (2006): *Vezetési ismeretek és módszerek*. Budapest, MACROPOLIS Bt.

**A RENDÉSZETTUDOMÁNY SZERVEZÉSE
ÉS ÉVTIZEDES TÖRTÉNETE**

A Magyar Rendészettudományi Társaság története, jelene és jövője

NYIRI SÁNDOR

Előzmények

Magyarországon az 1989-ben megkezdődött demokratikus átalakulás igényelte, sőt megkövetelte a rendészeti jog szabályozását, a szervezeti reformot. Az új szükségletek távlatos gondolkodást és elméleti diagnózist igényeltek. Negyvenévi szünet után feléledtek a rendészeti elméleti kutatások. Ezek közül a teljesség igénye nélkül néhány kiemelkedő, mondhatni, ma már alapművet említenék. A Magyar Tudományos Akadémia Államtudományi Kutatások Programirodájának gondozásában 1990-ben látott napvilágot Szamel Lajos „A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai” című dolgozata. A rendészet tárgykörében kandidátusi értekezések készültek.¹ A témával összefüggően monográfiák, tanulmánykötetek jelentek meg.²

Az 1989-ben megkezdődött demokratikus átalakulás vadhajtásokkal is járt. A kilencvenes évtized elején két év alatt megduplázódott az ismertté vált bűncselekmények száma, megváltozott a bűnözés struktúrája és dinamikája, megjelent a szervezett bűnözés. Az elhúzódo délszláv háború és az ország nyitottsága miatt nehéz feladat hárult az idegenrendészeti hatóságokra. Ezek a nem kívánt tömegjelenségek váratlanul, felkészületlenül érték a hazai rendészeti, bűnüldöző és igazságügyi szerveket, sok tekintetben az államvezetést is.

A rendszerváltozást követő években korszerűsíteni kellett a rendészethez kapcsolódó egész hazai joganyagot. Az Országgyűlés így többek között törvényt alkotott:

- a külföldiek beutazásáról és magyarországi tartózkodásáról (1993. évi LXXXVI. törvény);
- a rendőrségről (1994. évi XXXIV. törvény);
- az államtitokról és a szolgálati titokról (1995. évi LXV. törvény);
- a vámjogról és a vámigazgatásról (1995. évi C. törvény);
- a nemzetbiztonsági szolgálatokról (1995. évi CXXV. törvény);
- a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról (1996. XLIII. törvény);
- a katonai és rendvédelmi felsőoktatási intézmények vezetőinek, oktatóinak és hallgatóinak jogállásáról);
- a határőrizetről és a határőrségről (1997. évi XXXII. törvény);
- a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és mezeti őrszolgálatról (1997. évi CLIX. törvény);

1 Szikinger (1989); Salgó (1993)

2 Nyiri (1997); Szikinger (1998); Kertész (2000); Finszter (2003); Korinek (2006)

- a vállalkozás keretében végzett személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól, a Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamaráról (1998. évi IV. törvény);
- a külföldre utazásról (1998. évi XII. törvény);
- a büntetőeljárásról (1998. évi XIX. törvény);
- a közterület-felügyeletről (1999. évi LXIII. törvény);
- a szabálysértésekről (1999. évi LXIX. törvény);
- a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről (199. évi LXXIV. törvény);
- a közúti közlekedési nyilvántartásról (1999. évi LXXXIV. törvény);
- a bűnügyi nyilvántartásról és a hatósági erkölcsi bizonyítványról (1999. LXXXV. törvény);
- a vízi közlekedésről (2000. évi XLII. törvény);
- a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központról (2000. évi CXXVI. törvény);
- a közúti közlekedési előéleti pontrendszeréről (2000. CXXVIII. törvény);
- a személyi és tárgykörözésről (2001. évi XVIII. törvény);
- a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról (2001. évi XXXIX. törvény);
- a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők védelmi programjáról (2001. évi LXXXV. törvény).

Ezek a törvények már a megalkotáskor vitákat váltottak ki a szakemberek és a tudomány képviselői között.

Az 1990-es évtizedben a Belügyi Szemle hasábjain nagyszámú tanulmány foglalkozott a rendészet kérdéseivel, gyakorta bírálva a rendészeti jogalkotást és gyakorlatot. (Különben hazánkban „hagyománya” van annak, hogy a tudomány szava nem vagy csak nagyon nehezen jut el a politikai vezetéshez, a jogalkotóhoz. Jó példa erre, hogy az Országgyűlés a rendőrségi törvényt megalkotás óta huszonhét alkalommal módosította.)

A magyar jogtudományban egyetértés volt (van) abban, hogy a rendészet a közigazgatás része. Az 1990-et követő években merült fel, hogy a társadalomtudományok sorában helye lehet-e egy sajátos tárgykörrel és módszertannal rendelkező rendészeti (rendőri, rendőrségi) diszciplínának.³ Egyetértés volt abban, hogy a rendészet joga mindazoknak a jogi normáknak a foglalata, amelyek meghatározzák a rendészeti intézkedést követő, lehetővé tevő vagy megengedő tényállásokat, és előírják a hatósági beavatkozás formáját is.⁴ A rendészet joga: a különböző rendészeti szervezeteknek – az állami és privát szervezeteknek – a rendészet feladatának teljesítéséhez feladatokat határoz meg, és feladatának teljesítéséhez eszközöket, intézkedéseket, intézkedési lehetőségeket ír elő. A rendészet mint általános tevékenység a különböző rendészeti szervek tevékenységén belül teljesítheti társadalmi funkcióját.

A harmadik évezred első évtizedének első éveiben baráti beszélgetéseken, tudományos és szakmai konferenciákon egyre gyakrabban került szóba a rendészettudomány kérdése. Felmerült, hogy a téma iránt érdeklődő gyakorlati és elméleti szakemberek részére létre kellene hozni a tudomány civil pillérét. Közben a rendészettudomány területén jelentős előrelépés történt. A rendészettudomány jeles, kiemelkedő tudósa Szabó

3 Finszter (2001) 16–30.

4 Finszter (2003) 25.

András akadémikus személyében pártfogóra tett szert. Szabó András – aki különben tudós társaságunk alapító tagja lett – előterjesztése nyomán a Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdaság- és Jogtudományi Osztálya 2003. szeptemberi ülésén befogadta a rendészettudományt, megalakította a Rendészettudományi Bizottságot.

Itt tartottunk, amikor 2004 tavaszán Korinek László és Janza Frigyes néhányunkat beszélgetésre hívott, és javasolták, hogy a rendészettudomány társadalmi reprezentációja érdekében a nagy elődök – köztük Kertész Imre, Déri Pál, Katona Géza – munkásságát követve létre kellene hozni a Magyar Rendészettudományi Társaságot. A kezdeményezést kitörő lelkesedéssel fogadtuk.

A megalakulás

A Magyar Rendészettudományi Társaság alakuló ülésére 2004. május 24-én a Belügyminisztérium Duna-palotájában került sor. Az alakuló ülésre az interneten előzetesen közzétett felhívás alapján, no meg „szájhagyomány útján” lehetett jelentkezni. Jó megoldásnak bizonyult, hogy az előkészítő bizottság az interneten közreadta a társaság alapszabályzatának tervezetét. E szerint a társaság célja:

- a rendészettudománnyal és a rendészettel kapcsolatos tudományos ismeretek fejlesztése, az egyes rendészeti problémák tudományos vizsgálata;
- a rendészettel összefüggő és más kapcsolódó szakterületek iránt érdeklődő, azokkal tudományos igénnyel foglalkozó vagy foglalkozni kívánó állampolgárok összefogása, a rendészettudomány fejlődésének szolgálata, a tudományos eredmények gyakorlatban való alkalmazásának segítése;
- megfelelő fórum biztosítása a társaság tagjainak ismereteik bővítésére, kutatásaik segítésére, szakmai eredményeik terjesztésére, publikálására, szakmai színvonaluk emelésére, továbbá érdekeik védelmére;
- a magyar rendészettudományi élet hagyományainak felkutatása, ápolása, a szakmai egység és együvé tartozás érzésének, gyakorlatának erősítése.

E sorok írójának maradandó élményt jelentett már a Duna-palota előcsarnokában az alakuló ülésre igyekvő sok-sok régi, rég nem látott ismerőssel való találkozás, akiket – velem együtt – az alapszabály tervezetében megfogalmazott célok vezéreltek a megjelenésben. Az alakuló ülés levezető elnöke Janza Frigyes volt. Az első felszólaló az előkészítő és szervezőbizottság elnöke, Németh Zsolt, a Rendőrtiszti Főiskola tanára volt, majd a belépési nyilatkozatot a helyszínen kitöltő 116 alapító tag „közfelkiáltással” kinyilvánította a Magyar Rendészettudományi Társaság megalakulását.

Megtisztelte a társaság alakuló ülését a Magyar Tudományos Akadémia is. Meskó Attila akkori főtitkárhelyettes köszöntőjében örömét fejezte ki a társaság megalakulása iránt. Külön hangsúlyozta, hogy az Akadémiának is el kell helyezni a tudományok rendszerében a rendészettudományt. Szólt a világon zajló tudományági besorolás problémájáról, kiemelte, hogy a Magyar Tudományos Akadémia üdvözölte az alapszabály tervezetében megfogalmazott célokat, s biztosította a társaságot az Akadémia támogatásáról.

A Belügyminisztérium felső vezetése nevében Jenei Zoltán közgazdasági és informatikai helyettes államtitkár üdvözölte a társaság alakuló ülését. Hozzászólásából kicsengett, hogy a Belügyminisztérium vezetése az előrelépés zálogaként igényli a tudomány véle-

ményét, a nemzetközi összehasonlítást, s kilátásba helyezte, hogy fel fogják kérni a társaságot konferenciák tartására, viták lefolytatására, elemzésekre, tanulmányok készítésére.

A köszöntők sorát Blaskó Béla, a Rendőrtisztviselői Főiskola főigazgatója zárta. Blaskó tábornok átadta a Rendőrtisztviselői Főiskola befogadó nyilatkozatát, méltatta a társaság céljait, s az általa vezetett intézmény nevében örömmel ajánlotta fel a tudományos együttműködést.

Az alakuló ülés elfogadta a Magyar Rendészettudományi Társaság alapszabályát, és megválasztotta tisztségviselőit. A társaság tiszteletbeli elnöke a köztisztvisletben álló Katona Géza professzor, az állam- és jogtudományok akadémiai doktora lett.

Az első elnökség tagsága: elnök Korinek László; elnökhelyettesek: Blaskó Béla, Felkai László, Finszter Géza. Főtitkár: Janza Frigyes. Titkár: Sallai János. Tagok: Bukovics István, Deák Péter, Farkas Ákos, Halmy László, Lőrincz József, Salgó László, Teke András, Túros András, Vörösmarty Mihály. Felügyelőbizottság: elnök Nyiri Sándor; tagok: Gubicza József, Hangya Kálmán, Havasi Zoltán, Lontainé Santora Zsófia, Papp Antal, Szakács Gábor.

Sajnálatos, hogy közülük többen – Halmy László és Lontainé Santora Zsófia – már nincsenek közöttünk.

A megalakulás utáni évek

Az alapszabály 7. § 1/d pontja szerint a társaság testületi szervei a tagozatok, a szakosztályok, a tudományos klubok, műhelyek, önálló szakcsoportok. Ezekben a testületi szervekben folyik a társaság céljához kapcsolódó szakmai, tudományos munka. A tagozatok a rendészet szakágazati tagozódásának megfelelően alakultak. A tagozatok nagyfokú önállósággal, autonómiával működnek, maguk választják meg vezetőiket, állapítják meg munkatervüket. A társaság megalakulásakor bünygyi, közbiztonsági, határrendészeti, igazgatási, igazságügyi, vagyon- és személyvédelmi, önkormányzati rendészeti, polgárőr-, katasztrófavédelmi, humán, közgazdasági, informatikai és statisztikai, valamint nemzetbiztonsági tagozat működik. A tagozatok által szervezett konferenciák, ankétok, vitaestek, szakmai beszélgetések nagyszámú érdeklődőt vonzottak. A társaság és az egyes tagozatok törekedtek elkerülni a főváros-centrikusságot, és gyakorta szerveztek területi összejöveteleket. Ebben különösen a pécsi határrendészek járnak élen az évente megrendezett, aktuális témákat tárgyaló, nemzetközivé váló konferenciákkal.

Jelentős előrelépésnek számított, amikor a Vám- és Pénzügyőrség, valamint a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal bekapcsolódott a társaság munkájába.

Az évek múltával a társaság taglétszáma bővült, volt idő, amikor meghaladta a hétszáz főt. Az aktivitás viszont nem nőtt ezzel egyenes arányban. Az éves közgyűléseket első nekifutásra nem lehetett megtartani, nem beszélve a tagság kétharmadának jelenlétét igénylő kérdések – például alapszabály módosítása – megvitatásáról. Ezért az elnökség kénytelen volt tagfelülvizsgálatot elrendelni. Ennek hatására mára a taglétszám 358 fő.

A társaságunk megalakulását követő napokban hunyt el Kertész Imre (1926. március 30. – 2004. június 9.), az állam- és jogtudományok akadémiai doktora, a 20. század második felének egyik legkiválóbb jogtudósa, a Belügyminisztérium Bünygyi Technikai Intézetének megalapítója, aki közel harmincöt évig a jogutód Bünygyi és Szakértői Ku-

tató Intézet igazgatója volt, valamint a Belügyi Szemle főszerkesztő-helyettese. A Magyar Rendészettudományi Társaság 2005-ben a jogtudós emlékéért a róla elnevezett és évente odaítélt díjjal is őrzi.

2005-ben a bűnügyi tagozat szervezésében havi rendszerességgel útjára indult a „Visegrádi Szalon”. (Az elnevezés onnan eredt, hogy a Belügyminisztérium Visegrádi utcában lévő irodaházában működött.) A szalonban a rendészettudomány és gyakorlat jelei vezették a kerekasztal-beszélgetéseket. Ezek a rendezvények különösen a Rendőrtiszti Főiskola hallgatóinak a körében voltak népszerűek. Társaságunk ezzel küldetését teljesítette. Az alapszabály szellemében felkeltette a tudományos igényt a jövő rendészetének területén jeleskedők között. Az akkori hallgatók közül mára többen a tudományos pályázatok résztvevői, nyertesei.

A 2006. évi választásokat követően megalakult kormány megszüntette a Belügyminisztériumot, és Európában egyedülálló módon a rendészetet az igazságüggyel összevonva létrehozta az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumot. Ez az államszervezési mód a rendészettudomány képviselői között – beleértve társaságunkat is – nem aratott sikert.

A rendészet és a társaság életében a 2007. esztendő kiemelkedően fontos volt. Az akkori kormány elhatározta, hogy a határőrséget a rendőrségbe integrálja. A határőrizetről és a határőrségről az 1997. évi XXXII. törvény rendelkezett. E törvény határozta meg a határőrség határrendészeti feladatait. A kormány elképzelése alkotmánymódosítást is igényelt. Az integráció előkészítése elméleti vitákat is transzformált, ebben aktívan bekapcsolódott a társaság is. A vitát a 2007. évi XC. törvény döntötte el azzal, hogy a határőrséget a rendőrség szervezetébe integrálta – egyúttal hatályon kívül helyezte a határőrizetről és a határőrségről szóló törvényt –, a határrendészeti feladatokat is beépítette a rendőrségi törvénybe.

Társaságunk életében a mostani évtized is aktivitást igényelt.

A 2010. évi választások után megalakult kormány a rendészet szervezetében helyreállította a honi rendet, és újra létrehozta a Belügyminisztériumot. Programjában meghirdette a rendcsinálást, a jogellenes cselekmények következetes felderítését, az elkövetők szigorú felelősségre vonását. A program külön foglalkozik a korrupcióval, annak visszaszorításával.

A rendcsináláshoz, a korrupció visszaszorításához a kormány „erős, tiszteletre méltó”, „szigorú, következetes” törvényeket, „gyors bírósági eljárásokat” ígér, és „állandó, erős rendőri jelenlétet” helyez kilátásba minden településen.

Programjának megvalósítása érdekében a kormány a rendcsinálás megvalósulásához több törvényjavaslatot terjesztett elő az Országgyűlésnek. Így az Országgyűlés két ízben módosította (szigorította) a büntető törvénykönyvet (2010. évi LVI. és 2010. évi CLVII. törvény), bevezette az úgynevezett „három csapás” néven elhíresült intézményt, majd új Btk.-t alkotott. A 2010. évi LXXXVI. törvény rendelkezett a közbiztonság érdekében szükséges egyes törvények – többek között a szabálysértési törvény – módosításáról (ez a törvény is a szigorítás szellemében fogant). A 2010. évi CXLVII. törvény az egyes rendészeti tárgyú és azokkal összefüggő törvények – többek között a rendőrségi törvény – módosításáról szól. Az Rtv. módosításával a jogalkotó a rendészeti szerveknél előforduló korrupció és más jogsértések megelőzésének teremtette meg a kibővített szervezeti kereteket, létrehozva a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának helyébe lépő Nemzeti Vé-

delmi Szolgálatot. A törvény felhatalmazása alapján a kormány megalkotta a 293/2010. (XII. 22.) Korm. rendeletet a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szervének kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzése és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról.⁵ Ezzel kialakult a Nemzeti Védelmi Szolgálatra vonatkozó joganyag (anyagi és eljárásjog). Létrehozta a Terrorrelhárítási Központot.

A társaság e jogszabályok előkészítésének, vitáinak is aktív részese volt.

Néhány szót a tudományos tevékenységről. 2008-ban egy munkacsoport (nevüket a tisztelet jeléül ideírom: Bardócz Csaba, Beregnyei József, Fórizs Sándor, Kovács Sándor, Kökényesi József, Lakatos Gábor, Liszkayné Nagy Katalin, Örményi István, Sallai János, Skorka Tamás, Teke András) Beregnyei András szerkesztővel elkészítette a szerényen rendészeti szószedetnek nevezett opust.

2009-ben tudós társaságunk közreműködésével elkészült egy korszakalkotó rendészeti stratégia, amely sajnos a 2010-es kormányváltással feledésbe merült.

A társaság vezetőségéből többen tagjai a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsának is. Finszter Géza az MTA IX. Osztálya által létrehozott Rendészettudományi Bizottság elnöke.

Társaságunk elnöke, Korinek László az MTA rendes tagja lett. Alelnöke, Finszter Géza megvédte akadémiai doktori értekezését a rendészet tárgykörében, a társaság első titkára, most az elnökség tagja, Sallai János a rendészet tárgyköréből habilitált egyetemi tanár lett. A társaság főtitkára, Janza Frigyes „bábáskodott” a Nemzeti Közszerződési Egyetem létrehozásánál, s ma is aktív részese az egyetem vezetésének.

Társaságunk tagjai és vezetői rendszeresen publikálnak a hazai tudományos folyóiratokban, szívesen látott előadók a különböző szakmai és tudományos konferenciákon, többen aktív részesei a rendészeti és a jogi felsőoktatásnak. A nagyszámú publikáció közül most a szívemhez közel álló két monográfiát emelek ki. Az ORFK kiadványaként jelent meg 2012-ben Finszter professzornak „A rendőrség joga” című vaskos kötete, amelyben a szerző külföldi kitekintéssel, nagyon gazdag honi és külföldi irodalom felhasználásával és a hazai rendészet történetének ismertetésével a maga teljességében mutatja be a rendészet elméletét és gyakorlatát. A másik könyv szerzője Sallai János professzor. Az ugyancsak 2012-ben, a Hanns Seidel Alapítvány kiadásában megjelent, „Egy idejét múlt korszak lenyomata. A vasszüggöny története” című, magyar, német és angol nyelven is megjelent könyvében mellékletekkel felszerelve bemutatja a magyar határrendészet történetét az osztrák–magyar határ kialakulásától az 1989-es határnyitásig. A maga nemében mindkét mű hiánypótló és roppant tanulságos olvasmány.

A jövő

Ha társaságunk jövőjét kívánjuk felvázolni, egy közhelyből indulhatunk ki: jövőnk záloga a múltunk, a jövőbe a múltból, a jelenen keresztül lehet eljutni. Azt már a vázlatos ismertetésből is láthattuk, hogy a múltunk tetemes, tartalmas. A jelenünkről, a tízéves múltunkról is elmondhatjuk azt, hogy az alapszabályunkban megfogalmazott céloknak időarányosan – a mögöttünk maradt tíz évre gondolok – eleget tettünk.

⁵ Lásd erről Nyiri (2011)

A jövőt illetően egy másik közhely (de igaz): a jövő az ifjúságé. Egy jubileum alkalmával jóleső érzéssel állapíthatjuk meg, hogy mi, az alapító tagok is a jövőt, a rendészettudomány jövőjét kezdtük el építeni, alakítani, formálni. A grammatika ismeri a folyamatos jövő fogalmát is. Esetünkben a rendészettudomány művelésében ez azt jelenti, hogy szorosán együttműködnek a generációk, az egykori fiatalok, az alapító tagok és a tudomány művelésébe belépő, jól képzett, korszerű ismeretekkel rendelkező mai fiatalok.

Az elmúlt években gyökeresen megújult a rendészeti felsőfokú képzés, létrejött a Nemzeti Közszerződési Egyetem. Az egyetem része lett a Rendőrtiszti Főiskola jogutódja, a Rendészettudományi Kar. Ezzel egyetemi rangra emelkedett a rendészképzés. A kar tanszékei kiváló bázisai a rendészeti tudományos kutatásoknak. Az egyetemen beindult a doktoranduszképzés. Társaságunk jövőbeni feladata lehet, hogy minél több fiatal, tudományos kutatót, a tudomány iránt érdeklődő szakembert hívjunk, fogadjunk sorainkba, és próbáljuk meg biztosítani, hogy a tudomány műhelyeiben kidolgozott elgondolások, ötletek, javaslatok minél szélesebb körben váljanak ismertté, jussanak el a politikai döntéshozókhoz, jelenjenek meg a jogalkotók műhelyeiben, és váljanak a jogszabályok részévé.

A történelemből tudjuk, hogy az államszervezet – benne a rendészet szervezete is – folyamatosan változik, igazodik a társadalom életében bekövetkezett változásokhoz. Ezek a változások azonban nem önmagukért valók. A tudomány feladata a társadalom életében bekövetkezett változások elemzése, értékelése, következtetések levonása és a jobbítás érdekében javaslatok kidolgozása. A jó politikai és államvezetés pedig odafigyel a tudomány szavára.

Mindebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy tudóstársaságunknak még az eljövendő évtizedekre nézvést is van jövője. Az alapszabályunkban megfogalmazott célok a történelem tanúsága szerint ugyanis örök érvényűek.

Irodalomjegyzék

- Finszter Géza (2001): A rendőrségi gyakorlat és a tudományok kapcsolata. In: *Belügyi Szemle*, 49. évf. 10. sz. 16–30.
- Finszter Géza (2003): *A rendészet elmélete*. Budapest, KJK-Kerszöv.
- Kertész Imre (2000): *Befejezhetetlen háború*. Budapest, BM Kiadó.
- Korinek László (2006): *Bűnözési elméletek*. Budapest, Duna Palota és Kiadó.
- Nyíri Sándor (1997): *Tanulmányok a rendészet köréből*. Budapest, RTF.
- Nyíri Sándor (2011): A Nemzeti Védelmi Szolgálatról. In: *Belügyi Szemle*, 59. évf. 11. sz. 98–117.
- Salgó László (1993): *A biztonság új típusú megközelítése*. Kandidátusi értekezés (MTA). Budapest. Kézirat.
- Szamel Lajos (1990): *A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai*. Budapest, MTA Államtudományi Kutatások Programirodája.
- Szikinger István (1989): *A rendőrség tevékenységének alkotmányos alapjai*. Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest. Kézirat.
- Szikinger István (1998): *Rendőrség a demokratikus jogállamban*. Budapest, Sík Kiadó.

Ahogy a főtitkár látta és megélte

JANZA FRIGYES

A Magyar Rendészettudományi Társaság megalakulásának tizedik évfordulója alkalmából vissza kell tekintenünk a megalakulás előzményeire, az azt befogadó környezetre, az egyesület létrehozásának alapvető kiváltó okaira, szervezeti életünk fontosabb jellemzőire és nem utolsósorban munkánk eredményességének méltatására.

A rendészettudomány kialakulásának hosszú hazai folyamata során a szakma érdeklődése mellett kiváló szerzők tanulmányai, publikációi, felsőoktatási szakkönyvek, jegyzetek és oktatási segédanyagok sokasága, tudományos konferenciák képezték azt az alapot, amelyre a rendészettudományt reméltük építeni.

A belügyi tudományos tevékenység igazodási pontja mindig is a Belügyi Szemle volt. Nagyszerű fiatal szakemberek már az 1950-es években értékes tanulmányokat jelentettek meg a folyóiratban. Komoly szerepük volt abban, hogy a rendészeti szakma igényei szerint jött létre a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI).

Az 1970-es évek elején a tudományok fejlődésének üteme elengedhetlenné tette a Belügyminisztérium Tudományszervezési Osztályának megalakulását. Hosszú egyeztetéseket követően megszületett a BM Tudományos Munka Szabályzata. Kialakultak a tudományos fokozatszerzés belügyi keretei. Ez a folyamat kiteljesedett olyan elméleti alapvetésként is helytálló nivós tanulmányokkal, amelyeknek a szerzői között találhatjuk Katona Géza, Kertész Imre, Déri Pál, Nyíri Sándor, Diczig István, Bócz Endre urakat. A kutatói és publikációs tevékenységét megkezdő ifjabb tudósgeneráció tagjai közül méltán említhetjük a Rendőrtiszti Főiskola oktatói és vezetői állományát is. Külön meg kell említenem az akkori határőrség színvonalas tudományos tevékenységét.

A rendszerváltást követő években az akkori Belügyminisztérium keretei között Korinek László vezetésével formálódott egy olyan csapat, amelynek tagjai a mai napig meghatározó alakjai a rendészettudománynak. Finszter Géza, Szikinger István, Dános Valér, hogy csak az emblematikus neveket említsem. 1998 nyarán az akkor újonnan szerveződő és a tudományszervezést is integráló BM Oktatási Főosztály vezetője a belügyminiszternek írt felterjesztésében már határozottan fogalmazhatott: létre kell hozni a rendészettudományt. Ennek azonban voltak külső és belső feltételei. A külső feltételek mindenekelőtt a nemzetközi normákhoz való alkalmazkodásban voltak felismerhetőek (NATO, EU, KERA, CEPOL, Europol stb.), míg a belső feltételek ennél nehezebb építkezést, szervezetfejlesztést követeltek. Világos volt számunkra, hogy intézményi háttér kiépítése nélkül nem lesz szilárd alapja az építkezési folyamatnak. Létrehoztuk a BM Nemzetközi Oktatási Központot, majd a BM Rendészeti Vezetőképző, Továbbképző és Kutató Intézetet. Megalakult a Belügyminiszter Tudományos Tanácsadó Szervezete.

Oktatási téren kialakult az egységes irányítás alatt működő szakközép-iskolai és szakképző intézményi hálózat, megkezdődött a Rendőrtiszti Főiskola átállása az ún. bolognai rendszerre, ennek részeként pedig az egyetemi szintű oktatási kimenet feltételeinek megteremtése. Az Oktatási Főigazgatóság vezetőjének megbízásából kiváló tudósok kezdtek

el foglalkozni a rendészettudomány sajátosságainak feltárásával. Elindította konferenciásozatát a pécsi határőr csoport, Zámbo Péter, Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán vezetésével. A Rendőrtiszti Főiskola másfél éves kutatói programot indított a rendészettudomány elismertetéséhez szükséges tartalmi elemek azonosításának és definiálásának céljából.

2003-ban Szabó András akadémikus az oktatási főigazgató felkérésére tanulmányt készített a rendészettudomány esetleges MTA általi etablációjának megalapozására. A személyesen vállalt prezentáció eredményeként a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya elismerte a rendészettudományt mint önálló tudományágat, és létrehozta a Rendészettudományi Bizottságot. Mindeközben visszatérő jelleggel kellett megvívunk a küzdelmet a rendészeti felsőoktatás autoritásának védelmében.

Így érkezünk el 2004-hez, amikor jórészt tisztázódtak a tartalmi kérdések. Létrejöttek a tudományos műhelyeket is működtető szervezetek, a főiskola megkezdte az egyetemi kimenet előkészítését. Kialakult a rendészeti oktatási-képzési rendszer egymásra épülő, vertikálisan is értékalapon tagolt, az állami oktatási rendszer részeként működő struktúrája. Hiányzott azonban ezeknek a folyamatoknak a „civil” lába: nem volt olyan szervezetünk, amely megfelelő felületet biztosíthatott volna a nem intézményszerű kutatómunkának, és amelyik vállalta volna az érdeklődő közönség számára a tudányszerzési és a tudományos ismeretterjesztési tevékenységet.

A rendészettudomány jelesein – Szabó András, Szabó Dénes, Katona Géza, Kertész Imre, Korinek László, Finszter Géza – támogatásával, a belügyi vezetés egyetértésével, a Rendőrtiszti Főiskola alkotó közösségének, Blaskó Bélának, Sárkány Istvánnak, Németh Zsoltnak és Virányi Gergelynek az aktív részvételével megkezdődött a szervezőmunka, amelynek eredményeként 2004. május 24-én 116 alapító tag létrehozta a Magyar Rendészettudományi Társaságot. A társaság tiszteletbeli elnöke Katona Géza, elnöke Korinek László, felügyelőbizottságának elnöke Nyíri Sándor lett. Elnökhelyettesek Felkai László, Blaskó Béla és Finszter Géza lettek. A tagság főtitkárnak Janza Frigyes, titkárnak Sallai Jánost választotta meg.

A társaság közzétette a céljait tartalmazó küldetésnyilatkozatát, amely a mai napig olvasható az MRTT honlapján. Ebben a társaság főtitkára által jegyzett alapvetésben fogalmaztuk meg a rendészettudomány fejlesztése érdekében vállalt céljainkat. E célok egy része már teljesült, de sok még nem, ezért a társaság elnöksége még nem érzi elérkezettnek az időt arra, hogy céljain, működési elvein változtasson. Ugyanakkor a tízéves működés tapasztalatai, az időközben elért eredmények, a változó jogi környezet szükségessé teszik a küldetésnyilatkozat frissítését, mintegy meghatározva a következő tíz év legfontosabb céljait.

Megalakulását követően az MRTT kialakította szervezeti rendjét, létrehozta a tagozatokat. Ennek során két kérdés volt a figyelem középpontjában. Az egyik probléma a taglétszám kérdésén keresztül a tudományos értékek védelme volt, a másik a tagozathoz tartozás kötelező jellege.

Az elnökségen belül kialakított többségi vélemény alapján a szervezőmunkánk megengedő jellegű lett. Mindenkit szívesen fogadtunk, aki csatlakozni akart hozzánk, mert a tudományos ismeretterjesztő és szervezőmunkát egy civilszervezet legalább annyira értékesnek kell hogy tartsa, mint magát a tudományos kutatást. Másrészt oldottunk a kötelező tagozati tagságon. A tagok több tagozathoz is csatlakozhattak, így egyesületi

tagsági viszonyuk alapján érdeklődési körüknek megfelelően bármilyen rendezvényen részt vehettek.

A taglétszámunk gyors ütemben nőtt, 2010-re meghaladta a hétszáz főt. A 2012-ben végrehajtott tagrevízió eredményeként a taglétszám mintegy felére csökkent, azonban az eltelt időszakban ismételten növekedni kezdett, így 2014. április közepére elérte a négyszáz főt.

Tagozataink a tíz év során jelentős változáson mentek keresztül. Több tagozat követte a spontán működési fúziót, így például a határrendészeti és a migrációs tagozatok rendszeresen szerveznek közös rendezvényeket, de ugyanez jellemző az önkormányzati rendészeti és a közrendvédelmi tagozatainkra is. Területi elv alapján is szerveződtek önálló csoportjaink, így jött létre a pécsi csoport, illetve a nyugat-dunántúli csoport Németh József elnökletével. Az MRTT elnöksége ezeket a törekvéseket támogatja, és nem mulasztotta el köszönetét kifejezni azoknak a tagozat-, illetve csoportvezetőknek, akik tenni akarásukkal, agilitásukkal hozzájárultak szervezeti életünk folyamatosságának a biztosításához. Kimagasló tevékenységükért elismeréssel adózunk Varga János, Kovács Gyula, Kiss Attila, Szövényi György, Kovács Sándor, Bukovics István, Német Ferenc, Horváth Zénó, Csomor Balázs uraknak, Kozári Andrea, Czáder Imréné, Görbe Attiláné Zán Krisztina, Keczkó Eszter és Székely Jánosné úrhölgyeknek és a társadalomtudományi tagozat valamennyi vezetőjének, a szakkollégium önkénteseinek.

2010-ben, a rendészeti felsőoktatást illetően jelentős szervezeti átalakítás körvonalaződött. A kormány döntése nyomán megkezdődtek a Nemzeti Közszerológati Egyetem kialakításának szervezési munkálatai. 2012. január 1-jén létrejött az új egyetem. A Rendőrtisztai Főiskola Rendészettudományi Karként integrálódott az egyetembe. Ez minőségi változást jelentett, hiszen a korábbi főiskolából magasabb követelményeket támazstó egyetemi kar lett.

A Magyar Tudományos Akadémia ismételten hitet tett a rendészettudomány önállósága mellett, az oktatási kormányzat és a MAB befogadta a „rendészeti felsőoktatás” fogalmát, ezzel megnyílt az út az egyetemi kimenetet biztosító további MA-szakok akkreditációja előtt. Az egész magyar felsőoktatás tekintetében a rendészetért felelős miniszter hatáskörébe került a rendészeti jellegű szaklétesítések engedélyezése. Ismételten beindult a polgári nemzetbiztonsági felsőoktatás. Önálló intézetet kapott a katasztrófavédelmi felsőoktatás. Az új egyetem kialakítására a kormány jóváhagyta a Ludovika-projektet, amelynek első eredményeként a korábbi Ludovika-főépület visszakarta eredeti oktatási funkcióját. A projekt első fázisaként a felújított épületet 2014. március 31-én átadták.

A második fázisban felépül az egyetem központi oktatási épülete, a Közigazgatás-tudományi Kar hallgatóinak a kollégiumi épülete, a Rendészettudományi Kar taktikai épülete és 600 fős kollégiuma. 2015–16-ra felépül a sportcentrum, a lőter, a lovasobjektum, a rendészeti emlékmű és az Orczy park valamennyi tervezett épülete és építménye, befejeződik a terület teljes rekonstrukciója.

2015-ben talán már megkezdheti működését az egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolája, és 2016-ra megvalósulhat a rendészettudomány leghőbb vágya, egy önálló rendészettudományi kutatóintézet. Ezzel a két lépéssel kvalitatív értelemben befejezettek tekinthető a vertikális szervezetépítési folyamat, azonban jól tudjuk, hogy a kvantitatív mutatóknak való megfeleléshez még hosszú út vezet. A Magyar Rendészettudományi

Társaság – mint az egykori Rendőrtiszti Főiskola, majd Rendészettudományi Kar befogadottja – támogatja a jelzett folyamatokat, és a maga részéről igyekszik minden segítséget megadni a felsőbb osztályba lépő befogadó intézménye számára. Ezt erősítette meg a Nemzeti Közszerológati Egyetem rektora a Magyar Rendészettudományi Társasággal kötött együttműködési megállapodás aláírásával.

Társaságunk tisztségviselőinek többségét olyan vezetők alkotják, akik a kar oktatói és vezetői is egyben, ezért az együttműködésünk, miként eddig, minden bizonnal sikeres lesz a jövőben is. Ennek az együttműködésnek nagyon szép példája a tízéves évfordulónkhoz biztosított egyetemi helyszín és az ünnepi kiadványunk megjelentetéséhez nyújtott segítség is.

Az MRTT szervezeti élete az elmúlt évtizedben folyamatos volt. A folyamatosság az egyes tagozatainknál különböző intenzitású volt. Vannak tagozataink, amelyek meg tudták valósítani a tagozaton belüli szervezeti élet folyamatosságát, de voltak olyanok is, amelyek ezt csak hektikusan voltak képesek realizálni. Összességében azonban meg lehet állapítani, hogy társaságunk nemcsak törvényesen és szabályosan, de eredményesen is működött. Az eltelt tíz év alatt a gazdálkodásunk konszolidált volt, egyetlen évet sem zártunk negatív eredménnyel, annak ellenére, hogy a bevételi oldalon csak a tagdíjakkal számolhattunk. Külső szponzorációt nem kértünk és nem kaptunk, fizetett alkalmazottnak nincs. Társaságunk minden tisztségviselője térítés nélkül, az ügy érdekében önkéntesen dolgozott és dolgozik jelenleg is. Előadói díjat soha nem fizettünk. Köszönet illeti őket jelentős támogatásukért.

Tudományos és szervezeti függetlenségünket mindvégig megőriztük. Elismerés illeti a minket támogató állami és szakmai szervezeteket azért, hogy irányunkba a nyomásgyakorlás vagy „megrendelés” eszközével soha nem éltek. Működésünket nem befolyásolták, kritikáinkat, javaslatainkat szívesen fogadták. Igaz, mi sem vártuk el, hogy az állami szponzoráció élvezői legyünk, ezért már a társaság megalakulásakor elvetettük a közhasznúság jogi formuláját. Tagjaink elsősorban nem a konfrontáció, hanem a tudományos viták szabadságán keresztül, értelmes viták keretében igyekeztek a rendszertért felelős állami vezetők figyelmét felhívni az általunk helytelennek vagy hiányosnak érzett megoldásokra. Jól tudjuk Eötvös József nyomán: „*Ami ésszerű, nem feltétlenül időszerű!*” A tudomány azonban – ha nincs szereptévesztésben – csak egyféle választ tud adni az élet által felvetett kérdésekre: tudományosat. Ezt azonban akkor is hirdetni kell, ha a megvalósítás lehetetlenségével maga is tisztában van. Szigorúan öröködtünk ezért azon, hogy megnyilvánulásainkban a szükséges és a lehetséges megközelítések a lehető legszorosabban korreláljanak egymással.

Egyesületünk ellen az elmúlt tíz évben nem érkezett feljelentés, működésünkkel kapcsolatos panasz nem jutott tudomásunkra. Tagjaink ellen nem kellett fegyelmi vizsgálatot lefolytatnunk. Semmilyen okból nem kellett büntetést fizetnünk. Társaságunknak nincs állandó irodája, konferenciahelyisége. Adminisztrációs tevékenységünket egyes tagjaink és önkéntes segítők végzik. Az állandó iroda hiánya egyre nagyobb gondot okoz a tagsággal tartott folyamatos kapcsolatépítés terén, azonban pénzügyi kondícióink nem teszik lehetővé állandó iroda fenntartását és legalább egyfős személyzet alkalmazását.

A jelzett gondok ellenére titkárságunk jelentős munkával teljesíti vállalt feladatát, amiért egymást váltó titkárainknak, Sallai János és Verhóczki János uraknak, valamint

gazdasági vezetőinknek, Czáder Imréné úrhölgynek és Csomor Balázs úrnak jár megkülönböztetett köszönet.

Társaságunk érdekében végzett munkájukért, kimagasló tudományos eredményeikért évente elismerésben – Kertész Imre-díjban vagy Kertész Imre-emlékéremben, illetve elismerő oklevélben vagy tárgyajándékban – részesülnek erre érdemes tagjaink. A Kertész Imre Kuratórium Ladvánszky Károly elnök úr vezetésével eredményesen működik. Sajnos legaktívabb elnökségi és kuratóriumi tagunkat, Lontainé Santora Zsófia úrhölgyet az elmúlt évben örökre elveszítettük, illetve mások állami vezetői megbízatásuk miatt függesztették fel tagsági viszonyukat, ezért indokolt lesz a kuratórium személyi kiegészítése.

Hasonlóképpen fontos feladatunk a fiatal tudósgeneráció támogatása, ezért valamennyi évben elismerésben részesítettük a Tudományos Diákkör eredményes szereplőit.

Társaságunk együttműködik más civilszervezetekkel és önkéntes szerveződésekkel. Együttműködő partnereink sorában kitüntetett szerepe van a Magyar Hadtudományi Társaságnak, a Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamarának, a Magyar Kriminológiai Társaságnak, a polgárőrségnek, a Gazdálkodási és Tudományos Társaságok Szövetségének, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnak, a Magyarországi Biztonsági Vezetők Egyesületének, a Büntetés-végrehajtási Tudományos Társaságnak, a Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaságnak, az ORFK Tudományos Tanácsának, a Rendészeti Doktoranduszok Egyesületének, a Magyar Detektív Szövetségnek és a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesületének.

Szeretnék köszönetet mondani a rendészeti és az egyéb állami szervek támogatásáért. Társaságunk hálás azért, hogy indítványainkat minden alkalommal megértéssel fogadták, és ha lehetséges volt, eleget tettek kéréseinknek. Illesse megkülönböztetett köszönet a belügyi és az országos szervek volt és jelenlegi vezetőit a tőlük kapott figyelemért és segítőkészségért. Munkánkat, szervezeti életünket nagymértékben könnyítette a rendszertől felelős miniszterek, államtitkárok figyelme és támogatása. Számukra is vissza kell igazolnunk azt a sokak által hihetetlennek tartott tapasztalatunkat, hogy társaságunk integritását soha nem kérdőjelezték meg, és bár figyelemmel kísérték programjainkat, kérésünk nélkül sohasem tettek kísérletet tudományos tevékenységünk bírálatára vagy befolyásolására.

Jövőbeli céljainkról majd az elnökségünk, illetve a közgyűlésünk dönteni fog. Jelenleg is folyamatban vannak olyan belső munkálatok, amelyek tisztségviselőink tekintetében zökkenőmentessé tehetik a nem túl távoli generációváltást. Szükséges lesz a tagozatstruktúra felülvizsgálata, valamint nemzetközi kapcsolatrendszerünk kiépítése. A Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel szoros együttműködésben dolgozunk a Rendészettudományi Doktori Iskola sikeres akkreditációjáért és egy rendészettudományi kutatóintézet létrehozásáért.

Összességében megállapítható: a Magyar Rendészettudományi Társaság eredményesen tevékenykedett az alapítók céljainak megvalósításáért. Fennköltebb fogalmazással: betöltötte azt a történelmi szerepét, amelyet a hiányos rendészeti struktúra miatti kényszerek többletfeladatként kijelöltek számára. Most, hogy létrejöttek a belügyi tudományos munka szervezeti és szervezési elemei, társaságunk teljes erejével a rendészettudományi kihívásokra koncentrálhat. A kihívás nem erőtlén: folytatni kell a rendészettudomány öndefiníciós kutatásait, illő tapintattal, a multidiszciplinaritásra is figyelemmel, de meg

kell kezdeni a kapcsolódó határtudományok, különösen a jogtudomány, az önálló államtudomány, a hadtudomány, a biztonságstudomány, a magatartás-tudomány, a kriminológia, a szociológia és a pszichológia, a közigazgatás-tudomány határterületeinek feltérképezését, a tudományos territóriumok kijelölését. Ehhez elengedhetetlen lesz a rendészeti nyelv megújítása, új fogalmak definiálása. Másokkal együttműködve törekednünk kell a rendészeti tudástár kialakítására, a nemzetközi irodalom szemlélésére, a társaság „erőnyő” szerepének erősítésére, civil rendészeti tudományos tanács és civil rendészeti akadémia létrehozására és részükre az állami elismerés kivívására. Rendészeti szabványokat, védjegyeket, eljárásokat, indikátorokat, protokollokat kell alkotnunk. Meg kell újítanunk a rendészeti vezetés- és szervezéstudományt, ki kell dolgoznunk a rendészeti kockázatkezelési és predikciós technikákat, támogatnunk kell a kriminálpszichológia beillesztését a rendészeti folyamatokba. Megtisztelő feladat lesz a Nemzeti Közszerológiai Egyetem oktatási portfóliójának fejlesztése, különösen a nemzetbiztonsági, a katasztrófavédelmi, a kriminalisztikai, a jogi és az államtudományi diszciplínák terén.

Ezeknek a közel sem egyszerű feladatoknak a sikeres teljesítéséhez kérem minden eddigi és jövőbeli tagtársunk alkotó közreműködését. Megtisztelő volt barátságuk, segítőkészségük eddig is, legyen így a jövőben is. Hívok mindenkit: tartson velünk! Maradjon jelszavunk továbbra is a Frangepán család intelme: *„Frangit, sed non flectitur.”* „Török, de nem hajlik.”

A Rendészettudományi Társaság „napszámói”

VERHÓCZKI JÁNOS

Köztudott: ahhoz, hogy egy sok munkával kiművelt, tudós elme Isten áldotta pillanatban megfogant gondolatából kézzelfogható, sokak által megismerhető, hasznos produktum legyen, sok ember kitartó, precíz, összehangolt munkája szükséges. Ezt a háttérrel igyekezett nyújtani a Magyar Rendészettudományi Társaság (MRTT) virtuális titkársága az előző tíz évben. Azért virtuális, mert helyileg nem kötődik egyetlen helyhez sem. Telefonszámok, e-mail címek és sok, az ügy iránt elkötelezett kolléga éveken át önként, meggyőződésből, ellenszolgáltatás nélkül végzett kitartó munkájának is eredménye, hogy a társaság rendezvényein a meghívott előadók és vendégek egy időben megjelennek, kicserélik gondolataikat, vitatkoznak, jó esetben eredményre jutnak. Ugyancsak a virtuális apparátus feladata az eredmények rögzítése, valamilyen formában közkinccsé tétele, a kiadványok szerkesztése és eljuttatása az érdeklődőkhöz, esetleg a döntéshozókhoz.

Az egyesületi létezésből adódó törvényi előírásoknak megfelelő működés, a pénzügyi feltételek megteremtése, elszámolása, a tagdíjak összegyűjtése, a tagság és a tagdíjbefizetések nyilvántartása, az elnökségi ülések, közgyűlések, a társaság által adományozható elismerések előkészítése nem túl látványos, de az MRTT működése szempontjából nélkülözhetetlen feladat. A honlap szerkesztése, a bejövő és kimenő levélforgalom kezelése mind olyan kérdések, amelyek önmagukban jelentős szervezetet igényelnének, de ezt a társaság minden anyagi ráfordítás nélkül meg tudja oldani. Az önkéntes szerveződésnek ez a formája nagyon olcsó és hatékony működést tesz lehetővé.

A Magyar Rendészettudományi Társaság 2004-ben alakult meg 116 taggal. A társaság alapvető célja a rendészettudománnyal és a rendészettel kapcsolatos tudományos ismeretek fejlesztése, az egyes rendészeti problémák tudományos vizsgálata. A társaság befogadó intézménye a Rendőrtiszti Főiskola, majd 2012-től jogutódlással a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kara (NKE RTK). Az MRTT-n belül bünygyi, határrendészeti, közbiztonsági, társadalomtudományi, vám- és pénzügyőri, katasztrófavédelmi, önkormányzati rendészeti, vagyon- és személyvédelmi, humán, polgárőri, kommunikációs, biztonságpolitikai és migrációs tagozat működik aktívan. A társaság tevékenysége kezdi lefedni a rendészeti szféra szinte teljes egészét. A társaság nem csak Budapesten aktív. A Határrendészeti Tagozatnak Pécsen tevékenykedik a szakcsoportja, és 2009-ben megalakult a társaság Zala megyei csoportja.

A társaság ebben a felállásban egy rendészeti szervezetek feletti szövetségként jelenik meg, ahol megtalálják egymást és a tudományterületek közti kapcsolódási pontokat, a pályafutásukat éppen kezdő főiskolai hallgatók, a rendészeti doktoranduszok, az aktív és nyugdíjas kollégák, illetve a már tudományos fokozattal rendelkezők. A rendezvényeinken lehetőség nyílik arra, hogy a rendészeti szervek merev, hierarchikus, a hatásköri és illetékességi szabályok által korlátozott keretei közül kilépve tagjaink megismerjék más

szakterületek gondjait, problémáit, személyes ismeretségekre tegyenek szert, tágítsák látókörüket, és a tudomány termékenyítő hatásával megáldva új gondolataik, megoldásai javaslataik szülessenek saját munkájuk tekintetében is.

A társaság által szervezett rendezvények nyitottak, bárki számára látogathatóak, így a társadalomnak is lehetőséget biztosítanak arra, hogy az érdeklődők betekinthessenek a rendészetnek a kívülállók számára esetenként misztikusnak tűnő világába. A társaság főbb tevékenységi körébe tartozik a különböző rendészeti témájú konferenciák, kerekasztal-beszélgetések, ankétok szervezése, a hagyományőrzés, a tehetséggondozás, a rendészettudomány területén tudományos értéket alkotók elismerése, rendészeti témájú pályázatok kiírása, elbírálása, együttműködés más hasonló irányultságú hazai és nemzetközi civilszervezetekkel.

Tevékenységünk során szoros kapcsolatot tartunk az NKE RTK Szent György Szakkollégiumával. Az egyetem hallgatói számára segítséget nyújtunk speciális témájú TDK-, illetve szakdolgozatok külső konzulensének kiválasztásához, valamint a kapcsolat létrehozásához. Igyekszünk a társaság tevékenységét megismertetni a hallgatók körében, a rendezvényeinkre meghívni őket. Betekintést nyújtunk számukra a rendészeti tudományos életbe, illetve segítjük kezdeti lépéseiket.

A társaság lehetőséget nyújt, hogy a társadalomnak a rendészettel kapcsolatos jogos igényei megjelenjenek a tudományos köztudatban, illetve ha arra érdemesnek találtnak, eljuthassanak a különböző szintű döntéshozókhoz is. Az MRTT iránti érdeklődés erőteljesnek mondható. A 2012. évi tagrevízió következtében 250 fő körüli létszám a folyamatos tagfelvételnek köszönhetően 2014-ben már ismételten 400 fő körül jár. A jelentkezők összetételét vizsgálva a rendészeti szervek állományán kívül tagfelvételi kérelmet benyújtók között az utóbbi időben jelentős számban megtalálhatóak a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal és az önkormányzatok tisztviselői, biztonsági és magánnyomozói vállalkozások alkalmazottai, de találhatunk közöttük egyetemi oktatót, igazságügyi szakértőt, hivatásos katonát a Tűzszerész és Hadihajós Ezredből, bankbiztonsági szakembert, sőt fogorvost is.

Megítélésem szerint nem kell szégyenkeznünk az eredményeink miatt. Tíz évvel ezelőtt, amikor fiatal oktatóként részt vettem a társaság első rendezvényeinek egyikén, ahol elhangzott, hogy „a Rendészettudományi Társaság befogadó intézményének a Rendőrtiszti Főiskolának kell lennie, és a rendészettudománynak, hasonlóan jogtudományhoz, tudományági besorolást kell kapnia”, magam sem hittem volna, hogy 2013-ban a rendészeti vezetői mesterszakon belül a rendészetelméleti specializáció tantervének összeállítását én fogom irányítani, vagy a Rendészettudományi Doktori Iskola akkreditációs beadványához kell majd adatot szolgáltatnom. Jelenleg pedig a Rendészettudományi Doktori Iskola megalakulása a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen már elérhető távolságban lévő, reális célkitűzés. Tíz évvel ezelőtt erős kétségeim voltak a célok megvalósíthatóságának tekintetében, de éreztem akkor mást is. A szellemi pezsgést. Azt az állapotot, amikor a semmiből a teremben elhangzottak hatására ötletek, megoldások jelennek meg.

A társaság jövőbeni működésének meghatározása céljából 2013-ban összefogott, szervezett projekt indult. Munkacsoportok alakultak, ankétokat szerveztünk, előadókat kértünk fel, hogy foglalják össze gondolataikat. Sok jó és megfontolandó javaslat érkezett a forrásteremtéstől a pályázatokon való részvételen át a közhasznú szervezetté válásig. Véleményem szerint azonban semmi sem pótolhatja az önszerveződés erejét egy közös cél elérése érdekében.

A rendészettudomány akadémiai szervezése és művelése

GÖRBE ATTILÁNÉ ZÁN KRISZTINA

*„A tudomány nagyon távol van attól, hogy a tudás tökéletes eszköze legyen.
De a legjobb, amivel ténylegesen rendelkezhetünk.”*
(Carl Sagan)

A Magyar Rendészettudományi Társaság egyik alapító tagjaként, a Határrendészeti Tagozat elnökségi tagjaként, a Magyar Tudományos Akadémia Rendészeti Albizottságának titkáráként a következő sorokkal kívánok tisztelni az MRTT megalakulásának tizedik évfordulója alkalmából.

Tudomány, tudományszervezés

Korunk tudománya – bár nemzeti keretben művelik – egyetemes és nemzetközi, a gyorsuló globalizációs folyamatok és a nemzetközi integráció egyik legfontosabb motorja. A tudomány eredményei mélyrehatóan befolyásolják a társadalom minden szféráját, mindenekelőtt a gazdaság teljesítőképességét, a műszaki-technikai fejlődést csakúgy, mint a szellemi és a kulturális életet. Mindezeknek a szintje visszahat a társadalmi-politikai folyamatokra, a népesség szellemi és fizikai állapotára, reprodukációs képességére, mindennapi életvitelére. A tudomány – globalizációs volta ellenére – a nemzeti hagyomány és a nemzeti kultúra szerves és kiszakíthatatlan része, az ország nemzetközi elismertségének egyik fontos fokmérője, amely a reformkor óta mindig húzóerő volt, és összességében pozitív megítélést kapott.¹

A tudomány a bennünket körülvevő világ minél behatóbb megismerésére irányuló tevékenység és az ezen tevékenység során szerzett ismeretek összessége. Mai fogalomhasználatunkban a tudomány azokat a megismerési formákat jelenti, amelyeket meghatározott módon, tudományos módszertan alapján művelnek. A tudományos módszertan mibenlétéről eltérő tudományfilozófiai iskolák, álláspontok léteznek. A tudományos módszerről napjainkban is intenzíven folyó tudományelméleti viták eddig lényegében a tudományfilozófia berkein belül maradtak.

A tudomány a tudományos tevékenységek bonyolult rendszerén keresztül valósul meg. Ilyen tevékenység a tudományos kutatás, a tudományos képzés, a tudományos információellátás és a tudományos rendezvények szervezése, lebonyolítása. A tudományos tevékenységek megvalósítását, működtetését, az ahhoz szükséges feltételek meglétét a tudományszervezők biztosítják. E tevékenységek összességét tudományszervezésnek nevezzük. Egyes elemei – így a tervezés, a szervezés, az irányítás, az együttműködés (tudományos kapcsolattartás), a finanszírozás – a vezetés általános funkciói szerint működnek. A tudományszervezés alapvető feladata a különböző szervezeti szinteken felmerülő

¹ Török (1998) 1.

igények és a lehetőségek összhangjával biztosítani a tudományos tevékenységek eredményes megoldását. A tudományos tevékenységet a tudományszervezők mellett tudományos testületek (tanácsok, bizottságok) segítik.

A rendszer legfontosabb eleme a tudományos kutatás, amelynek alapvető célja új tudományos eredmények elérése. A kutatást motiváló tényezők azok a társadalmi (kormányzati, elöljárói) igények, amelyek a megoldásra váró feladatokban öltenek testet, valamint azok a kutatói kapacitások, amelyek a kutatókat, illetve ambícióikat jellemzik. A kutatást a valós probléma felismerése, megfogalmazása indukálja. A megjelenő kutatási igények és a meglévő kutatói kapacitás révén dőlhet el, hogy egy adott projekt elnyeréséhez a kutatók pályázás vagy megbízás formájában jutnak-e hozzá. A versenyhelyzet biztosításához a kutatás teljes pályázati rendszere vezethet el.²

A tudományos tevékenységek fontos területe a tudományos képzés, amely a tudományos kutatáshoz szükséges minőségi szakemberek biztosítását, a szervezett felkészítést és a kutatások végzéséhez szükséges módszertani felkészülést szolgálja, és végső soron a PhD-fokozat megszerzésére irányul. A tudományos diákköri tevékenység, a jelentkezés a továbbképzés különböző formáira, a felvételi eljárás, a hároméves képzés és a vizsgák letétele, az értekezés elkészítése, megvédése a tudósjelölt többéves tevékenységét öleli föl, amelynek során munkáját számtalan tudományszervező segíti, támogatja, biztosítja.

A tudományos információellátás érdekében a kutatás eredményeit összegező tanulmányokat nyilvántartásba kell venni, és be kell építeni a tudományos tájékoztatás rendszerébe. Az információellátás célja e tanulmányok közzététele; a tudományos eredmények felhasználása a vezetés döntéseinek megalapozásában, támogatásában, az oktatásban, a felkészítésben, a tudományos képzésben, az újabb kutatásokban. Az információellátás magában foglalja a szakmai és a tudományágazat területein keletkezett információk feldolgozását, tárolását, valamint biztosítását a felhasználók részére. Az információellátás kulcskérdése a számítógéppel támogatott információs rendszer működtetése, a rendszerbe való belépés és az abban való keresés gyors és megbízható biztosítása.

A fontos és kiemelt témák eredményeit szélesebb tudományos fórumokon, tudományos rendezvényeken értékelik. E rendezvények körébe a viták, a munkahelyi viták, a nyilvános védések, a tudományos emlékülések, a tudományos konferenciák tartoznak. A tudományos rendezvények tervezése, előkészítése (szervezése), lebonyolítása a tudományszervezés feladata. A tudományszervezők legfontosabb feladata a tudományos eredmények hasznosítása, eljuttatása a felhasználókhoz. A tudományos kutatás és az azt elősegítő tevékenységek végső és legfontosabb célja a kutatási eredmények hasznosulása, beépülése a gyakorlatba.³

Rendészettudomány

Egy-egy tudományterületen az önálló tudományos diszciplínát saját fogalomrendszere, önálló tárgya és módszertana (a világot vizsgáló módszere) választja el a többi önálló tudománytól.

² Uo. 3.

³ Uo. 5.

A rendészettudomány tárgyának értelmezése logikus (ésszerű), illetve megfigyelése tudatos tevékenység kell hogy legyen, és e két pillér – logikus értelmezés és tudatos megfigyelés – által válik tudományossá a spontán megismerés. A rendészettudományi kutatás alapja is a logikára és a megfigyelésre épülő megismerési mód.⁴

A rendészettudomány elmélete a rendészettudomány logikai vonatkozásaival foglalkozik, a kutatómódszertan a megfigyeléssel, a statisztika pedig eszköz, hogy összevetessük a logikusan várhatót azzal, amit ténylegesen megfigyeltünk.⁵

„A rendészettudomány egy olyan tudományterület, mely a rendőrséget mint intézményt – amilyen, amilyen lehet és amilyennek lennie kell, és amilyen nem szabad, hogy legyen – tudományos módszerekkel elméletileg (policetheory), szisztematikusan és empirikusan (policeresearch) azzal a céllal kutatja, hogy a rendőri szervezetet és a jogalkalmazást, ugyanúgy, mint a rendőri tevékenységet feltárja, és reformok segítségével javítsa, és a rendőri stratégiákat – a tervezésen keresztül – a társadalmi változásokhoz igazítsa.”⁶

A Rendészet a Magyar Rendészettudományi Társaság 2008-ban megjelent Rendészet-tudományi szószerzőjete szerint általános vonatkozású megközelítésben: *„Az államigazgatási szervek azon tevékenysége, amely az állami és társadalmi rend védelmét, a jogszabályok megtartását, a jogsértések elhárítását, a megsértett jogrend helyreállítását biztosítja.”⁷*

Általános rendőr megközelítésben: *„(1) Különféle szabályok és intézkedések olyan összessége, melyek által az igazgatás ezen biztonságot fenyegető veszély-, károsodás elhárító rendeltetésének próbál meg eleget tenni. (2) Az egyéni, de főleg a közösségi élet minden területére kiterjedő, a rend megteremtésével, fenntartásával összefüggő állami tevékenységek, szabályok érvényesítésének összefoglaló megnevezése. (3) Olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul.”⁸*

A Magyar Rendészettudományi Társaság szervezeti és működési céljai szerint a nevében lévő „rendészet” fogalmat a legszélesebb értelmezés szerint fogja fel. A „rendészet” szó idegen nyelvekre alig fordítható. Azonban például a német szóhasználat, a „rendőrtudomány” (*Polizeiwissenschaft*) – a „rendőr” szó más jellegű és tartalmú használata és történetisége miatt – a hazai szakmai körök részéről ellenérzést váltott ki. Ezért megőriztük a „rendészet” szó használatát, annak ismételt hangsúlyozásával, hogy amikor rendészettudományról beszélünk, akkor ezt a kifejezést a legszélesebb körű kiterjesztéssel, a közrenddel és a közbiztonsággal kapcsolatos állami, önkormányzati, társadalmi, vállalkozói és állampolgári tevékenységek célirányos – szándékok, tevékenységek és magatartások – összességét kifejező fogalomként értelmezzük. Természetesen ez az értelmezés nem zárja ki, sőt kívánatosnak tartja, hogy magát a rendészet szót, a mindenkori jelzős szerkezetében, az éppen tárgyalt fogalmi hierarchiához igazodó tartalommal használhassuk.⁹

Az elnevezés tehát elsősorban konvencionális kérdés mindaddig, amíg széles körű tudományos közmegegyezés nem születik az egzakt, modern tartalmát illetően. Közmegegyezés még nincs, így minden kutató, aki a rendészettudomány vonzáskörébe kerül,

4 Virányi (2002) 42.

5 Uo. 43.

6 Bodonyi (2008) 49.

7 Beregnyei (2008)

8 Beregnyei (2008)

9 Janza (2004)

előbb vagy utóbb megpróbálkozik saját fogalom megalkotásával vagy a fogalmi meghatározás lehetetlenségének kimutatásával. Közmegegyezés hiányában viszont a kutatók azzal erősítik a tudományos diskurzust, hogy a mások által meghatározott fogalmakról véleményyt nyilvánítanak.¹⁰

Karsai Krisztina például Rendészettudományi Olvasónaplójában fogalommeghatározást közöl Jaschke, Porada, Szabó András és Katona Géza tollából, illetve hivatkozik prof. dr. Finszter Gézára és prof. dr. Korinek Lászlóra.

Finszter Géza szerint: „A rendészet tana azoknak a tudományos módszerekkel feltárt fogalmaknak és törvényszerűségeknek a rendszerbe foglalt összessége, amelyek alkalmasak a rendészet működésének, szervezetének és jogi szabályozásának tanulmányozására és fejlesztésére. A rendészet tana a gyakorlati tapasztalatok, az empirikus tények szintetizálásával elméleti tudást és gyakorlati ajánlásokat kínál a rendészet

- társadalmi rendeltetésének és történelmi gyökereinek a feltárásához,
- a tevékenység kritikai elemzéséhez,
- a szervezet célszerű kialakításához,
- a rendészeti jog megalkotásához,
- a rendészeti reformok sikeres tervezéséhez és végrehajtásához.”¹¹

Korinek László értelmezésében „a bűnügyi tudományok és közigazgatás-tudomány közös határterülete a több mint száz éves múlttal rendelkező, de most újra felfedezett rendészettudomány”.¹²

Magyar Tudományos Akadémia

Már az 1791. évi országgyűlés is felvette programjába egy tudományos akadémia felállítását, ám az ötlet csak harmincnégy évvel később valósulhatott meg. Az alapítást ugyan 1827-ben törvénybe iktatták „A hazai nyelv művelésére fölláltandó tudós társaságról vagy magyar akadémiáról” címmel született XI. törvénycikkben, a társaság csak évekkel később kezdhetett meg tényleges működését. A Tudós Társaság igazgatósága első ülését Pozsonyban tartotta, ahol elnökké Teleki Józsefet, alelnökké pedig Széchenyi Istvánt választották, és kinevezték a társaság első huszonhárom rendes tagját. A társaság az első közgyűlését 1831. február 4-én tartotta. Ekkor negyvenkét rendes, huszonnégy tiszteleti és meghatározatlan számú levelező tagot fogadhatott tagjai közé. Létrehozták a nyelvtudományi, bölcséleti, történeti, matematikai, természettudományi, törvénytudományi osztályokat. 1869-ben az Akadémia addigi hat osztályát hárommá (1. nyelv- és széptudományi; 2. történeti, bölcséleti és társadalomtudományi; 3. matematikai és természettudományi) vonták össze. Ebben a szervezetben működött az Akadémia 1946-ig. Ekkor a természettudományok számát kettőre emelték. 1949-ben a politikai változásokkal összefüggésben az Akadémia szervezete átalakult, az akadémikusok száma jelentősen csökkent. A régi tagok többségét tanácskozó taggá minősítették, akiket 1989-ben rehabilitáltak. 1990-ben új alapszabályt fogadtak el. A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló törvényt 1994-ben hirdették ki, a jogszabályt 2009-ben módosította az Országgyűlés.

¹⁰ Karsai (2011)

¹¹ Finszter (2011)

¹² Korinek (2007) 1570.

A Magyar Tudományos Akadémián belül – történetiségéből adódóan – egy-egy tudományos osztály az adott tudományág vagy egymáshoz közel álló több tudományág képviselőit magában foglaló egysége, amely ellátja az Akadémia közfeladataiból a tudományterületét érintő teendőket. A tudományos osztály tagjai az osztály tudományterületén megválasztott akadémikusok és nem akadémikus közgyűlési képviselők. Napjainkban tizenegy tudományos osztálya működik: I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya; II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya; III. Matematikai Tudományok Osztálya; IV. Agrártudományok Osztálya; V. Orvosi Tudományok Osztálya; VI. Műszaki Tudományok Osztálya; VII. Kémiai Tudományok Osztálya; VIII. Biológiai Tudományok Osztálya; IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya; X. Földtudományok Osztálya; XI. Fizikai Tudományok Osztálya.¹³

Rendészettudomány a Magyar Tudományos Akadémián

Az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya – a 2007. június 6-án hozott döntése alapján – szeptember 5-én az MTA köztestületi tagjainak részvételével egy évre megválasztotta a Rendészettudományi Bizottság elnökét, elnökhelyettesét, titkárát és tagjait. A bizottság Korinek Lászlónak, az MTA levelező tagjának az elnökleivel november 6-án tartotta alakuló ülését, amelyen a tizennyolc tagú testület meghatározta az elkövetkezendő időszak legfőbb teendőit.

Célként fogalmazódott meg, hogy a Rendészettudományi Bizottság segítse elő a rendészettudomány vizsgálati tárgyainak és fogalmainak kimunkálását, a terminológia egységesítését, a módszertan multidiszciplinaritáson alapuló sokszínűségének elismertetését, hogy szaktudományként megtalálja biztos helyét a tudomány világában. Tematikai szempontból az alkotmányjogi összefüggések, az európai integráció rendszeti kérdései kapjanak nagyobb hangsúlyt, hogy a prűmi egyezményhez¹⁴ csatlakozás vagy a felértékelődött bel- és igazságügyi együttműködés, a 2011-es európai uniós soros elnökségre felkészülés tudományos támogatással sikeres lehessen. A bizottság különösen fontosnak tartotta a nemzetközi tudományos kapcsolatokat erősítését, valamint a doktoranduszhallgatók számának növelését minden olyan egyetemen, tudományos műhelyben, ahol eddig csak határterületként vagy más tudományos diszciplínán belül folyt rendészettudományi kutatás, képzés (például hadtudomány, bűnügyi tudományok, jogi, politológiai, szociológiai doktori iskolák).

Az MTA IX. Osztály Rendészettudományi Bizottságának alapító tagjai voltak: dr. Back András, dr. Blaskó Béla, dr. Dános Valér, dr. Déri Pál, dr. Fórizs Sándor, prof. dr. Katona Géza, dr. Köpf László, dr. Bukovics István, Lontainé dr. Santora Zsófia, dr. Lőrincz József, dr. Salgó László, dr. Sallai János, dr. Sándor Vilmos, dr. Sárkány István, dr. Valcsicsák Imre, prof. dr. Korinek László, az MTA levelező tagja (elnök), dr. Finszter Géza (elnökhelyettes), dr. Tóth Judit (titkár).

13 A Magyar Tudományos Akadémiáról.

14 Célja az Európai Unió tagállamainak rendőri és igazságügyi hatóságai közötti határokon átnyúló együttműködés megerősítése a terrorizmus és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelem eredményesebbé tétele érdekében.

Korinek László szerint „*az, hogy az MTA IX. Osztály keretében befogadja a Rendészet-tudományi Bizottságot, reményt ad arra, hogy az Akadémia tekintélye lökést ad ennek a nagy hagyományokkal rendelkező tudományterületnek újbóli felvirágzásához*”.¹⁵

Mivel az MTA Közgyűlése a Doktori Tanács tagjává választotta Korinek László akadémikus urat, így szükségessé vált a bizottság vezetőinek megújítása, hiszen az összeférhetetlenségre tekintettel Korinek úr lemondott. A 2008. május 20-i ülésen a tagok megválasztották elnöknek Finszter Gézát, alelnöknek Bukovics Istvánt, bizottsági titkári posztján megerősítették Tóth Juditot.

A Magyar Tudományos Akadémia elnöksége 2010 őszétől több alkalommal foglalkozott a tudományos bizottságok rendszerével. A 181. közgyűlésen az elnök ismertette az új bizottsági rendszert, amelynek alapján a Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának Rendészet-tudományi Bizottsága megszűnt. Annak érdekében, hogy a korábban elért eredmények, értékek és a felhalmozódott tudás a továbbiakban is megjelenhessen a IX. Osztály Állam- és Jogtudományi Bizottságának keretén belül, kezdeményezés született a Rendészeti Albizottság létrehozására. Március 8-i ülésén a bizottság jóváhagyta ezt a törekvést. Az albizottság alakuló ülését prof. dr. Kukorelli István, az MTA doktora, az Állam- és Jogtudományi Bizottság elnöke 2012. május 16-ára hívta össze. Az albizottság vezetésének személyi összetételére az alábbi javaslatot tette: elnök: prof. dr. Finszter Géza; elnökhelyettesek: prof. dr. Bukovics István, dr. Tóth Judit; titkár: Görbe Attiláné dr. Zán Krisztina.

Az ülés résztvevői a javaslatot megszavazták. Korinek úr utalt rá, hogy szeretnék kibővíteni az Akadémia szűkebb mozgásterét és – tekintettel a rendészet „fiatal” korára – nem csak a minősített tagok részvételére fog számítani az albizottság. A tudományos fokozattal rendelkezők természetesen minden esetben szavazati joggal vehetnek részt a munkában, míg tanácskozási joggal bárki segítheti a tevékenységet. Mindenkit – aki még eddig nem tette meg – az MTA köztestületébe való belépésre sarkallt.

Az újonnan megválasztott elnök nem programot kívánt ismertetni, csak néhány gondolatban összefoglalta az elképzeléseit. Hangsúlyozta az albizottság erősen interdiszciplináris jellegét, hiszen az a közigazgatás-tudományt, a műszaki tudományokat és a biztonság-tudományt is akadémiai szinten szeretné művelni. Az albizottság vezetésének összetétele is ezt a komplex megközelítést tükrözi. Az albizottság a tevékenységével hatékonyan kívánja segíteni a rendészeti igazgatást, amire megfelelő alapot nyújt a rendészeti kutatás bázisaként működő Belügyminisztérium Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság, az ismételten működő Belügyi Tudományos Tanács és az új Nemzeti Közzolgálati Egyetem.

Három célkitűzést kívánt megjeleníteni a munkában:

- a megismerés a rendvédelemben is a tudományos tevékenység része kell hogy legyen, hiszen ha valamit nem ismerünk, arról nem tudunk véleményt formálni;
- ne várják el a tudománytól, hogy elvtelenül helyeseljen, mert ha csak bólogatnak, annak nincs értelme;
- a reformokon, a korszerűsítésen legyen a lényeg, hiszen akik az állandóságra rendezkednek be, azok igazából nem igénylik a tudományos munkát.

¹⁵ Korinek uo.

A Rendészeti Albizottság¹⁶ napjainkban is ezen elvek mentén tevékenykedik. Mindezeket mérlegelve vezetősége és tagjai igazolva látják, hogy szükség van önálló rendészeti tudományára, amely társadalomtudományként a bűnügyi tudományokkal és a közigazgatás tanával egyaránt szoros kapcsolatot mutat, de kialakíthatóak a kapcsolódási pontok a szociológiához, az etikához, a politológiához és a pszichológiához, valamint a szervezéstudományhoz is.

Megítélésem szerint a Magyar Rendészettudományi Társaság – a rendelkezésére álló lehetőségekhez mérten – mindent megtett a „hosszú távú (stratégiai) cél, a rendészettudomány akadémiai elfogadtatása”¹⁷ érdekében. A felnövekvő rendészettudományi tudósgeneráció feladata lesz a megteremtett kereteknek a tartalommal való mind teljesebb kitöltése.

Irodalomjegyzék

- A Magyar Tudományos Akadémiáról. Forrás: http://mta.hu/cikkek/akademiarol__22321 (2014. 03. 13.)
- Beregnyei József (2008): *Rendészettudományi szószeret*. Forrás: <http://www.rendeszettudomany.hu/rendeszettudomany-szoseret> (2014. 03. 16.)
- Bodonyi Ilona (2008): *A rendészettudomány kutatás-módszertana*. Egyetemi jegyzet. Budapest, RTE.
- Finszter Géza (2011): *Kutatási eredmények 2011*. Forrás: http://www.bm-tt.hu/cuccok/letolt/rendtudtar/Finszter_kutatasi_jelentes.pdf (2014. 03. 16.)
- Janza Frigyes (2004): *A Magyar Rendészettudományi Társaság megalakulásának előzményei, a Társaság szervezeti és működési céljai*. Forrás: <http://www.rendeszettudomany.hu/celok> (2014. 03. 16.)
- Karsai Krisztina (2011): *Mi is a rendészettudomány?* Forrás: http://rendeszettudomany.blog.hu/2011/04/01/mi_is_a_rendeszettudomany (2014. 03. 16.)
- Korinek László (2007): A bűnügyi tudományok helyzete. In: *Magyar Tudomány*, 168. évf. 12. sz. 1570–1576.
- Török Lajos (1998): A tudományszervezés rendszere. In: *Hadtudomány*, 8. évf. 4. sz. 1.
- Virányi Gergely (2002): Gondolatok a rendészettudományhoz. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. I. kötet*. Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoporthja.

16 Ádám Antal, az MTA doktora, Blaskó Béla, az állam- és jogtudományok kandidátusa, Bleszity János, a műszaki tudomány kandidátusa, Cserny Ákos PhD, Dános Valér, az állam- és jogtudományok kandidátusa, Főrizs Sándor PhD, Gubicza József PhD, Huszár András PhD, Janza Frigyes címzetes egyetemi tanár, állandó meghívott, Karsai Krisztina PhD, Korinek László, az MTA rendes tagja, Németh József PhD, Ország Imre, a hadtudományok kandidátusa, Pap András László PhD, Papp Antal PhD, Ruzsonyi Péter PhD, Sabjanics István PhD, Sallai János PhD, Sándor Vilmos, a hadtudományok kandidátusa, Sárkány István, az állam- és jogtudományok kandidátusa, Szendrei Ferenc PhD, Varga János PhD, Virányi Gergely PhD.

17 Janza (2004)

Per aspera ad astra – avagy a tudományszervezés nehézségei

SZABÓ ANDREA

„– A rendészettudománnyal és a rendészettel kapcsolatos tudományos ismeretek fejlesztése, az egyes rendészeti problémák tudományos vizsgálata;

– a rendészettel összefüggő és más kapcsolódó szakterületek iránt érdeklődő, azokkal tudományos igénnyel foglalkozó vagy foglalkozni kívánó állampolgárok összefogása, a rendészettudomány fejlődésének szolgálata, a tudományos eredmények gyakorlati alkalmazásának segítése;

– megfelelő fórum biztosítása a Társaság tagjai részére ismereteik bővítésére, kutatásaik segítésére, szakmai eredményeik terjesztésére, publikálására, szakmai színvonaluk emelésére, továbbá érdekeik védelmére;

– a magyar rendészettudományi élet hagyományainak felkutatása, ápolása, a szakmai egység és az együvé tartozás érzésének, gyakorlatának erősítése.”¹

A Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata a fenti célok elkötelezett híveként 2010. június 1-jén huszonhárom taggal alakult meg. A tagozat első féléves működését erőteljesen meghatározta és befolyásolta a Vám- és Pénzügyőrség, valamint az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal szervezeti integrációja, amelyre 2011. január 1-jén került sor. Egyrészt a tagság egy része nyugállományba vonult, másrészt a Nemzeti Adó- és Vámhivatal létrehozása során felmerült feladatok végrehajtásában a Vám- és Pénzügyőri Tanszék és a szakterületek vezetői is – napi munkavégzésük mellett – érintve lettek, így az elnökség működése is akadozott.

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának Vám- és Pénzügyőri Tanszéke mind a tagozat működtetésében, mind a NAV tudományos életének területén jelentős szerepet játszik. A tanszék állománya jelenleg is tagja a tagozatnak, illetve az elnökségnek. Már a tagozat megalakulása előtt is a tudományos élet, a kutatási tevékenység és az eredmények ezer szállal kötődtek a tanszékhez. Fentiekre tekintettel elkerülhetetlen, hogy a tagozat alig ötéves történetét a tanszéken folyó munka aspektusából, illetve azzal párhuzamosan mutassam be.

A tanszék az oktatói tevékenység mellett igyekezett tudományos kutatói feladatainak is eleget tenni. Komoly eredmények születtek a szakmatörténet feltárásában, számos konferencia-előadás és publikáció született testülettörténeti kutatásokból. A hallgatók tudományos diákköri munkája az elmúlt két évtizedben komoly fejlődésen ment keresztül. Ma már elmondható, hogy nemcsak az Intézményi Tudományos Diákköri Konferenciákon érnek el szép eredményeket, hanem az országos megmérettetésben is megállják a helyüket, öregbítve ezzel a főiskola/egyetem és a megrendelő szerv hírnevét. A 2011-ben – akkor még a Rendőrtiszti Főiskola égisze alatt – megrendezett XXX. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Had- és Rendészettudományi Szekciójának önálló vám- és pénzügyőri tagozatán nyolc dolgozat indult.

1 A Magyar Rendészettudományi Társaság alapszabálya.

Az elvégzett bevéálásvizsgálati eredmények azt mutatják, hogy a végzettek elméleti felkészültségét a fogadó szervek nagyon jónak ítélik. A végzettek egy része a területtől függően meglepően gyorsan jutott előmeneteli lehetőséghez. Tények igazolják, hogy az elméleti felkészültség a későbbi tapasztalatszerzés mellett alkalmassá tette őket az alsófokú szervek vezetői beosztásának betöltésére. Az is elmondható, hogy a nappali tagozaton végzetekkel kapcsolatban a kezdeti bizalmatlanság légköre eloszlott, és fiatal tisztként komoly, felelősségteljes beosztásokat kapnak.

Az 1998-ban életre hívott Tanszéki Tanácsadó Testület (TTT)² – a tanszék javaslattevő, véleményező, döntés-előkészítő szerve, amely segíti a tanszékvezető tevékenységét az oktatási, tudományos kutatási és fejlesztési kérdésekben – sajnos csak néhány évig működött, és nem is túl nagy eredményességgel, ettől függetlenül a kezdeményezés nagyon eredetinek mondható. 2007-ben már szinte nem találni nyomát a tanszéki iratokban a TTT működésének és eredményeinek.

2007-ben a tanszékvezető kezdeményezésére létrejött a Vám- és Pénzügyőrség Tudományos Tanácsa (VPTT), amely ugyan nem vette át a TTT jogköreit, de egy bizonyos mértékig helyettesítette azt. „A VPTT keretei közt folyó tudományos munka olyan kutató, alkotó, tudományos szervező tevékenység, amely felöleli mind a vám, a jövedéki, mind a büntető és rendészeti, valamint a humánpolitikai, a pénzügyi és az informatikai szakterületet, és ezek gyakorlatával kapcsolatos új ismeretek megszerzésére, a meglévő ismeretek alkalmazására, fejlesztésére, az állomány képzettségi színvonalának emelésére irányul.”³ A tanács fokozott figyelemmel kísérte a testület alkalmazásában álló, doktori képzésben részt vevők haladását, problémáit, publikációs nehézségeit.⁴ Feladatának tekintette, hogy a testületen belül folyó tudományos tevékenység megismerhetővé váljon, egyrészt publikációs felület biztosításával, másrészt tudományos pályázatok kiírásával. A tanács központi eleme a tanszék volt, hisz az állandó tagok egyike a tanszék mindenkor vezetője volt, az iskola parancsnoka, a humán terület vezetője és a szakterületek vezetői mellett. Sajnos az integráció nem hagyta érintetlenül ezt a nagyszerű, a VP-n belül egyedüli kezdeményezést, a VP megszűnésével a VPTT is bezárta kapuit. A folytatás adott, de most már egy új szerven belül, sokkal nagyobb lehetséges érintett létszámot lefedve.

Jelenleg a tudományos élet központja – természetesen a tanszék mellett – a 2010 júniusában megalakult Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, amely megfelelő fórumot biztosít tagjai részére ismereteik bővítésére, kutatásaik segítésére, szakmai eredményeik terjesztésére, publikálására. Céljának tekinti továbbá a rendészettel összefüggő és más kapcsolódó szakterületek iránt érdeklődő, azokkal tudományos igényrel foglalkozó vagy foglalkozni kívánó szakemberek összefogását, valamint a kapcsolattartást más tudományos társaságokkal. A tagozat tevékenysége nehezen indult, mivel az integráció kezdete előtti hónapban alakult meg, s ez nem könnyítette meg a frissen létrejött szervezet életét. De mint minden más nehézségen, ezen is átlendült a tudományos kutatást jelenleg egyedülként összefogó tagozat. Az elmúlt időszak tevékenységét jó néhány – szakmailag aktuális és rendkívül hasznos – kerekasztal-beszélgetés és konferencia fémjelzte. Ezeknek az eredményét tudományos és szakmai folyóiratokban

2 Budaházi (2006) 62.

3 A Vám- és Pénzügyőrség Tudományos Tanácsának alapszabálya.

4 Torda (2008) 5.

publikálták. A jövő nagy tervei közt egy saját szerkesztésű, évente megjelenő periodika létrehozása is szerepel, amelyben helyet kaphatnának a vám-, az adó- és jövedéki, és természetesen a bünyügyi és rendészeti szakterület tudományos igényű kutatási eredményei.

Ahogy azt már az előzőekben láthattuk, az integráció nem hagyta érintetlenül a tanszék működését sem. Ami nem változott az előző időszakhoz képest, az a szakma támogatása, amely egyrészt a tudományos munka területén, másrészt a képzést közvetlenül érintő területeken – szakmai gyakorlat, szakmai tanulmányutak szervezése – is töretlen. A megrendelő szerv komoly segítséget biztosít az elméleti képzést kiegészítő, megerősítő előadások, háttéranyagok biztosításával is.

A Nemzeti Közszerológati Egyetem létrejötte teljesen új helyzetet teremtett a tanszék számára, hiszen egyetemi tanszékké vált. Egyetemi tanszékké, egyetemi követelményekkel, amelyeknek a teljesítése az egyik legfontosabb feladat lesz az elkövetkezendő időszakban, legyen az akár publikációs követelmény, nyelvi továbbképzés, kutatási projekt végrehajtása vagy doktori fokozat megszerzése.

Mindkét integráció, változás sok-sok bizonytalanságot hordozott magában, meggyőződésem azonban, hogy a bizonytalanság nagyon gyakran ösztönzi a kreativitást, az újabb és újabb megoldások, feladatok keresését és a megújulás kötelezettségét. A változás és a bizonytalanság megsokszorozza az energiákat, és gyakran új energiákat gerjeszt.

A hagyományok őrzése és az állandó megújulás kettősségében dolgozik a tanszék, amelynek feladata az értékek továbbvitele, azon értékeké, amelyeket az elmúlt évtizedekben már megteremtettek. Ez a fajta értékmeörzés a folyamatosan változó világban nem könnyű feladat, de kötelesség. Az oktatási tevékenység minőségi továbbfejlesztése a jövőépítés alapja.

Az Európai Unió oktatáspolitikája egyre nagyobb szerepet kapott a közösségi politikákban, a rendelkezésre álló források segítségével a nemzeti oktatási politikák fejlődésére is hatással volt. Mivel a közös vámpolitika kiemelt helyet foglal el a közösségi politikák közt, ezért a tisztségviselők és a gazdálkodók felkészítése is kiemelt helyen áll. A DG TAXUD ezen célok megvalósítása érdekében létrehozta az ötévente változó úgynevezett vámprogramokat.

A tanszék által gondozott szakirányokról megállapítható, hogy azokon korszerű, EU-konform joganyagokat oktatnak. Az erős nemzetközi jelleg és az európai unió tagság elnyerése is arra ösztökélte a tanszéket, hogy a joganyag közvetítése és a képzés hatékonyságának emelése mellett célul tűzze a nemzetközi kapcsolatok kiépítését és fejlesztését. A magyar vámgazgatás 1968 óta tagja a Vámgazgatások Világszervezetének, részt vesz az ún. vámprogramokban,⁵ de a tanszék nemzetközi kapcsolatainak szélesítése még a jövő feladata. Amellett, hogy a tanszék munkatársai évente több alkalommal vesznek részt CEPOL-programokon és az ún. Fiscalis-programokon, elengedhetetlen a kapcsolatfelvétel Európa és a nagyvilág más, vámképzést folytató felsőoktatási intézményeivel, egyrészt az International Network of Customs Universities⁶ (Vámegyetemek Nemzetközi Hálózata, a továbbiakban: INCU) keretein belül, másrészt egyedileg például nemzetközi konferenciák szervezésével.

5 A 210/1997. EK határozat a „Vám 2000”, a 105/2000. EK határozat a „Vám 2002” programot hozta létre, a „Vám 2007” vámpolitikai cselekvési programot a 253/2003. EK határozat, a „Vám 2013” programot pedig az Európai Parlament és a Tanács 624/2007/EK határozata hozta létre.

6 Forrás: <http://incu.org/about-us.html> (Letöltve: 2014. 04. 04.)

A pénzügyőr tisztek hazai képzéséhez hasonlóval csak Észtországban, a Biztonsági Tudományok Akadémia Pénzügyi Karán találkozhatunk. Az európai országok többségében belső szakképző iskolák vagy pénzügyi, közgazdasági jellegű felsőoktatási intézmények keretében oldják meg a tisztképzést. A nemzetközi kapcsolatok elmélyítéséhez és újabbak megteremtéséhez elengedhetetlenül szükséges a csatlakozás az INCU-hoz. Jelenleg mind a hallgatók, mind a tanszék oktatói számára korlátozottak a mobilitási lehetőségek. Szintén kiemelten fontos a Vám Világszervezet által elkészített kompetencia-keretrendszer vizsgálata és – középtávú tervként – a hazai képzés megfeleltetése a keretrendszernek.

A képzés fejlesztése terén – hosszú távú javaslatként – egy intézet felállítását látom indokoltnak. Az intézet által nyújtott képzési paletta teljes egészében lefedné a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szakterületeit, így a vám-, az adó- és a bünyügyi terület felsőfokú végzettséget igénylő munkaköreit. A jelenleg meglévő két szakirány kiegészülne egy harmadik, adóigazgatási szakiránnyal. Az intézet létszám- és infrastruktúra-fejlesztése a NAV nélkül nem valósítható meg, de a Vám- és Pénzügyőri Tanszék jelenlegi állománya jó kiindulópontként szolgálhat a továbblépéshez. A tanszékehez hasonló szoros kapcsolata egyetlen felsőoktatási intézmény egyetlen szervezeti egységének sincs, tehát a megrendelői igényeknek leginkább megfelelő képzés a létrejövő intézet tanszékeinek keretében valósítható meg.

Elkészült a rendészeti vezetői mesterképzési szak értékelő-elemző specializációjának dokumentációja. A bemeneti feltételek tágitásával – közigazdászok számára is nyitottá tenni – a NAV vám- és pénzügyőri ágán és valószínűleg hamarosan az adóágon is jelentkező megrendelői igény messzemenően és hosszú távra tervezve teljesülhetne. Ugyanezt a kérdést vetem fel a doktori képzéssel kapcsolatban. Ki is lehet a rendészettudományi doktori iskola nappali munkarendű doktorandusza? A mesterképzésből éppen kikerülő, kiváló eredménnyel diplomázó szakember, akit alig várnak, hogy visszatérjen a szolgálatba? Nagy tapasztalatú hivatásos, aki megfelelő képességek birtokában van mind a magas színvonalú munkavégzéshez, mind a kutatói tevékenység folytatásához? Más egyetemi képzésből felvételt nyert doktorandusz, akinek – és ez a probléma elsősorban az ún. szakmai tanszékeknél jelentkezik – az adott szakterületen nincs semmiféle gyakorlati tapasztalata? Természetesen a fenti kérdéseket a munkáltató, és nem a felsőoktatási intézmény szemszögéből tettem fel. Megoldást csak hosszú távon, nagyon komoly szemléletváltást követően tudok elképzelni. A szemléletváltást nyilvánvalóan meg kell hogy előzze a rendészeti szerveknél tapasztalható – és az élet más területén is fennálló – bizonytalansági faktor minimálisra csökkentése. A bolognai folyamatban egyre fontosabb szerepet kapott az élethosszig tartó tanulás feltételeinek, intézményrendszerének megteremtése.

Az előzőekben ismertetett eredmények, elképzelések és javaslatok mind arra engednek következtetni, hogy a tagozat működése nem öncélú, de legfőképpen nem eredménytelen. Az ismertetett nemzetközi kapcsolatépítési tervek és a hazai oktatás-fejlesztési tervek újabb és újabb lehetőségeket biztosítanak a tudományos kutatás személyi és területi bővítésére, a kutatási eredmények bemutatására. A tanszéken folyó munka eredményeként már az alapképzés során sikerül „megfertőzni” néhány hallgatót, akik tanulmányaik befejezését követően is örömmel vállalkoznak kutatásra és eredményeiknek a publikálására. A munkahelyeken tapasztalható nehézségek ellenére óriási öröm számunkra, hogy időről időre egy életre szóló elköteleződéssel találkozunk a tudomány irányába, nem utolsósorban a mi munkánknak köszönhetően, így meggyőződésem, hogy a küzdelmet, még ha oly nehéz is, nem szabad feladni.

Irodalomjegyzék

- 14/2007-VPTT. számú üggyirat: *A Vám- és Pénzügyőrség Tudományos Tanácsának alapszabálya*. NKE Vám- és Pénzügyőri Tanszék irattára.
- About International Network of Customs Universities (INCUI)*. Forrás: <http://incu.org/about-us.html> (2014. 04. 06.)
- Budaházi Árpád (szerk.) (2006): *Jubileumi évkönyv – 35 éves a Rendőrtiszti Főiskola. 1971-2006*. Budapest, RTF.
- A Magyar Rendészettudományi Társaság alapszabálya*. Forrás: <http://www.rendeszett.hu/alapszabaly> (2014. 04. 12.)
- Torda Csaba (szerk.) (2008): *Tudományos tevékenység a Vám- és Pénzügyőrségnél*. Budapest, VIVA Média Holding.

A Magyar Rendészettudományi Társaság Bűnügyi Tagozatának elmúlt tíz évéről

BLASKÓ BÉLA

Amint az olvasó előtt feltételezhetően ismert, 2004. május 24-én a Rendőrtiszti Főiskola – mint gesztor felsőoktatási intézmény közreműködésével – megalakult a Magyar Rendészettudományi Társaság (ezután: MRTT). Az alapszabályban foglaltak szerint még ez év november 25-én – az ügyrend elfogadásával – létrejött az MRTT Bűnügyi Tagozata. A tagozat első elnöke prof. dr. Sárkány István nyugalmazott rendőr vezérőrnagy volt. Őt 2006-ban prof. dr. Blaskó Béla rendőr vezérőrnagy, a tagozat jelenlegi elnöke követte, aki egyben az MRTT elnökhelyettese. A tagozat titkári feladatait kezdetben dr. Fóti Gábor rendőr százados, majd PhD dr. Csányi Csaba rendőr őrnagy látta el. 2011 szeptemberétől a tagozat titkára dr. Vári Vince rendőr őrnagy. A tagozat tisztségviselői megtisztelő megbízatásuknak – természetesen – díjazás nélkül, társadalmi munkában tettek, illetve tesznek eleget.

A tagozat – az MRTT alapszabályában írt célok adaptációjával – a megalakulását követően meghatározta a legfontosabb tevékenységek körét. Ezek közül kiemelésre érdemesek a következők:

- a társaság konferenciákat, fórumokat, ankétokat, szemináriumokat, vitaüléseket rendez;
- a bűnügyi tudományok fejlődését elősegítő bemutatókat, szakmai tájékoztatókat tart;
- folyamatosan részt vesz a bűnügyi tudománnyal kapcsolatos kutatási, fejlesztési és oktatási feladatok áttekintésében és értékelésében, azok megoldását javaslataival segíti;
- kapcsolatokat épít ki és tart fenn, valamint együttműködik a bűnügyi, továbbá háttérterületi tudományokat művelő, illetve a bűnügyi, bűnmegelőzési területen praktizáló (hasonló célú és szerepkörű) intézményekkel, szervezetekkel és egyesületekkel; kapcsolatot létesít külföldi társszervezetekkel;
- anyagi erőforrásaihoz mérten elősegíti, illetve lehetővé teszi tagjainak részvételét külföldi konferenciákon, valamint külföldi szakemberek részvételét saját rendezvényein;
- a bűnmegelőzés mint közös társadalmi feladat területén, helyesen felismert mozgástérben hozzájárul a bűnmegelőzés társadalmi programjának végrehajtásához.

Az iménti felsorolásból egyúttal deriválhatók a társaság munkatervében testet öltött – a működtetéssel elérni kívánt – alapvető célkitűzések is. A tagozat tagságát az elmúlt egy évtizedben az a meggyőződés motiválta, hogy képesek vagyunk (elsősorban) a bűnügyi szervek, valamint a tevékenységüket irányító kormányzati apparátus tudományos igényeinek kiszolgálására. Reméljük, társaságunk tízéves tevékenysége is hozzájárult annak a döntéshozói belátásnak a megerősítéséhez, hogy a tudományba való beruházásnál nincs jobban megtérülő befektetés. Az MRTT főtítkárnak gondolatait kölcsönvéve mi is úgy látjuk, hogy akik a tudományt művelik, többnyire csak vetnek, és ritkábban aratnak.

Szakterületünk művelőivel egyetértve pedig magunk is valljuk, hogy ab ovo azzal a céllal vetünk, hogy annak gyümölcse – a szabadság, a biztonság, az igazságosság, az emberi méltóság – mások (az egyén és a közösség) javára érvényesüljön.

A fent említett alapvető célkitűzések megvalósításának érdekében rendezvényeink szervezése során prioritást biztosítunk annak, hogy a bűnügyi tudományok egyes részterületei igényes, egyúttal naprakész gyakorlathoz közelítsenek. Arra törekedtünk, hogy olyan aktuális témák, kérdések kerüljenek „terítékre”, amelyek a bűnügyi tudományok művelőit és a szakma képviselőit egyaránt foglalkoztatják. Ennek érdekében igyekeztünk annak a lehetőségét megteremteni, hogy a bűnügyi tudományok neves képviselői és a szakma gyakorlói különböző fórumokon – mint például műhelyviták, konferenciák és kerekasztal-beszélgetések során – fejthessék ki álláspontjukat. Örömmel tapasztalhattuk, hogy a tagozatunk által kínált „választék”, ajánlott témáink rendszeresen jelentős érdeklődésre tarthatnak számot. Erről nemcsak a programjainkon részt vevők magas száma, hanem az alkalmanként jelenlétükkel bennünket megtisztelő szakmai vezetők visszajelzései alapján is meggyőződhattunk. A rendezvényeket számos alkalommal követte a szakma elismerése, a pozitív reagálások sora.

Tagozatunk az egyes programok szervezése során törekedett az egyensúly biztosítására. Ez annak szem előtt tartását jelentette, hogy a szűk értelemben vett szakma kiemelkedő képviselői mellett teret biztosítsunk a büntető igazságszolgáltatás egyéb hivatásrendjeiben (ügyészség, bíróság, ombudsman, civilszervezetek) működő prominens személyiségeknek is. Megszólaltatásukkal több alkalommal sikerült közelebb hozni egymáshoz az eltérő véleményeket, feloldva ezzel az esetleges nézetkülönbségeket, félreértéseket. A tagozat fórumai – tapasztalataink szerint – nemcsak a szoros értelemben vett bűnügyi kérdések tisztázásához, hanem több esetben heves vitákban kiérlelt szakmai, illetve jogalkotási javaslatok kimunkálásához, valamint jogegységesítési törekvések megfogalmazásához is hozzájárultak.

Egy évtized távlatából visszatekintve a tagozat rendezvényeire, minden bizonnyal olyan „tükörbe” nézhettünk bele, amely képet nyújt arról, hogy milyen következtetéseket vonhatunk le működésünkről, milyen eredményeket értünk el. Bizonyára voltak „melléfogásaink” is. A visszatekintés ezért választ adhat arra is, hogy a további tevékenységünknek milyen irányt kell szabni. Tekintsük tehát – vázlatosan – át a tagozat által gondozott fontosabb programokat időrendben.

„A szakértő feladatai és lehetőségei” címmel 2005. május 5-én megrendezett konferencián (a közelmúltban elhunyt) Lontainé Santora Zsófia asszony, a Bűnügyi Szakértői Kutatóintézet főigazgatója tartott izgalmas vitaindító előadást. A „Visegrádi esték” sorozatban 2005. május 19-én „Az igazságszolgáltatás és a rendészeti szervek együttműködése” témában Nyiri Sándor meghívásával, Blaskó Béla moderálásában kerekasztal-beszélgetés zajlott, majd a „Nyomozás szabályozásának elméleti és gyakorlati kérdései” címmel 2005. október 18-án szakmai-tudományos konferenciát rendeztünk.

A 2005-ben megrendezett „Visegrádi esték” sorozat 2006-ban az „MRTT szakmai esték” beszélgetéssorozattal folytatódott. Ennek keretében a „Bűnügyi statisztika és valóság” címmel 2006. március 2-án tartott rendezvényünk vitaindítóját (az azóta elhunyt) Déri Pál nyugalmazott rendőr dandártábornok tartotta.

2007. január 12-én tagozatunk és az MRTT Határrendészeti Tagozata – az Országos

Rendőr-főkapitányság, a Határőrség Országos Parancsnoksága, az MRTT elnöksége és a Rendőrtiszti Főiskola támogatásával – közös szakmai és tudományos (magyar és angol munkanyelvű) konferenciát szervezett „A rendőrség és a határőrség a nemzetközi rendőri együttműködésben” címmel. A rendezvény célként tűzte ki, hogy a büntetőügyekben megvalósuló nemzetközi rendőri és igazságügyi együttműködés keretébe ágyazva feltárja és rendszerezze a téma rendőri, illetve rendészeti vonatkozásait (annyiban érintve az igazságügyi együttműködés kérdéseit, amennyiben azok szorosan kapcsolódnak a témához), valamint a gyakorlatban és az oktatásban is hasznosítható ajánlásokat fogalmazzon meg az érintett testületeknek, szervezeteknek. A fővédnökséget a konferenciát jelenlétével megtisztelő igazságügyi és rendészeti miniszter úr vállalta, védnökök a Rendőrség Tudományos Tanácsának elnöke, a Határőrség Tudományos Tanácsának elnöke, az MRTT elnöke, valamint a Rendőrtiszti Főiskola rektora voltak. Résztevőként meghívást kaptak az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, a rendőrség, a határőrség és a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának (RSZVSZ) gyakorlati szakemberei, a külföldön szolgálatot teljesítő magyar rendőri (rendészeti) attasék és összekötő tisztek; a Budapesten akkreditált külföldi rendőri és rendészeti attasék és összekötő tisztek; az oktatásban és a tudományos munkában érintett rendészeti oktatók és kutatók. A bevezető előadásokat Salgó László nyugalmazott rendőr altábornagy, az Europol igazgatóhelyettese (Hága), Bali József határőr dandártábornok, a Frontex vezető szárazföldi műveleti tisztje (Varsó), valamint Szabó Csaba rendőr ezredes az RSZVSZ-től (Budapest) tartották. A korreferátumokat az együttműködő szervek képviselői, így különösen: az ORFK Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ, a Nemzeti Nyomozó Iroda, a HOP Bűnügyi Felderítő Főosztály, a SECI (Bukarest), valamint a hazánkban akkreditált attasék és összekötők tartották.

A Rendőrtiszti Főiskola adott helyet – a „Hamisítás Elleni Nemzeti Stratégia” témaköréhez kapcsolódóan – a „Szellemi alkotások hamisítása, szerzői jogok megsértése” című, 2008. június 17-én megrendezett műhelyvitának. A moderátora Blaskó Béla tagozatelnök volt. A műhelyvita résztvevői között üdvözölhettük többek között: Janza Frigyes nyugalmazott rendőr dandártábornokot, az MRTT főtítkárárt; Lontainé Santora Zsófia asszonyt, a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet főigazgatóját; Berei Róbertet az ÖKM Védelmi Titkárságáról; Kovács Piroska asszonyt, a Debreceni Városi Bíróság elnökét, valamint Fialka Györgyöt, az MBVE elnökét.

A vitaindító előadást Bertóti Andrea asszony, az NNI munkatársa tartotta. Előadásának keretében vázolta a jogintézmény fejlődésének nemzetközi, majd hazai vonatkozású történeti bemutatását. Ezt követte a hazai jogi szabályozás ismertetése, a rendelkezésre álló büntető- és nem büntetőjogi eszközök felsorolása. A 2001 és 2007 közötti statisztikai adatoknak a hallgatóság elé tárásából egyértelműen megállapítható volt mind az elkövetők, mind az elkövetett cselekmények számának a növekedése. Az előadó ismertette a hamis áruk leggyakrabban használt beérkezési útvonalait, valamint felvázolt néhány aktuális problémát, illetve perspektívát, mint például a hamis áruk világforgalmának folyamatos növekedését vagy a termékhamisítás időszerű veszélyeit. Bertóti Andrea véleménye szerint a modern kor vívmányai, a technikai fejlődése segíti a bűncselekmény megvalósítását. Az előadó felhívta a figyelmet a számítógépes és internetes bűnözésre, valamint a – véleménye szerint – magas latenciára. Kifejtette azt is, hogy a magas profit

vonzza a szervezett bűnözést. Ennek bizonyítékaul hozta fel konkrét példaként a 2002-es „fekete madár”-ügyet. Az NNI munkatársa új ötleteket vetett fel a hatékonyság növelésének érdekében: a kooperáció, a kommunikáció, a szorosabb kapcsolattartás elengedhetetlen a nyomozó hatóságok és a civilszervezetek között. Végezetül két konkrét ügyet ismertetett.

Az előadás nyomán kibontakozó vitában Janza Frigyes felhívta a figyelmet a szellemi tulajdonnal kapcsolatos problémákra, valamint a jövőre vonatkozóan paradigmaváltást jósolt. A Hamisítás Elleni Nemzeti Stratégiában hiányolta a tudomány szerepének meghatározását, véleménye szerint az nem jelent meg a cselekvési irányokban, ezért javasolta, hogy egy cselekvési irányként a tudomány is szerepet kapjon. Szabó Lajos úr egyetértett az előzőekkel, majd aktuális problémaként felvetette a gyógyszer-diagnosztikai szabadalmak eltulajdonítását és az egységes szabályok, szabványok hiányát a magánbiztonsági szférában. Egységes nemzeti stratégia kidolgozását javasolta a hamisítás tárgykörében. Dr. Kovács Piroska asszony hozzászólásában kifejtette, hogy jogalkalmazóként másként látja a dolgot, mert szerinte nem működne az egységes stratégia. A törvényhozásban megkülönböztetett figyelmet kellene kapnia e területnek. Véleménye szerint meg kell különböztetni az áruhamisítást a szerzői jog védelmétől. Dr. Janza Frigyes az EU és Magyarország közötti különbségekre utalva jelezte, hogy a kormány által elfogadott anyagban még megjelenhetnek a műhelyvitán elhangzottak tapasztalatai.

A tagozatnak a „Bűnügyi szolgálat előtt álló kihívások” című műhelyvitája 2008. október 15-én a Rendőrtiszti Főiskolán zajlott le, Janza Frigyes nyugalmazott rendőr dandártábornoknak, az MRTT főtítkárának a moderálásával. A vitaindító előadást Házi István rendőr vezérőrnagy, az ORFK bűnügyi főigazgatója tartotta. A vitán jelen volt többek között Ritecz György, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium tanácsadója, Katona Géza nyugalmazott rendőr dandártábornok, címzetes egyetemi tanár, Virányi Gergely nyugalmazott rendőr dandártábornok, a Rendőrtiszti Főiskola oktatási és tudományos rektorhelyettese, Németh Zsolt nyugalmazott rendőr ezredes, a Közbiztonsági Tanszék vezetője, valamint Finszter Géza, az OKRI osztályvezetője, egyetemi docens. A vitát Házi tábornok két megközelítésből kiindulva kezdte meg. Rávilágított egyrészt a rendőrségnek a bűnözéssel kapcsolatos megfelelési kényszerére, valamint arra, hogy milyen változtatásokra lenne szüksége a Magyar Rendőrségnek ahhoz, hogy egy hatékonyabb és sikeresebb szervezatként tudjon működni. A bűncselekményekkel kapcsolatban elmondta, hogy nagyon sok olyan bűnözés jelent meg a 21. században, amellyel a rendőrség egyelőre nem tudja felvenni a harcot. A legnagyobb problémát a virtuális térben elkövetett bűncselekmények jelentik, mert a rendőrségnek még nincsenek meg a megfelelő eszközei az ezek ellen való fellépéshez. Beszédében külön kitért a vagyoni elleni bűncselekményekre és ezeknek a vidéken megjelenő formáira, valamint arra, hogy a polgárok ilyen esetekben nem értesítik időben a rendőrséget, így egy hatalmas latencia keletkezett ebben a tekintetben. Megemlítette még az embercsempészetet, a kábítószer-bűnözéssel, valamint a környezet- és természetkárosítással kapcsolatos tényeket és problémákat. Házi tábornok szerint nem egy átalakítandó terület van a bűnügyi szolgálatban, hiszen kevés az olyan bűnügyi technikus szakember, aki a nyomokat és az anyagmaradványokat megfelelően tudná rögzíteni, és emiatt ezeknek az ötven százaléka azonosításra alkalmatlan. Úgy véli, nincsen egységes megnevezés az ország területén, és a különböző

főkapitányságoknál, kapitányságoknál nincs meghatározva egységes bűnügyi feladatkör. Janza Frigyes elmondta, hogy szükség van a rendőrségi állomány gerincének megerősítésére. Ezt főleg úgy lehetne megvalósítani, hogy jól képzett (többnyire nappali tagozaton végzett) tiszt kerülne az állományba. Nagyon fontos a professzionalitás. Viszont az, hogy a főiskola kielégítse a tiszti utánpótlási igényt, nagyon nehéz feladat, szinte lehetetlen. A tisztek nehéz helyzetben vannak, hiszen a bűnügyi munka gátló tényezője – Katona Géza szerint – gyakran az 1998-as büntetőeljárás törvény, amelyet már többször is módosítottak. Szerinte a törvény nem felel meg a feladatának. Ezzel kapcsolatban felmerül az eljárás gyorsaságának, az ügyészi felelősségnek, valamint a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos jogszabályoknak a kérdése. A jelenlévők egyetértettek abban, hogy létre kellene hozni egy egységes kódexet, amely harmonizál az európai jogszabályokkal is. Katona Géza történelmi példákra, tudományos kutatásokra és statisztikákra hivatkozva véleményezte a rendőrség bűnügyi-technikai munkáját. Házi tábornok helyeselte ezeket az elgondolásokat, de hozzátette, hogy sajnos elég nehéz és hosszadalmas folyamat a jogszabály-módosítás. Nagyon hosszú utat tesz meg egy jogszabály-módosítási tervezet, mire egyáltalán foglalkoznak vele. Finszter Géza szerint nemcsak a büntetőeljárás törvényt, hanem a rendőrségi törvényt, illetve a Vám- és Pénzügyőrségről szóló törvényeket is módosítani kellene. A statisztikákat újabb statisztikák követik, amelyek az eredményes és eredménytelen nyomozásokkal foglalkoznak. A közel két és fél órás vita végére tisztán kirajzolódott, hogy mely területek ösztönözték hozzászólásra a legtöbb résztvevőt.

2009. január 26-án, Budapesten, az V. kerületi Nádor u. 32. szám I. emeleti Nádor-termében került sorra a tagozat következő műhelyvitája, amelynek programja „A kriminalisztikai szakértés hazai helyzete és aktuális problémái” című munkaanyag megvitatása volt. A vitaanyagot Katona Géza címzetes egyetemi tanár és Finszter Géza, az MTA doktori terjesztették elő. A vitaanyag bemutatta a vizsgálódás célját. Ezt követően a bűnügyi technikai szakértés helyzetének részletes kifejtése volt a téma. E kérdéskör főbb fejezeteiként szó esett a közvetlen történeti előzmények áttekintéséről; a bűnügyi technikai tevékenység alapvető mennyiségi mutatóiról 2004 és 2008 között; a helyszínes bűncselekmények és a nyomkutatás hatékonyságáról; a bűnügyi technikai szakértés (ujjnyom, lőfegyver, nyomtani, DNS-vizsgálatok) hatékonyságáról; a szakértői vizsgálatok időtartamára utaló adatokról; a szakértői költségek alakulásáról 2004 és 2008 között; a 2005. és a 2007. évi törvénymódosításoknak a szakértésre gyakorolt, a bűnügyi technikai tevékenység rendészeti igazgatásban elfoglalt helyéről; az államigazgatási eljárásokban folytatott bűnügyi technikai tevékenységről és a bűnügyi technikai szakértői képzés áttekintéséről.

A kriminalisztikai szakértés fejlesztési lehetőségeinek kifejtése az ORFK 2008. március 28-i reformjavaslata és a 2008. december 15-én kelt feljegyzés alapján történt. Ennek megfelelően került szóba a bűnügyi technikai szervezet fejlesztése; a szakértők BSZKI-ba vezénylésének a tapasztalatai; a Bűnügyi Technikai Szolgálat vertikális, belső szervezetének kialakításáról szóló koncepció; a bűnügyi technikai szakértés eljárási jogi vizsgálata; a bűnügyi technikai szakértés helye a perbeli bizonyításban; a bűnügyi technikai szakértés és a tárgyi bizonyítás; a szabad bizonyítás, a szakértői és okirati bizonyítás viszonya; a szakértői igazgatási rendszer helyzete és hatása a kriminalisztikai szakértésre; a szakvélemény mint bizonyítási eszköz jogalkalmazói értékelése; konfliktusok feloldása

a természettudományos, matematikai módszerekkel végzett vizsgálatok eredményeinek jogalkalmazói értékelése között; a szakértő módosított kizárási feltételeinek vizsgálata; a bűnügyi technikai szakértés kriminalisztikai vizsgálata; a bűnügyi technikai tevékenység (mind tartalmát, mind funkcióját tekintve) egységessége; ennek helyreállításához a Bűnügyi Szakértői Kutató Intézetnek a Bűnügyi Technikai Szolgálatba való integrálásának szükségessége; a Bűnügyi Technikai Szolgálat hármass belső tagozódása; a tárgyi bizonyítékok helyszíni kutatása és a mikrotartományban végzett szakértői vizsgálatok közötti kapcsolat értékelése; a tudomány és a technika fél évszázados fejlődési súlypontja és a kriminalisztikai szakértés (különösen a komputerizáció, a szubmikro- és a nanotechnika, a molekuláris biológia); a tudományos kutatások és a szakirodalmi tevékenység a bűnügyi technika területén; a nemzetközi kapcsolatok és a tudományos tevékenység; az a EU-integráció (lisszaboni egyezmény, az ujjnyomok és más személyazonosítási adatok, DNA-profilok automatikus átadása stb.) hatása a kriminalisztikai szakértésre; valamint a külföldi kriminalisztikai szakértői intézményekre vonatkozó szakirodalmi, illetve webes információk összefoglalása.

A tagozat 2009. március 30-án a Rendőrtiszti Főiskola dísztermében az MRTT Határrendészeti Tagozatával (már nem első ízben) közös nemzetközi, tudományos műhelyvitát rendezett „A bűnügyi és a határrendészeti szolgálati ág kapcsolatrendszere” címmel. A műhelyvita folytatása volt az MRTT Határrendészeti Tagozatának a 2008. november 26-án megtartott, „A rendőrség és a határőrség integrációjának tapasztalatai” című nemzetközi tudományos konferenciáján megkezdett közös gondolkodás. A konferencia széleskörűen áttekintette az integráció tapasztalatait. Több előadó és hozzászóló részéről elhangzott, hogy a teljesen új rendszerben a bűnügyi és a határrendészeti szolgálati ág közötti információáramlás és együttműködés nem folyamatos. A műhelyvita célja az volt, hogy erre a fontos szakmai részterületre vonatkozó további tudományos helyzetértékeléssel és érveléssel segítse a reális helyzetkép megalkotását, az integrált rendőrség jövőjére vonatkozó újabb következtetések levonását, javaslatok és ajánlások megfogalmazását. A vitaindító előadások után a két szakterület felkért képviselői hozzászólásaikban kifejezték a témával kapcsolatos helyzetértékelésüket és következtetéseiket. Ezután lehetőséget nyílt a műhelyvitát figyelemmel kísérők hozzászólására is.

Tagozatunk 2009. október 6-án a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézetben tartotta soron következő műhelyvitáját „A kriminalisztikai szakértés aktuális módszertani kérdései” címmel, mintegy folytatásaként a 2009. január 26-i, „A kriminalisztikai szakértés hazai helyzete és aktuális problémái” című munkaanyag megvitatásának. A műhelyvita vezető elnöke Blaskó Béla tagozatelnök volt. A bevezető előadást a rendezvényével azonos címmel Katona Géza címzetes egyetemi tanár, az MTA doktora tartotta. Ezt a vitaanyagok előterjesztése követte. Sorrendben: „A szakértő kiválasztása és kirendelése” címmel dr. Krajnyák Péter rendőr ezredes, az NNI bűnügyi igazgatóhelyettese; „A kriminalisztikai szakértői vizsgálat és a szakvélemény készítése” címmel Lontainé Santora Zsófia, a BSZKI főigazgatója; „A szakvélemény, illetve szakértői következtetések értékelése” címmel dr. Czine Ágnes, a Fővárosi Ítéltábla Büntető Kollégiumának vezetője tartott előadást. A rendezvényen jelen voltak – a fentebb már említett előadók mellett – többek között: dr. Kovács Lajos nyugalmazott rendőr ezredes; Németh Zsolt rendőr ezredes, főiskolai tanár; Balláné Füstner Erzsébet rendőr ezredes, egyetemi tanár; Bozó

Csaba rendőr alezredes a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányságról; Fenyvesi Csaba, a PTE ÁJK egyetemi docense; Gárdonyi Gergely rendőr őrnagy a BRFK-ról; Csatai Tamás rendőr százados; Balla József rendőr őrnagy és Pinkóczi József rendőr alezredes az ORFK-ról; Nagy Attila rendőr alezredes a Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányságról; Márton István rendőr ezredes a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányságról; Finszter Géza, az MTA doktora; továbbá nagy számban a BSZKI munkatársai.

Blaskó Béla a megnyitóbeszédében egyebek között hangsúlyozta: a tagozatnak az is feladata, hogy segítse és támogassa a kriminalisztikai szakértést, fórumot adjon a szakértőket, szakértést érintő problémáknak, majd ismertette a műhelyvita menetét, és felkérte Katona Géza professzort bevezetőjének a megtartására, aki két irányvonalat vázolt fel. Véleménye szerint először a szakértés helyét kell tisztázni a forenzikus tudományokban, majd azt követően a szakértést mint a bizonyítás eszközét kell vizsgálni. Kifejtette, hogy az utóbbi évtizedekben felgyorsult a fejlődés a világban, és ez megjelent a kriminalisztikai szakértésben is – példaként említve a DNS-t vagy az alkalmazott technikákat –, nőtt a szaktudományok száma, a fejlődés miatt nőtt és gyorsult a szakértések száma is.

A globalizációt két téren, a bűnözés és a bűnüldözés globalizációjaként értelmezi, az EU-integrációnak is komoly kihatásai voltak ezeken a területeken a hazánkra. Véleménye szerint a bűnügyi szakértés mai helyzetének a megoldására hiányoztak-hiányoznak a koncepciók. A szakértést mint a bizonyítás eszközét a bűnügyi vezető, a szakértő és a jogalkalmazó szempontjából kell vizsgálni. Előadásának zárásaként a szakértéssel kapcsolatban bizonyos elveket fogalmazott meg. Ezek a következők voltak: a kriminalisztikai szakértés része a bizonyításnak, a kriminalisztikai szakértés nem a laborban kezdődik, a nemzetközi szabványok alkalmazása szükséges, csakúgy, mint a verbális kifejezések szabványosítása. Metodikai kérdésként fogalmazta meg azt, hogy mikor kell bevonni szakértőt, a szaktanácsadót, valamint azt, hogy a szakértői vizsgálatok gazdaságossága mennyire játszhat szerepet. Krajnyák Péter rendőr ezredes, az NNI bűnügyi igazgatóhelyettese elmondta, hogy bizonyos ügyekben sikereket ért el az általa irányított csoport, és véleménye szerint ez annak volt köszönhető, hogy a nyomozók és a szakértők együttműködtek, teammunka eredménye volt a siker. Véleménye szerint a legnagyobb probléma a szakértésben az, hogy a szakértő és a nyomozó eltávolodtak egymástól, valamint az, hogy a szakértés logikája nem felel meg a hétköznapi emberek gondolkodásmódjának. Megközelítésbeli váltásra van szükség. Krajnyák ezredes nevesített több olyan új bűncselekménytípust, amelyekről korábban nem lehetett hallani. Ilyen esetekben nem érvényesíthetők a bűncselekmények nagy többségénél alkalmazható hagyományos kriminalisztikai szempontok. Hangsúlyozta a helyszíni vezető kiválasztásának jelentőségét, hisz ez a személy dönt abban a kérdésben, hogy szakértőt vagy szaktanácsadót rendel-e ki. Kitért arra a kérdésre is, közbeszerzésnek minősül-e a szakértő kirendelése, de szerinte nem.

Lontainé Santora Zsófia, a BSZKI főigazgatója azzal kezdte az előadását, hogy hiányolta az IRM, valamint a rendőri felső vezetés képviselőit. Véleménye szerint a másokhoz viszonyított esetleges elmaradottság csak az anyagiak vonatkozásában jellemző. Az intézet a nemzetközi szabványokat alkalmazza, a BSZKI akkreditálása folyamatban van. Az intézet helyzetét meghatározza az, hogy légüres térben van. Ezt követően Túri IRM-szakállamtitkár levelének egy részletét olvasta fel, a kirendelő határozat nélküli felkérésekkel, illetve ezeknek az anyagi vonzatával kapcsolatos problémára rámutatva.

Czine Ágnes a jogalkalmazó oldaláról közelítette meg a kérdést. Véleménye szerint a tudomány eredményei megjelennek a büntetőeljárásban. Úgy foglalt állást, hogy a szakértő kirendelésekor az anyagi szempont nem lehet meghatározó. Saját praxisából két példával támasztotta alá mondanivalóját. Arra világított rá, hogy a vizsgálati dokumentáció hiányában megkérdőjelezhető az eredmény, közvetett bizonyítékok esetén több szakértő véleményével kell alátámasztani azt. Katona professzor úrhoz hasonlóan felvetette a fogalmi kérdéskör problémáját.

A hozzászólások sorát Fenyvesi Csaba nyitotta meg, aki Tremmel Flóriánnak „Az igazságügyi szakértés mint mikrobizonyítás” című munkájára hívta fel a figyelmet, valamint a Bayes-módszerre, a matematikai metóduson alapuló analízisre. Gál Tamás, a BSZKI munkatársa szintén a Bayes-módszer és a szakértői törvény kapcsolatát említette, példaként felhozva a textíliák szálvizsgálatát a bizonyító erő előzetes megbecsülésének érdekében. Janza tábornok úr Czine Ágneshez intézte a következő kérdését azzal kapcsolatban, hogy a Bíróképző Akadémián foglalkoznak-e ezekkel a témákkal. Czine Ágnes válaszában megfogalmazta azt, hogy javasolni fogja a szóban forgó kérdések felvételét az akadémia képzési programjába, mert a bírák számára is fontos a szakismeret ahhoz, hogy megfelelően kérdezzenek. Pinkóczi Csaba rendőr alezredes elmondta, ő a problémát abban látja, hogy a szakközép-iskolai képzés a rendőrségnél van, míg a főiskolai nem. Hangsúlyozta a minőségbiztosítás fontosságát. A 2009. évi XLVII. törvény kapcsán a Lontainé Santora Zsófia főigazgató asszony által felvetett problémával kapcsolatban kifejtette, hogy szerinte nem kell minden esetben határozat a szakértő kirendeléséről. Meltatta az eddigi hozzászólások szakmaiságát. Moharos István a móri ügy kapcsán megkérdezte, hogy hogyan jutott el a hatóság az igazi tettesekig. A fegyverszakértőt dicsérte, aki felismerte az összefüggéseket a fegyverek kapcsán. Hangsúlyozta a szakértő és a kirendelő kapcsolatának fontosságát. Kritizálta a berendelés intézményét, kifejtette a véleményét a BSZKI és Európa viszonyáról. Krajnyák Péter ezredes a móri ügy vonatkozásában megszólítottnak érezte magát, ezért reagált dr. Moharos István szavaira. Szerinte Mór kapcsán a rendőrség a teljesítménykényszer miatt hibákat követtek el. A bünyügyi szolgálatoknak tanulniuk kell a hibákból – vélekedett. Lontainé Santora Zsófia szintén a móri üggyhöz kapcsolódóan jegyezte meg, hogy szerinte a rendőri vezetők nem fogadták el a szakértői véleményeket. Pádár Zsolt a BSZKI részéről kért szót. Hangsúlyozta az egymással való kommunikáció fontosságát, majd kiemelte, jó, hogy az MRTT mint civil szerveződés foglalkozik a szakértőkkel, fontos a tudományos tanácskozás erről a témáról. Kovács Lajos nyugalmazott rendőr ezredes Lomnici Zoltán volt főbíró szavait idézte: a bíróságok hozott anyagból dolgoznak, úgyszintén a szakértők is, hiszen az esetek kilencvenöt százalékában a rendőrség gyűjti be a bizonyítékokat. Szerinte a hibákról őszintén kell beszélni, mert csak akkor lehet tanulni belőlük. Peldaként Magda János esetét említette a nyolcvanas évekből. Kívülállóknak a helyszínelés káosznak tűnhet, de belülről az rendezettség – fejtette ki. A kritikus élethelyzetekben történő felismertetésekre mint bizonyítási eljárásra hívta fel a figyelmet. Nagy Gábor a BSZKI részéről kért szót. Véleménye szerint a fórum betölti a feladatát, viszont hiányolta a kamara részvételét. Intézményesített szakértésről beszélt, de úgy gondolta, hogy kicsi az érdekérvényesítő képességük. Módszertani levelek kiadását szorgalmazta. Anti Csaba a Bíróképző Akadémia programjára reagálva említette, hogy szerepel az akadémia programjában a szakértés kérdése, az RTF e vonatkozásban

együttműködik az akadémiával. A Szent György Szakkollégium nevében felajánlotta az együttműködést az ORFK-nak, dr. Krajnyák ezredesnek.

Katona Géza professzor úr zárszóként rövid összefoglalót mondott az elhangzottakról. Beszélt a BSZKI nehéz helyzetéről, amely nincs megnyugtatóan rendezve. Szerinte ennek strukturális okai vannak, majd a büntetőeljárási törvény hibáit említette. Dicsérte az elhangzott hozzászólások szakmaiságát.

A tagozat 2010-ben három nagy sikerű, a tagok élénk érdeklődésével kísért konferenciát, illetve kerekasztal-beszélgetést szervezett. A tavaszi ülésszak elején, 2010. január 12-én került sor „A rendőrök által elkövetett katonai bűncselekmények aktuális kérdései” című, a tagozatnak a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesületével közösen tartott műhelyvitájára, amelynek a Rendőrtiszti Főiskola nyújtott helyszínt. A vitaindító előadásokat dr. Székely György dandártábornok, fellebbviteli vezető ügyész, a Magyar Katonai és Hadijogi Társaság elnöke, valamint Csernyava Attila rendőr alezredes, az ORFK Fegyelmi Osztályának vezetője tartották. A témával kapcsolatos felfokozott érdeklődést a kialakult heves eszmecsere, továbbá a jelenlévők nagy többsége által kifejtett, többnyire eltérő álláspont is jelezte.

Még a tavaszi ülésszakban, 2010. április 12-én tartottuk a Rendőrtiszti Főiskolán – a tagozat és a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesületével közös szervezésben – „A környezet- és természetkárosítás elleni hatékonyabb fellépés jogi és kriminalisztikai problémái” című kerekasztal-konferenciát. A vitaindító előadások megtartására a témában jártas, elismert szakemberek lettek felkérve. Így (a teljesség igénye nélkül): prof. dr. Görényi Ilona tanszékvezető egyetemi tanár, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszékének vezetője; Ábrahám Attila rendőr alezredes, a Nemzeti Nyomozóiroda Gazdaságvédelmi Főosztály, Környezeti Bűnözés Elleni Osztály megbízott osztályvezetője; Kőrösi Levente szakmai tanácsadó, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium főtanácsosa.

A tagozat következő rendezvénye már az őszi ülésszakra esett. 2010. november 25-én „A 'bagatell bűncselekmények' büntető anyagi, eljárásjogi és kriminalisztikai vonatkozásai” címmel zajlott le a tagozat ez évi utolsó műhelyvitája. A meghívott előadók a rendőrség, az ügyészség, illetve a bíróság e területen jártas, gyakorlati tapasztalatokkal bíró szakemberei közül kerültek ki. Az előadásokat követő élénk eszmecsere jelzésértékűen utalt a téma jogalkotást is érintő problémakörére, a joggyakorlat kiforratlanságára.

A tagozat a 2011. évi tavaszi ülésszakra – „A Rendőrtiszti Főiskola 40 éve” rendezvénysorozat, illetve a Bűnügyi Oktatók Országos Találkozásának megszervezése kapcsán rá háruló feladatok miatt – egy konferenciát szervezett. Erre 2011. június 27-én került sor a Bűnügyi Szakértő és Kutató Intézettel közös rendezésben, „A bűnügyi technika mint új szervezeti elem a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézetben” címmel. A téma aktualitását az adta, hogy a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézetnek a rendőrség szervezetébe való integrációja folytán létrejött a Bűnügyi Technikai Főosztály. Ennek során valamilyen szervezeti egység bemutatkozott, s ezt izgalmas vita követte. A konferencián szóba került, hogy a szakfelügyeletet ellátó osztály elindította a bűnügyi helyszínelők kódexének kodifikációját.

Az előbbieket kapcsán – úgyszintén a BSZKI-val közös szervezésben és lebonyolításban – 2012. március 21-én kerekasztal-konferenciát tartottunk „A bűnügyi helyszínelés

kódexe” címmel. A tervezet a tagozat tagjai, valamint a rendészettudomány elismert képviselői előtt mérettette meg magát a közel száz fő részvételével lezajlott szakmai vitán. A rendezvényen felkért hozzászólóként többek között Katona Géza egyetemi tanár, Finszter Géza egyetemi tanár, Kovács Gábor egyetemi docens, Vaskúti András (akkor még) fővárosi törvényszéki tanácselnök, valamint Kovács Lajos nyugalmazott rendőr ezredes működött közre.

A tagozat 2012. december 11-én megtartott kerekasztal-konferenciáját „A gyermekbarát igazságszolgáltatás büntetőjogi és rendőrségi vonatkozásai” témának szenteltük. A konferenciának immár a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kara adott otthont. Igyekeztünk a büntetőjogi és a rendészeti vonatkozások mellett a gyermekvédelmi szakmát is megszólítani, hogy teljesebb képet kapjunk arról, milyen eredményekkel zárult a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve. A konferencia célja elsősorban a gyermekközpontságának a büntető igazságszolgáltatás oldaláról való megközelítése volt, ezért a büntetőeljárás szakaszának képviselőit hívtuk meg, hogy előadhassák álláspontjukat. Az érintettek kifejtették, hogy saját jogalkalmazási területükön milyen lépések születtek a gyermeki jogok érvényesülésével kapcsolatosan. Elmondták, melyek azok a joggyakorlat szempontjából legégetőbb feladatok, amelyekben további lépéseket tesznek szükségessé. A gyermekvédelem elválaszthatatlan a gyermekekkel kapcsolatba kerülő büntető jogalkalmazástól. Erre tekintettel fogalmaztuk meg, hogy a két terület közös nevezőinek kialakítása hozhatja meg az áttörést, és érhet el igazán sikereket és paradigmaváltást a gyermekközpontságú igazságszolgáltatás gyakorlati megvalósításának terén is. A fentiek okán fontosnak tartottuk, hogy a konferencia előadójaként felkérjük az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalát. Hasonló okból hívtuk meg az Országos Gyermekegészségügyi Intézetet is. Utóbbit a gyermekvédelem oszlopos intézményeként a rendőrséggel és a büntető igazságszolgáltatással való együttműködés lehetőségeinek bemutatására is felkértük, egyúttal véleményt kérve az eddigi lépésekről és a megvalósult eredményekről is. A konferencián terítékre került a rendészeti oktatási szakmai álláspont, különös súlyt helyezve a kriminológiai megközelítésre. A rendezvényről a tagozat titkárának tollából szakmai összefoglaló cikk jelent meg a Magyar Rendészet 2013/3–4. számának hasábjain.

A tagozat 2013. december 17-i kerekasztal-konferenciája „A kábítószerpiac új jelenségei és kihívásai” témakört vette górcső alá. A téma aktualitását az adta, hogy az utóbbi években megjelenő, rohamosan terjedő új pszichoaktív szerek nagymértékben átforgatták hazánk kábítószerrel kapcsolatos bűnözési és ehhez kapcsolódóan bűnüldözési helyzetét. Új kihívásokkal került szembe a jogalkotás, a jogalkalmazás és a problémával érintett civilszervezetek is. A konferencia arra kereste a megoldást, miként tudjuk felvenni a lépést a kábítószerpiac eme változásaival, és képesek vagyunk-e azokra kellő időben hathatós válaszokat adni. Kikértük a civil szféra és a szakma kulcsszereplőinek véleményét arról, hogy a kábítószerpiac új jelenségei miatt milyen kihívásokkal és nehézségekkel kellett szembenézniük. A témában a Társaság a Szabadságjogokért, a Legfőbb Ügyészség, a Bűnügyi Szakértő és Kutatóintézet munkatársait, valamint a KR Nemzeti Nyomozó Iroda Kábítószer-bűnözés Elleni Osztályának képviselőit kértük fel hozzászólásra.

„A Magyar Rendészettudományi Társaság jelene és jövője” stratégiai és innovációs projekt keretében még 2013-ban létrejött a „Kriminálisztika jövője” elnevezésű munkacsoport, amely első ülését 2013. szeptember 27-én tartotta. Ennek égisze alatt a munkacsoport a bűnügyi tagozat társszervezésében 2014. február 27-én „A kriminálisztika jövője” címmel tudományos kerekasztal-beszélgetést tartott. A beszélgetés célja a bűnügyi területen dolgozó szakemberek, tudományos kutatók véleményének meghallgatása volt arról, hogy merre tart ma a tudományterület, és milyen irányokba érdemes a kutatómunkát szervezni. A rendezvény moderátora Janza Frigyes nyugalmazott rendőr vezérőrnagy, címzetes egyetemi tanár, az MRTT főtitkára volt. A vitaindító előadásokat követően Katona Géza, Kovács Gábor egyetemi docens, Fenyvesi Csaba egyetemi docens, Kovács Lajos nyugalmazott rendőr ezredes, Halmai János osztályvezető, Bozó Csaba rendőr alezredes, osztályvezető is hozzászóltak a témához. A tudomány képviselői mellett tehát a szakma művelői is elmondhatták véleményüket. Az egyes álláspontok ütközését figyelemmel kísérve a meghívottak és a nagy számban megjelent érdeklődők egy rendkívül érdekfeszítő, izgalmas délutánnak lehettek tanúi.

Fent vázolt programjaink talán jelzésértékűek a tekintetben, hogy a tagozat a megalakulása óta eltelt tíz évben sokrétű és változatos tudományos, illetve szakmai rendezvényeket tartott. A tagozat irányítói szervezőmunkájuk során nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy a tudomány művelőit és a szakma gyakorlóit minél közelebb hozzák egymáshoz. Törekvéseink közé tartozott, hogy feloldódjanak az elmélet és gyakorlat közötti (helyenként) fennálló antagonisztikus ellentétek, „megdőljenek” a meglévő sztereotípiák. Mindezzel elősegíteni és proponálni kívántuk azt, hogy a bűnügyi szakterület jogalkalmazói törekedjenek a szakmai kérdések tudományos igényű kezelésére, a tudományos elmélet művelői pedig – az elvontság elefántcsonttornyából kilépve – gondolkodási metódusaikat illetően igyekezzenek jobban a realitásokhoz igazodni.

Összegzésként annak a reményünknek adunk hangot, hogy társaságunk működésének első évtizedében – alapvetően – megvalósítottuk céljainkat. Bizakodunk, hogy a társaság „felmutatott” olyan eredményeket, amelyek arra a meggyőződésre engedik következtetni a társaság tagságát, illetve az MRTT vezetését is, miszerint – természetesen ahol szükséges, korrekciókkal, de – érdemes folytatnunk a munkát.

Az elmúlt évtizedben a tagozat munkájához nyújtott támogatásért e helyütt szeretnék köszönetet nyilvánítani az MRTT elnökségének. Személy szerint: Korinek László akadémikusnak, az MRTT elnökének; Dr. Janza Frigyes nyugalmazott rendőr vezérőrnagy, címzetes egyetemi tanárnak, az MRTT főtitkárának; a szervezőmunkában élen járó tagozattitkárainknak, valamint az MRTT-ben működő és tagozatunkkal együttműködő „társ”-tagozatoknak, ezek vezetőinek, kiemelten pedig az MRTT Határrendészeti Tagozatának, illetve mint „külsős” partnernek a Bűnügyi Szakértő és Kutatóintézetnek. Megkülönböztetett tisztelet és köszönet illeti Katona Géza nyugalmazott rendőr dandártábornokot, címzetes egyetemi tanárt, az MTA doktorát, az MRTT tiszteletbeli elnökét, társaságunk egyik legaktívabb támogatóját, aki a bűnügyi tudományok nemzetközileg elismert tudósaként hozzászólásaival, vita- és gondolaébresztő előadásaival és jelenlétével „hitelesítette” tagozatunkat. Köszönettel tartozunk Finszter Géza egyetemi tanárnak, az MTA Rendészettudományi Albizottsága elnökének, az MRTT elnökhelyettesének, hogy felkéréseinket rendre elfogadva hozzájárult tagozatunk tevékenységének interdisz-

ciplináris régiókba emelkedéséhez. Hálával tartozunk tagságunknak, a rendezvényeink iránt érdeklődést tanúsító elméleti és gyakorlati szakembereknek, akik aktivitásukkal járultak hozzá tagozatunk (bízunk benne, nem csak vélt) sikereihez. Köszönettel tartozunk a rendezvényeinken mindvégig aktív közreműködést vállaló rendészeti, illetve bűnügyi szakembereknek, országos és területi és helyi vezetőknek, munkatársaknak. Végül, de nem utolsósorban nem feledkezhetünk meg a rendezvényeink technikai lebonyolítását biztosító munkatársainkról sem. Köszönet nekik, akár a Rendőrtiszti Főiskolán vagy utóbb a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán, avagy külső helyszínen tették – kiválóan – a dolgukat.

A Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozata első évtizedének mérlege

VARGA JÁNOS

A Magyar Rendészettudományi Társaság (MRTT) Határrendészeti Tagozata 2004. október 29-én alakult meg. Körülményeiben meghatározó volt, hogy az európai uniós csatlakozás időszakára a határőrség a demokratikus jogállam követelményeinek mindenben megfelelő, korszerű rendészeti szervezetté vált. Tevékenysége során nagy figyelmet fordított a tudományos munka feltételeinek magas szintű biztosítására. Igényelte és a gyakorlatban alkalmazta a tudományos kutatások eredményeit. Tudományos Tanácsa összefogta, szervezte és irányította ezt a tevékenységet. A határőröknek az MRTT Határőr Szakosztály keretében végzett több évtizedes munkája is szerepet játszott abban, hogy a rendészettudomány színterein is megjelenjen a kutatási, fejlesztési, tudományos közéleti tevékenység. Habár a tagozat befogadó intézménye a Rendőrtiszti Főiskola (RTF) Határrendészeti Tanszéke lett, az alakuló ülésre Pécssett került sor, hisz ott már hosszabb ideje jelen volt az a közösség, amely eredményivel szilárd alapul szolgálhatott az új típusú szervezetnek is.

Az MRTT elnöksége az alakuló ülés megszervezésére Virányi Gergelyt kérte fel, akit a több mint félszáz regisztrált alapító tag (közöttük a társaság elnöke és titkára) a tagozat első elnökének is megválasztott. A tagozat titkára Hautzinger Zoltán, a vezetőség tagjai Bendes Győző, Zámbo Péter, Ritecz György és Verhóczy János lettek.

A vezetőség nagy lendülettel látott munkához, s 2005. április 26-án színvonalas nemzetközi konferenciát szervezett a Budapesti Határőr Igazgatóságon „A Magyar Köztársaság Határőrsége a schengeni követelmények tükrében” címmel. Három nap múlva már a Nagykanizsai Határőr Igazgatóságon találkozhattunk, s az „Európai Biztonság – Schengen-térség – Határrendészet – Új kihívások a 21. század elején” témában cserélhettünk véleményt. Június 22-én a Pécsi Határőr Igazgatóság vette át a stafétát, s azt vizsgálhattuk, hogy milyen lépéseket tett a „Határőrség a minőség útján”, s melyek a következő feladatok. Október 28-án ugyanitt vitattuk meg, hogy a „Fiatalok felkészítése a rendvédelemre” hogyan illeszkedik az élethosszig tartó tanulás elméletébe és a különböző szintű képzések egymásra épülésének gyakorlatába. December 9-én ismét Nagykanizsa adott otthont a „Bűnmegelőzési Projekt 2005” konferenciának.

Ezt a lendületet a későbbiekben is sikerült megőrizni, habár a határőrség és a rendőrség integrációja egy pillanatra elbizonytalanította tagjainkat. Ez kifejeződött az első hároméves tevékenységet 2008. március 12-én a Rendőrtiszti Főiskolán lezáró tagozatgyűlés beszámolójában is.

Virányi Gergely a tagozat működésének első ciklusát sikeresnek értékelte. Az összegzés ugyanakkor kitért a rendvédelmi integrációig a tagozat mögött támogató „anyaszer-

vezetként” létezett határőrség megszűnésének sajnálatos következményeire is. A határőrszervezet rendőrségi integrációja negatív hatással volt a tagságra. Az alakuló ülés után több mint hetven főre nőtt tagság 2008 elejére harminc fő körülire zsugorodott. A határőrség megszűnését követően többen – már nyugállományba vonult tagok – nem vállalták tagsági jogviszonyukat. Az elért eredmények közül kiemelkedik a fővárosban (az RTF-en és a Budapesti Határőr Igazgatóságon), Nagykanizsán és Pécsen tartott nemzetközi tudományos konferenciák szervezése, konferenciakötetek kiadása és a különböző tudományos pályázatokon való sikeres részvétel. A lekösznő elnökség őszinte reményét fejezte ki, hogy a határrendészet mint szolgálati ág továbbra is fontos része marad a rendőrségnek, és ezt jól tudja majd segíteni az újjáalakuló tagozat.

Az új tisztségviselők megválasztása során a tagozatgyűlés megválasztotta elnöknek Varga Jánost, titkárnak Verhóczy Jánost, elnökségi tagoknak Gaál Gyulát, Görbe Attiláné Zán Krisztinát és Gubicza Józsefet.

Az új vezetőség által megfogalmazott programban szerepelt, hogy a tudományos munka minden területén erősíteni kell a szakmai és a tudományos munka kapcsolatát. Fontosnak tartotta a tudományos közélet feltételeinek fejlesztését. Az integrációs veszteségek után figyelmet fordított a sorok rendezésére, a nyilvántartások pontosítására és a szervezetépítésre. Nemcsak volt határőröket vagy a rendőrség határrendészeti szolgálatának tagjait várta a tagozatba. Célul tűzte ki a tagozat megjelenítését a világhálón, a publikációs lehetőségek biztosítását, a Határrendészeti Tanulmányok létének megerősítését. Kiemelte a hazai és a nemzetközi együttműködés fejlesztésének prioritásait. A változásmenedzsment fejlesztését is zászlajára tűzte, hisz a tagozat folyamatos megújulása elengedhetetlen feltétele az eredményes munkának.

A tagozatgyűlés felhatalmazása alapján az elnök levélben fordult a határrendészeti szolgálati ág vezetőihez, hogy tájékoztatást adjon a tagozat helyzetéről, céljairól. A kapcsolatteremtés természetes volt, hisz a tagok közül ma is többen töltenek be vezetői munkaköröket. Megfelelő alapot teremtett az, hogy „a rendőri vezetők biztosítják a Rendőrségen belüli tudományos élet, a tudományos kutatás és a technológiai fejlesztés, továbbá tudományos ismeretek megszerzésének és tanításának nyilvánosságát és szabadságát”.¹

A levél ötlete azon alapult, hogy a tudományos munkát végzők és a vezetők személyes és szervezeti céljai egybehangzóak, és sokrétűen támogatják egymást. A tagozat a maga sajátos lehetőségeivel szeretne hozzájárulni hazánk és az Európai Unió biztonságához, a rendészeti feladatok hatékony végrehajtásához. Első feladatként szeretné feltárni a taglétszám csökkenésének okait, rendezni sorait, és a szervezetépítés útjára lépni. Szeretné fejleszteni a tudományos közélet feltételeit a tagozatban. Ösztönzi a területi vagy speciális szakmai szerveződések. Figyelemmel kíséri a tudományos képzésben, doktori képzésben részt vevő kollégák eredményeit, hozzájárul tevékenységük feltételeinek biztosításához. Kifejezte, hogy a tagozat egyaránt törekszik az együttműködés fejlesztésére hazai és nemzetközi viszonylatban. Ösztönzi tagjait a Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanácsának (RTTIT) és az MHTT Határőr Szakosztályának a tagozattal közös pályázatainak való részvételre, s erre kéri fel a határrendészeti szolgálati ág munkatársait is, állománycsoportjuktól függetlenül. Hozzá szeretne járulni a határőrség

1 Az országos rendőrfőkapitány 24/2007. (OT. 17.) ORFK utasítása a Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanácsának tevékenységéről, 8. pont.

értékeinek és tradícióinak megóvásához és átviteléhez, a határrendészeti szolgálati ág felépítéséhez, működtetéséhez, a folyamatosság megőrzéséhez, a határrendészek identitásának és önbecsülésének újjáépítéséhez, gondozásához. Felhívta a figyelmet, hogy a tudományos munka kiválóan alkalmas a generációk karöltésére. A szakközépiskolai és főiskolai hallgatók, pályakezdők, erejük és tudásuk teljében lévő kollégák, nyugdíjasok bevonása, tudományos alapokon való önszerveződésük felkarolása egyaránt fontos számunkra. Kifejezte meggyőződését, hogy a tudományos és a szakmai tevékenység egymástól elválaszthatatlan. Értékét tekintve abban sem lehet különbséget tenni, hogy a tudományos munkát személyes indíttatásból alkalomszerűen vagy pedig tudományos társaság tagjaiként végzik.

Felkérte a vezetőket a tudományos munkában való személyes részvételre, a beosztottak tudományos tevékenységének segítésére és a tevékenységi körükben felmerülő gyakorlati problémák tudományos igényű feldolgozására, megoldására. Kérte, hogy tiszteljék meg figyelmükkel a tagozat rendezvényeit, s lehetőségeik szerint vegyenek részt azokon. „Találkozunk, erősítsük meg személyes kapcsolatainkat, cseréljünk tapasztalatokat és jövőbe mutató gondolatokat.”

A vezetőség programjának meghirdetése és a levél megfogalmazása óta történtek alapján ma tartalmas közéleti tevékenységről adhatunk számot. Még élénken él a résztvevők emlékezetében az elmúlt év május 15-én – az első magyar határrendőrségről szóló törvény kihirdetésének jubileuma alkalmából – a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának dísztermében „110 éves a modern kori magyar határrendészet” címmel tartott nemzetközi tudományos konferenciánk. A konferencián bemutatták a jubileumi évfordulóra készített ünnepi tanulmánykötetet is, amelynek szerkesztői Hautzinger Zoltán és Gaál Gyula voltak. Korinek László akadémikus, a társaság elnöke beosztottjában kiemelte: a kötet bizonyíték arra, hogy létezik szerves fejlődés. A szerzők jelene *„nem a semmiből jön, az uniós követelményeket van mire építeni, és mindannyiunk szerencséjére köztünk él az a gyakorlott szakembergárda, akinek tapasztalataiból van mit átadnia”*.² A konferenciát köszöntötte Papp Károly rendőr vezérőrnagy, országos rendőrfőkapitány, s megerősítette, hogy a rendőrség vezetése számít az MRTT támogatására, a tudományos kutatások, konferenciák eredményeire. A konferencián a kötet szerzői közül tízen mutatták be tanulmányukat, és kifejtették az azokat kiegészítő gondolataikat.³

Miközben a tagozat céltudatosan törekedett a vidéki bázisok erősítésére, Budapesten – elsősorban a Határrendészeti Tanszéken – további jelentős konferenciákat szerveztünk. Az eddig említetteken túl jó érzéssel tekintünk a következőkre:

2006: Rendészet – határrendészet – határőrség.

2006: Rendőrség és határőrség a büntetőügyekben való nemzetközi rendőri és igazságügyi együttműködésben (a bűnügyi tagozattal együttműködve).

2006: Rendvédelmi szervek tevékenysége a komplex biztonság megteremtésében a tisztképzés aspektusából (ZMNE KLHTK Határőr Tanszék).

2007: A rendőrség és a határőrség a nemzetközi rendőri együttműködésben.

2007: Az emberi jogok érvényesülése a légi határforgalom ellenőrzésében (Budapesti Határőr Igazgatóság).

2 Gaál–Hautzinger (2013) 9.

3 Varga (2014) 2–8.

- 2007: 15 éves a Rendőrtiszti Főiskola Határrendészeti Tanszéke.
 2007: A határrendészeti feladatokat ellátó szakállomány képzésének, továbbképzésének helyzete, aktuális súlypontjai a teljes jogú schengeni tagságot, valamint a rendőrséggel való integrációt követő időszakban.
 2008: A rendőrség és a határőrség integrációjának tapasztalatai.
 2009: A bűnügyi és a határrendészeti szolgálati ág kapcsolatrendszere.
 2010: A rendőrség állományának határrendészeti szakmai felkészültsége.
 2011: Az illegális migráció kezelésének aktuális kérdései Magyarországon.
 2012: Sodorvonalon.
 2014: A határrendészeti képzés múltja, jelene és jövője.

A határrendészeti tudományos munka vidéki bázisai közül kiemelésre érdemes a Zámbo Péter, dr. Gaál Gyula és dr. Hautzinger Zoltán köré szerveződött „pécsi műhely”. A 2005-ös, fentebb már említett rendezvényeket követően is színvonalas fórumaikon jelenhettünk meg. Mindezek bizonyítására álljon itt az MHTT Határőr Szakosztályával közösen rendezett pécsi konferenciáink sora:

- 2006: Határellenőrzés a veszélyhelyzetek tükrében.
 2007: Határőrség és rendőrség – az integrált rendvédelem.
 2007: A közigazgatási szervek, önkormányzatok és a civilszervezetek együttműködésének lehetőségei az emberkereskedelem áldozatává válásának megelőzésében.
 2008: A rendészet és a rendvédelem – kihívások a XXI. században.
 2009: A rendészet kultúrája – kulturált rendészet.
 2010: Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság.
 2011: Rendészeti kutatások – a rendvédelem fejlesztése.
 2012: A biztonság rendszertudományi dimenziói – változások és hatások.
 2013: A változó rendészet aktuális kihívásai.

A hagyományosan a határőrség védőszentjének, Szent László királyunknak a napjához kötődő, magas színvonalú nemzetközi konferenciák egyre népszerűbbek. Az előadásra jelentkezők nagy száma miatt a délelőtti plenáris ülést négy-öt délutáni szekcióülés követi. Fontos körülmény, hogy az előadások, illetve a témához kötődő – idő- és helyhiány miatt a konferencián be nem mutatott – tanulmányok önálló, a Magyar Tudomány Napja rendezvénysorozat keretében bemutatott kötetben is megjelenjenek. A Pécsi Határőr Tudományos Közlemények ma már forrásértékűek, a Magyar Tudományos Művek Tárában is tudományos kiadványként elfogadottak. Ez méltó elismerést jelent a szerkesztőknek, Gaál Gyulának és Hautzinger Zoltánnak is.

A zalai kezdeményezések sem haltak el. A Németh József aktivitásából és problémaérzékenységéből táplálkozó konferenciák sora itt is létrehozott egy olyan magot, amelyből létrejöhetett a társaság Zala megyei csoportja. Emlékeztet, hogy az uniós tagságunkból adódó lehetőségekre való figyelem felkeltésének és kötelezettségeink magas színvonalú teljesítésének támogatása céljából az MRTT-vel, az RTTIT-vel, az IRM Oktatási Főigazgatóságával, valamint a Zala Megyei Rendőr-főkapitánysággal együtt szerveztük meg az „EU-elnökség – Rendőrség 2011” című nemzetközi konferenciát. A célok komolyságát kifejezi a kellő előrelátás, hisz a konferencia időpontja 2009. szeptember 24-e volt, így az ott született ötletek, javaslatok megvalósulására elegendő idő volt.

A megyei csoporthoz köthető további fontos rendezvények:

2006: Nemzetközi együttműködések – Schengen-térség – határrendészet a Hágai Program tükrében.

2007: Nemzetközi együttműködések – EU-határigazgatás a Frontex működése tükrében.

2008: Integrált Rendőrség a XXI. században.

Örvendetes, hogy ma már Győrött is szilárd bázisaink vannak. A konferenciák szervezésében a megyei rendőr-főkapitányság támogatását is élvező Borsa Csaba tevékenysége kiemelkedő. Az elmúlt évben a vasfüggönyről és a keletnémetek nyugatra való kiengedéséről szerveztünk itt a migrációs tagozattal közös konferenciát. A konferencián bemutatták Sallai János: „Egy idejét múlt korszak lenyomata. A vasfüggöny története” című könyvét,⁴ sőt a szerző előadásában megismerhettük azokat a háttéranyagokat is, amelyeket a kutatások során feltárt ugyan, a könyvbe azonban nem kerültek be. Kiderült, hogy az események egykori résztvevőinek emlékei több esetben ellentmondanak egymásnak. Az előadók további köre biztosította a kitüntetett figyelmet: Németh Miklós, aki miniszterelnökként volt az események szereplője; Bíró Zoltán irodalomtörténész, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum főigazgatója, az akkori politikai ellenzék egyik vezetője; Szakály Sándor, a Nemzeti Közszerződési Egyetem tudományos rektorhelyettese, aki történészszemlélettel fejtette ki gondolatait; Nováky Balázs nyugalmazott határőr altábornagy, aki 1989-ben a határőrség törzsfőnöke volt; Vidus Tibor nyugalmazott határőr vezérőrnagy, aki 1989-ben a Győri Határőr Kerület parancsnokaként vett részt az események formálásában.

A ma a Széchenyi István Egyetem konferencia-központjaként működő zsinagóga épülete több, a migrációs tagozattal közösen szervezett rendezvényünknek adott helyet. Közülük még a megrendezés után is hosszú ideig az érdeklődés középpontjában volt a 2012-es „Rendészeti kooperáció, koordináció és monitoring”, valamint „A migrációs jogszabály-változások hatásai 2013-ban a magyar idegenrendészetben és a menekültügyben” című konferencia.

Több más vidéki rendezvényünk közül hatása miatt kiemelhető a Nyíregyházán 2009-ben megrendezett, „Közbiztonsági kockázatok és perspektívák a Kárpátok Eurorégiójában” című konferencia, ahol a szomszédos országok rendvédelmi szervei is képviseltették magukat. 2012-ben a Migrációs Tagozattal közösen Erdőbényén „A másodlagos migráció és kihívásai a hatósági jogalkalmazás és a befogadási intézményrendszer tükrében” témáját nemzetközi, főleg a balkáni országokból érkezett résztvevők körében vitattuk.

Kiterjedt együttműködési kapcsolataink közül az MHTT Határőr Szakosztályával 2006. november 21-én együttműködési megállapodást is kötöttünk. Eredményesnek bizonyult a Bűnügyi és a Migrációs Tagozattal végzett közös munkánk.

Tagozatunk a nemzetközi szintén is megjelenik. Tudományos eredményeink elismeréseként értékelhető, hogy a tagozat elnöke 2009–2012 között meghívást kapott a Magyar Rendőrségnek, a Frontex⁵ és a Hanns Seidel Alapítvány támogatásával évente megrendezett Nemzetközi Határrendészeti Konferenciájának plenáris üléseire. Figye-

4 Sallai (2012)

5 Európai Unió Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség.

lembe véve, hogy ez a rendezvény a határrendészet világfóruma, ezzel kiváló lehetőséget kaptunk saját tudományos tevékenységünk, rendezvényeink színvonalának erősítésére is. A konferencián részt vevő több mint ötven állam nemzeti határőrizeti szervezetének és a migráció területén tevékenykedő jelentős nemzetközi szervezetek vezetőivel kialakított kapcsolatok segítettek a tagozat nemzetközi ismertségének megteremtésében és saját konferenciáink nemzetközi szintre emelésében. Habár a konferenciát 2013-tól már a Frontex szervezi Varsóban, a nemzetközi kitekintés lehetőségeiről nem kellett lemondani. Az elmúlt években megerősödött kapcsolatunk a másik jelentős globális határrendészeti szervezettel, a Borderpollal. 2013-ban tagozatunk támogatásával rendezte meg budapesti workshopját, s a tanulmány elkészítésének időszakában éppen az ez évi találkozó előkészítésében veszünk részt. Természetesen segítségünkre van, hogy a Borderpol európai titkári funkcióját Szabó Zoltán nyugalmazott határőr ezredes, tagozatunk tagja tölti be.

Kalandos úton jutottunk el egy tudományos folyóirat kiadásáig. A Határrendészeti Tanulmányokat a 2004. májusi ülésén hozta létre a Határőrség Tudományos Tanácsa az azzal a szándékkal, hogy korábbi szakmai, tudományos folyóiratát, a Határőrségi Tanulmányokat megújítsa. A határőrség és a rendőrség integrációja után a 2008. évi első szám már az RTTIT Határrendészeti Munkacsoport tudományos, szakmai kiadványaként jelent meg, ám a kiadás körülményei nem voltak rendezettek. A munkacsoport megszűnése után a kiadvány is veszélybe került. Felmérve fontosságát és nélkülözhetetlenségét a határrendészeti tudományos és szakmai munka, a közélet számára, a tagozat vezetése megtalálta azt az utat, amelyen végighaladva 2010-ben a Határrendészeti Tagozat tudományos, szakmai kiadványává vált. A felelős kiadó a tagozat elnöke lett, szerkesztője pedig Verhóczki János. Ezzel a problémák még korántsem oldódtak meg. A legnagyobb gondot az jelentette, hogy a tagozatnak sem voltak meg a kiadás pénzügyi, anyagi lehetőségei. Ezért a lapot online kiadvánnyá alakítottuk át, amit az tett lehetővé, hogy erre az időre már működött a saját honlapunk.⁶ A Nemzeti Közzolgálati Egyetem létrejötté is megváltoztatta a feltételeinket, így a tagozat honlapja 2012-ben az RTF-éről előbb az NKE központi szerverére, majd az MRTT honlapját üzemeltető szerverre került át.⁷ Az immár tekintélyes szerkesztőbizottsággal működő lap fejlesztése arra irányul, hogy a rendészettudományban mértékadó folyóirattá váljon.

A határőrség létének időszakában a körülmények olyan kedvezőek voltak, hogy a tagozat működéséhez külső forrásokat nem kellett bevonni. A 2011. évi jubileumi pécsi konferenciakötet bemutatóján köszöntőjében az elnök külön kiemelte, hogy míg a 2001. évi első konferencián még a határőrségi források önmagukban biztosították a konferencia feltételeit, addig tíz év múlva már tizenhét támogató megnyerésére volt szükség. Támogatóink közül a konferenciák szervezéséhez való hozzájárulás terén ki kell emelnünk a Hanns Seidel Alapítványt, amely „a demokrácia, a béke és a fejlődés szolgálatában áll”,⁸ s küldetésének betöltésében kulcsszerepe van a képzés és a tudomány támogatásának. A közös tevékenységek közül külön kiemelésre érdemes a Rendőrtiszti Főiskolán 1993. június 8–9-én megrendezett, „Határőrségek az egységesülő Európában” című

6 Az MRTT Határrendészeti Tagozatának honlapja.

7 A Határrendészeti Tanulmányok jelenlegi megjelenésének helye: <http://www.rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/tanulmanyok.html>.

8 A Hanns Seidel Alapítvány küldetése.

Nemzetközi Határrendészeti Konferencia megszervezése. Jó érzéssel említhetjük, hogy más felsőoktatási intézményekben is szövetségesekre leltünk, hisz rendszeresen kiváló tanácskozási feltételeket biztosít számunkra a Pécsi Tudományegyetem és a Széchenyi István Egyetem Győrött. A folyamatos működés feltételeinek biztosítása terén a rendőrséget és az RTF-et, majd jogutódját, az NKE-t kell az elsők között említeni.

A magyar rendészettudományi közéletben való aktív tevékenységéért, kimagasló tudományos munkásságáért tagozatunk több tagja kapott MRTT-szintű elismerést. Közülük külön említést érdemel Sándor Vilmos 2006-ban és Virányi Gergely 2009-ben kapott Kertész Imre-émlékérme, Sallai János 2010-ben átvett Kertész Imre-díja, és Szepesi István ugyanebben az évben részesült Kertész Imre-émlékplakettben. 2012-ben Borsa Csaba tevékenységét Szent György-émlékéremmel ismerték el. A társaság elnöke, a határőrség országos parancsnoka, a belügyminiszter több esetben adott tagjainknak elismerő oklevelet, részesítette más módon elismerésben a kiváló munkát végző kollégáinkat.

2012-ben „Sodorvonalon” címmel tanulmánykötetet adtunk ki Virányi Gergely hatvanadik születésnapja tiszteletére.

A 2014. március 27-ei tagozatgyűlés másodszor is megújította a 2008-ban választott vezetőség mandátumát. A titkári funkciót – az időközben az MRTT-titkári pozícióba került Verhóczki János helyett – Molnár Ákos látja el. A tagozatlétszám jelenleg hatvanöt fő, és további három tag felvétele van folyamatban.

Tagozatunk tagjainak eredményeit, konferenciáink sorát még folytathatnánk, ám az érdeklődők erről honlapunkon is tudomást szerezhetnek. Összegzőként csupán az eddigieket is számba véve megállapíthatjuk, hogy az elmúlt tíz évben a Határrendészeti Tagozat az alapszabályának megfelelően működött, és értékes munkát végzett. A jövőben is ezen az úton szeretnénk tovább haladni. A rendészettudomány keretében hivatásunkat tudományos igényességgel műveljük, az aktuális szakmai problémákat a tudományos gondolkodás módszertanával vizsgáljuk. Tevékenységünket nem szűkítjük le a határelőőrzés speciális területére. Figyelmünket az egész rendészeti problémakörre irányítjuk, s szemléletünk lehetőséget ad az interdiszciplináris területek kutatására is. Ezért szívesen látunk sorainkban olyan kutatókat és problémaérzékeny gondolkodásúakat is, akik nem hivatásszerűen foglalkoznak témáinkkal.

Irodalomjegyzék

A Hanns Seidel Alapítvány küldetése. Forrás: <http://www.hss.de/ungarn/hu/alapitvany.html>

Az MRTT Határrendészeti Tagozatának honlapja. Forrás: <http://rendeszet.hu/hatarrendeszetitagozat/index.html>

Az Országos Rendőrfőkapitány 24/2007. (OT. 17.) ORFK utasítása a Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanácsa tevékenységéről.

Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.) (2013): *A modernkori magyar határrendészet 110 éve*. Budapest, MRTT Határrendészeti Tagozat.

Sallai János (2012): *Egy idejét múlt korszak lenyomata. A vasfüggöny története*. Budapest, Hanns Seidel Alapítvány.

Varga János (2014): Számadás a határrendészet tudományos műveléséről. In: *Határrendészeti Tanulmányok*, 11. évf. 1. sz. 2–8.

Tizenöt kötet a rendészettudomány szolgálatában

GAÁL GYULA

„Pécs a tudomány magvainak terjesztésére különösen alkalmas.”

Az első pécsi egyetem 1367-ben keltezett alapítólevele idézett sorának közel 650 éves megállapítását a város tudományos élete nemcsak az elmúlt évszázadokban, de napjainkban is folyamatosan bizonyítja.

A modern kor lokális tudományos tevékenységéhez kötődően 2000. május 17-én nyolc taggal megalakult a Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja. A szakcsoport tevékenységében mérföldkő volt 2001-ben, a határőrség ünnepnapja (június 27., Szent László napja) alkalmából hagyományteremtő szándékkal megrendezett tudományos fórum kedvező fogadtatása. „A határellenőrzés múltja, jelene és jövője” címmel megtartott szimpóziumot azóta évente követik a széles körű érdeklődést kiváltó nemzetközi tudományos konferenciák, amelyeknek értékeit a Pécsi Határőr Tudományos Közlemények¹ című tanulmánykötet soros kiadványai örökítik meg.²

A 2002-ben létrehozott periodikát elsődlegesen azzal a céllal indították útjára, hogy egyrészt a Pécsen szervezett konferenciákhoz kapcsolódó előadások, hozzászólások tanulmányyszerű változatai egységesen szerkesztett módon juthassanak el azokhoz is, akik nem tudtak részt venni a rendezvényeken, másrészt megjelenési lehetőséget teremtsenek mindazoknak, akik a rendvédelmi szervek szakmai tevékenységéhez kapcsolódó tudományágazatok (hadtudomány, rendészettudomány, jogtudomány, illetve egyéb társadalom- vagy természettudományok) terén kívánják kifejezni gondolataikat.³

A tudományszervező tevékenységbe 2004-től bekapcsolódott az újonnan létrehozott Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozatának Pécsi Szakcsoportja, mivel a hadtudományi szakcsoport tagjai aktív kezdeményezői és alapítói is voltak a 2004. május 24-én Budapesten megalakult Magyar Rendészettudományi Társaságnak. A progresszív együttműködés azóta töretlenül szolgálja a hazai rendészettudomány fejlődését.

A periodika és a válogatáskötet jelentősége

A 2005 júniusában ötödik alkalommal megtartott konferencia a demokrácia és a szabadság kiteljesedésének is példázata, hiszen a határőrök kezdeményezően közreműködtek a vasfüggöny lebontásában, élen jártak az Európai Unióhoz való csatlakozás előfeltételeinek megteremtésében, hozzájárultak a jog és a biztonság érvényesüléséhez, a nemzetközi és hazai együttműködés fejlesztéséhez – fogalmazta meg a negyedik kötet bevezető gondolataiban Szili Katalin, az Országgyűlés akkori elnöke.

1 HU ISSN 1589-1674

2 A megjelent tanulmányok a www.pecshor.hu honlapon is olvashatók.

3 Hautzinger (2010) 127.

Örök igazságot fejez ki a konferencia jelmondatául választott bölcsélet: a jobbért való törekvés akkor lehet eredményes, ha erősek vagyunk anyagiakban, szellemiekben és lelkiekben egyaránt. Ehhez sok tanulással, sok tapasztalással járó, nehéz utat kell megtennünk az élet valamennyi területén.

Társadalmunknak szüksége van a tudományos munkára. A különleges közszolgáltatott ellátók számára is biztosított a tudományos élet szabadsága, ezen belül az alkotás, az ismeretek megszerzésének, kutatásának és továbbadásának szabadsága. E téren is példát mutatnak a Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának és a Magyar Rendészettudományi Társaságnak a tagjai. Felismerték és vállalták a speciális tudás terjesztését, széles nyilvánosságot teremtve a nemzetközi és hazai tudományos eredményeknek.

Sok hasonló rendezvényre lenne szükség, ahol politikamentesen, szakmai alapon, vitapartnerként szólal meg tábornok és tiszthelyettes, professzor és hallgató, civil és egyenruhás.

A rendezvény és a kiadvány nivóját igazolja, hogy széles körben támogatásra lelt és méltó fogadtatásra talált a Pécsi Tudományegyetemen is. Tudományos törekvéssel hozzájárul a régió, az ország és az Európai Unió biztonságának fokozottabb erősítéséhez.⁴

A tizedik kötet bevezetőjében Kovács Tamás akkori legfőbb ügyész kifejtette, hogy szükség van a rendészet és a rendvédelem alapvető kérdéseinek figyelemmel kísérésére és a parancsuralmi szervezeti kötöttségektől részben mentes időnkénti megvitatására, tudományos alapossággal és szabadsággal. A konferencia résztvevőinek igazi szellemi élvezetben és gyarapodásban volt részük, s ezt a rendkívül gazdag témaválasztás és a szakma kiválóságai közül megnyert előadók személye biztosította. A tudományos műhely rendezvényének külön színfoltja volt, hogy lehetőséget teremtett, tudományos fórumot biztosított a kezdő kutatók számára.

A vitafórum elsődleges üzenete az volt, hogy a rendészet része az általános kultúrának. Ha általánosságban elfogadjuk, hogy a kultúra soha nem statikus jelenség, akkor joggal állíthatjuk, hogy a rendészetben, a rendvédelemben is jelen van a változás és ebből következően a változtatás, a reagálás követelménye is. Ugyanakkor nem vitatható, hogy a változásoknak és az azokra adott válaszok által alakított kultúrának részét alkotják az emberi kapcsolatok, viszonyok állandó értékei.⁵

Pintér Sándor belügyminiszter több alkalommal is elvállalta az aktuális konferenciák fővédnökségét. Köszöntőiben rendszeresen értékelte a rendészeti konferenciasorozat jelentőségét, időszerűségét.

A tizenharmadik kötet bevezető gondolataiban megállapította, hogy folyamatosan változó, felgyorsult világunkban a közszolgáltatóság, ezen belül a rendvédelem sem maradhat mozdulatlan. Választ kell keresnie, választ kell adnia a kor kihívásaira. A rendvédelem is folyamatos fejlődést mutat, követi a társadalmi igényeket, a feltételek és a biztonság tartalmának változásait. A történelem folyamán minden egyes új veszélyelem megjelenésével újabb biztonsági területek alakultak ki, és ez a folyamat napjainkban is zajlik. A rendvédelem szerteágazó mivolta, a változó társadalmi viszonyok és az ehhez kapcsolódó elemek bővülése olyan tényezők, amelyeknek a megjelenésével módosul és fejlődik a rendészettudomány. A rendvédelem fel kell hogy készüljön a modern kor ki-

4 Szili (2005) 1.

5 Kovács (2009) 1–2.

hívásaira, a kialakult konfliktusok, devianciák kezelésére. A tudósi gondolkodás, a tudomány eszközzrendszere lehetővé teszi a változások értelmezését, a helyes kitörési pontok megtalálását és elfogadtatását a társadalommal.⁶

A tizennegyedik kötetben megjegyezte, hogy mint az élet minden területén, úgy a rendvédelem kapcsán is fontos a naprakész tudás. Elengedhetetlen, hogy minél több kutatással segítsük a rendészettudomány fejlesztését. A szellemi és tudományos háttér adja a legmodernebb és legfejlettebb módszereket. A rendészeti szakemberek munkájuk során szerzett tapasztalataik átadásával elősegítik a tudományos értékek feltárását, a tudományos eredmények alkalmazását a gyakorlatban, tovább erősítik a rendészettudomány rendszertani helyét, szerepét, és hozzájárulnak a fejlődés töretlenségéhez.⁷

A Pécsi Határőr Tudományos Közlemények első évtizedének tanulmányaiból a szakcsoport gondozásában 2012-ben jelent meg válogatáskötet „A rendészettudomány határkövei” címmel. Korinek László akadémikusnak, a Magyar Rendészettudományi Társaság elnökének bevezető gondolatai szerint nagyon tanulságos az az ív, amelyet mint maradandó értéket e vállalkozás felrajzolt.

Már jó száz éve vallunk a rendészetről, amelynek lényege a veszéllyel való küzdelem. Ennek első fázisa, amikor a veszélynek még csak a kockázata jelentkezik, s a valódi veszély bekövetkezését kell megelőzni. Szépen kivehető a tanulmánykötetből, hogy a határőrség az országhatáron való jelenlétével ennek az első fázisnak, az örködésnek a feladatát miként oldotta meg. Ugyancsak olvasható, hogy változó világunkban – és kiemelten az elmúlt tíz évben – hogyan alakult át hazánk határőrizete nemzetközileg, és integrálódott az Európai Unió schengeni határőrizeti rendszerébe. A harmadik vonulat, amint a határőrség letisztult formában, eredeti rendészeti céljainak megfelelően belesimul az általános rendészetbe szervezetileg is, és helyet kap a magyar rendőrség kötelékében.

A válogatás természetesen jóval szélesebb spektrumot ölel fel, mint a rendészet. Megtalálható itt a magyar jogi, katonai, katasztrófavédelmi kutatóknak a legjava, akik tanulmányaikkal színesítették, gazdagították a határrendészeti szakemberek látásmódját, horizontját, és hozzájárultak ahhoz, hogy szemléletük az Európai Unió és a világ fő vonulataihoz igazodjon.

A kötet szerkesztőinek személyes elhivatottsága lehetővé teszi, hogy belássuk, a határőrség nem nyom nélkül szublimálódott a magyar belügyi igazgatás tengerébe, hanem szemléletében, filozófiájában, elkötelezettségében tovább él, és hagyományaival gazdagítja a magyar rendészettudományt.⁸

A periodika szakmai, tudományos dimenziói

A következőkben a teljesség igénye nélkül tallózunk a periodika 2002 és 2013 között megjelent kiadványainak széles szakmai és tudományos spektrumából, a fővédnökök szemszögéből.

A második kötet beköszöntőjében Hegedűs András 2003-ban hivatalban lévő bűnmegelőzési helyettes államtitkár kormányzati stratégiai célként jelölte meg a bűnmegelő-

6 Pintér (2012) 1.

7 Pintér (2013) 1.

8 Korinek (2012) 7.

zés fejlesztését mint a közbiztonság megteremtésének egyik alapvető feltételét. Leszögezte, hogy a magyar társadalomban a rendszerváltozás óta megszorodtak a kedvezőtlen jelenségek, amelyek az élet minden területén nyugtalanságot keltettek. A kriminálstatistikai adatok a bűnözés robbanásszerű mennyiségi változására és egyben a belső minőségi mutatók romlására is utaltak. Megállapította, hogy az olykor szépnek feltüntetett, fényesre csiszolt statisztikák mögött, bizonyos objektív és szubjektív körülmények kölcsönös egymásra hatásának következményeként, még mindig nem került kellőképpen a figyelem középpontjába a bűnözés objektív, valóságos gazdasági alapjainak a feltárása, elemzése, értékelése. Ezzel párhuzamosan pedig elmaradt az elvárásoktól a bűnüldözés, a bűnfelderítés szakmai hatékonyságának a növekedése.

A kormányok felismerték a romló közállapotokból rájuk háruló feladatokat, ezt bizonyította az erőteljesebb jogalkotási folyamat is. Konkrét kormányzati intézkedések születtek a közbiztonság szolgálatában. A stratégiai célok középpontjában a magyar társadalom komplex biztonságának a megteremtése állt, ami megalapozottabb megélhetési, szociálpolitikai, jog- és közbiztonságot jelent. Hangsúlyozottabban megkövetelt a társadalom erkölcsi normáihoz és elvárásaihoz való alkalmazkodás, a köz- és magánterületek rendje. Jogos igény a társadalom egyes csoportjai és szervezetei önvédekező képességeinek erősítése. A fejlett nyugat-európai országok tapasztalataira építve kiemelt jelentőségű az önkormányzatok és a civilszervezetek öntevékeny, a bűnmegelőzést segítő közreműködése, szerepvállalása.

A határok biztonságának védelmében az Európai Unióhoz való csatlakozással, egy határok nélküli Európában a bűnmegelőzés szerepe is ártértékelődik. A határokon átnyúló bűnmegelőzés a közeljövő egyik olyan valósága, amelyre fel kell készülni. A bevált megoldásokat nemcsak megismerni, hanem honosítani is kell. Ebben a kérdésben szerepet kapnak a bűnüldöző, rendvédelmi szervek, hogy az önkormányzatokkal, hazai és határon túli partnerekkel közösen alakítsák ki az adott régió bűnmegelőzési stratégiáját.

A bűnmegelőzésnek az egyes rendvédelmi területek számára készülő kormányzati stratégiái és a hozzájuk kapcsolódó feladattervek jelölik ki a főbb irányokat és azt a keretet, amelyen belül a bűnmegelőzés szereplői a lokális adottságoknak megfelelően kialakítják saját bűnmegelőzési tevékenységüket. A rendészeti ágazati stratégiák kidolgozásában olyan – egész Európa számára kiemelkedő jelentőségű – területek tartoznak, mint az illegális migráció és a szervezett bűnözés egyre jövedelmezőbb iparágai, így az emberkereskedelem megelőzése is.⁹

Az ötödik kötet bevezető részében Dudás Ferenc 2006-ban hivatalban lévő közigazgatási államtitkár mint a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsának elnöke kifejtette, hogy az emberierőforrás-gazdálkodás stratégiai szemléletével és eszközrendszerének a jelenleginél hatékonyabb felhasználásával kell az elkövetkezendő időszakokban is elősegíteni, hogy a rendvédelmi szervek gondolkodásának és tevékenységének középpontjába az ember, az ügyfél kerüljön. Közös akarattal el kell érni, hogy a rendvédelmi szervezetek még átláthatóbban és professzionálisabban őrködjének, és alapfeladataik ellátása mellett szakmai és szellemi műhelyekként is nyújtsanak hatékony segítséget a kormányzati elvárásoknak való kifogástalan megfeleléshez.

9 Hegedűs (2003) 1–3.

A jelenlegi és a jövőbeni személyi állománynak alkalmas kell lennie az európai színvonalú feladat-végrehajtásra, a társadalom által elvárt erkölcsi normák, értékek és előírások maradéktalan teljesítésére. E magas szintű elvárásoknak való megfelelés ellentételezéséként folyamatosan biztosítani kell, hogy az érintettek anyagi és erkölcsi elismerése, szociális juttatásainak köre minél előbb európai szintre emelkedjen, ezzel párhuzamosan egzisztenciális és jogbiztonsága pedig ne szenvedjen csorbát.

Fontos célkitűzés, hogy hosszabb távon ki kell alakítani azt a jogszabályok által támogatott, korszerű humánpolitikai rendszert, amelynek segítségével kiszámíthatóbb, igazságosabb, az egyéni teljesítményekhez jobban igazodó és ezért kellően differenciált előmeneteli, díjazási megoldások szolgálják a rendészeti pályát élethivatásnak tekintő fiatalok tanulási vágyának, motiváltságának és minőségorientáltságának növelését.

A folyamatosan változó és átalakuló világunkban felértékelődik a stabil és kiszámítható életpálya, s emellett az egész életen át tartó tanulás révén a tudás megszerzése és a készségek elsajátítása jelenheti számunkra a jövő biztonságát. A globalizálódó világunkban csak azoknak van kiszámítható, pontos és tervezett jövőképük, akik tudnak és akarnak is folyamatosan tanulni. Régi igazság, hogy az oktatásban való folyamatos részvétel pozitívan befolyásolja az egyén jövőbeni szellemi, testi, lelki fejlődését és nem utolsósorban anyagi jólétét, hiszen minél képzettebb, iskolázottabb valaki, annál nagyobb a valószínűsége a sikeres életpálya végigvitelének.¹⁰

A kilencedik kötet beköszöntőjében Bencze József rendőr altábornagy, akkori országos rendőrfőkapitány megjegyezte, hogy az ismételt visszatérések egyértelmű velejárója az újbóli számvetés az elmúlt időszak történéseiről, a társadalmi és szakmai igényt megtestesítő kérdésekről.

A 2008. év mind a rendvédelem, mind a rendészet területén nagyon jelentős változásokat hozott. A 2007-es esztendő vége két szempontból is mérőöldkő volt a hazai rendészeti igazgatás átalakításában: szinte egyszerre zajlott a schengeni egyezményhez való csatlakozás, valamint a rendőrség és a határőrség integrációja. 2007. december 21-e óta Magyarországra esik a schengeni térség szárazföldi határainak közel tizenöt százaléka, ezzel felelőssé váltunk az EU határain belül élő mintegy ötszázmillió polgár biztonságáért. A schengeni csatlakozás komoly változásokat hozott a rendőrség szervezetében, az eljárási rendben, a megjelenésben. Ezek a változások óriási kihívást jelentettek, s az ezen kihívásnak való tényleges megfelelés és megfelelhetőség még a jövő titka, kérdése. Ennek első lépése egy új típusú, modern, szolgáltató rendőrség létrehozása, amely egyszerre nyújt biztonságot az ország lakosságának, és garantálja a külső határszakasz hatékony védelmét. Az integrált szervezetű rendőrségnek alapvető stratégiai célja és feladata olyan stabil, működési zavaroktól mentes, mindenki számára elérhető, szervezett, következetes, szakmai alapokon nyugvó rendőrség megteremtése, amely fenntartások nélkül elegendő alkotmányos és más jogszabályi kötelezettségének. A jövő kihívásai közé tartozik a szervezeti működés finomhangolása, az integrált határ- és mélységi ellenőrzés teljes megvalósítása, az új típusú gazdasági ellátórendszer kiépítése, valamint új kommunikációs stratégia bevezetése.¹¹

10 Dudás (2006) 1–2.

11 Bencze (2008) 3–4.

Epilógus helyett

A változó idő sodrában immár több mint egy évtized telt el azóta, hogy a Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja hagyományteremtő szándékkal, Szent László király szellemiségének ápolása jegyében nemzetközi határrendészeti szimpóziumot rendezett, illetve megjelentette a Pécsi Határőr Tudományos Közlemények első kötetét.

Tudományszervező tevékenysége során a szakcsoport szoros és prosperáló kapcsolatot alakított ki hazánk egyik legnagyobb hallgatói létszámú felsőoktatási intézményével, a Pécsi Tudományegyetemmel, amely rendszeresen otthont ad a Szent László-napi rendészettudományi konferenciáknak. Az együttműködés szilárd alapja a hivatás és a tudomány tisztelete. Az egyedülálló kezdeményezés sikere bizonyítja, hogy a szervezeti kötöttségek és a tudomány szabadsága nem egymást kizáró fogalmak.

A rendészeti konferenciasorozat és a hozzá kapcsolódó periodika évről évre kiváló lehetőséget biztosít a rendvédelem területén tevékenykedő hazai és külföldi szervezetek tudományos munkájának bemutatására, az aktuális szakmai kérdések, problémák megvitatására és legfőképpen a kutatási eredményeknek a gyakorlatban való hasznosítására.

Történelmi, kulturális, épített és természeti öröksége révén Pécs Magyarország legizgalmasabb települései közé tartozik. A város soknemzetiségű lakosságának szellemisége, az embereknek az idegen kultúrák és eszmék befogadása iránti nyitottsága példaértékű a régióban. A tudomány pécsi fellegvárában a rendészet kultúrája méltán kapcsolódik a kultúra városához és a tudás értékének rendészettudományi aspektusához.

Irodalomjegyzék

- Bencze József (2008): Beköszöntő. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. IX. kötet.* Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Dudás Ferenc (2006): Beköszöntő. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. V. kötet.* Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Hautzinger Zoltán (2010): Tíz kötet a rendészettudomány szolgálatában. In: *Belügyi Szemle*, 58. évf. 2. sz.
- Hegedűs András (2003): Beköszöntő. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. II. kötet.* Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Korinek László (2012): Beköszöntő. In: *A rendészettudomány határkövei.* Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Kovács Tamás (2009): Beköszöntő. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. kötet.* Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Pintér Sándor (2012): Köszöntő. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XIII. kötet.* Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Pintér Sándor (2013): Köszöntő. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XIV. kötet.* Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Szili Katalin (2005): Beköszöntő. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. IV. kötet.* Pécs, MHTT Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.

Gondolatok a Magyar Rendészettudományi Társaság jubileumára

ZÁMBÓ PÉTER

*„Nem a múlt időt kell ünnepelni, hanem dicsőséget szerezni annak,
ami még előttünk áll.”¹*
(Daniel Pennac)

Az egyén és egy közösség születése alkalmat ad fogalmak és érzések azonos szavakkal való kifejezésére, de tudjuk, hogy a tartalmakban jelentősek a különbségek. A születésnap elsősorban az élőlények születéséhez kapcsolódik, de a jogi személy megalakulásának napját is tekinthetjük ünnepnek, számon tarthatjuk, és teremthetünk hozzá kapcsolódó hagyományt. Az ünneplésnek egyik szép ajándéka a jubileumi emlékkötet összeállítása, és „partit” helyettesítő alkalmak a kötet ünnepélyes bemutatása. A tudományos közéletben egyre gyakoribb, hogy a köztisztviselőket kiérdemelt személyiségek a tudományos tevékenység végzéséhez feltételeket biztosító szervezetek születésnapjára tanulmánykötetet szerkesztenek, és – titkon elvárt, alkalmas és méltó ajándékként – írott emléket hagynak az érdeklődő utókorra. Dicséretes, szép ajándék, ahogy a festő képpel, a zeneszerző dallamokkal, a szobrász tárggyal, úgy a tudomány művelői szerkesztett gondolataikkal köszöntenek.

Egy évtized alkalmat ad az értékelésre, lehetőséget biztosít a szervezet jobb megismerésére, mindazonáltal ahogy az ünnepelt szervezet a környezetének hatásaira alakult, fejlődött, tagjainak egyéni adottságai, képességei, lehetőségei meghatározzák az eredményességet, és természetesen ezek az eredmények alakító erővel visszahatnak a környezetre is. A szervezet értékeiről a kölcsönhatások, a lenyomatok mélysége, mennyisége és minősége, időállósága alapján alkothatunk véleményt, és sorolhatjuk a követendő jó példák tárába vagy a kerülendő rossz tapasztalatok sorába. Minden szervezet, de az ország, sőt az emberiség jövője számára is létfontosságú a tudományos gondolkodás erősítése, terjesztése és térnyerésének biztosítása, amely által érvényesülhet a tudomány eredményeinek széles körű gyakorlati hatása.

Örök probléma az elméleti tudományos eredmények és a gyakorlat összhangjának arányos megteremtése. Meggyőződésem, hogy minden szintű vezető számára hasznos és szükséges követelmény, hogy állandóan törekedni kell a tudományos eredmények figyelemmel kísérésére, és biztosítani kell mielőbbi gyakorlati hasznosításukat. A problémálató és -megoldó gondolkodás fejlesztése mellett tudatosan bátorítani kell önmagunkat és a környezetünkben élőket a kételyek, bizonytalanságok jó szándékú megfogalmazására.

Az MRTT rendeltetése – az alapszabály megfogalmazása szerint – a rendészettel kapcsolatos tudományos ismeretek kérdéseinek vizsgálata és az ahhoz kapcsolódó társadalmi tevékenység összefogása. Különös jelentőségét adja a társaság civilszervezetként való működésének, hogy a rendészeti (rendvédelmi) feladatokat zömében parancsuralmi

1 Forrás: <http://www.citatum.hu>

rendszerben, állami és önkormányzati (hatósági) feladatként kell végrehajtani, szigorú alá- és fölérendelt munkavállalói viszonyok között.

„A Társaság megalakulását nagymértékben segítette, hogy az elmúlt évtizedekben számos tudomány és segédtudomány felkarolta a rendészet-rendvédelem problémáit. A klaszszikus jogtudomány alrendszereiként fejlődtek olyan interdiszciplináris, majd multidiszciplináris tudományok, amelyek mind-mind érintették ugyan a rendészet territóriumát, de egyik sem vállalhatta föl e sajátos ágazat teljes körű tudományos ápolását.”² A rendészeti témában kutatók a rendszerváltást követően keresték a szervezeti kereteket, ahol támogatást kaphatnak, ahol bemutatathatják eredményeiket, ahol vitákat és párbeszédet folytathatnak a hasonló, kapcsolódó kutatási témakörökben, és ahol tematikus kiadványokban megjeleníthetik tanulmányaikat. 2004-ig változó színvonalon teljesítettek a szervezetek (minisztériumok) tudományos tanácsai is, és eltérő volt az egyének tudományos munkára irányuló törekvéseinek támogatása, megbecsülése.

Pozitív példaként emlékezhetünk a határőrségnél megvalósított tudományos életre, ahol a képzésnek, továbbképzésnek is megkülönböztetett jelentőséget tulajdonítottak a mindenkori vezetők. Határőrnek lenni minden időben különleges küldetés, megköveteli az elhivatottságot, értéket, közösséget, szuverenitást véd, érvényesíti a gátló, elválasztó szerepet, de kaput nyit az újnak, hasznosnak, összeköt a jóval és a széppel. A határőr-lelkületű ember elkötelezett híve és ápolója a természetnek és a tudománynak. A vezetői szemléletet jól példázza, hogy a törzsekben a főelőadói beosztásokat betöltőknek is egyetemi szintű végzettség megléte szerepelt a képesítési követelményekben, és ennek megfelelően tervszerű volt a beiskolázás, valamint a tudományos fokozatok megszerzésének támogatása. Nemzetközi méretekben is kiemelkedő jelentőségű volt a siófoki határrendészeti konferenciasorozat.

Szinte természetes, hogy a szervezeti háttér és a tudományos élet iránt elkötelezett személyek szándéka létrehozta a pécsi konferenciasorozatot, amely – Szent László tiszteletének őrzésével és a magyar határőrizeti hagyományok ápolásával – az államhatár-ellenőrzés és -védelem több mint ezeréves kultúrájának megtartására és fejlesztésére irányul.

A pécsi nemzetközi tudományos rendészeti konferenciáink sajátossága, hogy a tematikusságát a plenáris előadásokra felkéréssel, nyitottságát a szekció-előadások bejelentkezés szerinti összeállításával, komplexitását a szerkesztett periodikával biztosítjuk, amelyben helyet kaphatnak az utólagos vélemények, hozzászólások. (A Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I–XIV. kötete tanulmányozható a www.pecshor.hu honlapon.)

Küldetésstudatunk meghatározó eleme, hogy önzetlenül járuljunk hozzá a tudományos gondolkodás gyakorlati térnyeréséhez, ezért igyekszünk a feltételrendszert magas színvonalon megszervezni (termék, szinkrontolmácsolás, büfé, szerkesztett kiadvány, elektronikus megjelenítés...), de előadói, szerzői díjakat, utazási költségtérítést nem biztosítunk.

Konferenciasorozatunkat 2002-ben indítottuk, és nem véletlenül a „Határőrség és rendészet” címet választottuk, mert helyet akartunk adni a „rendészettudomány” térnyerésének, és alkalmat teremtettünk intézményesítésének szorgalmazásához (a kötetek

2 Janza Frigyes (2004): *A Magyar Rendészettudományi Társaság megalakulásának előzményei, a Társaság szervezeti és működési céljai*. Forrás: <http://www.rendeszet.hu/celok>

méltatását lásd külön tanulmányban). Természetesen kezdeményezői és aktív részesei voltunk a társaság megalakításának, hisz célkitűzéseink azonosak voltak, és távlati tudományszervezési, konferenciarendezési terveink megvalósításának támogatójaként biztos hátteret, a szervezeti keretek megerősítését jelentette. Törekvéseinket azon állítással összhangban szerveztük, amely szerint *„minél több tudós munkálkodik egy társadalomban, annál inkább a hétköznapiak része a tudomány”*.³

Tíz év tapasztalatai alapján meglepőedettséggel – de nem elbizakodva! – állapíthatjuk meg: jó utat választottunk. Az önértékelés esetenként lehet elfogult – különösen, ha ünnepi alkalomról van szó –, de az sem közömbös, hogy mit gondolnak rólunk, és a minőségi értékelés kezdete az, hogy egyáltalán mondjanak valamit, legyen az jó vagy rossz. A figyelmet, a véleményalkotási gesztusokat, a rendezvényi rangot azonban ki kell érdemelni: vállalt feladataink szorgalmas, példamutató, következetes végrehajtásával; közéleti aktivitással; tudományos kutatáson alapuló, új elméletek megalkotásával, publikálásával; elfogadott, eredményes közösségi tevékenységgel; szimpatikus, illetve utálatos megjelenéssel; meglepő, az érintettek által még elviselhető, jól időzített provokációval. Összességében a figyelem fókuszálásában, ébrentartásában a jellemzők együttesének kell átlag feletti, kiváló hatást nyújtani.

A statisztikai adatokat fenntartással szoktuk fogadni, de mindenképp orientálnak az értékelések megfogalmazásában. Az MRTT szervezeti rendszerében, a pécsi Szent László-napi konferenciák anyagát tartalmazva – 2004-től számítva – megjelent a Pécsi Határőr Tudományos Közlemények tizenkét kötete (III–XIV.), amelyekben 437 szerző 4100 oldallal gazdagította a rendészettudomány irodalmát. Nem tisztem a tanulmányok tartalmi ismertetése, értékelése, sem egyes szerzők kiemelt megemlézése, de érdemesnek tartom rendezvénysorozatunk néhány jellemzőjét általánosítva bemutatni, összefoglalni.

1. Alapértékek meghatározása és következetes betartása:

- a konferenciák jellegében meghatározó legyen a tudományos értékek bemutatása, és minden alkalommal haladja meg a „szakmai értekezletek” színvonalát;
- aktuális rendészeti témák legyenek meghirdetve, eredeti (új) eredmények bemutatásának igényével;
- színvonalas rendezési feltételek biztosítása, takarékoság, minimális külsőség;
- neves fővédnökök, védnökök és plenáris előadók felkérése;
- irányzatok sokszínűségének megjelenítése, előadói önállóság tiszteletben tartása;
- lehetőség az önkéntes bejelentkezésre, kezdő kutatók számára előadás és publikálás lehetőségének biztosítása;
- nemzetközi jelleg biztosítása;
- tudományos (egyetemi) környezet, parkolási, étkezési feltételek;
- konferencia – utólagos hozzászólás (vita) lehetősége – kiadvány – internetes megjelenítés – ünnepélyes (tudomány napi) kiadványismertetés;
- független (elkötelezettségmentes) támogatók, hivatásos és civil előadók és résztvevők;
- tudományos értékek, MRTT népszerűsítése, rendészeti szervek iránti közbizalom erősítése.

3 Bruce Alberts, a *Science* főszerkesztője 2009. november 7-én A tudomány világfórumának budapesti előadásában, a tudományok kommunikációról szólva.

2. Igények, lehetőségek felismerése:

- rendészeti (rendvédelmi) szervezetek érdekei, támogatása;
- rendészeti (rendvédelmi) témákat kutatók megmutatkozási szándéka (igénye);
- Pécsi Tudományegyetemmel együttműködés (a Pécsi Egyetem Doktori Iskoláján belül létrehozott rendészeti jellegű PhD-tagozat);
- humánfeltételek (aktív, elkötelezett csoport) megléte, személyes kapcsolatok mobilizálása, a támogatások, külföldi előadók biztosítására;
- civilek érdeklődése a rendészeti kutatások iránt, együttműködési készség.

3. Eredmények (a teljesség igénye nélkül):

- szervezeti és egyéni érdekek megjelenítése a rendészettudomány területén;
- a kutatók önálló igazságkeresésének támogatása, bemutatkozási lehetőségek biztosítása;
- a tudományos igény érvényesítése, függetlenség és befogadás biztosítása;
- a mindennapi rendészeti gyakorlat kritikus szemléletén alapuló javaslatok közvetítése;
- a szerkesztett tanulmányokat tartalmazó kötetek eljuttatása a döntéshozókhoz és jelentősebb hazai és külföldi egyetemek könyvtáraiba, interneten széles körű hozzáférés biztosítása;
- kezdő kutatóknak előadói és publikálási lehetőség;
- nemzetközi kapcsolatok bővítése, MRTT népszerűsítése, együttműködés fejlesztése;
- a rendészeti szervek és a tudományos tevékenység iránti közbizalom erősítése;
- politikamentesség fenntartása;
- a rendészettudományi élet hagyományainak ápolása, a szakmai egység és az együvé tartozás érzésének, gyakorlatának erősítése;
- a tudomány népszerűsítése az átlagember számára is érthető nyelven;
- demonstráltuk a rendészettudomány nyitottságát, nyilvánossá, elérhetővé tettük a tudományos eredményeket;
- a magas színvonalú, 150-170 fős konferenciák előkészítésében, megtartásában, a kiadványok tudomány napi ünnepélyes ismertetésének megszervezésébe számosan bekapcsolódtak az MRTT és a Határrendészeti Szakosztály vezetői és tagjai közül.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a szakcsoport munkája kimagasló volt az eltelt évtizedben. Az eredményekhez megannyian hozzájárultak, de ki kell emelnem Korinek László, Janza Frigyes támogató együttműködését és Hautzinger Zoltán, Gaál Gyula áldozatos szervező- és önkéntes szerkesztői munkáját. Köszönet illeti az MRTT elnökségét, a Pécsi Tudományegyetem vezetőit, a fővédnökséget és védnökséget vállaló támogatóinkat, és ezúton köszönöm meg tagtársaimnak és támogatóinknak, valamint az előadóknak a rendészettudomány népszerűsítését. Bízom benne, hogy mindannyian büszkeséggel, örömmel és jó érzésekkel emlékezünk vissza az MRTT első évtizedére.

A rendészetet példa nélküli összetettség, új kihívások és hirtelen változások jellemzik. Az MRTT célkitűzései kiállták az elmúlt évtized próbáját. Biztosítottak a szilárd alapok, amelyek lehetővé teszik a jogszabályi változások követése érdekében szükséges szervezeti változtatások sikerét és az önként vállalt feladatok eredményes végrehajtását, valamint a társadalom bizalmi indexének növelését. Elhatározásunk szerint a Pécsi Szakcsoport a jövőben is aktívan közreműködik a Magyar Rendészettudományi Társaság feladatainak megvalósításában.

Zalai tudományszervezés a rendészettudomány szolgálatában

NÉMETH JÓZSEF

A Magyar Rendészettudományi Társaság zalai származású tagjai közül többen már a határőrség és a rendőrség integrációja előtt is aktív tudományszervezői tevékenységet folytattak. A nemzetközi és a hazai konferenciák rendezésével elismerést váltottak ki a tudományos és a szakmai közéletben egyaránt. A tematikus rendezvényeiken megjelent külföldi és hazai előadók, vendégek elismerően nyilatkoztak a tartalmas programokról, és vitték a hírért a zalai tudományos életnek. A két rendvédelmi szervezet integrációja nemhogy megakadályozta, illetve gátolta volna a tudományszervezést, hanem egyenesen új lendületet adott a rendészettudomány művelésének. Igaz, és nem szabad elfeledkezni arról a tényről sem, hogy az akkor regnáló megyei rendőrfőkapitány, dr. Tiborcz János részéről nagy támogatást kaptak a tudomány zalai művelői.

Az integrációt követő első nagy rendezvény a keszthelyi Festetics-kastélyban 2008. szeptember 25-én megrendezett „Integrált Rendőrség a XXI. században, a nemzetközi és a hazai regionális együttműködések tükrében” című nemzetközi konferencia volt. A kastély tükörtermében tartott konferencia célja az integrált rendőrség hatékonyságának növelése a nemzetközi és a regionális együttműködések érintően, a témához kapcsolódó aktualitások, összefüggések értékelése és megvitatása, valamint a konferencián elhangzó referátumokon és hozzászólásokon keresztül a tudományos és szakmai gondolkodás erősítése, illetve a hazánk 2011-es soros EU-elnökségéhez kapcsolódó speciális rendőri feladatokra való felkészülés elősegítése volt. A konferencián a hazai előadókon kívül szerepelt többek között Szlovénia és Horvátország, valamint a Dolga Vason működő Rendészeti Együttműködési Központban jelen lévő partnerünk és Ausztria rendészeti szerveinek képviselői. A rendezvényen megfogalmazódott, hogy a nemzetközi tudományos konferencia első állomása egy sorozatnak, amely megteremtheti egy magasabb szintű tudományos munka alapjait a Zala Megyei Rendőr-főkapitányságon. A jövőben minden évben más-más településen hasonló színvonalú rendezvényre kerül majd sor, amelyen a résztvevők a tudományos és szakmai eszmecserén kívül megismernék Zala megye rendkívül szép vidékét és nevezetességeit is.

A tanácskozás témáját továbbvitte és alaposan feldolgozta a 2009. szeptember 24-én Zalaegerszegen és a 2010. szeptember 23-án Nagykanizsán lezajlott, az „EU-elnökség – Rendőrség 2011” című két konferencia, ajánlásokat és javaslatokat megfogalmazva a szakmai vezetésnek.

2010. május 14-én megalakult az MRTT Zala Megyei Csoportja. A tagozat jogállással megalakult tizenhét fős csoport tagjait dr. Tiborcz János rendőr dandártábornok, a Zala Megyei Rendőr-főkapitányság akkori vezetője köszöntötte. Beszédében hangsúlyozta a rendészeti tudományos munka fontosságát, a vezetési-irányítási rendszer támogatásában betöltött szerepét, és aktivitást, kezdeményezőkétséget kért a tagoktól.

A Zala Megyei Rendőr-főkapitányságon tartott alakuló közgyűlésen megjelent Janza Frigyes nyugalmazott rendőr vezérőrnagy, az MRTT főtitkára, valamint Verhóczki János rendőr ezredes, az MRTT titkára. A részt vevő tagok elfogadták az ügyrendet, a munkatervet, majd megválasztották a tisztségviselőket, a csoport elnöke dr. Németh József PhD-rendőr alezredes lett.

Az MRTT Zala Megyei Csoportja küldetéseként deklarálta a rendészettel és a rendészettudománnyal, különösen az európai követelményeknek is eleget tevő, a korszerű rendészet elméletével és gyakorlatával, valamint a rendőrség modernizálásával közvetlenül vagy közvetve összefüggő valamennyi ismeret tudományos kutatását, rendszerbe foglalását és fejlesztését.

A csoport első nagyobb jelentőségű rendezvényére 2010 szeptemberében került sor, amikor a 2009-es zalaegerszegi „EU-elnökség – Rendőrség” című program folytatásaként Nagykanizsán tartottak tudományos konferenciát.

A konferenciaszervezés mellett a csoport tagjai részt vettek tudományos kutatásokban, valamint indultak tudományos pályázatokon.

2010-ben Németh József rendőr alezredes két tudományos pályázaton is kiemelkedő eredményt ért el. A Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozata, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal és a Nemzetközi Kábítószer- és Terrorellenes Tisztek Szövetsége által közösen kiírt pályázatra benyújtott, „Magyarország biztonsága az integrált határbiztonság tükrében” című pályamunkájával második, míg „A Balkán biztonsági helyzete – Románia 2011-es Schengen-csatlakozása” című pályamunkájával harmadik helyezést ért el.

2010. szeptember 27-én a Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanácsa és a Magyar Rendészettudományi Társaság által „A gazdasággal összefüggő bűncselekmények fogalmi, rendszertani problémái, a gazdasági bűnözés volumene, dinamikája és struktúrája, a gazdasággal összefüggő bűncselekmények felderítésének elvi problémái” témakörben kiírt pályázaton dr. Nagy Richárd rendőr százados első helyezést nyert.

Az MRTT Migrációs Tagozatának keretében 2011-ben meghirdetett biztonságpolitikai, állampolgársági, migrációs-menekültügyi tartalmú pályázaton második helyezést ért el dr. Németh József rendőr alezredes a „Biztonság – szabadság 2001. szeptember 11-e után” című pályaművével.

A 2011-ben meghirdetett belügyminisztériumi tudományos pályázaton „A büntetőeljárás gyorsításának lehetőségei” címmel benyújtott pályaművével harmadik helyezést ért el dr. Nagy Richárd rendőr őrnagy.

A zalai tudományszervezésbe 2010 novemberében együttműködő partnerként csatlakozott a TIT Öveges József Ismeretterjesztő és Szakképző Egyesület. Az MRTT Zala Megyei Csoportjával kötött együttműködési megállapodásban rögzítették, hogy olyan tudományos, képzési és ismeretterjesztési rendezvények és programok szervezésére és lebonyolítására törekednek, amelyek erősítik mindkét szervezet hazai és nemzetközi megítélését, jó hírnevét, ugyanakkor hathatósan elősegítik szakmai tevékenységük színvonalának emelését.

A konferenciaszervezés tovább folytatódott, s ez nagyban hozzájárult az MRTT Zalai Megyei Csoportjának pozitív megítéléséhez.

Az immár hagyományosnak mondható zalai konferenciasorozat következő állomása Hévízen volt 2011. szeptember 22-én. Témája: a feketegazdaság elleni fellépés aktuális feladatai, amely kiemelt jelentőségű, hiszen hazánk pénzügyi-gazdasági stabilitásának megteremtése érdekében elsődleges fontosságú a gazdasági tevékenységből származó adó- és járulékbévételek megjelenése a költségvetésben. Az előadók rámutattak arra, hogy az elkövetkező időszakban külön kihívást jelent a feketegazdasághoz kapcsolódó bűncselekmények felderítésében közreműködő hatóságok – így elsősorban a rendőrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az ügyészség és a bíróságok – számára ezen bűncselekmények minél nagyobb arányú felderítése, az elkövetők megbüntetése és a bűncselekményekkel okozott kár megtérülésének biztosítása. A nyomozó hatóságoknak a rendelkezésükre álló erő, eszközök hatékony és arányos felhasználásával arra kell törekedniük, hogy a bűncselekmények felderítése, nyomozása és bizonyítása során felkutassák a bűncselekmény elkövetéséből származó vagyoni előnyt, valamint feltérképezzék az elkövetők vagyoni helyzetét.

2012. szeptember 27-én Zalakaros városa adott otthont a soron következő konferenciának, amelynek témája és címe: „A települések és környezetük biztonságának dimenziói”. A téma kiemelt jelentőségű, hiszen a lakosság szubjektív biztonságérzetének javítása társadalmi érdek és szakmai elvárás is, amelynek erősítése nemcsak a rendőrség, hanem a társ- és együttműködő szervek feladatát is jelenti. A konferencia programját úgy állították össze, hogy a téma feldolgozása valamennyi fontos területet érintse. Így a tudomány-elméleti megközelítést követően az előadók többek között a jogszabály-előkészítés aktuális helyzetét, a rendvédelmi szervek tevékenységét, valamint a civil és a versenyszektor feladatait és lehetőségeit ismertették. A konferencián elhangzó előadások hozzájárultak a szakmai ismeretek bővüléséhez, a döntés-előkészítéshez és a jogszabály-előkészítő munkához.

2013. szeptember 26-án Nagykanizsa szolgált „A versenyszféra biztonságának aspektusai” című konferencia helyszínéül. Az eseményen országos, illetve megyei rendvédelmi szervek, a gazdasági szektor, valamint a tudományos élet képviselői voltak jelen. Előadásaikban vázolták azokat a programokat, feladatokat és lehetőségeket, amelyek – elsősorban – az élénkülő piaci verseny résztvevőinek kínálnak nagyobb biztonságérzetet. Továbbá egyetértettek abban: közös gondolkodás és kollektív munka szükséges az élet minden szegmensében ahhoz, hogy a vállalkozások és az emberek nagyobb biztonságban éljenek.

Az elmúlt években a zalai tudományos élet művelői a fenti konferenciák mellett még számos egyéb programot szerveztek. A teljesség igénye nélkül: a csoport megalakulását követően minden évben megemlékeztek a magyar tudomány napjáról, tudományos kerekasztal-beszélgetéseket, író-olvasó találkozókat tartottak, valamint könyvbemutatók szervezésével tették színesebbé a zalai tudományos közéletet.

A Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozatáról

KOVÁCS GYULA

Az MRTT Migrációs Tagozata 2009. március 16-án a Budapest, Budafoki út 60. szám alatt megtartott tagozatgyűlésen alakult meg. A tagozatot hatvanhárom jelentkező alapította, a tagság száma folyamatosan nő. A tagozatgyűlés elfogadta az ügyrendet, amelynek 2. pontja tartalmazza a tagozat rendeltetését: „A Migrációs Tagozat rendeltetése a legális és az illegális migrációval, az idegenrendészettel, a menekültügygel kapcsolatos eljárások, az európai uniós követelményeknek is megfelelő, a migrációval kapcsolatos elméleti és gyakorlati eljárások tanulmányozása, megismertetése, valamint a migrációval közvetlenül vagy közvetve összefüggő valamennyi ismeret tudományos kutatása, rendszerbe foglalása, fejlesztése és hasznosítása.”

Elérhetőségek

Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozata

Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal
1117 Budapest, Budafoki út 60.
1903 Budapest, Pf. 314

Daragó Réka titkár
Telefon: 463-9136; 19-604
Fax: 463-9135; 19-609
E-mail: darago.reka@bah.b-m.hu; mrtt@bah.b-m.hu

Kovács Gyula elnök
Telefon: 96/510-701, 21/69-00
Fax: 96/510-703, 21/69-03
E-mail: kovacs.gyula@bah.b-m.hu

Az elnökség tagjai: Kiss Attila, Konyhás Szilvia, Illés Erzsébet, Klenner Zoltán, Szabó Beatrix, Windt Szandra.

A tagozat munkájának főbb eredményei

A tagozat éves tervekkel dolgozik, amelyek az alábbi területeket foglalják magukban:

- szervezeti élet kérdései (tagozatgyűlések, elnökségi ülések);
- nemzetközi konferenciák;

- hazai konferenciák;
- szimpóziumok;
- pályázatok;
- tudomány napi rendezvények;
- egyéb feladatok.

Az MRTT elnöksége, főtítkára a megalakulás óta eltelt időszak eredményeit kimagaslónak értékelte. Az elnökség évertékelői a munkatervi feladatok eredményes végrehajtásáról szóltak, az értékeléseket az éves tagozatgyűlések jóváhagyták.

Amire büszkék vagyunk

2009-től 2013-ig összesen 43 pályamunka érkezett a BÁH, az MRTT és a NATEA (Nemzetközi Kábítószer- és Terrorellenes Tisztek és Civilek Egyesülete) közös pályázatára az állampolgárság, a menekültügy és az idegenrendészet vagy hozzá kapcsolódó más közös nemzetbiztonsági témakörben. A nyertes pályázóknak 2,5 millió forintot osztottak ki. A pályamunkák elérhetőek a BÁH Dokumentációs Központ könyvtárában. Hogy a nyertes pályázatokat a nagyközönség számára is hozzáférhetővé tegyék, a győztesek évente szimpózium keretében ismertették pályamunkáik tartalmát, lényegi következtetéseit.

Az elmélet és a gyakorlat egymáshoz való közelítésének szándékától vezérelve olyan aktuális menekültügyi, idegenrendészeti, biztonsági témájú nemzetközi konferenciákat szerveztek, amelyeknek tárgya az EU országai és más, harmadik országok által követett szabályozások és gyakorlati végrehajtások azonosságainak és különbségeinek összehasonlítása volt. Ezekre a tanácskozásokra mindig meghívást kaptak a nemzetközi migrációs szervezetek is.

Egy-egy konferencia célirányosan segítette az ukrán, illetve a szerb hatóságokat az unió irányelveinek és gyakorlatának megismerésében, a hazai követelmények megfogalmazásában és megvalósításában.

A tagozat rendszeresen részt vesz a Belügyminisztérium tudomány napi ünnepségsorozatában egy-egy konferenciával, illetve ezen alkalmakon adták át a díjakat a győztes pályázóknak. A tagozatrendezvények többségét más tagozatokkal – főleg a határrendészeti tagozattal, illetve egyéb szervezetekkel (BÁH, Nemzeti Közszerológáti Egyetem, Országos Levéltár, BÁH Tudományos Tanácsa stb.) – együtt rendezik meg, ezzel is növelve a rendezvények tömegbázisát.

2013-ban az MRTT Migrációs Tagozatának honlapján elindult az elektronikus folyóirat, amelynek indító számaiban magas szintű elemzések, értékelések kaptak helyet. A tagozat vezetése tervezi, hogy újabb számok jelenjenek meg, mert érdeklődés mutatkozott a folyóirat iránt.

A tagozat 2013-ban megszervezte a „Menekültügy rendszerváltás utáni története” című kiállítást a Nemzeti Közszerológáti Egyetemen, amely vándorkiállításaként eljutott valamennyi regionális igazgatóságra. Szintén a tagozat jóvoltából 2014-ben győri Széchenyi István Egyetem hangversenytermében (az egykori zsinagógában) az „Idegenrendészet rendszerváltás utáni története” című kiállítás is létrejött, egy hasonló című konferenciával összekötve.

2014-ben kiadvány készült a 2013. szeptember 11-i konferencia előadásaiából az elektronikus jelzőrendszer lebontásának és a keletnémet polgárok Ausztriába való kiléptetésének (kiengedésének) huszonötödik évfordulója tiszteletére. A kiadványban megszólalnak az akkori szereplők, úgymint: Németh Miklós volt miniszterelnök; Bíró Zoltán úr, a Magyar Demokrata Fórum első elnöke mint a rendszerváltó párt élharcosa; Szakály Sándor történészprofesszor; Nováky Balázs altábornagy, a határőrség törzsfőnöke, az elektronikus jelzőrendszer lebontását bejelentő sajtótájékoztató szereplője; Vidus Tibor nyugalmazott vezérőrnagy, akkori határőr ezredes, győri kerületparancsnok (mivel Hegyeshalom térségében zajlott le az elektronikus jelzőrendszer próbabontása 1989. május 2-án).

Támogatóink

Köszönetünket fejezzük ki az MRTT elnökségének és titkárságának a szakmai és erkölcsi támogatásért, a Hanns Seidel Alapítványnak és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnak a pénzügyi, anyagi támogatásért, valamint a BM Rendészeti Vezetőképző és Kutatóintézet Tudományszervezési Osztályának a tudomány napi ünnepségekben való részvételeink összehangolásáért.

A kötet szerzői

BLASKÓ BÉLA dr., ny. rendőr vezérőrnagy, intézetvezető egyetemi tanár, oktatási dékán-helyettes, NKE Rendészettudományi Kar

BÓCZ ENDRE dr., ny. fővárosi főügyész, elnökségi tag, MRTT

BODA JÓZSEF dr., vezérőrnagy, főigazgató, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

BUKOVICS ISTVÁN dr., egyetemi tanár, elnök, NKE Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

CHRISTIÁN LÁSZLÓ dr., tanszékvezető egyetemi docens, NKE Rendészettudományi Kar, Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék

FINSZTER GÉZA dr., egyetemi tanár, NKE Rendészettudományi Kar, Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék

GAÁL GYULA dr., rendőr alezredes, hivatalvezető, Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság

GÖRBE ATTILÁNÉ ZÁN KRISZTINA dr., rendőr alezredes, titkár, MTA Rendészettudományi Albizottság

HAUTZINGER ZOLTÁN dr., tanszékvezető egyetemi docens, NKE Rendészettudományi Kar, Bevándorlási és Állampolgársági Tanszék

JANZA FRIGYES dr., ny. rendőr vezérőrnagy, főtitkár, MRTT

KONDOROSI FERENC dr., egyetemi tanár, elnökségi tag, MRTT

KORINEK LÁSZLÓ dr., akadémikus, elnök, MRTT

KOVÁCS GÁBOR dr., rendőr dandártábornok, oktatási rektorhelyettes, NKE

KOVÁCS GYULA elnök, MRTT Migrációs Tagozat

KOZÁRY ANDREA dr., főiskolai tanár, NKE Rendészettudományi Kar, Alkalmazott Rendészettudományi Tanszék

NÉMETH JÓZSEF dr., rendőr alezredes, elnök, Rendőrség Tudományos Tanácsa

NYIRI SÁNDOR dr., felügyelő bizottsági elnök, MRTT

SALLAI JÁNOS dr., egyetemi tanár, mb. tudományos és nemzetközi dékánhelyettes, NKE Rendészettudományi Kar, Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék

SZABÓ ANDREA dr., pénzügyőr alezredes, tanszékvezető egyetemi docens, NKE
Rendészettudományi Kar, Vám- és Pénzügyőr Tanszék

VARGA JÁNOS dr., ny. határőr ezredes, tanszékvezető főiskolai tanár, NKE Rendészet-
tudományi Kar, Határrendészeti Tanszék

VERHÓCZKI JÁNOS dr., rendőr ezredes, osztályvezető, NKE Rendészettudományi Kar,
Tanulmányi Osztály

VIRÁNYI GERGELY dr., ny. határőr dandártábornok, elnökségi tag, MRTT

ZÁMBÓ PÉTER rendőr ezredes, elnök, MRTT Határrendészeti Tagozat Pécsi Szak-
csoportja

„A rendészeti tudományos munka olyan kutató-, alkotó-, tudományos szervező tevékenység, amely a rendvédelem valamennyi területére kiterjed. A fennállásának tizedik évfordulóját ünneplő Magyar Rendészettudományi Társaság feladata és célja az egyes szakterületek tudományos ismereteinek fejlesztése, az egyes rendészeti feladatok tudományos vizsgálata. A társaság nagy hangsúlyt fektet a rendészettudományi élet hagyományainak felkutatására, ápolására, a szakmai egység és az együvé tartozás érzésének, gyakorlatának erősítésére is.”

Dr. Pintér Sándor
belügyminiszter

A kötet a Nemzeti Közzolgálati Egyetem
támogatásával jelent meg.